

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
УНІВЕРСИТЕТУ «УКРАЇНА»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ КОЛЕДЖ УНІВЕРСИТЕТУ «УКРАЇНА»

*«Теоретичні й практичні аспекти економіки,
права, психології, соціальних комунікацій,
бібліотекознавства та документознавства»*

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

**СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО – ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

16 квітня 2026 року

Біла Церква

Рекомендовано до друку Вченою радою Білоцерківського інституту економіки та управління Університету «Україна», (протокол № 7 від 18 травня 2026 року)

Організаційний комітет

Новак Я. В.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», кандидат юридичних наук, доцент
Косач Т.М.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», кандидат філософських наук, доцент
Романченко І. Г.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», кандидат історичних наук
Сидоренко В. В.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», кандидат юридичних наук, доцент
Пономаренко Т.І.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», доктор філософії у галузі психології

Теоретичні й практичні аспекти економіки, права, психології, соціальних комунікацій, бібліотекознавства та документознавства: програма студентської науково-практичної конференції (16 квітня 2026 р.) / Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна»; за заг. ред. Я. В. Новака; наук. ред. Т. М. Косач. Біла Церква, 2026. 184 с.

Матеріали викладено в авторській редакції. За науковий зміст і якість поданих матеріалів, наведені факти та статистичні дані відповідають автори, а також наукові керівники.

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

<i>Лобовікова Софія</i> КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ	9
<i>Романенко Дарина</i> КІБЕРБУЛІНГ ЯК ОБ’ЄКТ ЮРИДИЧНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	12
<i>Песляк Діана</i> ФУНКЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ	14

СЕКЦІЯ

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН»

<i>Симоненко Поліна</i> ВИКОНАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	18
<i>Якимчук Злата</i> ВПЛИВ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА НА КВАЛІФІКАЦІЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ’Я	21
<i>Цвинтаріцька Кароліна</i> ВПЛИВ ІДЕЙ ТА ІНСТИТУТІВ РИСЬКОГО ПРАВА НА СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМ У КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ВЧЕНЬ ПРО ДЕРЖАВУ І ПРАВО	23
<i>Кириленко Діана</i> ЕВОЛЮЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗМІСТУ ПРАВА НА ВІДПОЧИНОК У КОНТЕКСТІ ПОЗИТИВНИХ ЗОБОВ’ЯЗАНЬ ДЕРЖАВИ.....	26
<i>Рубленко Дарина</i> ЕЛЕКТРОННА ФОРМА ДОГОВОРУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	29
<i>Литвин Євгенія</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ.....	32
<i>Сушко Олеся</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕГЛАМЕНТАЦІЇ СТАТУСУ ЗАХИСНИКА ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО.....	34

<i>Крістіна Іванець</i> ІДЕЇ ПЛАТОНА І АРИСТОТЕЛЯ ПРО ДЕРЖАВУ, ЗАКОН І СПРАВЕДЛИВІСТЬ....	36
<i>Салій Марина</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕРЕВИЩЕННЯ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ.....	38
<i>Алексєєнко Аріна</i> КРИТЕРІЇ ОБМЕЖЕНОЇ ОСУДНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ....	41
<i>Сушко Назар</i> НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ДЛЯ ПОСИЛЕННЯ ПРАВОНАХОДИМОЇ РОЛІ СЛІДЧОГО СУДДІ	44
<i>Семенюшина Валерія</i> НОТАРІАЛЬНЕ ПОСВІДЧЕННЯ ДОГОВОРІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	46
<i>Ільницька Катерина</i> ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	49
<i>Москаленко Діана</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО.....	53
<i>Сушко Олеся</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	56
<i>Калініченко Дарина</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З ІНІЦІАТИВИ РОБОТОДАВЦЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	59
<i>Боженко Діана</i> ПОЗОВНИЙ ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ У РИМСЬКОМУ ПРАВІ.....	61
<i>Пологовський Богдан</i> ПРАВО ВЛАСНОСТІ У РИМІ : ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	64
<i>Яценко Карина</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ГАРАНТІЙ ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ.....	66
<i>Єльніков Максим</i> ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ.....	69

Бовкун Денис
ПРАВОВІ КОЛІЗІЇ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСІБ З
МНОЖИННИМ ГРОМАДЯНСТВОМ В УКРАЇНІ.....72

Свінцова Анастасія
ПРОБАЦІЙНИЙ НАГЛЯД У СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ
УКРАЇНИ.....75

Дрига Роман
САМОВІЛЬНЕ ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ
КВАЛІФІКАЦІЇ ТА РЕАГУВАННЯ.....78

Верзіліна Катерина
ФОРС-МАЖОР ЯК ПІДСТАВА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....82

СЕКЦІЯ
«ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЯЦІЇ
ПОВЕДІНКИ ОСОБИ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ»

Лобовікова Софія
АСЕРТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ ЮНАКІВ.....85

Тетеріна Ніна
ВРАХУВАННЯ ТА ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ ПСИХОЛОГІЇ
У ДОСЛІДЖЕННЯХ ОСОБИСТОСТІ.....88

Розвозчик Кіра
ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ:
ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ.....90

Якубівський Сергій
МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....94

Міщенко Софія
МЕТОДИ РОЗВИТКУ ПАМ'ЯТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....96

Черненко Софія
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ЮРИСТА У
МЕДІЙНОМУ ПРОСТОРІ.....99

Ярмола Анастасія
ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВИНИКНЕННЯ ДЕПРЕСІЇ
В УМОВАХ ВІЙНИ.....102

Воровська Вікторія
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОСТАВЛЕННЯ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ
З РІЗНИМ ТИПОМ ТЕМПЕРАМЕНТУ.....105

Стельмах Соломія
СТРЕС ЯК ФАКТОР ЗНИЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....108

Карева Софія
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ.....111

СЕКЦІЯ
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА, ФІНАНСІВ ТА
МЕНЕДЖМЕНТУ»

Вовченко Сергій
ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК
ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....115

Яремін Віталій
ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ.....117

Гайдамачук Катерина
ЗМІНИ БЮДЖЕТНОГО УСТРОЮ ТА БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....119

Поплавська Вероніка
ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИЙ БАЛАНС УКРАЇНИ 2025 РОКУ.....121

Котенко Владислав
МЕТОДИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ.....123

Озерянський Дмитро
МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ ГРОШОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ 1996 РОКУ.....126

Маслюк Ольга
МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ.....128

Музичишин Максим
ОБ'ЄКТИВНІСТЬ ВИНИКНЕННЯ ТА ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ
СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ.....130

Строкоус Владислав
ОСНОВНІ ВИДИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ
МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....132

Матвейчук Олександр
ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ.....133

Оникієнко Вікторія
ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....136

<i>Оберемок Дмитрій</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ.....	138
<i>Полтавець Дарія</i> СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	140
<i>Закрасняний Вадим</i> СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВИДАТКОВОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	142
<i>Ланенко Богдан</i> СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	144
<i>Степченко Анна</i> СУЧАСНІ МЕТОДИ ПРОСУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ.....	146
<i>Ісаєнко Діана</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ.....	148
<i>Бондаренко Софія</i> ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	150
<i>Погорілий Олександр</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО СТРАХУВАННЯ»: НОВІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ.....	151
<i>Шишов Олександр</i> УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ТРЕЙДІНГУ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАБІЛІЗАЦІЇ ТОРГОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ.....	155

СЕКЦІЯ
«СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ, ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ДУХОВНІ
АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА»

<i>Капля Альона</i> ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО РЕАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	157
<i>Мізерак Любомир</i> ДОКУМЕНТОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ PR-ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА КРОСМЕДІЙНИХ КОМУНІКАЦІЙ АРХІВНИХ УСТАНОВ.....	159

<i>Шевченко Юрій</i> ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА В УКРАЇНІ.....	160
<i>Тимченко Богдан</i> ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ПЕРСОНАЛУ ТА КОРИСТУВАЧІВ УКРАЇНСЬКИХ БІБЛІОТЕК.....	163
<i>Узлій Роман</i> ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЕКОНОМІКИ.....	164
<i>Казаркін Іван</i> ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ Е-БІБЛІОТЕКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ.....	167
<i>Попович Альбіна</i> ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....	168
<i>Фролова Поліна</i> КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК СЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ.....	170
<i>Боженко Діана</i> КОЛАБОРАЦІЯ В МІЖНАРОДНИХ ПРОЄКТАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОМОЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ.....	173
<i>Целюренко Ірина</i> ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПАМ'ЯТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	175
<i>Філіпова Оксана</i> СТАНОВЛЕННЯ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ФІЛІЇ КОНЦЕРНУ РРТ: ВІД ПЕРШИХ ДОКУМЕНТІВ ДО ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНО-РОЗПОРЯДЧОЇ БАЗИ.....	178
<i>Яринка Сергій</i> СУЧАСНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ПОСТТРАЖДАЛИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ ПІСЛЯ АВАРІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АТОМНІЙ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЇ: 40-РІЧНИЙ ВИМІР.....	180
<i>Титаренко Єгор</i> ФЕНОМЕН «LOW-CODE» ТА «NO-CODE»: ЧИ СТАНЕ ПРОГРАМУВАННЯ НАВИЧКОЮ МИНУЛОГО.....	182

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ

Лобовікова Софія,

*здобувачка вищої освіти 3 курсу спеціальності «Психологія»,
Білоцерківського інституту економіки та управління
Університету «Україна»*

*Науковий керівник – Пономаренко Тетяна Ігорівна
доктор філософії у галузі психології, доцент*

Дослідження комунікативної компетентності є вкрай актуальним у сучасному професійному середовищі, оскільки ефективна комунікація стає ключовим фактором успішної кар'єри. В умовах глобалізації, цифровізації та зростаючих вимог до професійної мобільності спеціалісти мають володіти не лише глибокими знаннями у своїй галузі, а й розвиненими навичками спілкування, аргументації, ведення переговорів та роботи в команді.

Роботодавці все частіше наголошують, що високий рівень комунікативної компетентності є однією з найбільш затребуваних навичок на ринку праці. Спеціалісти, які вміють ефективно взаємодіяти з колегами, клієнтами та партнерами, демонструють кращу продуктивність, здатність до вирішення конфліктів і впровадження інновацій. В освітньому середовищі також активно досліджується проблема формування комунікативної компетентності, оскільки якість підготовки майбутніх фахівців значною мірою залежить від рівня розвитку їхніх комунікативних навичок.

Вивчення літератури показало, що дослідженням комунікативної компетентності займалися: українські науковці (Л. В. Долинська, О.В. Киричук, Т. І. Пономаренко, Т.М. Титаренко, О.М. Степанюк, А. Ф. Федоренко, Т. І. Ханецька та ін.) та зарубіжні (Майкл Аргайл, Даніел Гоулман, Карл Роджерс, Джерард Іган та ін.)

Аналіз зарубіжної літератури показав, що науковці трактували комунікативну компетентність як:

«сукупність комунікативних здібностей, умінь та навичок, які забезпечують повноцінну комунікативну діяльність і сприяють ефективній реалізації життєвих цілей людини»; «система цінностей особистості, яка необхідна для відтворення ситуації і для творчої її зміни» [6];

«сукупність факторів, які впливають на створення ефективної соціальної взаємодії між людьми»; [6; 7; 8].

Разом з тим, щодо вітчизняних підходів до вивчення феномену, то комунікативна компетентність розглядається як:

«система знань, умінь і навичок, які необхідні фахівцю для успішної комунікації з клієнтами» [5].

«здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми в межах професійної діяльності психолога, включає сукупність знань,

досвіду, якостей, здібностей особистості, які дозволяють виконувати професійні комунікативні функції» [4, с. 6];

«складно організованим, внутрішньо суперечливим поєднанням комунікативних знань, умінь і навичок суб'єкта комунікативної діяльності» [2, с. 134];

Між тим, у зарубіжних наукових джерелах зустрічається термін «компетентності взаємодії». Так, М. Ейзей та Дж. Дарлей під компетентностями взаємодії розуміють здатності створення нових зразків виконання ролі шляхом реконструювання знайомих, набутих в практиці прикладів, що дає змогу діяти в специфічних змінах ситуацій взаємодії [3].

Зрозуміло, що комунікативна компетентність потребує певного рівня сформованості особистісного й професійного досвіду взаємодії з оточуючими людьми, який потрібен індивіду, щоб у рамках своїх здібностей, успішно функціонувати у професійному середовищі і суспільстві [1]. Так на рисунку представлено основні складові комунікативної компетентності.

Рис. 1: Складові комунікативної компетентності

З рисунку ми бачимо, що комунікативна компетентність включає в себе лінгвістичну компетентність, яка є її важливим елементом, оскільки вона забезпечує правильне використання мовних ресурсів у професійному спілкуванні. Соціолінгвістичну компетентність, яка дозволяє спеціалісту ефективно взаємодіяти в різних соціальних контекстах. Прагматичну компетентність, яка забезпечує правильне формулювання висловлювань, що відповідають намірам мовця, очікуванням співрозмовника та контексту. Невербальну комунікацію, яка впливає на сприйняття співрозмовника, ефективність взаємодії та загальне враження про спеціаліста. Емпатію та активне слухання які є важливими складовими комунікативної компетентності,

оскільки вони забезпечують ефективну взаємодію між людьми, допомагають уникати конфліктів і сприяють налагодженню довірливих стосунків.

Отже, сформована комунікативна компетентність дозволяє фахівцю вдало вступати у різноманітні (словесні та безсловесні, усні й письмові) контакти для вирішення комунікативних завдань (передавання відомостей, ведення перемовин, налагодження та підтримка контактів, інші).

Загалом, комунікативна компетентність є основою професійної діяльності, оскільки вона сприяє ефективній взаємодії, запобігає конфліктам, забезпечує продуктивну командну роботу та підвищує рівень довіри між учасниками професійного середовища. Вона не лише допомагає досягати кар'єрних цілей, а й створює умови для комфортного й результативного спілкування у будь-якій сфері діяльності.

Таким чином, розвиток комунікативної компетентності має стати пріоритетним завданням як у професійній підготовці спеціалістів, так і в їх подальшому професійному становленні. Високий рівень цієї компетентності не лише підвищує продуктивність праці, а й сприяє гармонійному розвитку особистості в суспільстві.

Література

1. Андрієвська В.В., Драніщева Е.І., Тищенко С.П. та ін. Методологічні проблеми трансформації комунікативної компетентності психолога в інформаційному суспільстві: монографія. за ред. В.В. Андрієвської. К.: Імекс-ЛТД, 2014. 226 с.

2. Дружиніна І. До питання формування комунікативних умінь майбутніх психологів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. №2. С. 132–136.

3. Коць М. О. Комунікативна компетентність як складова професіоналізму майбутнього педагога. *Практична психологія та соціальна робота*. 2007. №1 С. 52-55.

4. Низовець О. Особистісні детермінанти розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ, 2011. 20 с.

5. Пономаренко Т. Психологічні чинники розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів у медійному просторі: дис. канд. псих. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ, 2022. 281 с.

6. Hymes D. On Communicative Competence. *Sociolinguistics*. Harmondsworth : Penguin, 1972. pp. 269 – 293.

7. Maslow A. H. *The psychology of science: A reconnaissance*. NY: Harper and Row, 1966. 452 p.

8. Wiemann J. M. Current theory and research in communicative competence. *Review of Educational Research*. 1980. №50(1). P. 185 – 199.

КІБЕРБУЛІНГ ЯК ОБ'ЄКТ ЮРИДИЧНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Романенко Дарина,
здобувачка вищої освіти II курсу
спеціальності «Психологія»
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Добренька Наталія Вікторівна**
кандидат юридичних наук, доцент

Актуальність даного дослідження зумовлена стрімким поширенням цифрових технологій та зростанням кількості правопорушень у віртуальному середовищі. Одним з найбільш небезпечних явищ серед підлітків і молоді є кібербулінг, який поєднує в собі психологічний вплив і протиправну поведінку. На відміну від традиційного булінгу, кібербулінг здійснюється за допомогою інформаційно-комунікативних технологій, має ширший масштаб поширення та може тривати безперервно.

У площині юридичної психології кібербулінг розглядається як форма девіантної поведінки, що має правові наслідки та потребує комплексного аналізу психологічних механізмів агресора, особливостей віктимної поведінки потерпілих та специфіки правового регулювання держави [5, с. 5].

Мета тези полягає у комплексному дослідженні кібербулінгу як соціально-правового та психологічного явища, визначенні його сутності, основних форм прояву в цифровому середовищі, а також аналізі правових і психологічних механізмів запобігання та протидії цьому явищу, з урахуванням сучасного законодавства України та особливостей впливу кібербулінгу на особистість. Кібербулінг розглядається як форма агресивної, умисної та повторюваної поведінки, що здійснюється за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій з метою приниження, залякування або психологічного тиску на особу. На відміну від традиційного розуміння булінгу, кібербулінг має специфічні риси: анонімність агресора, публічність, швидкість поширення інформації в маси та тривалий характер впливу [4, с. 18].

Водночас окремі прояви кібербулінгу можуть підпадати під ознаки таких правопорушень, як погроза, доведення до самогубства, порушення недоторканості приватного життя або незаконне поширення персональних даних [5, с. 9].

З юридичної точки зору кібербулінг являє собою форму протиправної поведінки, що проявляється у систематичному психологічному переслідуванні, приниженні, залякуванні або дискримінації особи із використанням електронних засобів комунікації (Інтернету, соціальних мереж, месенджерів, електронної пошти, мобільного зв'язку тощо).

Дослідження свідчить, що кібербулінг часто пов'язаний з низьким рівнем емпатії, потребою в домінуванні, агресивними установками або компенсаторними механізмами особистості кривдника [2, с. 42]. У свою чергу,

потерпілі нерідко характеризуються підвищеною тривожністю, заниженою самооцінкою, соціальною вразливістю та залежністю від думки оточення.

Особливістю кібербулінгу є його складність з доказуванням та встановленням правопорушника або групи правопорушників. Анонімність у мережі створює ілюзію безкарності, що знижує рівень правосвідомості та сприяє повторюваності агресивних дій. У цьому контексті юридична психологія досліджує механізми деіндивідуації, зниження самоконтролю та вплив групових процесів у цифровому середовищі [1, с. 63].

Важливим аспектом є віктимологічний аналіз. Поведінка потерпілих, їхня активність у соціальних мережах, особливістю самопрезентації можуть виступати чинниками підвищеного ризику, однак це не знімає відповідальності з правопорушника. Юридично-психологічний підхід спрямований не на звинувачення жертви, а на виявлення умов, що сприяють виникненню правопорушення, з метою розробки профілактичних засобів [5, с. 27].

Наслідки кібербулінгу можуть бути вкрай серйозними, оскільки він призводить до емоційної нестабільності, розвитку депресивних станів, соціальної ізоляції, зниження мотивації до навчання та формування стійкого відчуття страху. У найбільш тяжких випадках можуть виникати суїцидальні думки та поведінкові тенденції. У зв'язку з цим кібербулінг слід розглядати не лише як психологічну проблему, а й як суспільно-правове явище, яке потребує комплексного та системного реагування.

Профілактика кібербулінгу має здійснюватися на кількох рівнях: правовому (удосконалення нормативної бази та механізмів притягнення до відповідальності), освітньому (формування цифрової грамотності та правової культури), психологічному (розвиток емоційного інтелекту, емпатії, навичок ненасильницької комунікації). Важливу роль відіграє міждисциплінарна взаємодія юристів, психологів, педагогів і правоохоронних органів.

Таким чином, кібербулінг є складним соціально-правовим феноменом, що потребує комплексного юридично-психологічного аналізу. Поєднання правової оцінки діяння з дослідженням психологічних механізмів поведінки дозволяє глибше зрозуміти природу цього явища та розробити ефективні стратегії його попередження. Саме міждисциплінарний підхід забезпечує належний рівень захисту прав особи в умовах цифрового суспільства.

Література

1. Vitiuk N. R., Nikyforuk A. S. Gender and psychological features of cyberbullying among high school students. *Scientific Notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. Series: Psychology*. 2023. № 5. С. 45–51. URL: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.5/09> (дата звернення: 09.03..2026).
2. Бухтіярова І. Г., Приходько М. В., Стрельченко О. Г. Адміністративна відповідальність за булінг: теоретико-правове дослідження : монографія. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2023. 214 с.
3. Кононова М. М. Психологічні чинники кібербулінгу серед підлітків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2023. № 4. С. 29–32.
4. Миронюк Т. В., Запорожець А. К. Кібербулінг в Україні – соціально небезпечне явище чи злочин: визначення та протидія. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. Т. 2. № 16. С. 275–284.

5. Суденко Ю. А. Юридико-психологічна характеристика булінгу та його попередження : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2021. 178 с.

ФУНКЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Песляк Діана,

здобувачка фахової передвищої освіти II курсу,

спеціальності «Право»,

Білоцерківський фаховий коледж

Університету «Україна»

Науковий керівник: Сидоренко Віталій Вікторович,

кандидат юридичних наук, доцент

Одним із базових інститутів конституційного права виступає інститут конституційно-правової відповідальності. У сучасних умовах значення цього виду відповідальності істотно посилюється, що обумовлено характером політичних, економічних та інших процесів, які відбуваються у державі та суспільстві. Утвердження принципів народного суверенітету, верховенства права, демократичної, соціальної й правової держави, а також потреба у забезпеченні належного функціонування органів публічної влади зумовлюють формування та вдосконалення механізмів реалізації народовладдя в Україні. Одним із таких механізмів є саме конституційно-правова відповідальність.

Конституційно-правова відповідальність як різновид юридичної відповідальності органів публічної влади та їхніх посадових осіб відіграє ключову роль у забезпеченні функціонування держави. Повноцінний розвиток громадянського суспільства є неможливим за відсутності відповідальності суб'єктів державно-владних відносин, наділених повноваженнями ухвалювати найбільш значущі політичні та державно-управлінські рішення. Саме через механізм конституційно-правової відповідальності, поряд з іншими конституційними й галузевими засобами, реалізується конституційний принцип відповідальності держави перед людиною, а також забезпечується належне функціонування механізму публічної влади. Наукові праці, присвячені проблематиці конституційно-правової відповідальності, засвідчують не лише актуальність цієї тематики, а й складність її практичного втілення в умовах становлення демократичної України. Особливої ваги ця проблематика набуває в умовах повномасштабної збройної агресії проти України та триваючої трансформації публічної влади, коли одним із ключових завдань держави є підтвердження незворотності цивілізаційного вибору України, уособленням якого виступає європейська та євроатлантична інтеграція України [7].

Твердження про те, що конституційно-правова відповідальність є одним із елементів конституціоналізму, не викликає сумнівів, хоча у юридичній науці й досі відсутня єдність підходів до визначення її природи, ознак і функцій.

Конституціоналізм у вузькому значенні насамперед передбачає ефективне обмеження державної влади з метою гарантування прав людини. У цьому контексті слід наголосити, що основне завдання конституційно-правової відповідальності полягає у впливі на найважливіші, передусім політичні, суспільні відносини у державі з метою охорони Конституції, належного здійснення завдань, функцій і повноважень суб'єктів цих відносин, відновлення конституційного правопорядку, а також вирішення конституційних спорів між ними й подолання конституційних конфліктів [1].

Конституційно-правова відповідальність безпосередньо впливає на організацію та здійснення державної влади. Зарубіжний досвід підтверджує, що ця проблематика є актуальною для сучасного конституціоналізму, у межах якого формується весь державний механізм [9]. На сьогоднішній день правові норми, які регулюють питання конституційно-правової відповідальності відповідних суб'єктів, залишаються розосередженими в різних нормативно-правових актах і не утворюють єдиного комплексного масиву правового регулювання. У рамках конституційного законодавства України відсутній окремий спеціальний нормативно-правовий акт, який би системно врегулював усі аспекти конституційно-правової відповідальності та забезпечував цілісність їх нормативного оформлення [8].

Загальна мета конституційно-правової відповідальності полягає у забезпеченні стабільності конституційного ладу, нормального функціонування суспільства, належних умов для гідного життя та вільного розвитку людини, а також у становленні громадянського суспільства і правової держави. Попри відмінності у конкретних цілях окремих інститутів конституційного права, зокрема інституту конституційного ладу та його засад, прав людини, територіального устрою, організації та діяльності державної влади, місцевого самоврядування тощо, кінцева мета фактично залишається спільною, оскільки саме на її досягнення спрямоване конституційне право в цілому [4].

Відповідно до визначеної мети співвідношення між завданнями конституційно-правової відповідальності та її функціями визначається тим, що в межах відповідних функцій виокремлюються конкретні сфери або групи суспільних відносин, які потребують першочергової уваги, окреслюються результати, яких необхідно досягти у певний період, а також комплекси конституційних заходів або процесуальних дій, що мають бути здійснені. Отже, завдання конституційно-правової відповідальності становлять динамічний елемент реалізації та розвитку її функцій, сприяють удосконаленню й змістовому збагаченню останніх. Саме завдання зумовлюють існування функцій конституційно-правової відповідальності, визначають їхній зміст і впливають на форми та методи її здійснення.

Функції конституційно-правової відповідальності доцільно розглядати як основні напрями її нормативного та організаційного впливу на конституційні правовідносини, що виникають у сфері дії норм конституційного права. Вони виступають засобами реалізації та охорони конституційних норм, а також досягнення мети конституційно-правової відповідальності; водночас вони становлять ключові напрями юридичного впливу як на правопорушника, так і

на інших суб'єктів конституційно-правових відносин з метою охорони конституційного правопорядку, забезпечення належного функціонування публічної влади та недопущення конституційно-правових деліктів [3].

До функцій конституційної відповідальності належать правоохоронна, превентивна, організуюча, обмежувальна, стимулююча, регулятивна, правозабезпечувальна, правовідновлювальна, дисциплінуюча, правозахисна та політична [5]. Такий перелік відображає багатофункціональний характер конституційно-правової відповідальності, хоча у науковій літературі окремі її функції можуть визначатися по-різному та частково перетинатися за змістом.

Актуальність дослідження функцій конституційно-правової відповідальності зумовлюється, з одного боку, масштабними трансформаційними процесами, які відбуваються останніми роками у соціально-політичному, господарсько-економічному, духовно-культурному житті Українського народу, окремих громадян України та їхніх об'єднань за різними ознаками і в різних формах, зокрема територіальних громад, політичних партій, громадських організацій тощо, а також у функціонуванні інших суб'єктів державної влади та системи місцевого самоврядування.

З іншого боку, концептуальний зв'язок функцій конституційно-правової відповідальності з її природою обумовлений тим, що вони об'єктивно спрямовані на максимально повне розкриття потенціалу конституційно-правової відповідальності, а отже – на забезпечення реальності Конституції, конституційного ладу загалом, розвитку конституціоналізму через діяльність суб'єктів конституційного права, передусім таких, як Український народ, українська держава, людина і громадянин, територіальні громади, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, політичні партії тощо. Такий функціональний прояв у процесах конституційної правореалізації та конституційного правокористування зумовлюється системою об'єктивних і суб'єктивних, внутрішніх і зовнішніх чинників [2].

Поряд із цим, доцільність аналізу методологічних засад дослідження функцій конституційно-правової відповідальності визначається загальнонауковими тенденціями та змінами, що відбуваються в межах сучасної юридичної науки загалом і конституційної теорії зокрема, ускладненням об'єктів конституційно-правового регулювання, а також сучасними тенденціями розвитку конституційного права в умовах глобалізації та європейської міждержавної інтеграції. Це об'єктивно спричинило суттєві парадигмальні зрушення у правовій системі України та зумовило кардинальне оновлення системи джерел права, появу нових суб'єктів і об'єктів правових відносин, трансформацію змісту суб'єктно-об'єктних зв'язків у механізмі функціонування публічної влади, запровадження додаткових гарантій їх діяльності, визнання існування конституційно-конфліктних відносин та пошук механізмів їх попередження, подолання й вирішення [2].

Отже, функції конституційно-правової відповідальності доцільно визначати як основні нормативно закріплені та організаційно забезпечені напрями і види впливу конституційно-правової відповідальності на найважливіші, передусім політичні, суспільні відносини у державі з метою

охорони Конституції та належного виконання завдань, функцій і повноважень суб'єктів цих відносин, відновлення конституційного правопорядку, а також вирішення конституційних спорів між ними й подолання конституційних конфліктів. У процесі концептуального аналізу конституційно-правової відповідальності функціональний підхід виступає одним із найбільш продуктивних способів розкриття її змісту та сутності, а також діяльності конституційно уповноважених суб'єктів конституційного права. Застосування функціонального методу дає можливість розглядати інститут конституційно-правової відповідальності не лише як результат внутрішньої взаємодії елементів цієї системи, зокрема сутнісно-субстанціональних і функціонально-компетенційних зв'язків між суб'єктами конституційно-правової відповідальності, її об'єктами тощо, а й у взаємозв'язку із зовнішнім середовищем, як властивість співвідношення між системою та середовищем. Йдеться, зокрема, про демократичний характер політичного режиму в державі, стан конституційної правозаконності та правовладдя (верховенства права), забезпеченість реалізації принципу поділу державної влади, гарантованість і реальність місцевого самоврядування тощо

Література

1. Батанова Н.М. Феномен конституційно-правової відповідальності в аспекті теоретико-методологічного розуміння вчення про конституціоналізм. *Український часопис конституційного права*. 2025. № 2. С. 3–24. URL: <https://www.constjournal.com/wp-content/uploads/issues/2025-2/pdfs/1-nataliia-batanova-fenomen-konstytutsiino-pravovoi-vidpovidalnosti-aspekti-teoretyko-metodolohichnoho.pdf>
2. Батанова Н.М. Функції конституційно-правової відповідальності: проблеми концептуалізації. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 100–104
3. Батанова Н.М. Конституційний контроль та конституційно-правова відповідальність: концептуальні проблеми співвідношення та взаємодії. *Правова держава*. 2019. № 30. С. 147–155. DOI: 10.33663/0869-2491-2019-30-147-155
4. Батанова Н.М. Мета, завдання та функції конституційно-правової відповідальності: питання ефективності реалізації. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 104–109. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/355/336>
5. Єзеров А., Батан Ю. Належне врядування і надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування. *Юридичний вісник*. 2016. № 2. С. 109–116
6. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
7. Кравцова З. Окремі аспекти конституційно-правової відповідальності органів і посадових осіб державної влади в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Т. 1. № 73. С. 57–63. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/268092/263873>
8. Лисенко С.В., Нестор В.Р., Барановська В.М. Конституційна відповідальність у правовій системі України: види, підстави, суб'єкти. *Правова позиція*. 2024. № 4 (45). С. 180–185. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2024/4/37.pdf>
9. Наливайко Л. Проблеми визначення поняття, специфічних ознак і функцій конституційної відповідальності в сучасній конституційній теорії. *Право України*. 1999. № 10. С. 45–50

СЕКЦІЯ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН»

ВИКОНАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Симоненко Поліна,
здобувачка фахової передвищої освіти
III курсу спеціальність «Право»
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»
Науковий керівник: Добренька Наталія Вікторівна
кандидат юридичних наук, доцент

Актуальність дослідження обумовлена тим, що воєнні дії створили значні труднощі для належного виконання договірних зобов'язань сторонами, що призводить до виникнення численних спорів між орендодавцями та орендарями. В умовах воєнного стану в Україні цивільно-правові відносини, зокрема укладення договорів оренди, набувають особливої значущості. Виникають численні проблеми щодо своєчасної сплати орендної плати, використання майна за призначенням та збереження його стану. Воєнні дії створюють додаткові ризики для сторін, зокрема пошкодження, руйнування об'єкта оренди.

Метою дослідження є аналіз проблем виконання договору оренди в умовах воєнного стану та визначення основних напрямів удосконалення правового регулювання відповідних відносин.

Відповідно до статті 759 Цивільного кодексу України за договором найму одна сторона (орендодавець) передає або зобов'язується передати іншій стороні (орендарю) майно у користування за плату на певний строк [4].

Основними елементами договору оренди є предмет договору, строк користування майном та розмір орендної плати. Сторони договору зобов'язані виконувати умови договору належним чином відповідно до вимог законодавства.

Разом з тим запровадження воєнного стану призвело до необхідності прийняття спеціальних нормативно-правових актів, які регулюють орендні відносини у цей період. Зокрема, особливості оренди державного та комунального майна під час воєнного стану визначені постановою Кабінету Міністрів України [2].

Згідно з положеннями цієї постанови договори оренди державного та комунального майна, строк яких завершується у період воєнного стану, автоматично продовжуються на весь період його дії та ще на певний строк після його припинення [2]. Такий механізм дозволяє забезпечити стабільність договірних відносин та уникнути додаткових адміністративних процедур.

Водночас, незважаючи на запровадження спеціального правового регулювання, у сфері орендних правовідносин виникає низка проблем, пов'язаних з виконанням договірних зобов'язань.

Однією з ключових проблем є неможливість користування орендованим майном. Відповідно до положень Цивільного кодексу України, зокрема статті 762, орендар має право на звільнення від орендної плати за період, протягом якого майно не могло використовуватися з причин, за які він не відповідає. В умовах війни такими причинами є бойові дії, тимчасова окупація територій, руйнування об'єктів нерухомості або обмеження доступу до них. Водночас законодавство не містить чіткого механізму підтвердження факту неможливості користування майном, що породжує численні спори між орендодавцями та орендарями. На практиці це призводить до неоднакових підходів у судовій практиці та складності доведення відповідних обставин [2].

Не менш актуальною є проблема застосування форс-мажорних обставин. Відповідно до статті 617 Цивільного кодексу України, особа звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо доведе, що таке порушення стало наслідком непереборної сили [5]. Воєнний стан безумовно визнається форс-мажорною обставиною, однак його правові наслідки тлумачаться неоднозначно. Зокрема, форс-мажор звільняє від відповідальності, але не припиняє самого зобов'язання, що означає збереження обов'язку сплати орендної плати. Це створює конфлікт інтересів сторін: орендар фактично не може користуватися майном, але формально зобов'язаний сплачувати орендну плату.

Суттєві труднощі виникають також у сфері визначення розміру орендної плати. Спеціальне регулювання, запроваджене Постановою Кабінету Міністрів України «Про особливості оренди державного та комунального майна у період воєнного стану», передбачило можливість повного або часткового звільнення від орендної плати за користування державним і комунальним майном, а також встановлення пільгових умов для окремих категорій орендарів. Водночас ці положення мають тимчасовий характер і зазнають постійних змін, що призводить до правової невизначеності. Крім того, подібні пільги не поширюються на приватні орендні відносини, що створює нерівність правового становища суб'єктів.

Для мінімізації конфліктів між сторонами договору важливим є використання механізмів переговорів та внесення змін до договору. Сторони можуть передбачити зміну розміру орендної плати, відстрочення платежів або інші умови, що враховують складну економічну ситуацію.

Окрему проблему становить автоматичне продовження договорів оренди, передбачене вказаною постановою. Запровадження механізму пролонгації договорів без волевиявлення сторін мало на меті забезпечення стабільності господарських відносин, однак на практиці це призвело до непорозумінь між сторонами. Орендодавці та орендарі не завжди усвідомлюють факт продовження договору, що спричиняє спори щодо строків його дії та обсягу зобов'язань.

Проблематичним є і питання дострокового розірвання договору оренди. Спрощення процедури розірвання, у тому числі шляхом подання заяви в електронній формі, не супроводжується належним механізмом фіксації її отримання орендодавцем. У результаті виникають спори щодо моменту припинення договору та обов'язку сплати орендної плати після заявленого розірвання.

Значні труднощі виникають також у зв'язку із застосуванням положень про істотну зміну обставин, передбачених статтею 652 Цивільного кодексу України. Воєнний стан безперечно є такою обставиною, однак доведення сукупності умов, необхідних для зміни або розірвання договору, є складним. Судова практика свідчить про обережне застосування цієї норми, що обмежує можливості сторін адаптувати договірні відносини до нових умов.

Додатковим чинником ускладнення є колізії між умовами конкретного договору та імперативними нормами спеціального законодавства, зокрема Постанови Кабінету Міністрів України № 634. У багатьох випадках договори були укладені до запровадження воєнного стану і не враховують нових реалій, що породжує питання щодо пріоритету норм та можливості їх зміни.

Отже, виконання договору оренди майна в умовах воєнного стану супроводжується низкою проблем, пов'язаних із впливом воєнних дій на цивільно-правові відносини. До основних проблем належать неможливість користування майном, пошкодження або знищення об'єктів оренди, порушення строків виконання зобов'язань та настання форс-мажорних обставин.

Література

1. Про особливості оренди державного та комунального майна у період воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 27.05.2022 № 634 / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/634-2022-p> (дата звернення: 08.04.2026).
2. Про оренду державного та комунального майна : Закон України від 03.10.2019 № 157-IX / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20> (дата звернення: 08.04.2026).
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 12.04.2026).
4. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб : Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20> (дата звернення: 08.04.2026).
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 08.04.2026).
6. Маріц Д. О., Кісіль А. В. Поновлення договору оренди земельної ділянки в умовах воєнного стану України. URL: <https://pd.onu.edu.ua/article/view/267962> (дата звернення: 12.04.2026).

ВПЛИВ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА НА КВАЛІФІКАЦІЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я

*Якимчук Злата,
здобувачка фахової передвищої освіти II курсу
спеціальності «Право»,
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»
Науковий керівник: Сидоренко Віталій Вікторович,
кандидат юридичних наук, доцент*

Правильна кримінально-правова кваліфікація кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я є однією з основних передумов забезпечення законності та справедливості кримінального судочинства. Вона зумовлюється не лише належним установленням фактичних обставин кримінального провадження, а й застосуванням спеціальних знань у передбачених кримінальним процесуальним законом формах, зокрема у сфері судової медицини. У цьому контексті особливого значення набуває висновок експерта як процесуальне джерело доказів у кримінальному провадженні.

У кримінальному процесуальному праві висновок експерта визнається самостійним процесуальним джерелом доказів. Відповідно до положень кримінального процесуального законодавства, доказами у кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у визначеному законом порядку, тоді як висновок експерта виступає процесуальною формою, за допомогою якої такі дані встановлюються та доводяться до відома суду (ст. 84 КПК) [3]. Під висновком експерта як процесуальним джерелом доказів слід розуміти письмовий документ, у якому міститься докладний опис проведених експертом досліджень, сформульовані за їх результатами висновки, а також мотивовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи (ч. 1 ст. 101 КПК) [5].

Згідно з чинним кримінальним процесуальним законодавством, кожна зі сторін кримінального провадження має право подати суду висновок експерта, який ґрунтується на його наукових, технічних чи інших спеціальних знаннях. Такий висновок повинен спиратися на відомості, які експерт безпосередньо сприйняв або отримав під час дослідження матеріалів, наданих для проведення експертизи [3]. Експерт складає висновок від власного імені, діє незалежно в межах своєї компетенції та несе за нього особисту відповідальність. Водночас експерт не наділений повноваженнями надавати правову оцінку встановленим обставинам або визначати кримінально-правову кваліфікацію діяння, що належить до виключної компетенції органів досудового розслідування, прокурора та суду.

Разом із тим необхідно наголосити, що висновок експерта не має наперед установленної сили й підлягає оцінці судом у сукупності з іншими доказами відповідно до ст. 94 КПК України. Отже, у кримінальних провадженнях щодо правопорушень проти життя та здоров'я експертний висновок має важливе

значення як самостійне джерело доказів, однак не може розглядатися як єдине джерело доказування, оскільки це суперечило б принципам змагальності та вільної оцінки доказів [1].

Найбільш виразно значення висновку експерта проявляється у сфері встановлення медико-правових характеристик наслідків кримінального правопорушення. Зокрема, його роль є визначальною під час встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень. Судово-медичний експерт, використовуючи спеціальні знання, визначає характер ушкоджень, їх локалізацію, механізм утворення, а також ступінь їх впливу на стан здоров'я потерпілого. При цьому враховуються такі критерії, як тривалість розладу здоров'я, ступінь втрати працездатності, небезпека для життя на момент заподіяння, а також інші медичні показники, що мають юридичне значення [1]. У процесі експертизи також встановлюються обставини механізму спричинення ушкоджень за конкретних умов, що дає можливість відтворити подію правопорушення та оцінити поведінку його учасників [2]. На підставі отриманих даних тілесні ушкодження відносять до певного ступеня тяжкості – легких, середньої тяжкості або тяжких – відповідно до вимог нормативних актів, зокрема Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України [6].

Зазначена класифікація має визначальне значення для кримінально-правової кваліфікації діяння, оскільки дає змогу відмежувати відповідні склади кримінальних правопорушень, передбачених кримінальним законом. Від правильного встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень залежить вибір кримінально-правової норми, що підлягає застосуванню, а також оцінка ступеня суспільної небезпеки діяння. У практичному вимірі це означає, що встановлені експертом фактичні дані впливають на юридичну оцінку діяння, яку здійснюють органи кримінальної юстиції. Зокрема, зміна висновку експерта щодо ступеня тяжкості тілесних ушкоджень може спричинити зміну правової кваліфікації діяння з менш тяжкого кримінального правопорушення на більш тяжке або навпаки, що безпосередньо впливає на вид і розмір покарання, а також на інші правові наслідки для особи.

Крім того, важливим аспектом є встановлення причини смерті та механізму її настання, що має ключове значення у кримінальних провадженнях щодо правопорушень проти життя. Судово-медична експертиза дає змогу з'ясувати причину смерті, час її настання, а також фактичний причинно-наслідковий зв'язок між ушкодженнями та настанням смерті, що є необхідною передумовою подальшої правової оцінки цих обставин [8].

Таким чином, висновок експерта у кримінальних провадженнях щодо правопорушень проти життя та здоров'я є одним із ключових процесуальних джерел доказів, який забезпечує встановлення фактичних обставин, що мають визначальне значення для кримінально-правової кваліфікації діяння. Саме завдяки застосуванню спеціальних знань стає можливим об'єктивно визначити ступінь тяжкості тілесних ушкоджень, причину смерті, а також установити фактичні причинно-наслідкові залежності між діями особи та їх наслідками. Відповідно вплив висновку експерта проявляється у формуванні фактичної

основи, на якій ґрунтується юридична оцінка діяння, що, своєю чергою, визначає вибір кримінально-правової норми та обсяг відповідальності. Водночас, попри його вагоме значення, висновок експерта не має наперед установленної сили та підлягає оцінці у сукупності з іншими доказами.

Література

1. Гудков І.І. Особливості призначення та проведення судово-медичної експертизи при розслідуванні вбивств. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. С. 750–753
2. Гула Л., Черепушак В. Особливості проведення судово-медичної експертизи з визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2018. № 906. С. 149–154
3. Коваленко Є.Г. Наукові засади кримінально-процесуального доказування: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 448 с.
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
6. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень від 17.01.1995 р. / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>
7. Про судову експертизу від 25.02.1994 р. № 4038-XII / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
8. Тимчишин А.М. Спеціальні знання у кримінальному процесі України: монографія. Одеса: Юридика, 2023. 362 с.

ВПЛИВ ІДЕЙ ТА ІНСТИТУТІВ РИМСЬКОГО ПРАВА НА СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМ У КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ВЧЕНЬ ПРО ДЕРЖАВУ І ПРАВО

Цвинтаріцька Кароліна,
*здобувачка фахової передвищої освіти II курсу
спеціальності «Право»,
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»
Науковий керівник: Добренька Наталія Вікторівна
кандидат юридичних наук, доцент*

Актуальність теми полягає в тому, що римське право є історичною та теоретичною основою більшості сучасних правових систем, насамперед країн романо-германської правової сім'ї. Саме його принципи, правові конструкції та інститути стали підґрунтям для формування сучасного цивільного, зобов'язального, спадкового, сімейного та речового права. Значна частина правових категорій, що використовуються в сучасній юридичній науці та практиці, бере свій початок із римсько-правової традиції, зокрема поняття договору, власності, зобов'язання, спадкування та юридичної відповідальності. Римське право виступає як універсальна мова юридичного спілкування, що

дозволяє фахівцям різних національних юрисдикцій знаходити спільні підходи до вирішення найскладніших цивільно-правових колізій.

Метою є системне висвітлення процесу формування сучасних правових систем під впливом римської правової спадщини, аналіз ключових інститутів, що пройшли крізь віки через механізм рецепції, та обґрунтування того, чому римські юридичні конструкції залишаються неперевершеними за своєю логікою та точністю навіть у двадцять першому столітті. Ми прагнемо простежити шлях від Дигест Юстиніана до сучасних цивільних кодексів, акцентуючи увагу на тому, як римська думка сформувала наше уявлення про власність, договір, особистість та державне управління.

Впливу римського права розкривається через грандіозний процес його рецепції, який розпочався в одинадцятому столітті в університетах Північної Італії. Саме тоді європейські юристи знову відкрили для себе Корпус юріс цивіліс, зведений за наказом імператора Юстиніана. Щоб зрозуміти масштаб цього явища, варто пояснити, що Корпус юріс цивіліс – це не просто книга, а всеосяжне зведення римського цивільного права, кодифіковане у шостому столітті, яке об'єднало в собі імператорські конституції, витяги з праць видатних юристів. Римське право запропонувало готову систему раціональних норм, яка виявилася набагато досконалішою за тогочасні феодальні звичаї [1]. Воно запровадило чітке розмежування між публічним правом, що регулює відносини всередині держави, та приватним правом, що стоїть на сторожі інтересів окремих осіб. Цей поділ став фундаментальним для всієї романо-германської правової сім'ї, дозволивши створити простір для індивідуальної свободи та приватної ініціативи, вільний від деспотичного втручання влади.

Центральне місце в римській спадщині займає вчення про речові права, і передусім про право власності. Римляни першими визначили власність як повне та виключне панування особи над річчю, виокремивши такі складові, як право володіння, право користування, право вилучення плодів та право розпорядження аж до повного знищення речі [2]. Сучасні концепції захисту власності, включаючи віндикаційні та негативні позови, є прямим запозиченням з преторського права Давнього Риму. Без цієї чіткої концепції було б неможливо побудувати сучасну ринкову економіку, яка тримається на недоторканності приватного майна та правовій визначеності.

Зокрема, середньовічні феодалі вирішували суперечки за землю за допомогою мечів та міжусобиць, римські юристи вже пропонували цивілізовані позови про витребування майна, які сьогодні успішно застосовуються в українських судах.

Не менш важливим є внесок римлян у зобов'язальне право. Вони розробили настільки гнучку та детальну систему договорів, що вона з мінімальними змінами функціонує й сьогодні. Принцип пакта сунт серванда, що означає обов'язковість виконання договорів, став наріжним каменем не лише приватного, а й міжнародного права. Римські юристи детально проаналізували умови дійсності угод, питання вини, відшкодування збитків, неустойки та форс-мажорних обставин. Такі види договорів, як купівля-продаж, майнове наймання, доручення, позика та зберігання, були описані ними з такою

логічною бездоганністю, що наступні покоління законодавців лише адаптували їх до нових технологічних реалій [3].

Особливого значення набула римська концепція суб'єкта права. Саме в Римі було закладено основи вчення про правоздатність та дієздатність, а також створено передумови для появи ідеї юридичної особи [5]. Хоча повного розвитку інститут юридичної особи набув пізніше, римські корпорації та муніципії стали тими прототипами, які дозволили відокремити майно організації від майна її учасників. Це відкрило шлях до створення великих промислових та фінансових структур Нового часу. Крім того, римське сімейне та спадкове право з його інститутами заповіту та законного успадкування сформувало стабільні механізми передачі накопиченого багатства між поколіннями, що забезпечило соціальну стабільність європейських суспільств.

Процес кодифікації римського права у дев'ятнадцятому столітті призвів до появи таких шедеврів юридичної думки, як Цивільний кодекс Наполеона та Німецьке цивільне укладення. Ці акти стали мостами, через які римські норми потрапили до національних законодавств багатьох країн світу, включаючи Україну [5]. Цивільний Кодекс України за своєю структурою та духом є пандектним, тобто таким, що базується на систематизації римського права. Це забезпечує нам єдине правове поле з країнами Європейського Союзу, полегшуючи інтеграційні процеси та захист прав громадян за кордон. Можна сказати, що Юстиніан був першим справжнім «євроінтегратором», адже завдяки його кодифікації український юрист у Львові та французький адвокат у Парижі розмовляють однією мовою правових категорій, навіть якщо не знають жодного слова латиною.

На підставі проведеного аналізу полягає в тому, що римське право є вічним джерелом правової мудрості, яке забезпечує спадкоємність цивілізації. Римське право виступає гарантом того, що правосуддя базується на розумі, а не на силі чи свавіллі. Роль римського права у формуванні сучасних систем полягає не лише у наданні конкретних норм, а й у вихованні юридичного мислення, орієнтованого на справедливість, рівність та логічну послідовність. Україна, маючи глибоке коріння в цій традиції через візантійський вплив та пізнішу європейську рецепцію, підтверджує свій статус невід'ємної частини західної правової цивілізації.

Література

1. Марченко О. В. Історія держави і права зарубіжних країн : підручник у 2 т. Т. 1. Дніпро : ДДУВС, 2024. 312 с.
2. Белова М. В., Переш І. Є. Вплив римського права на сучасну зміну правової парадигми. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 123–128.
3. Історія вчень про державу і право: методичні рекомендації (заочна форма навчання) / О. І. Донченко, О. Д. Гринь, І. В. Борщевський. Одеса: Фенікс, 2021. 120 с.
4. Історія вчень про державу і право: методичні вказівки (денна форма навчання) / О. І. Донченко, О. Д. Гринь, І. В. Борщевський. Одеса: Фенікс, 2021. 124 с.
5. Тетарчук І. В. Історія вчень про державу та право: навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 184 с.

ЕВОЛЮЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗМІСТУ ПРАВА НА ВІДПОЧИНОК У КОНТЕКСТІ ПОЗИТИВНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ДЕРЖАВИ

Кириленко Діана,

*здобувачка фахової передвищої освіти II курсу
спеціальності «Право»,*

*Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»*

*Науковий керівник: Сидоренко Віталій Вікторович,
кандидат юридичних наук, доцент*

У системі соціально-економічних прав людини і громадянина важливе місце посідає право на відпочинок, закріплене у статті 45 Конституції України, яке належить кожному, хто працює, і має ключове значення для відновлення здоров'я, а також фізичних і розумових здібностей працівників. Під відпочинком варто розуміти часовий проміжок, вільний від виконання трудових обов'язків, який працівник використовує на власний розсуд [3]. Це право має характер суб'єктивного права працівника та реалізується через надання днів щотижневого відпочинку, оплачуваних щорічних відпусток, встановлення скороченого робочого часу для окремих категорій працівників, а також шляхом скорочення тривалості роботи у нічний час [5].

Формування правового регулювання права на відпочинок в Україні розпочалося на ранніх етапах розвитку трудового законодавства, коли було запроваджено інститут щорічних оплачуваних відпусток після певного періоду безперервної праці. Кодекс законів про працю УСРР 1922 р. передбачав різні види відпусток, зокрема чергові, додаткові, а також відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами і для осіб, зайнятих у шкідливих умовах праці. У 1950–1970-х рр. система відпусток зазнала подальшого розвитку, включаючи запровадження навчальних і творчих відпусток, а подальше вдосконалення законодавства сприяло зміцненню гарантій реалізації права на відпочинок [2]. Конституція України [5] закріплює гарантії щотижневого відпочинку, оплачуваної щорічної відпустки та скороченого робочого дня для окремих категорій працівників. Закон України «Про відпустки» 1996 р. деталізував види відпусток (основна – 24 календарні дні, додаткові), порядок їх надання та умови оформлення, сформувавши цілісну нормативну базу. Реальний зміст цього права полягає у системі гарантій, що забезпечують працівникові можливість відновлення сил без виконання трудових функцій, як це передбачено статтею 45 Конституції України [5] та деталізовано у КЗпП [4] і Законі України «Про відпустки» [8]. Водночас, попри врахування міжнародних стандартів, практична реалізація права на відпочинок ускладнюється поширенням тіньової зайнятості [6].

Зміст права на відпочинок включає встановлення законодавчих обмежень тривалості робочого часу, регламентацію перерв упродовж робочого дня, визначення мінімальної тривалості щоденного та щотижневого відпочинку, а

також порядку надання відпусток. У межах загального трудового режиму святкові та неробочі дні визначаються законом, а залучення до роботи у такі дні допускається лише у виняткових випадках і, як правило, підлягає компенсації. До видів відпусток належать щорічна основна відпустка, додаткові відпустки за роботу в шкідливих і важких умовах або за особливий характер праці, соціальні відпустки, відпустки без збереження заробітної плати та інші, передбачені законодавством. Функціональне призначення відпочинку полягає у відновленні фізичних і психічних ресурсів працівника, підтриманні його здоров'я та забезпеченні належного рівня працездатності, що зумовлює його належність до системи соціально-економічних прав.

Значущість ефективної реалізації цього права зростає в умовах трансформації сучасних трудових відносин, зокрема через поширення дистанційної праці та гнучких форм зайнятості, що спричиняє стирання меж між робочим і особистим часом. У результаті цього працівники дедалі частіше стикаються з надмірним навантаженням, перевищенням тривалості робочого часу та браком часу для повноцінного відновлення. У сучасних умовах, попри нормативне закріплення права на відпочинок, його фактична реалізація нерідко залишається недостатньою. У багатьох випадках це право набуває формального характеру, оскільки працівники не мають реальної можливості повною мірою скористатися передбаченими відпустками або дотримуватися встановлених меж робочого часу. Це свідчить про те, що одного лише законодавчого закріплення відповідних гарантій недостатньо. Тому особливого значення набуває розгляд права на відпочинок через призму позитивних обов'язків держави, що передбачає її активну участь у забезпеченні його реального здійснення та належного контролю за дотриманням трудових стандартів.

Категорія позитивних обов'язків держави залишається однією з найбільш дискусійних і недостатньо опрацьованих у науковій літературі, що зумовлює множинність підходів до її розуміння та іноді недостатню аргументованість відповідних висновків. Європейський суд з прав людини поступово сформував доктрину позитивних зобов'язань, відповідно до якої держава повинна не лише утримуватися від необґрунтованого втручання у права людини, а й вживати належних, адекватних і ефективних заходів для їх практичного забезпечення та захисту. Таким чином, позитивні обов'язки становлять самостійний складник механізму гарантування прав людини, а не лише доповнення до негативних зобов'язань держави. Як свідчить практика ЄСПЛ, загальною правовою підставою таких обов'язків виступає стаття 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка покладає на держави обов'язок забезпечувати права і свободи кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією [1]. У зв'язку з цим у конституційно-правовому аспекті держава повинна не обмежуватися декларативним закріпленням права на відпочинок, а забезпечувати належні правові, організаційні та контрольні механізми його реального здійснення.

Варто врахувати позицію С. Черноус, яка наголошує, що відпочинок і час, відведений для нього, спрямовані на забезпечення збереження життя і здоров'я людини, включаючи фізичне, психічне, духовне та соціальне благополуччя.

Авторка пропонує класифікувати час відпочинку за функціональним критерієм, виділяючи його форми, спрямовані на фізичне та психічне відновлення (міжзмінні перерви, щорічні відпустки), задоволення духовних потреб (святкові та неробочі дні) і забезпечення соціальних гарантій (соціальні відпустки) [10].

Крім доктринальних положень, аналіз конституційного права на відпочинок потребує врахування впливу умов воєнного стану, запровадженого у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України на підставі Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». При цьому зазначений Указ не включає статтю 45 Конституції України до переліку прав, які можуть бути обмежені в період воєнного стану. Разом із тим спеціальне законодавство, прийняте у цей період, визначає особливості реалізації окремих трудових прав і гарантій, пов'язаних із правом на відпочинок [7]. Зокрема, Закон України від 15.03.2022 «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» встановлює специфічні правила регулювання трудових відносин у цей період. Відповідно до статті 12 цього Закону, роботодавець може обмежити тривалість щорічної основної відпустки до 24 календарних днів за поточний робочий рік, а невикористані дні переносяться на період після припинення або скасування воєнного стану [9]. Крім того, у цей період не застосовуються окремі положення трудового законодавства, зокрема статті 53, частина перша статті 65, частини третя – п'ята статті 67, 71, 73, 78-1 КЗпП України та частина друга статті 5 Закону України «Про відпустки» у межах, визначених спеціальним законом. Водночас будь-які обмеження повинні здійснюватися виключно в межах правового поля, відповідати принципам законності, легітимної мети, пропорційності та не перевищувати меж суспільної необхідності.

Підсумовуючи, зазначимо, що еволюція права на відпочинок демонструє поступове посилення ролі позитивних обов'язків держави: від формального проголошення до формування комплексного механізму забезпечення, що охоплює регулювання робочого часу, інститут відпусток і контроль за їх дотриманням. У результаті право на відпочинок утвердилося як невід'ємний елемент системи соціально-економічних прав людини, спрямований на забезпечення належних умов життя та відновлення працездатності.

Попри формальну достатність загальної тривалості часу відпочинку протягом року, слід враховувати низку об'єктивних чинників: інтенсивність праці, інформаційне перевантаження та високий темп життя, що зумовлюють підвищену потребу у відновленні; негативний вплив стресу на фізичне та психічне здоров'я; а також значення відпочинку для особистісного розвитку, включаючи реалізацію індивідуальних інтересів, соціальну взаємодію та самореалізацію. У зв'язку з цим право на відпочинок доцільно розглядати не лише як соціальну гарантію, але й як ключовий інструмент забезпечення здоров'я та добробуту працівників. Належне забезпечення достатнього часу для відновлення, у тому числі через ефективне регулювання робочого часу і відпусток, слід розглядати як інвестицію в людський капітал, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності національної економіки.

Література

1. Бадида А.Ю. Соціальна держава в умовах глобалізації: теоретичні та порівняльно-правові аспекти: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2017. 225 с.
2. Дмитрієва К. Вчення про час відпочинку: концептуальні положення. *Юридичний вісник*. 2013. № 2. С. 131–135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2013_2_25
3. Кириченко Ю., Резанова Н. Теоретико-правові аспекти конституційного регулювання права на відпочинок в Україні та європейських державах. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2 (121). Спеціальний випуск. С. 235–239. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/11626/1/33.pdf>
4. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
5. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
6. Котова Л.В., Севост'янова К.А. Правове регулювання часу відпочинку: сучасні тенденції та проблемні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 238–244. URL: https://www.lsej.org.ua/1_2025/53.pdf
7. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 / Президент України: Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
8. Про відпустки : Закон України від 15.11.1996 р. № 504/96-ВР / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text>
9. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
10. Черноус С.М. Право на відпочинок у системі прав людини. *Право та інновації*. 2016. № 4 (16). С. 134–139

ЕЛЕКТРОННА ФОРМА ДОГОВОРУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Рубленко Дарина,
здобувачка фахової передвищої освіти III курсу
спеціальності «Право»
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»
Науковий керівник: Добренька Наталія Вікторівна,
кандидат юридичних наук, доцент

Актуальність даної теми зумовлена необхідністю забезпечення балансу між правовою безпекою сторін та технологічною зручністю укладення договорів. У зв'язку з цим виникає потреба у дослідженні правової природи електронної форми договору, її особливостей, а також законодавчого регулювання в Україні.

Сучасний етап розвитку цивільного обігу характеризується стрімкою цифровізацією суспільства та широким впровадженням електронних технологій

у повсякденне життя. Особливу роль у цьому процесі відіграє електронна форма договорів, що дозволяє укладати, підписувати та виконувати цивільно-правові угоди дистанційно, без фізичної присутності сторін. В Україні нормативна база, що регулює електронний обіг документів, поступово формується через Цивільний кодекс України, Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» та численні підзаконні нормативно-правові акти [2], [3].

Практика застосування електронних договорів стикається з низкою проблем, зокрема: питання підтвердження автентичності сторін, використання електронного підпису, а також оспорювання електронних договорів у судовому порядку.

Метою дослідження є аналіз правового регулювання електронної форми договору в цивільному праві України, визначення її особливостей та ролі у сучасному цивільному обороті.

У цивільному праві України договір є одним із основних юридичних фактів, що породжують цивільні права та обов'язки. Відповідно до положень цивільного законодавства договір є домовленістю двох або більше сторін, спрямованою на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків.

Перспективи розвитку електронної форми договору в Україні пов'язані з подальшим удосконаленням законодавства, гармонізацією його з європейськими стандартами, а також розвитком електронних сервісів. Зокрема, важливим напрямом є впровадження електронного нотаріату, що дозволить посвідчувати правочини в електронній формі, а також створення єдиних державних платформ для укладення електронних договорів.

З розвитком цифрових технологій законодавство України передбачило можливість укладення договорів в електронній формі. Згідно із Законом України «Про електронну комерцію», електронний договір – це домовленість сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків, оформлена в електронній формі [1].

Важливим є те, що відповідно до положень цивільного законодавства договір, укладений із використанням інформаційно-комунікаційних систем за згодою сторін, вважається таким, що укладений у письмовій формі [2]. Це означає, що електронна форма договору має таку ж юридичну силу, як і традиційна письмова форма. Електронний договір може укладатися різними способами, зокрема: шляхом обміну електронними повідомленнями; через електронні форми на веб-сайтах; шляхом підтвердження оферти за допомогою електронного підпису або одноразового ідентифікатора.

У сфері електронної комерції важливе значення має Закон України «Про електронну комерцію», який регулює порядок укладення електронних договорів через інформаційно-телекомунікаційні системи. Відповідно до Закону України «Про електронну комерцію», електронний договір укладається шляхом пропозиції (оферти) та її прийняття (акцепту), що може здійснюватися шляхом вчинення певних дій, наприклад натискання кнопки «Погоджуюсь»,

оформлення замовлення або здійснення оплати товару чи послуги. Такі дії визнаються належним підтвердженням волевиявлення сторони [1].

Електронні договори можуть укладатися у різних формах залежно від способу взаємодії сторін. Найбільш поширеними є договори, укладені шляхом обміну електронними документами з використанням електронного підпису, а також договори приєднання, що укладаються через веб-сайти або мобільні застосунки. У таких випадках одна сторона пропонує стандартні умови договору, а інша сторона приєднується до них без можливості внесення змін.

Залежно від способу укладення та використаних технологій, електронні договори можна поділити на кілька видів.

По-перше, це договори з використанням кваліфікованого електронного підпису (КЕП), які укладаються шляхом підписання електронних документів. Такий підпис забезпечує належну ідентифікацію сторін та надає договору повну юридичну силу, аналогічну письмовій формі.

По-друге, це договори, що укладаються через електронні платформи або веб-сайти шляхом акцепту стандартних умов, розміщених на сайті або в мобільному застосунку. Такий спосіб широко використовується у сфері електронної комерції.

Застосування електронних договорів дозволяє значно спростити процедуру укладення правочинів, скоротити витрати часу та ресурсів. Крім того, електронні договори забезпечують можливість укладення угод між сторонами, які знаходяться у різних регіонах або навіть країнах.

Важливою особливістю є можливість використання електронних документів як доказів у суді. Електронні документи, що містять інформацію про укладення та виконання договору, можуть подаватися до суду як електронні докази [5].

Електронна форма договору є сучасною формою укладення правочинів, що активно використовується у цивільному обороті. Вона дозволяє ефективно реалізовувати цивільні права та обов'язки сторін в умовах цифровізації суспільства.

Законодавство України визнає електронний договір таким, що має юридичну силу письмового документа, за умови дотримання встановлених вимог щодо його укладення. Основними елементами електронного договору є оферта, акцепт, а також використання електронного підпису для підтвердження волевиявлення сторін.

Разом з тим, застосування електронної форми договору пов'язане з певними проблемами. Однією з ключових є питання доказування факту укладення договору та ідентифікації сторін у разі виникнення спору. У судовій практиці України електронні документи визнаються доказами, однак їх належність і допустимість повинні бути підтверджені відповідними технічними засобами. Також існують ризики, пов'язані з несанкціонованим доступом до електронних систем, піддробкою електронних підписів та іншими кіберзагрозами.

Ще однією проблемою є недостатній рівень правової обізнаності громадян щодо використання електронних підписів та укладення електронних договорів.

Багато користувачів не усвідомлюють юридичних наслідків своїх дій у мережі Інтернет, що може призводити до небажаних правових наслідків.

Перспективи розвитку електронної форми договору в Україні пов'язані з подальшим удосконаленням законодавства, гармонізацією його з європейськими стандартами, а також розвитком електронних сервісів. Зокрема, важливим напрямом є впровадження електронного нотаріату, що дозволить посвідчувати правочини в електронній формі, а також створення єдиних державних платформ для укладення електронних договорів.

Разом з тим застосування електронних договорів супроводжується низкою проблем, серед яких: складність ідентифікації сторін, ризики підробки електронного підпису, можливість несанкціонованого доступу до інформації. Перспективи розвитку електронних договорів пов'язані з удосконаленням законодавства, розвитком технологій електронної ідентифікації, підвищенням рівня кібербезпеки та формуванням сталої судової практики. Це сприятиме підвищенню довіри до електронної форми правочинів та її подальшому поширенню у цивільному обороті.

Література

1. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19> (дата звернення: 12.04.2026).

2. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення: 07.04.2026).

3. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> (дата звернення: 07.04.2026).

4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 07.04.2026).

5. Укладення договору в електронній формі: порядок та особливості. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1894523/> (дата звернення: 07.04.2026).

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Литвин Євгенія,

*здобувачка фахової передвищої освіти II курсу
спеціальності «Право»*

*Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»*

*Науковий керівник: Добренька Наталія Вікторівна,
кандидат юридичних наук, доцент*

Актуальність теми зумовлена тим, що в умовах збройної агресії проти України та запровадження воєнного стану істотно зростає рівень загроз для

прав і свобод людини, зокрема особистих немайнових прав, які становлять основу правового статусу особи та забезпечують її фізичну і моральну цілісність. Війна створює умови підвищеної вразливості людини до втручання у приватне життя, посягань на честь і гідність, а також обмеження базових прав і свобод, що обумовлює необхідність удосконалення механізмів їх правового захисту.

Метою дослідження є аналіз правової природи особистих немайнових прав та особливостей їх забезпечення і захисту в умовах воєнного стану.

Відповідно до положень Цивільного кодексу України, особисті немайнові права поділяються на права, що забезпечують природне існування фізичної особи, зокрема право на життя, здоров'я та безпеку, і права, що забезпечують її соціальне буття, такі як право на честь, гідність, ім'я та приватне життя [3]. Ці права є невідчужуваними, не мають економічного змісту та нерозривно пов'язані з особою, що визначає їх особливе місце у системі цивільного права.

В умовах воєнного стану суттєво ускладнюється реалізація та захист особистих немайнових прав. Зокрема, обмеження доступу до правосуддя, спричинене бойовими діями, переміщенням судів та вимушеною міграцією населення, створює ситуацію, за якої особа не завжди має реальну можливість захистити свої права. Вирішення цієї проблеми, на нашу думку, полягає у розвитку електронного судочинства, спрощенні процедур звернення до суду та забезпеченні дистанційного доступу до правосуддя навіть в умовах воєнного стану.

Крім того, значною проблемою є складність фіксації та доведення фактів порушення прав, особливо на тимчасово окупованих територіях. Відсутність належних механізмів документування порушень унеможливорює ефективний захист прав у майбутньому. У зв'язку з цим доцільним є створення єдиних державних реєстрів фіксації порушень прав людини, а також залучення міжнародних організацій до процесу документування таких фактів.

Особливої актуальності набуває проблема поширення недостовірної інформації, що негативно впливає на честь, гідність та ділову репутацію особи. В умовах інформаційної війни це питання потребує вдосконалення правового регулювання відповідальності за поширення неправдивих відомостей, а також підвищення ефективності діяльності державних органів у сфері інформаційної безпеки.

Водночас важливим аспектом є забезпечення балансу між необхідністю обмеження окремих прав в інтересах державної безпеки та недопущенням їх надмірного звуження. Відповідно до Конституції України та міжнародних стандартів, такі обмеження повинні бути законними, обґрунтованими та пропорційними [2; 5]. На нашу думку, посилення контролю за діяльністю органів державної влади та чітке визначення меж їх повноважень є необхідною умовою запобігання зловживанням.

Також слід звернути увагу на проблему визначення та відшкодування моральної шкоди, яка в умовах війни набуває особливої складності. Практика її застосування потребує уніфікації, а також розроблення чітких критеріїв оцінки, що дозволить забезпечити справедливість судових рішень.

Отже, в умовах збройної агресії забезпечення та захист особистих немайнових прав вимагає комплексного підходу, який має поєднувати вдосконалення законодавства, розвиток інституційних механізмів захисту прав людини та впровадження сучасних інструментів правозастосування.

Література

1. Цивільне право України : навч. посіб. / Борисова В. І., Іванова К. Ю., Карнаух Б. П., Ходико Ю. Є. Харків : Право, 2021. 396 с.
2. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) / Верховна Рада України: офіційний портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
6. Загальна декларація прав людини : міжнародний документ від 10 груд. 1948 р. / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕГЛАМЕНТАЦІЇ СТАТУСУ ЗАХИСНИКА ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Сушко Олеся,

здобувачка вищої освіти III курсу

спеціальності «Право»,

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»

*Науковий керівник: **Новак Ярослав Віталійович,***

кандидат юридичних наук, доцент

У сучасній юридичній науці порівняльно-правові дослідження посідають чільне місце, оскільки дозволяють виявити найбільш ефективні механізми забезпечення прав людини, що пройшли апробацію в іноземних юрисдикціях. Як зазначає у своєму посібнику з порівняльного кримінального процесу І. Гловюк, для України критично важливим є запозичення елементів змагальності, притаманних країнам англо-саксонської правової сім'ї, при збереженні гарантій континентальної моделі [1, с. 145].

Модель США та Великої Британії: Доктрина Discovery та Brady Rule. Ключовою особливістю статусу захисника (defense attorney) у США є його право на повноцінне паралельне розслідування. На відміну від українського захисника, який згідно зі ст. 93 КПК лише «збирає відомості», американський

адвокат має право самостійно залучати приватних детективів та фахівців, чий звіт має статус офіційних документів без необхідності їх додаткової легалізації слідчим.

Проте найбільш вагомим для імплементації в Україні є механізм Discovery (відкриття доказів). Згідно з прецедентом Верховного суду США *Brady v. Maryland*, прокурор зобов'язаний передати захисту всі наявні виправдувальні матеріали (exculpatory evidence). В. Тертишник у своєму підручнику наголошує, що впровадження аналогічного «правила Брейді» в український КПК змусило б сторону обвинувачення відмовитися від практики приховування доказів до моменту завершення слідства (ст. 290 КПК) [2].

Автор пропонує встановити жорстку процесуальну санкцію: якщо прокурор не відкрив виправдувальний доказ на стадії досудового розслідування, такий доказ згодом не може бути використаний обвинуваченням, а справа підлягає закриттю через порушення права на захист [3, с. 382].

У Німеччині статус захисника (Verteidiger) визначається як «незалежний орган правосуддя» (Organ der Rechtspflege). Це означає, що адвокат не є просто представником клієнта, а є рівноправним партнером суду у встановленні істини. Найбільш цінним для України є німецький інститут депозитування показань. У ФРН захисник має широке право вимагати допиту свідка слідчим суддею на ранніх етапах розслідування, якщо є ризик, що свідок змінить свідчення під тиском поліції.

В українському КПК ст. 225 передбачає допит свідка слідчим суддею лише у «виняткових випадках» (хвороба, загроза життю). Як зазначають у підручнику за ред. О. Капліної, розширення цієї норми дозволило б адвокату «законсервувати» свідчення осіб, які володіють інформацією про алібі підозрюваного, до того, як на них буде здійснено адміністративний тиск з боку правоохоронних органів [4, с. 162].

У Франції адвокат має право доступу до матеріалів досьє слідчого судді з моменту пред'явлення підозри. В Україні ж захисник часто обмежений лише тими документами, які прокурор вважає за потрібне додати до клопотання про запобіжний захід. Повноцінне впровадження eCase за французьким зразком, де захисник бачить кожен нову постанову слідчого в режимі реального часу, зняло б проблему «процесуальних сюрпризів» та забезпечило б реальну рівність сторін.

Як застерігає Л. Лобойко, просте копіювання іноземних норм без адаптації до українських реалій (зокрема рівня правової культури правоохоронців) може призвести до зловживань. Автор вважає, що розширення прав захисника має відбуватися синхронно із посиленням судового контролю за кожною дією слідства [5, с. 455]. Зокрема, роль слідчого судді має трансформуватися у «арбітра рівності», який забезпечує доступ адвоката до державних експертних установ на паритетних із прокурором засадах.

Література

1. Гловюк І. В. Цифровізація кримінального судочинства. *Юридичний часопис*. 2024. № 3. С. 14–22.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон від 13.04.2012 № 4651-VI (редакція від 01.01.2025) / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

3. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Загальна частина : підручник. Київ : Алерта, 2021. 448 с.

4. Капліна О. В. Доказування у кримінальному провадженні: теорія та практика. Харків: Право, 2023. 584 с.

5. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник. Київ : Істина, 2021. 456 с.

ІДЕЇ ПЛАТОНА І АРИСТОТЕЛЯ ПРО ДЕРЖАВУ, ЗАКОН І СПРАВЕДЛИВІСТЬ

Крістіна Іванець,

здобувачка фахової передвищої освіти II курсу спеціальності «Право»,

Білоцерківський фаховий коледж

Університету «Україна»

Науковий керівник: Добренька Наталія Вікторівна,

кандидат юридичних наук, доцент

Актуальність теми зумовлена тим, що проблематика держави, права та справедливості є однією з ключових у політико-правовій думці від античності до сучасності. Ідеї Платона та Арістотеля стали фундаментом для подальшого розвитку теорії держави і права, визначивши базові підходи до розуміння сутності державної влади, ролі закону та принципів справедливості. В умовах сучасних державотворчих процесів особливо актуальним є переосмислення класичних концепцій з метою вдосконалення правової системи та забезпечення верховенства права [1, 32].

Метою дослідження є аналіз ідей Платона та Арістотеля щодо держави, закону і справедливості, визначення їх спільних та відмінних рис, а також оцінка їх впливу на подальший розвиток політико-правової думки.

Політико-правові погляди Платона найбільш повно викладені у його працях, де він розглядав державу як відображення структури людської душі та вважав, що справедлива держава можлива лише за умови гармонійного поєднання трьох станів: правителів-філософів, воїнів та виробників [3, 45]. На його думку, справедливість полягає у виконанні кожним своїх функцій і невтручанні у справи інших. Такий підхід передбачає сувору ієрархію та підпорядкування індивіда інтересам держави. Закон у Платона виступає засобом досягнення гармонії та порядку, однак у його ідеальній державі він поступається мудрості правителів-філософів, які здатні приймати найбільш правильні рішення [4, 67]. Крім того, Платон обґрунтовував необхідність спільності майна та сім'ї для вищих станів, що, на його думку, мало забезпечити єдність держави та уникнення конфліктів [5, 112].

На відміну від Платона, Арістотель підходив до аналізу держави більш практично. Він визначав державу як природне утворення, що виникає для

забезпечення доброго життя громадян [1, 58]. Арістотель класифікував форми державного правління на правильні та неправильні, виділяючи серед найкращих політію як змішану форму правління, що поєднує елементи демократії та олігархії [3, 89]. Особливу увагу він приділяв закону, підкреслюючи його верховенство над волею правителів. Закон, на його думку, має бути загальним, розумним і обов'язковим для всіх, адже саме через нього реалізується справедливість [2, 3].

Важливим теоретико-правовим аспектом дослідження є чітке розмежування понять «закон», «право» та «справедливість», оскільки у вченнях Платона й Арістотеля ці категорії мають різне змістовне наповнення та функціональне призначення.

Закон у класичному розумінні виступає формально закріпленим правилом поведінки, встановленим або санкціонованим державою та обов'язковим для виконання всіма членами суспільства. У поглядах Платона закон є насамперед засобом забезпечення гармонії й порядку в ідеальній державі. Він покликаний спрямовувати поведінку громадян відповідно до загального блага та підтримувати належний розподіл суспільних функцій між станами. Водночас у Платона закон певною мірою поступається мудрості правителів-філософів, які, володіючи істинним знанням, здатні приймати рішення в інтересах справедливості навіть понад формальними приписами.

Право є ширшою категорією, ніж закон, оскільки охоплює не лише письмово закріплені норми, але й загальні принципи належного, справедливого та соціально виправданого порядку суспільних відносин. У цьому аспекті право можна розглядати як систему ідей, норм і цінностей, що визначають межі свободи, обов'язків та відповідальності особи в державі.

Справедливість у вченні Платона має передусім морально-філософський характер. Вона полягає у гармонії як внутрішнього світу людини, так і державного устрою. Справедливим є такий порядок, за якого кожен стан суспільства виконує притаманні йому функції: правителі керують, воїни захищають, а виробники забезпечують матеріальні потреби суспільства. Таким чином, справедливість у Платона ототожнюється з гармонією, порядком і належним виконанням соціальної ролі.

На відміну від Платона, Арістотель надавав справедливості більш вираженого юридичного та соціального змісту. Він розглядав її як основний принцип організації суспільних відносин і діяльності держави. Особливо важливим є його поділ справедливості на розподільчу та вирівнювальну. Розподільча справедливість означає надання благ, прав і обов'язків відповідно до заслуг, соціального статусу чи внеску особи, тоді як вирівнювальна спрямована на відновлення порушеної рівноваги між сторонами у правовідносинах.

Отже, розмежування цих понять дозволяє глибше зрозуміти відмінності у підходах мислителів: якщо для Платона домінує морально-етичний зміст справедливості, то для Арістотеля вона набуває рис правового принципу, тісно пов'язаного із законом і функціонуванням держави.

Порівняльний аналіз поглядів Платона і Арістотеля дає змогу зробити висновок, що обидва мислителі визнавали важливість держави як інструменту досягнення загального блага. Водночас Платон створив ідеальну модель держави, яка має теоретичний характер, тоді як Арістотель орієнтувався на реальні політичні процеси та прагнув знайти оптимальну форму державного устрою [2, 4]. Відмінним є і їх підхід до ролі особи: Платон підпорядковував індивіда державі, тоді як Арістотель визнавав значення громадянина як активного учасника політичного життя. Крім того, у Платона закон підпорядковується мудрості правителів, тоді як у Арістотеля він має вищу силу і є обов'язковим для всіх [5, 145].

Таким чином, вчення Платона і Арістотеля не лише сформували підвалини європейської політико-правової думки, а й заклали ідейні основи сучасної концепції правової держави, верховенства закону та справедливого суспільного устрою.

Література

1. Кормич А. І. Історія вчень про державу і право : навч. посіб. Київ : Правова єдність, 2009. 312 с.
2. Козинець О. Г., Остапенко А. І. Платон та Арістотель про державу і право: порівняльна характеристика. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. Вип. 89. С. 1–5.
3. Історія вчень про державу і право : підручник / за ред. Г. Г. Демиденка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 256 с.
4. Історія вчень про державу і право : навч. посіб. / Є. В. Зозуля, О. С. Туренко, І. В. Іванов. Херсон : Олді-Плюс, 2018. 308 с.
5. Історія політичних і правових вчень: схеми, дефініції, джерела та персоналії : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 380 с.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕРЕВИЩЕННЯ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ

Салій Марина,

здобувачка фахової передвищої освіти II курсу

спеціальності «Право»,

Білоцерківський фаховий коледж

Університету «Україна»

Науковий керівник: Сидоренко Віталій Вікторович,

кандидат юридичних наук, доцент

Проблема необхідної оборони у кримінальному праві України посідає одне з центральних місць серед обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння. В умовах сучасних загроз, зокрема під час повномасштабної війни, коли особи дедалі частіше змушені самотійно забезпечувати захист свого життя, здоров'я, майна, а також прав інших осіб, питання визначення допустимих меж такого захисту набуває особливої ваги. Водночас інститут перевищення меж необхідної оборони виконує подвійне

завдання: з одного боку, запобігає зловживанню правом на самозахист, а з іншого – створює складнощі у правозастосуванні через оціночний характер ключових критеріїв.

Відповідно до ч. 1 ст. 36 Кримінального кодексу України, необхідною обороною визнаються дії, спрямовані на захист прав та інтересів особи, яка обороняється, інших осіб, а також суспільних чи державних інтересів від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння шкоди тому, хто посягає, за умови, що така шкода є необхідною і достатньою для негайного відвернення або припинення посягання і не перевищує меж необхідної оборони [5]. При цьому ч. 2 зазначеної статті закріплює, що кожна особа має гарантоване право на необхідну оборону незалежно від можливості уникнення посягання чи звернення по допомогу до інших осіб або органів влади.

Право на необхідну оборону слід розглядати як гарантоване законом суб'єктивне право, що випливає з конституційного положення про захист життя і здоров'я, зокрема закріпленого у ст. 27 Конституції України. У наукових дослідженнях підкреслюється, що реалізація цього права не залежить від можливості отримання допомоги від державних органів чи посадових осіб, а будь-які обмеження у його здійсненні є неприпустимими в межах, визначених законом [3]. Отже, інститут необхідної оборони виступає важливим механізмом забезпечення прав і свобод людини.

Разом із цим важливо розмежовувати кримінально-правове розуміння необхідної оборони та право на самооборону, закріплене у ст. 51 Статуту ООН. Останнє функціонує у сфері міжнародного публічного права і регулює відносини між державами, тоді як необхідна оборона у кримінальному праві має індивідуальний характер і стосується захисту прав конкретної особи [1].

Аналізуючи питання перевищення меж необхідної оборони, слід звернутися до ч. 3 ст. 36 КК України, яка визначає його як умисне заподіяння посягаючому тяжкої шкоди, що явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту. Відповідальність за такі дії передбачена спеціальними кримінально-правовими нормами, зокрема статтями 118 та 124 КК України [6].

Для повного розуміння правового регулювання необхідно враховувати й інші положення ст. 36 КК України. Так, відповідно до ч. 4 цієї статті, особа не підлягає кримінальній відповідальності, якщо через сильне душевне хвилювання, спричинене суспільно небезпечним посяганням, вона не могла оцінити відповідність заподіяної шкоди характеру та ступеню небезпечності посягання або обстановці захисту. Крім того, ч. 5 ст. 36 КК України встановлює, що не визнається перевищенням меж необхідної оборони і не тягне кримінальної відповідальності застосування зброї чи інших засобів для захисту від нападу озброєної особи, групового нападу або з метою відвернення насильницького незаконного проникнення у житло чи інше приміщення незалежно від тяжкості шкоди, заподіяної посягаючому.

У цьому контексті потребує уточнення позиція щодо відсутності криміналізації заподіяння середньої чи легкої шкоди або матеріальних збитків. Більш обґрунтованим є підхід, за яким кримінальне законодавство передбачає спеціальну відповідальність за перевищення меж необхідної оборони лише у

випадках, прямо визначених законом – при умисному вбивстві або умисному заподіянні тяжких тілесних ушкоджень [6].

Складність правозастосування у цій сфері значною мірою зумовлена оціночним характером таких категорій, як «явна невідповідність», «характер і ступінь небезпеки посягання» та «обстановка захисту». Їх інтерпретація вимагає індивідуального підходу до кожної конкретної ситуації з урахуванням реальності загрози, поведінки посягаючого, психоемоційного стану особи, яка захищається (зокрема стану страху, афекту чи стресу), а також інших обставин, що впливають на співвідношення сил і засобів захисту та нападу. Саме це зумовлює можливість різного трактування подібних випадків у судовій практиці, особливо коли йдеться про спричинення смерті або тяжких тілесних ушкоджень.

Перевищення меж необхідної оборони має місце тоді, коли захисні дії явно не відповідають характеру посягання та обстановці захисту. При цьому така поведінка передбачає наявність умислу на заподіяння тяжкої шкоди.

Водночас поведінка особи у стані небезпеки формується під впливом комплексу чинників. До них належать психологічні аспекти – страх, паніка, афект або шок, які можуть спотворювати сприйняття загрози та спричинити імпульсивні дії; індивідуальні особливості реагування, включаючи життєвий досвід, рівень самоконтролю та типові моделі поведінки в екстремальних ситуаціях [2]; фізичні характеристики сторін, зокрема співвідношення сил, стан здоров'я чи наявність обмежень, що можуть зумовлювати необхідність застосування інтенсивніших засобів захисту [4]; а також ситуаційні обставини, такі як раптовість нападу, дефіцит часу для прийняття рішень і обмеженість можливостей для об'єктивної оцінки небезпеки.

Особливої значущості зазначені аспекти набувають у ситуаціях, коли особа діє спонтанно під впливом стресу та в умовах реальної загрози життю чи здоров'ю, що істотно звужує можливості адекватного сприйняття подій. У таких випадках правова оцінка з боку органів досудового розслідування або суду може суттєво відрізнитися від суб'єктивного бачення особи, яка здійснювала захист.

З огляду на викладене, постає необхідність забезпечення належного балансу між охороною інтересів потерпілої сторони та недопущенням необґрунтованої криміналізації дій, що за своєю суттю є правомірним самозахистом. Це потребує уніфікації підходів до оцінки поведінки особи, уточнення критеріїв пропорційності, а також більш глибокого врахування психоемоційного стану оборонця.

Таким чином, аналіз кримінально-правової природи перевищення меж необхідної оборони свідчить про необхідність подальшого вдосконалення як нормативного регулювання, так і практики його застосування. Реалізація цих напрямів сприятиме досягненню балансу між правом на самозахист і суспільними інтересами, підвищенню ефективності кримінально-правового механізму та зміцненню гарантій прав і свобод людини в Україні.

Література

1. Бандровська О.М. Судова практика щодо застосування норм про необхідну оборону. *Право України*. 2021. № 9. С. 12–17
2. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія. Київ: Атіка, 2004. 296 с.
3. Журавель О.А. Право громадян на самозахист як основна гарантія їх безпеки. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 169–176
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: науково-практичний коментар / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. Київ: Дакор, 2019. 1384 с.
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131
6. Столяр Т.В. Перевищення меж необхідної оборони: поняття, ознаки та види відповідальності в разі виникнення ексцесу. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 88–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2015_2_10

КРИТЕРІЇ ОБМЕЖЕНОЇ ОСУДНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Алексєєнко Аріна,
здобувачка фахової передвищої освіти II курсу
спеціальності «Право»,
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»
Науковий керівник: Сидоренко Віталій Вікторович,
кандидат юридичних наук, доцент

Осудність як обов'язкова характеристика суб'єкта кримінального правопорушення, закріплена у статті 19 Кримінального кодексу України, безпосередньо зумовлюється психічним станом особи, її здатністю усвідомлювати власну поведінку (дії чи бездіяльність) та керувати нею. У зв'язку з цим дослідження осудності здійснюється на стику кількох галузей знань, зокрема кримінального права, судової психіатрії, психології та психіатрії [7].

Проблематика визначення критеріїв обмеженої осудності в Україні набуває особливої актуальності в умовах сучасного розвитку правової системи, оскільки вона безпосередньо пов'язана з установленням підстав кримінальної відповідальності та реалізацією принципів справедливості, гуманізму й індивідуалізації покарання. Особливої ваги ці питання набувають у контексті необхідності адекватної оцінки психічного стану особи на момент вчинення кримінального правопорушення, що дозволяє забезпечити баланс між суспільними інтересами та правами індивіда.

Актуальність дослідження також обумовлена необхідністю чіткого відмежування понять осудності, неосудності та обмеженої осудності, які мають різні правові наслідки. Обмежена осудність займає проміжне положення між повною осудністю та неосудністю, оскільки не усуває кримінальну

відповідальність, проте впливає на призначення покарання та можливість застосування примусових заходів медичного характеру. Це зумовлює потребу у глибокому теоретичному аналізі зазначеного інституту та його належному практичному застосуванні [1].

Згідно з положеннями статті 20 Кримінального кодексу України, обмежено осудною визнається особа, яка під час вчинення кримінального правопорушення внаслідок психічного розладу не могла повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними. Така особа підлягає кримінальній відповідальності, однак її психічний стан враховується судом при призначенні покарання [5]. Отже, інститут обмеженої осудності не виключає кримінальної відповідальності, але істотно впливає на її індивідуалізацію та можливість застосування примусових заходів медичного характеру.

Аналізуючи критерії обмеженої осудності, доцільно виокремити два взаємопов'язані компоненти – медичний (біологічний) і юридичний (психологічний).

Медичний критерій передбачає наявність у особи психічного розладу, який впливає на її психічну діяльність, але не позбавляє її повністю здатності усвідомлювати власну поведінку та здійснювати самоконтроль. До таких розладів належать різноманітні психічні порушення, що істотно впливають на інтелектуально-вольову сферу особи, однак не виключають повністю її здатності усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними [4]. Таким чином, визначальним є не сам факт наявності психічного розладу, а ступінь його впливу на здатність особи усвідомлювати свої дії та (або) керувати ними [7].

Юридичний критерій включає інтелектуальний і вольовий елементи. Інтелектуальний елемент характеризується обмеженою здатністю особи усвідомлювати зміст своїх дій (бездіяльності), тоді як вольовий – зниженою здатністю керувати ними. При цьому зазначені здатності не втрачаються повністю, а лише істотно обмежуються, що й відрізняє обмежену осудність від неосудності [5]. Законодавець не вимагає одночасної наявності обох елементів, що впливає з формулювання «та (або)».

Інтелектуальна складова відображає значне зниження здатності особи адекватно сприймати фактичний зміст своєї поведінки, тоді як вольова – обмеження здатності контролювати її. Сукупність цих характеристик дозволяє здійснити комплексну оцінку інтелектуальної та вольової сфер психічної діяльності особи у момент вчинення кримінального правопорушення. Інтелектуальна ознака, як елемент юридичного критерію, свідчить про неповне усвідомлення особою об'єктивного та соціального значення власних дій, їх нормативних і моральних аспектів, а також недостатнє розуміння їх юридичних наслідків [3].

Вирішальним є те, що для встановлення обмеженої осудності необхідна одночасна наявність медичного і юридичного критеріїв. Сам по собі факт психічного розладу без доведення його впливу на здатність особи усвідомлювати свої дії або керувати ними не є достатньою підставою для

визнання обмеженої осудності. Водночас відсутність медичного критерію унеможливорює застосування цього інституту навіть за наявності певних поведінкових відхилень [1].

Важливу роль у встановленні обмеженої осудності відіграє судово-психіатрична експертиза, яка забезпечує об'єктивне визначення психічного стану особи на момент вчинення кримінального правопорушення. Висновок експерта має доказове значення, однак не є обов'язковим для суду, який здійснює остаточну правову оцінку обставин справи [4]. Водночас виключно суд уповноважений вирішувати питання про визнання особи неосудною або обмежено осудною.

Правові наслідки визнання особи обмежено осудною полягають у врахуванні цього стану при призначенні покарання. Крім того, за наявності відповідних підстав можуть застосовуватися примусові заходи медичного характеру, спрямовані як на лікування, так і на запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень. Водночас факт визнання особи обмежено осудною не означає автоматичного врахування цієї обставини як такої, що пом'якшує покарання у розумінні статті 66 КК України, а підлягає оцінці судом у межах індивідуалізації відповідальності.

Співвідношення категорій осудності та неосудності залишається одним із найбільш дискусійних питань. Хоча ці поняття мають передусім правову природу, вони водночас наповнені психологічним змістом. Тому їх адекватне розуміння залежить не лише від законодавчого визначення, але й від правильного відображення інтелектуально-вольових процесів психічної діяльності особи [6].

Отже, критерії обмеженої осудності становлять складну систему взаємопов'язаних медичних і юридичних характеристик, що забезпечують належну оцінку психічного стану особи та сприяють індивідуалізації кримінально-правового впливу. Їх правильне застосування має принципове значення для реалізації принципів законності, справедливості та гуманізму, а також для ефективного функціонування кримінального правосуддя в цілому.

Література

1. Гродецький Ю.В., Зайцев О.В. Поняття неосудності та обмеженої осудності. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2024. Т. 2. № 22. С. 414–446
2. Завязкіна Н. Формування поняття «обмежена осудність» в історичному контексті. *Проблеми сучасної психології*. 2019. № 30. DOI: 10.32626/2227-6246.2015-30.%p
3. Зайцев О.В. Обмежена осудність у кримінальному праві України: монографія. Харків: Майдан, 2007. 240 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за ред. Ю.В. Бауліна, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова, Ю.А. Пономаренка, С.О. Харитонова. Харків: Право, 2026. 672 с.
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131
6. Мирошніченко Н.А., Берш А.Я. Види осудності, їх вплив на кримінальну відповідальність та покарання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2025. № 78. С. 53–56. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc78/12.pdf>

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ДЛЯ ПОСИЛЕННЯ ПРАВОЗАХИСНОЇ РОЛІ СЛІДЧОГО СУДДІ

Сушко Назар,
здобувач вищої освіти III курсу
спеціальності «Право»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Новак Ярослав Віталійович,**
кандидат юридичних наук, доцент

Сучасний стан кримінального процесуального законодавства України свідчить про необхідність подальшого вдосконалення інституту судового контролю. Попри значний прогрес, досягнутий із прийняттям КПК 2012 року, нові виклики - цифровізація, воєнний стан та інтеграція до правового поля Європейського Союзу - вимагають оновлення підходів до визначення повноважень слідчого судді. Як зазначає В. Тертишник, реформування має бути спрямоване на трансформацію слідчого судді з «технічного реєстратора» клопотань у повноцінного «суддю з прав людини», який володіє широкою дискрецією для захисту конституційних свобод [1, с. 112].

Першим пріоритетним напрямом реформування є розширення предмета оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого та прокурора. Чинна редакція ст. 303 КПК України містить вичерпний перелік актів, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування [2].

Проте наукова спільнота, зокрема О. Тищенко, обґрунтовує необхідність переходу до загального правила оскаржуваності: будь-яке рішення або дія, що реально обмежує права, свободи чи законні інтереси особи, повинна бути предметом судового контролю [3, с. 18]. Це дозволить усунути правові «вакууми», коли особа залишається без судового захисту від процесуальної бездіяльності, що не включена до переліку ст. 303 КПК.

Другим стратегічним напрямом є впровадження електронного судового контролю. У монографії за редакцією Н. Глинської наголошується, що цифровізація кримінального провадження повинна охоплювати не лише електронний документообіг, а й автоматизацію типових процедур [4, с. 210]. Реформа має передбачати створення системи «eCase», де подання скарги на невнесення відомостей до ЄРДР або клопотання про тимчасовий доступ здійснюватиметься автоматично з миттєвим повідомленням сторін. Це не лише скоротить строки, а й мінімізує корупційні ризики та вплив людського чинника на розподіл справ.

Третій напрям пов'язаний із імплементацією європейських стандартів у контексті вступу України до ЄС. В. Дрозд підкреслює, що реформа повинна враховувати Регламенти ЄС щодо транскордонного доступу до електронних доказів та захисту персональних даних [5, с. 88]. Слідчий суддя має отримати нові повноваження щодо контролю за законністю отримання даних із «хмарних» сховищ, розташованих поза межами України. Крім того, необхідно законодавчо закріпити обов'язок слідчого судді застосовувати «тест на пропорційність» при санкціонуванні будь-якого обмеження права на приватність (ст. 8 ЄКПЛ), що має стати не просто науковою рекомендацією, а прямою вимогою КПК.

Четвертий напрям стосується правового режиму діяльності слідчого судді в умовах воєнного стану та після його завершення. І. Гловюк звертає увагу на необхідність поступового звуження сфери застосування ст. 615 КПК України, яка дозволяє прокурору перебирати на себе повноваження суду [6, с. 72]. Реформування законодавства має передбачати чіткі критерії «неможливості функціонування суду» та обов'язковий судовий перегляд (post-factum) усіх рішень прокурора про затримання чи обшук, як тільки безпекова ситуація це дозволяє. Посилення правозахисної ролі суду в цей період є ключовим для збереження демократичних засад правосуддя.

П'ятим напрямом реформи є посилення процесуальної автономії слідчого судді. О. Вітушинська пропонує надати слідчому судді право виходити за межі клопотання сторін, якщо під час засідання виявлено грубе порушення прав людини (наприклад, ознаки катування чи незаконного тримання) [7, с. 192]. Це дозволить реалізувати правозахисну функцію суду не лише формально, а й фактично, перетворюючи слідчого суддю на активного гаранта законності.

Законодавчими пропозиціями щодо вдосконалення КПК, на мою думку, можуть бути наступні:

Внести зміни до ст. 303 КПК, замінивши вичерпний перелік об'єктів оскарження на відкритий принцип «оскарження будь-якого втручання».

Доповнити КПК розділом про «Електронний судовий контроль», регламентувавши порядок санкціонування НСРД у кіберпросторі.

Передбачити в ст. 177 КПК обов'язок слідчого судді розглядати альтернативні запобіжні заходи (не пов'язані з триманням під вартою) у кожному випадку без винятку.

Література

1. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Загальна частина : підручник. Київ : Алерта, 2024. 640 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.04.2026).

3. Тищенко О. В. Взаємодія слідчого судді та прокурора у забезпеченні прав людини: : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Дніпро : ДонДУВС, 2024. 22 с.

4. Науково-технічне забезпечення слідчої діяльності в умовах цифровізації: монографія / за заг. ред. Н. В. Глинської. Харків : Право, 2021. 350 с.

5. Імплементация європейських стандартів шляхом формування новітнього наукового напрямку у сфері кримінальної юстиції : монографія / за заг. ред. В. Г. Дрозда. Дніпро : ДДУВС, 2025. 228 с.

6. Гловюк І. В. Процесуальний статус суб'єктів кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. Т. 31, № 1. С. 68–78.

7. Вітушинська О. О. Співвідношення поняття «судовий контроль» із поняттями «правосуддя» та «судовий захист» у кримінальному процесі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 82, ч. 2. С. 216–221.

НОТАРІАЛЬНЕ ПОСВІДЧЕННЯ ДОГОВОРІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Семенишина Валерія,

*здобувачка вищої освіти III курсу
спеціальності «Право»,*

*Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»*

*Науковий керівник: Добренька Наталія Вікторівна,
кандидат юридичних наук, доцент*

Актуальність теми зумовлена сучасними процесами цифрової трансформації правової системи України, які охоплюють усі сфери юридичної діяльності, зокрема й нотаріат. В умовах активного впровадження електронного документообігу, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та створення системи е-нотаріату особливого значення набуває питання нотаріального посвідчення договорів. Нотаріальна діяльність, як один із ключових механізмів забезпечення законності цивільного обороту, потребує адаптації до нових цифрових реалій, що передбачає удосконалення правового регулювання порядку посвідчення правочинів, використання електронних документів, кваліфікованого електронного підпису та інтеграції державних реєстрів. Закон України «Про нотаріат» є чинним у редакції станом на 2026 рік, що також свідчить про постійне оновлення нормативної бази у цій сфері.

Особливої актуальності дослідження набуває у зв'язку із запровадженням системи е-нотаріату, тестування якої вже розпочато в Україні, а перші нотаріальні послуги для громадян плануються через застосунок «Дія». Це обумовлює необхідність наукового осмислення проблем правової визначеності, захисту персональних даних, достовірності волевиявлення сторін та юридичної сили електронних договорів.

Метою дослідження є комплексний аналіз правових механізмів нотаріального посвідчення договорів в умовах цифрової трансформації, зокрема в контексті запровадження е-нотаріату в Україні, та вироблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства у цій сфері.

На сучасному етапі розвитку України цифровізація охоплює практично всі сфери суспільного життя, у тому числі й правову систему. Одним із важливих напрямів таких змін є реформування нотаріальної діяльності, оскільки нотаріат

відіграє ключову роль у забезпеченні законності цивільного обороту та захисті прав фізичних і юридичних осіб. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання нотаріального посвідчення договорів в умовах цифрової трансформації, коли традиційні паперові форми поступово поєднуються з електронними технологіями.

Відповідно до Закону України «Про нотаріат», нотаріус уповноважений посвідчувати договори та інші правочини, щодо яких законом передбачена обов'язкова нотаріальна форма, а також ті, які сторони бажають посвідчити за власною ініціативою. Основне призначення нотаріального посвідчення полягає в тому, що нотаріус перевіряє законність змісту договору, встановлює особи сторін, їх правоздатність та дієздатність, а також переконується у справжності їхнього волевиявлення. Саме завдяки цьому договір набуває підвищеної юридичної сили та слугує належним доказом у разі виникнення спору [1].

Особливого значення нотаріальне посвідчення набуває під час укладення договорів купівлі-продажу нерухомого майна, дарування, довічного утримання, спадкових договорів, шлюбних контрактів та іпотеки. У таких правовідносинах нотаріус фактично виступає гарантом дотримання вимог закону та захисту прав сторін.

В умовах цифрової трансформації суттєво змінюється сама процедура посвідчення договорів. Якщо раніше основним носієм інформації був паперовий документ, то сьогодні все більшого значення набувають електронні документи та електронний документообіг. Електронний документ має таку саму юридичну силу, як і паперовий, за умови дотримання встановлених законом вимог щодо його оформлення та підписання. Особливу роль при цьому відіграє кваліфікований електронний підпис, який прирівнюється до власноручного підпису особи та підтверджує цілісність документа [2]. Важливим кроком у цифровій трансформації нотаріату стало запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату, правові засади функціонування якої визначені постановою Кабінету Міністрів України № 1406 від 29 грудня 2023 року. Ця система створена для автоматизації нотаріальної діяльності, ведення електронного реєстру нотаріальних дій, формування електронного архіву та взаємодії з іншими державними реєстрами. Завдяки цьому нотаріус має можливість у режимі реального часу перевірити інформацію про особу, право власності на майно, наявність обтяжень чи арештів, а також справжність поданих документів [4].

Безумовно, цифровізація значно спрощує та прискорює процедуру посвідчення договорів. Зменшується кількість паперових документів, скорочується час на перевірку інформації, підвищується доступність нотаріальних послуг для громадян. Особливо важливим це є в умовах воєнного стану та необхідності дистанційного доступу до правових сервісів [2].

Разом з тим цифрова трансформація породжує і певні проблеми. Насамперед це питання захисту персональних даних, нотаріальної таємниці та кібербезпеки. Оскільки вся інформація зберігається в електронній системі, надзвичайно важливо забезпечити її захист від несанкціонованого доступу, втручання чи втрати. Крім того, особливого значення набуває проблема

належної ідентифікації особи в електронному середовищі та підтвердження реального волевиявлення сторін.

Таким чином, нотаріальне посвідчення договорів в умовах цифрової трансформації є важливим напрямом розвитку сучасного нотаріату України. Поєднання традиційних правових механізмів із сучасними цифровими технологіями сприяє підвищенню ефективності, доступності та надійності нотаріальних послуг, водночас потребує подальшого вдосконалення законодавчого регулювання та технічного забезпечення.

Отже, нотаріальне посвідчення договорів в умовах цифрової трансформації є важливим напрямом модернізації правової системи України та розвитку інституту нотаріату. Запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату сприяє підвищенню ефективності нотаріальної діяльності, спрощенню доступу громадян до нотаріальних послуг, прискоренню процедури посвідчення договорів та забезпеченню належного рівня правового захисту сторін правочину [1]. Чинне законодавство, зокрема Закон України «Про нотаріат» та постанова Кабінету Міністрів України №1406 від 29 грудня 2023 року, формує нормативну основу для подальшого розвитку електронного нотаріату в Україні. Разом із тим цифровізація нотаріальної діяльності потребує подальшого вдосконалення правового регулювання у частині захисту персональних даних, забезпечення кібербезпеки, належної електронної ідентифікації особи та підтвердження реального волевиявлення сторін. Саме комплексне поєднання правових і технологічних механізмів сприятиме підвищенню довіри до нотаріальної системи та зміцненню правової визначеності у сфері цивільного обороту.

Таким чином, дослідження особливостей нотаріального посвідчення договорів в умовах цифрової трансформації є своєчасним, теоретично значущим і практично необхідним для вдосконалення сучасного нотаріального процесу в Україні.

Література

1. Про нотаріат: Закон України від 02 вересня 1993 р. № 3425-XII / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12> (дата звернення: 15.04.2026).
2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 р. № 851-IV / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення: 15.04.2026).
3. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05 жовтня 2017 р. № 2155-VIII / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> (дата звернення: 15.04.2026).
4. Деякі питання функціонування Єдиної державної електронної системи е-нотаріату: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2023 р. № 1406 / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1406-2023-п> (дата звернення: 15.04.2026).
5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 15.04.2026).
6. Галай А. О. Нотаріат України : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 312 с.
7. Кот О. О. Цивільне право України : підручник. Київ : Алерта, 2021. 512 с.

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ільніцька Катерина,
здобувачка фахової передвищої освіти II курсу
спеціальності «Право»,
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»
Науковий керівник: Сидоренко Віталій Вікторович,
кандидат юридичних наук, доцент

Право на свободу та особисту недоторканність належить до кола базових прав людини, що мають природно-правовий характер і визнаються невід’ємними у будь-якій демократичній державі. Його нормативне закріплення передбачене статтею 29 Конституції України, яка гарантує кожній особі зазначене право, а також встановлює конституційні механізми захисту від свавільного затримання чи тримання під вартою. Це право виступає необхідною передумовою реалізації всього комплексу інших прав і свобод, адже відсутність фізичної свободи фактично унеможлиблює повноцінне здійснення особою свого конституційно-правового статусу.

Разом із тим сучасні безпекові виклики, зумовлені збройною агресією проти України, об’єктивно потребують запровадження спеціальних правових режимів, зокрема воєнного стану. Відповідно до статті 64 Конституції України [4] та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [7], в умовах такого режиму допускається тимчасове обмеження окремих прав і свобод людини і громадянина із чітким визначенням строків дії відповідних заходів.

Водночас право на свободу та особисту недоторканність не входить до переліку прав, які не підлягають обмеженню згідно з частиною другою статті 64 Конституції України. Проте будь-яке обмеження цього права або позбавлення свободи можливе виключно у випадках і в порядку, прямо встановлених статтею 29 Конституції України. При цьому законодавець може лише деталізувати процесуальні механізми реалізації цих положень, не розширюючи перелік підстав для позбавлення свободи поза межами, визначеними Основним Законом.

На міжнародному рівні аналогічні гарантії закріплені у Загальній декларації прав людини (Universal Declaration of Human Rights) 1948 року, відповідно до статті 3 якої «кожна людина має право на життя, свободу і особисту недоторканність» [1]. Положення статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року також гарантують кожному право на свободу та особисту недоторканність, визначаючи, що позбавлення свободи допускається лише у передбачених законом випадках і за встановленою

процедурою [3]. Зокрема, законним визнається затримання або арешт особи з метою її доставлення до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні правопорушення або з метою запобігання його вчиненню чи недопущення втечі після його вчинення.

У цьому зв'язку важливо розмежовувати обмеження прав людини, які прямо передбачені конституційними та міжнародно-правовими нормами (зокрема, статтею 29 Конституції України, статтею 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, статтею 9 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права), та дерогацію – відступ держави від окремих міжнародних зобов'язань у випадку наявності виняткових загроз існуванню нації. Такий відступ допускається лише за надзвичайних обставин і регламентується, зокрема, статтею 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка встановлює вимоги щодо офіційного повідомлення та дотримання критерію суворої необхідності. Умови міжнародного збройного конфлікту об'єктивно впливають на функціонування механізмів забезпечення основоположних прав і свобод особи [2], однак навіть за таких обставин обмеження права, гарантованого статтею 29 Конституції України, допускається виключно у межах і порядку, визначених цією нормою, зокрема на підставі вмотивованого судового рішення або в інших випадках, прямо передбачених Конституцією України, із забезпеченням подальшого судового контролю.

Як зазначено у Дослідженні «Осучаснене мірило правовладдя» (The Updated Rule of Law Checklist), ухваленому Європейською комісією «За демократію через право» (Венеційська комісія) 12–13 грудня 2025 року, передбачуваність означає не лише можливість прогнозувати юридичні та фактичні наслідки застосування правових норм, але й обов'язок формулювати їх із достатньою чіткістю та зрозумілістю, що дозволяє суб'єктам права узгоджувати власну поведінку з відповідними приписами [10].

Обмеження права на свободу та особисту недоторканність під час дії воєнного стану має винятковий характер і допускається лише за умови дотримання базових принципів – законності, необхідності та пропорційності. Принцип законності вимагає наявності чіткої нормативної основи для таких обмежень; принцип необхідності передбачає їх об'єктивну обумовленість воєнною ситуацією; принцип пропорційності – співмірність обмеження із легітимною метою та недопущення надмірного обмеження прав людини [5]. Зазначені підходи узгоджуються з практикою Європейського суду з прав людини, яка вимагає, щоб будь-яке позбавлення свободи було законним, обґрунтованим, несвавільним і підлягало ефективному судовому контролю.

Однією з основних форм обмеження права на свободу є затримання особи. Відповідно до статті 29 Конституції України, особа, затримана без вмотивованого судового рішення, має бути звільнена або доставлена до суду не пізніше ніж через 60 годин, а суд зобов'язаний протягом 72 годин з моменту затримання вирішити питання про її тримання під вартою. У звичайних умовах відповідні процедури визначаються Кримінальним процесуальним кодексом України, зокрема статтями 206, 208 та 211 КПК України [6]. У період воєнного

стану можуть застосовуватися спеціальні процесуальні механізми, передбачені законодавством для функціонування кримінального провадження в особливих умовах, однак це не звільняє державу від обов'язку дотримання ключових процесуальних гарантій, включаючи здійснення судового контролю у розумні строки. Навіть у разі дерогації відповідно до статті 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод ці вимоги не втрачають своєї сили, оскільки такі відступи допускаються лише у межах, суворо зумовлених обставинами, та за умови належного інформування Генерального секретаря Ради Європи [3].

Окрім затримання, можливе встановлення обмежень щодо інших пов'язаних прав, зокрема свободи пересування, що реалізується через запровадження комендантської години, спеціальних режимів в'їзду та виїзду, перевірки документів тощо. Такі заходи спрямовані на забезпечення публічної безпеки та обороноздатності держави, однак їх застосування має здійснюватися виключно на підставі Конституції України та законів України та відповідати принципу пропорційності.

Особливу увагу слід приділяти гарантіям особистої недоторканності. Відповідно до статті 64 Конституції України навіть в умовах воєнного стану не допускається обмеження окремих фундаментальних прав, зокрема права на життя, а також заборони катування, жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження [4]. Аналогічні положення закріплені у статтях 2 та 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3], які належать до категорії прав, від яких не допускається відступ навіть у разі дерогації. Важливим елементом забезпечення цих гарантій є дотримання процесуальних прав осіб, до яких застосовуються обмеження, зокрема забезпечення права на правову допомогу, доступу до захисника, можливості оскарження рішень та ефективного судового контролю. Як підкреслює С. Шевчук, саме ефективний судовий контроль виступає ключовим механізмом запобігання свавільним обмеженням прав людини [9], що відповідає підходам Європейського суду з прав людини.

Водночас реалізація цих гарантій на практиці може ускладнюватися, зокрема через труднощі із забезпеченням оперативного судового контролю та доступу до правової допомоги. У зв'язку з цим особливого значення набуває здійснення належного контролю за діяльністю органів публічної влади, зокрема з боку Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також міжнародних інституцій.

Стаття 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачає можливість відступу держави від окремих зобов'язань у разі війни або іншої надзвичайної ситуації, що загрожує життю нації, однак такі заходи повинні бути офіційно задекларовані та відповідати критерію суворої необхідності. Це підтверджує, що навіть в умовах воєнного стану держава не звільняється від обов'язку дотримуватися базових стандартів у сфері прав людини.

Отже, обмеження права на свободу та особисту недоторканність у період воєнного стану обумовлюється потребами забезпечення національної безпеки,

однак не може виходити за межі, встановлені Конституцією України та міжнародними зобов'язаннями держави. Такі обмеження повинні здійснюватися виключно на законних підставах із дотриманням принципів верховенства права, пропорційності та поваги до людської гідності. Як слушно зазначає П. Рабінович, ефективність правової системи визначається не лише її здатністю гарантувати безпеку, але й рівнем забезпечення прав людини навіть у кризових умовах [8].

У цьому контексті ключового значення набуває досягнення належного балансу між інтересами національної безпеки та гарантіями прав і свобод людини. Відповідно, правовий режим воєнного стану зумовлює потребу у такому балансуванні, що передбачає подальше вдосконалення законодавства, посилення контролю за діяльністю органів державної влади та імплементацію міжнародних стандартів прав людини як складової національної правової системи відповідно до статті 9 Конституції України, що є необхідною умовою ефективного забезпечення права на свободу та особисту недоторканність.

Література

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
2. Капліна О.В., Крицька І.О., Туманянц А.Р. Право на свободу та особисту недоторканність: проблеми співмірності правообмежень в умовах екзистенційних загроз. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. Т. 31. № 1. С. 284–302. DOI: 10.31359/1993-0909-2023-31-1-284
3. Конвенція про захист прав і основних свобод людини (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950 р. / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
5. Корольова В.В., Гапешко Т.С. Підстави та порядок, пропорційність, законність та межі обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Legal Bulletin*. 2025. № 1 (15). С. 82–89. DOI: 10.31732/2708-339X-2025-15-A12
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
7. Про правовий режим воєнного стану від 12.05.2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250 / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
8. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
9. Шевчук С. Судовий захист прав людини. Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції. Київ: Реферат, 2006. 829 с.
10. The Updated Rule of Law Checklist, adopted by the Venice Commission at its 145th Plenary Session (Venice, 12–13 December 2025). Council of Europe. 2025. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2025\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2025)002-e)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

Москаленко Діана,
здобувачка фахової передвищої освіти II курсу
спеціальності «Право»,
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»
Науковий керівник: Сидоренко Віталій Вікторович,
кандидат юридичних наук, доцент

Домашнє насильство належить до найпоширеніших форм протиправної поведінки у сучасному суспільстві та виявляється у фізичному, психологічному, економічному або сексуальному впливі на членів сім'ї чи осіб, пов'язаних близькими відносинами. Такі дії завдають шкоди фізичному й психічному здоров'ю людини, а також порушують її основоположні права і свободи. У зв'язку з цим держава застосовує систему правових засобів, спрямованих як на притягнення кривдника до юридичної відповідальності, так і на забезпечення належного захисту постраждалих осіб. Особливу роль у цьому контексті відіграють заходи кримінально-правового характеру, специфіка яких полягає у поєднанні каральної, превентивної та захисної функцій, орієнтованих на недопущення повторних проявів насильства. Водночас такі заходи слід відмежовувати від адміністративно-правових і спеціальних заходів захисту, передбачених законодавством про запобігання та протидію домашньому насильству.

Слід наголосити, що вітчизняне кримінальне законодавство містить норму, яка встановлює кримінальну відповідальність за домашнє насильство як окремий склад кримінального правопорушення [5]. Так, відповідно до статті 126-1 Кримінального кодексу України домашнє насильство визначається як умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває або перебував у сімейних чи близьких відносинах, що спричиняє фізичні або психологічні страждання, розлади здоров'я, втрату працездатності, емоційну залежність або погіршення якості життя потерпілої особи [3].

Із цього приводу А. Шинкарчук обґрунтовує підхід, згідно з яким кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством, являє собою суспільно небезпечне діяння у формі фізичного, сексуального, психічного чи економічного насильства, що вчиняється у відносинах між інтимними партнерами або між батьками і дітьми незалежно від місця їхнього проживання та незалежно від того, чи передбачені ознаки домашнього насильства у відповідній статті або частині статті Особливої частини КК України, а також тягне кримінально-правові наслідки у вигляді покарання та інших заходів кримінально-правового характеру [9]. Водночас це доктринальне розуміння слід відмежовувати від законодавчої конструкції статті 126-1 КК України, яка

не охоплює сексуальне насильство як ознаку саме цього складу кримінального правопорушення. Сексуальне насильство у сімейних чи близьких відносинах підлягає кваліфікації за іншими нормами КК України. У цьому контексті слушною є позиція Н. Довгань-Бочкової, яка наголошує на необхідності дотримання принципу точності та уніфікованості законодавчої термінології [1].

Для з'ясування особливостей застосування заходів кримінально-правового характеру за домашнє насильство необхідним є попереднє розмежування видів такого насильства, які відображають різні форми протиправного впливу на потерпілу особу.

Економічне насильство – це форма домашнього насильства, яка охоплює умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користування ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися, а також інші правопорушення економічного характеру.

Психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за власну безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

Сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що охоплює будь-які діяння сексуального характеру, вчинені щодо повнолітньої особи без її згоди або щодо дитини незалежно від її згоди чи в її присутності, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені щодо дитини або в її присутності.

Фізичне насильство – форма домашнього насильства, яка включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, завдання побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті та вчинення інших правопорушень насильницького характеру [4]. Водночас для кваліфікації за статтею 126-1 КК України юридично релевантними є лише фізичне, психологічне або економічне насильство за наявності ознаки систематичності та передбачених законом наслідків.

Нормативно-правове регулювання застосування заходів кримінально-правового характеру за домашнє насильство здійснюється насамперед положеннями Кримінального кодексу України, який установлює відповідальність за відповідні кримінальні правопорушення, а також визначає систему обмежувальних заходів [3].

Із моменту закріплення обмежувальних заходів у Кримінальному кодексі України вони набули статусу заходів кримінально-правового впливу. Обмежувальні заходи мають спеціальну мету, яка полягає в убезпеченні

потерпілого від особи, що вчинила кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством, захисті від можливого вчинення у майбутньому нових суспільно небезпечних діянь щодо потерпілого, а також у мінімізації небезпечної взаємодії між кривдником і потерпілим [6].

Як передбачено статтею 91-1 КК України, суд може застосувати до особи, яка вчинила домашнє насильство, один або декілька обмежувальних заходів, зокрема: обмеження спілкування з дитиною, яка зазнала домашнього насильства; заборону наблизатися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку з роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин; заборону перебувати у місці спільного проживання з постраждалою особою; заборону на листування, ведення телефонних переговорів або інші форми комунікації, у тому числі через третіх осіб; направлення кривдника на проходження програми для осіб, які вчинили домашнє насильство [3].

Особливості застосування зазначених заходів полягають у їх індивідуалізації залежно від характеру правопорушення, особи кривдника та ступеня загрози для потерпілої особи, а також у поєднанні заходів кримінально-правового впливу з превентивними механізмами. Окрему увагу слід приділити строкам застосування різних заходів. Так, у випадках учинення домашнього насильства може бути застосований терміновий заборонний припис, який виноситься органами поліції строком до 10 днів. Суд, зі свого боку, може застосувати обмежувальні заходи за статтею 91-1 КК України на строк від одного до трьох місяців із можливістю їх продовження, але не більше ніж на 12 місяців, а обмежувальний припис стосовно кривдника – на строк від одного до шести місяців. Крім того, поліція уповноважена взяти кривдника на профілактичний облік, а суд – направити його на проходження спеціальних програм для кривдників [8].

Водночас застосування зазначених заходів має комплексний характер і не зводиться лише до одного виду впливу, оскільки їх поєднання спрямоване на досягнення максимально ефективного захисту потерпілої особи та запобігання рецидиву насильства.

Поряд із цим, законодавче визначення у статті 126-1 КК України наслідків домашнього насильства потребує однакового підходу до їх тлумачення та оцінки у правозастосовній практиці [2].

Отже, домашнє насильство є суспільно небезпечним явищем, окремі прояви якого залежно від їх характеру, систематичності та наслідків можуть утворювати склад кримінального правопорушення, що потребує ефективної протидії з боку держави. Законодавство України передбачає систему заходів кримінально-правового характеру, спрямованих не лише на покарання кривдника, а й на запобігання повторним випадкам насильства та захист постраждалих осіб. Особливістю застосування таких заходів є їх комплексність, превентивна спрямованість та орієнтація на забезпечення безпеки потерпілих.

Література

1. Довгань-Бочкова Н. Домашнє насильство: аналіз об'єктивної сторони складу злочину. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2018. № 66. С. 187–197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2018_66_23
2. Зінсу О. Домашнє насильство (ст. 126-1 КК України): деякі проблемні питання кримінально-правової кваліфікації. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 4. С. 279–286. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.04.51>
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://www.rada.gov.ua/#n3411>
4. Оскільська сільська рада. Поняття домашнього насильства та його види. URL: <https://oskilkasilrada.gov.ua/news/1719477907/>
5. Панькевич В.М., Сухоребра Т.І. До питання кримінальної відповідальності за правопорушення, вчинені з мотиву ненависті. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 320–325. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anporp_2022_3_59
6. Пліш Ю.М. Кримінально-правова характеристика окремих обмежувальних заходів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. № 63. С. 251–260. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2021_63_46
7. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
8. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника : Наказ МВС від 01.08.2018 р. № 654 / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18#Text>
8. Шинкарчук А.Я. Кримінально-правові заходи реагування на прояви домашнього насильства: дис. ... д-ра філософ. Харків, 2021. 245 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Сушко Олеся,

*здобувачка вищої освіти III курсу
спеціальності «Право»,*

*Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»*

*Науковий керівник: Добренька Наталія Вікторівна
кандидат юридичних наук, доцент*

Актуальність теми зумовлена тим, що в умовах воєнного стану в Україні нотаріальна діяльність набула особливого значення для забезпечення реалізації та захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Збройна агресія проти України, тимчасова окупація окремих територій, активні бойові дії, вимушене переміщення населення та пошкодження інфраструктури істотно вплинули на порядок вчинення нотаріальних дій, доступ до державних реєстрів і організацію роботи нотаріусів. У зв'язку з цим законодавець запровадив спеціальні правові механізми та тимчасові обмеження, спрямовані на

безперервність нотаріального процесу, захист цивільного обороту та гарантування юридичної визначеності правочинів.

Дослідження цієї теми є особливо важливим з огляду на необхідність наукового осмислення адаптації нотаріату до надзвичайних умов, виявлення проблем правозастосування та визначення перспектив удосконалення законодавства України у сфері нотаріальної діяльності.

Метою дослідження є комплексний аналіз особливостей здійснення нотаріальної діяльності в умовах воєнного стану в Україні, визначення нормативно-правових засад її функціонування, виявлення специфіки вчинення нотаріальних дій, організаційних та процедурних змін у роботі нотаріусів, а також формулювання пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання у цій сфері.

Нотаріальна діяльність в Україні є важливою складовою механізму охорони та захисту цивільних прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Її правову основу становить Закон України «Про нотаріат», який визначає систему органів нотаріату, компетенцію державних і приватних нотаріусів, порядок вчинення нотаріальних дій, а також засади нотаріального діловодства. Особливого значення ця сфера набула в умовах воєнного стану, коли забезпечення безперервності правового захисту громадян стало одним із пріоритетних завдань держави [1].

Воєнний стан в Україні було запроваджено Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації. Запровадження такого правового режиму суттєво вплинуло на функціонування всіх державних інституцій, у тому числі нотаріату. У зв'язку з небезпекою для життя і здоров'я нотаріусів, руйнуванням адміністративних приміщень, тимчасовою окупацією окремих територій, а також масовим переміщенням населення виникла потреба у спеціальному нормативному регулюванні діяльності нотаріусів [3].

Саме з цією метою Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову від 28 лютого 2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану», яка встановила особливий порядок здійснення нотаріальних дій. Ця постанова є ключовим спеціальним актом, що регламентує роботу нотаріусів у надзвичайних умовах та неодноразово змінювалася з урахуванням практичних потреб і розвитку безпекової ситуації.

Однією з основних особливостей є територіальна гнучкість здійснення нотаріальної діяльності. У разі неможливості роботи за основним місцем здійснення діяльності нотаріус має право змінити адресу робочого місця. Це дозволило багатьом нотаріусам евакуюватися із зон бойових дій та продовжити надання послуг в інших регіонах України. Такий підхід спрямований на забезпечення безперервного доступу громадян до нотаріальних послуг, особливо для внутрішньо переміщених осіб.

Особливо важливим є питання доступу до державних реєстрів. У мирний час нотаріальна діяльність тісно пов'язана з використанням Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Спадкового реєстру, Єдиного реєстру довіреностей, Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів

тощо. В умовах воєнного стану доступ до таких реєстрів може тимчасово обмежуватися, зокрема на територіях, де ведуться активні бойові дії або які є тимчасово окупованими. Такі обмеження мають на меті недопущення незаконного відчуження майна, шахрайських схем та підроблення документів.

Окремої уваги заслуговує спадкове право в умовах воєнного стану. Через масове переміщення громадян законодавство передбачило можливість відкриття спадкової справи не лише за останнім місцем проживання спадкодавця, а й за місцем звернення спадкоємця у певних випадках, що значно спростило реалізацію спадкових прав [4]. Це є важливим гарантійним механізмом захисту прав осіб, які через воєнні дії не можуть звернутися до нотаріуса за місцем відкриття спадщини.

Крім того, особливості стосуються посвідчення довіреностей і заповітів для військовослужбовців, осіб, які перебувають у місцях тимчасового розміщення, лікарнях або зонах бойових дій. Законодавством передбачено можливість посвідчення окремих документів посадовими особами, які прирівнюються до нотаріусів, що має надзвичайно важливе значення для забезпечення реалізації прав осіб в екстремальних умовах.

Ще однією важливою особливістю є обмеження щодо вчинення нотаріальних дій за участю осіб, пов'язаних із державою-агресором. Законодавство передбачає зупинення окремих нотаріальних дій щодо громадян та юридичних осіб, пов'язаних із Російською Федерацією. Це спрямовано на захист національних інтересів, економічної безпеки та правового суверенітету України.

Нотаріальна діяльність в умовах воєнного стану характеризується поєднанням принципу законності, оперативності та адаптивності до надзвичайних обставин.

Отже, особливості здійснення нотаріальної діяльності в умовах воєнного стану в Україні полягають у спеціальному правовому регулюванні порядку вчинення нотаріальних дій, тимчасових обмеженнях доступу до державних реєстрів, можливості зміни місця діяльності нотаріуса, спрощенні окремих процедур та посиленні заходів правової безпеки.

Запроваджені законодавчі механізми спрямовані на забезпечення безперервності нотаріального процесу, захист цивільних прав громадян, підтримання стабільності майнового обороту та недопущення зловживань у сфері правочинів. Водночас практика правозастосування свідчить про необхідність подальшого вдосконалення нормативної бази, зокрема щодо цифровізації нотаріальних процедур, розширення дистанційних механізмів роботи та уніфікації правил для територій, де тривають бойові дії.

Література

1. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 № 3425-ХІІ / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3425-12> (дата звернення: 16.04.2026).

2. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 164 / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/164-2022-п> (дата звернення: 16.04.2026).

3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19> (дата звернення: 16.04.2026).

4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/64/2022> (дата звернення: 16.04.2026).

ОСОБЛИВОСТІ РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З ІНІЦІАТИВИ РОБОТОДАВЦЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

*Калініченко Дарина,
здобувачка фахової передвищої освіти
II курсу спеціальності «Право»,
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Добренька Наталія Вікторівна,**
кандидат юридичних наук, доцент*

Запровадження воєнного стану в Україні у зв'язку зі збройною агресією суттєво вплинуло на всі сфери суспільного життя, у тому числі й на трудові правовідносини. Особливої уваги потребують питання розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця, оскільки саме у цій сфері найбільш гостро постає проблема забезпечення балансу між інтересами роботодавця та гарантіями захисту трудових прав працівника. Запровадження спеціального правового режиму воєнного стану зумовило необхідність прийняття Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [2], норми якого мають пріоритет у регулюванні окремих аспектів трудових відносин порівняно з положеннями Кодексу законів про працю України. Зокрема, законодавцем були передбачені особливості звільнення працівників з ініціативи роботодавця під час тимчасової непрацездатності, перебування у відпустці, а також спрощення окремих процедурних гарантій.

Метою дослідження особливостей розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця під час воєнного стану в Україні.

Розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця в умовах воєнного стану в Україні має спеціальні правові особливості, що зумовлені необхідністю забезпечення безперервного функціонування підприємств, установ і організацій в умовах збройної агресії, а також потребою адаптації трудового законодавства до надзвичайних обставин.

Загальні підстави припинення трудового договору з ініціативи роботодавця визначені Кодексом законів про працю України, насамперед статтями 40 та 41 КЗпП України [2]. До таких підстав належать, зокрема, зміни в організації виробництва і праці, скорочення чисельності або штату працівників, виявлення невідповідності працівника займаній посаді,

систематичне невиконання трудових обов'язків, прогул, поява на роботі в нетверезому стані, а також інші випадки, прямо передбачені законом.

Особливості трудових відносин у період воєнного стану визначаються Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», який встановлює низку винятків із загальних правил та розширює можливості роботодавця щодо припинення трудових відносин. Важливе значення мають положення статті 5 цього Закону, відповідно до якої передбачено можливість призупинення дії трудового договору у разі неможливості виконання сторонами своїх обов'язків у зв'язку з військовою агресією. Такий механізм не є безпосереднім припиненням трудових відносин, однак на практиці може передувати звільненню працівника з ініціативи роботодавця. Водночас стаття 4 Закону гарантує працівникові право розірвати трудовий договір у скорочений строк у разі наявності загрози для життя чи здоров'я, що забезпечує баланс прав сторін трудових відносин [2].

Ключовою особливістю є те, що відповідно до статті 5 зазначеного Закону допускається звільнення працівника з ініціативи роботодавця у період тимчасової непрацездатності та під час перебування у відпустці, що є відступом від загального правила, встановленого частиною третьою статті 40 КЗпП України. Виняток становлять відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, а також відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку. При цьому датою звільнення вважається перший робочий день після закінчення лікарняного або відпустки.

Попри наявність законодавчого регулювання, практика застосування норм у період воєнного стану виявляє низку проблем. Зокрема, розширення підстав для звільнення, у тому числі у зв'язку з неможливістю забезпечення працівника роботою через знищення або пошкодження виробничих умов, може створювати ризики зловживання з боку роботодавців. Крім того, допускається звільнення працівників під час їх тимчасової непрацездатності або перебування у відпустці, за винятком окремих соціально захищених категорій, що свідчить про звуження трудових гарантій. Спрощення процедур, зокрема відсутність обов'язкового погодження з профспілковими органами, також зменшує рівень колективного захисту працівників.

Ще однією важливою особливістю є обмеження дії гарантій профспілкового захисту. У період воєнного стану положення статті 43 КЗпП України щодо обов'язкового отримання попередньої згоди профспілкового органу на звільнення працівника, як правило, не застосовуються [3]. Виняток становлять лише працівники, які обрані до профспілкових органів. Це значно спрощує процедуру звільнення з ініціативи роботодавця.

Особливу увагу слід звернути на новели законодавства щодо працівників, чиє робоче місце розташоване на територіях активних бойових дій. Такі працівники, які відсутні на роботі через об'єктивні воєнні обставини, не можуть бути звільнені за прогул на підставі пункту 4 частини першої статті 40 КЗпП України [3]. Це положення спрямоване на додатковий соціальний захист працівників у небезпечних умовах.

Попри це, законодавство зберігає основні гарантії захисту трудових прав, зокрема заборону дискримінації, право на судовий захист та право на отримання належних виплат при звільненні.

За загальним правилом КЗпП, звільнення працівника під час його тимчасової непрацездатності або перебування у відпустці забороняється. Однак у період воєнного стану це обмеження частково скасовано.

Роботодавець має право звільнити працівника в таких випадках, за винятком: відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами; відпустки для догляду за дитиною. Це значно розширює можливості роботодавця, але водночас зменшує рівень соціального захисту працівників. На практиці виникає низка проблем, зокрема, зловживання правом роботодавцем деякі роботодавці можуть використовувати воєнний стан як підставу для безпідставного звільнення працівників.

Складність доведення обставин полягає в тому, що, факт неможливості забезпечення роботою не завжди має належне документальне підтвердження.

Отже, особливості розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця під час воєнного стану характеризуються поєднанням загальних норм КЗпП України та спеціальних правил Закону, що передбачають спрощення окремих процедур, звуження деяких трудових гарантій та одночасне запровадження додаткового захисту працівників, які перебувають у зоні бойових дій.

Література

1. Конституція України : станом на 2024 р. Київ : Право, 2024. 96 с. / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 06.04.2026).
2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15 березня 2022 р. № 2136-IX / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20> (дата звернення: 06.04.2026).
3. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 06.04.2026).
4. Трудове право України : підручник / за ред. О. М. Ярошенка. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 560 с. URL: <https://www.yuricom.com> (дата звернення: 06.04.2026).

ПОЗОВНИЙ ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ У РИМСЬКОМУ ПРАВІ

Боженко Діана,

здобувачка фахової передвищої освіти

І курсу спеціальності «Право»,

Білоцерківський фаховий коледж

Університету «Україна»

Науковий керівник: Добренька Наталія Вікторівна,

кандидат юридичних наук, доцент.

Актуальність теми полягає в тому, що римське право є історичною основою сучасного цивільного права більшості країн континентальної правової

системи, зокрема й України. Саме у Стародавньому Римі були закладені фундаментальні засади захисту приватних прав особи, сформовано поняття позову (*actio*), процесуальних форм захисту права власності, зобов'язальних та спадкових прав. Багато сучасних правових конструкцій, таких як захист права власності, відшкодування шкоди, договірні зобов'язання та позовна форма захисту порушених прав, беруть свій початок саме з римського приватного права. Дослідження цієї теми дає можливість глибше зрозуміти витoki сучасного цивільного процесу та значення судового захисту прав людини, що зумовлює її наукову і практичну цінність Система позовів у римському праві стала центральним елементом захисту цивільних прав.

Мета дослідження полягає в аналізі особливостей позовного захисту цивільних прав у римському праві та огляді етапів розвитку римського цивільного судочинства.

У римському праві основною формою захисту цивільних прав був саме позовний захист, який здійснювався через звернення до суду [2]. Система позовів стала центральним елементом усього римського права, зокрема позов розглядався як право особи вимагати судового захисту свого порушеного права [1]. Судовий захист здійснювався у дві стадії: на стадії перед претором, де визначалися правові підстави спору, а на стадії перед суддею, суддя досліджував обставини справи та ухвалював рішення [4].

Розвиток позовного захисту в римському праві пов'язаний із еволюцією форм судового процесу. У різні історичні періоди сформувалися три основні форми процесу: легісакційний, формулярний та екстраординарний.

Найдавнішою формою судочинства був легісакційний процес, що виник у період ранньої Республіки та ґрунтувався на нормах Закону XII таблиць [4]. Йому був притаманний формалізм і мав тісний зв'язок із сакральними уявленнями давньоримського суспільства. Для звернення до суду позивач повинен був суворо дотримуватися встановлених законом формул і ритуалів. Будь-яке відхилення від форми звернення до претора призводило до втрати права на позов незалежно від суті справи [4]. Позовні формули тривалий час зберігалися у таємниці понтифіками і це значно ускладнювало доступ до правосуддя. Процес складався з двох стадій: перед магістратом, де визначалися правові підстави спору, та перед суддею, який досліджував фактичні обставини справи та ухвалював рішення [3].

Наступним етапом став формулярний процес, який сформувався в докласичний період і досяг розквіту в класичну епоху [1, с. 83]. Цей процес виник через необхідність більш гнучкої форми судового захисту. Він зберіг поділ на дві стадії — перед магістратом та перед суддею, однак його зміст відрізнявся від попередньої форми. На стадії перед магістратом претор складав спеціальний письмовий документ — формулу, у якій визначалися вимоги позивача, умови задоволення позову, можливі заперечення відповідача та повноваження судді. Саме формула ставала підставою для розгляду справи суддею на другій стадії процесу [4]. Формула мала чітку структуру та включала такі елементи, як інтенція, демонстрація, ексцепція та кондемнація [4]. Формулярний процес забезпечував значно більшу гнучкість і дозволяв претору

пристосовувати правові засоби до нових соціально-економічних умов. Через систему формул і преторських позовів відбувався розвиток преторського права, яке доповнювало та коригувало суворе цивільне право [3]. Суддя при розгляді справи був обмежений змістом формули.

Подальший розвиток римського судочинства привів до виникнення нового процесу. У період Римської імперії сформувався екстраординарний процес, який відрізнявся від попередніх форм тим, що справа розглядалася без поділу на дві стадії [5]. Усі повноваження зосереджувалися в руках державного органу або посадової особи. Розгляд справи здійснювався однією посадовою особою, що вказувало на посилення ролі державної влади у здійсненні правосуддя. На відміну від формулярного процесу, суддя не був обмежений формулою і міг самостійно визначати правову кваліфікацію справи. Судочинство набуло більш публічного характеру, а повноваження зосереджувалися в руках імператорських чиновників. Провадження стало переважно письмовим, з'явилася можливість апеляційного оскарження судових рішень. Екстраординарний процес відображав централізацію влади та поступовий перехід від приватноправової моделі судочинства до більш державної організації правосуддя [5].

Формулярний та екстраординарний процеси відрізнялися за характером здійснення правосуддя. У формулярному процесі зберігався поділ на дві стадії та головну роль відігравав претор, який формував юридичну основу спору через формулу, тоді як в екстраординарному процесі цей поділ зникає, а всі функції зосереджуються в руках однієї посадової особи [4]. Формулярний процес був більш гнучким порівняно з легісакційним, однак зберігав елементи приватного судочинства, тоді як екстраординарний процес характеризується посиленням публічного розголосу, розширенням повноважень судді та впровадженням апеляційного перегляду рішень [2].

Окрім позовів, у римському праві застосовувалися й інші засоби захисту, зокрема преторські інтердикти, реституція та процесуальні заперечення [1].

Отже, позовний захист цивільних прав у римському праві був основною формою забезпечення прав і свобод особи. Значення римського позовного захисту полягає в тому, що він став основою сучасного цивільного процесу і значною мірою вплинув на формування правових систем європейських держав.

Література

1. Белова М. В., Переш І. Є. Вплив римського права на сучасну зміну правової парадигми. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 692–695.
2. Бліхар В., Вовк В. «Римський слід» у становленні легіспруденції. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 2. С. 20–24.
3. Броніч М. Р. Представництво за римським приватним правом та його рецепція у сучасному цивільному праві. *Римське право і сучасність. Кодифікація та рекодифікація цивільного законодавства в Україні: досвід і перспективи* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 25 червня 2021 р. / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є.О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2021. С. 91–94.
4. Головач А. Й. Позов у цивільному процесі Стародавнього Риму. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. С. 112–118.

5. Козуб І. Г., Боднарук М. І. Основи римського цивільного права: навч. посіб. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 488 с.

6. Подрез О. Інститут представництва за римським правом та цивільним правом України. *Римське право і сучасність. Кодифікація та рекодифікація цивільного законодавства в Україні: досвід і перспективи* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 25 червня 2021 р. / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є.О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2021. С. 100–103.

ПРАВО ВЛАСНОСТІ У РИМІ : ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Пологовський Богдан,

здобувач фахової передвищої освіти

І курсу спеціальності «Право»,

Білоцерківський фаховий коледж

Університету «Україна»

Науковий керівник: Добренька Наталія Вікторівна,

кандидат юридичних наук, доцент.

Актуальність теми. Тема права власності у Стародавньому Римі є надзвичайно актуальною, оскільки саме римське право заклало фундамент сучасного розуміння інституту власності в більшості правових систем світу. Поняття *dominium* у римському праві стало основою формування уявлень про повне, виключне та законне володіння майном, право користування ним і розпорядження на власний розсуд у межах закону.

Дослідження цього інституту має важливе теоретичне та практичне значення, оскільки сучасне цивільне право України та інших європейських держав значною мірою спирається на римсько-правові конструкції права власності, зокрема щодо підстав набуття і припинення права власності, способів захисту майнових прав, володіння, користування та розпорядження майном.

Особливої актуальності ця тема набуває в контексті вивчення історичних витоків сучасного цивільного законодавства, адже саме римські юристи розробили основні способи захисту права власності, зокрема віндикаційний позов (*rei vindicatio*), який і сьогодні вплинув на механізми судового захисту майнових прав [2, с. 16–17].

Мета дослідження полягає у всебічному аналізі правового інституту власності у Стародавньому Римі, з'ясуванні його сутності, змісту, видів, підстав набуття та припинення, а також визначенні значення римсько-правових положень для формування сучасного цивільного права.

Право власності у Стародавньому Римі посідало центральне місце в системі приватного права та вважалося одним із найважливіших майнових інститутів. Саме римські юристи сформували класичне розуміння права власності як повного юридичного панування особи над річчю. Таке право позначалося терміном *dominium* або *proprietas* і надавало власникові найширший обсяг правомочностей щодо майна [1, с. 51–52]. Право власності у

Стародавньому Римі посідало центральне місце в системі приватного права та вважалося одним із найважливіших майнових інститутів. Саме римські юристи сформувавши класичне розуміння права власності як повного юридичного панування особи над річчю. Таке право позначалося терміном *dominium* або *proprietas* і надавало власникові найширший обсяг правомочностей щодо майна [4, с. 52–54].

Зміст права власності у римському праві охоплював ширший комплекс правомочностей, ніж у сучасному праві. Зокрема, до нього належали: право володіння (*possessio*), право користування (*usus*), право отримання плодів і доходів (*fructus*), право розпорядження (*abusus*), а також право на захист [3, с. 120–122]. Власник мав повну юридичну владу над річчю, міг використовувати її, отримувати вигоди, змінювати її правовий статус або знищувати [4, с. 60–62].

З розвитком права відбулося узагальнення та спрощення цієї системи правомочностей. У сучасному цивільному праві, зокрема в Україні, збереглася класична триада правомочностей власника: право володіння, право користування та право розпорядження, яка фактично є узагальненим результатом розвитку римсько-правових положень [2, с. 18–19]. З часом ця система була узагальнена, і в сучасному праві трансформувалася у класичну триаду правомочностей власника: володіння, користування та розпорядження.

У римському праві розрізняли кілька видів права власності. Найповнішою формою була квіритська власність, що належала римським громадянам і визнавалася цивільним правом. Поряд із нею існувала преторська власність, яка виникала у випадку недотримання формальних вимог цивільного права, але отримувала преторський захист. Також виділяли провінційну власність і спільну власність кількох осіб на одну річ [2, с. 206–209; 4, с. 70–72].

Важливе значення мали способи набуття права власності, які поділялися на первісні та похідні. До первісних належали окупація, набуття за давністю володіння, переробка речі, з'єднання речей та набуття плодів [3, с. 210–214]. Похідними способами були манципація, традиція, поступка права та спадкування за законом або заповітом [3, с. 215–220; 4, с. 90–95].

Важливе значення мав і механізм правового захисту права власності. У разі порушення прав власника застосовувався віндикаційний позов — *rei vindicatio*. За допомогою цього позову власник міг вимагати повернення своєї речі від особи, яка незаконно нею володіла. Цей спосіб захисту став основою сучасних речово-правових способів судового захисту.

Крім того, римське право детально регулювало підстави набуття права власності, серед яких важливими були: передача речі (*traditio*), давність володіння (*usucapio*), спадкування, захоплення безхазяйної речі та створення нової речі (*specificatio*). Саме ці правові конструкції зберегли своє значення у сучасному цивільному законодавстві багатьох держав.

Таким чином, право власності у Стародавньому Римі стало фундаментом сучасного інституту права власності та справило значний вплив на формування цивільно-правових систем європейських держав.

Отже, інститут права власності у римському праві став основою розвитку європейської правової традиції. Римські юристи сформували класичне розуміння змісту права власності як сукупності правомочностей володіння, користування і розпорядження, визначили його основні види та систематизували способи набуття.

Література

1. Ваганова І. М. Цивільний обіг у Древньому Римі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 11. С. 51–53.
2. Кізлова О. С., Глиняна К. М. Рецепція інституту власності Стародавнього Риму в сучасному цивільному праві України. *Juris Europensis Scientia*. 2025. Вип. 2. С. 16–21
3. Козуб І. Г., Боднарук М. І. Основи римського цивільного права : навч. посіб. Чернівці : Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 2020. 488 с.
4. Макарчук В. С., Марковський В. Я. Основи римського приватного права : підручник. Харків : Право, 2021. 352 с.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ГАРАНТІЙ ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ

Яценко Карина,

здобувачка фахової передвищої освіти

II курсу спеціальності «Право»,

Білоцерківський коледж економіки та управління

Університету «Україна»

Науковий керівник: Добренька Наталія Вікторівна,

кандидат юридичних наук, доцент

Актуальність теми зумовлена необхідністю комплексного дослідження правового регулювання трудових правовідносин в умовах воєнного стану в Україні, оскільки запровадження спеціального правового режиму суттєво трансформувало механізм реалізації трудових прав і обов'язків сторін трудового договору. Прийняття Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» встановило особливості правового регулювання щодо укладення, зміни, призупинення та припинення трудових правовідносин, режиму робочого часу, часу відпочинку, оплати праці, відпусток і гарантій захисту працівників, що відрізняються від загальних положень Кодексу законів про працю України [1]. В умовах війни значна кількість підприємств змушена змінювати місце діяльності, скорочувати персонал або призупиняти роботу. У свою чергу, працівники нерідко вимушені припиняти трудові відносини через евакуацію, мобілізацію чи інші обставини. У зв'язку з цим виникають проблемні питання щодо дотримання трудових гарантій, законності звільнення працівників та практичного застосування норм законодавства. Особливої уваги потребують питання дотримання трудових гарантій працівників при розірванні трудових правовідносин.

Метою дослідження є аналіз правового регулювання припинення трудових правовідносин в умовах воєнного стану в Україні, а також виявлення проблем забезпечення трудових гарантій працівників у сучасних умовах.

Трудові правовідносини виникають на підставі трудового договору, контракту, форма якого може визначатися за згодою сторін. При укладенні трудового договору в період дії воєнного стану умова про випробування працівника під час прийняття на роботу може встановлюватися для будь-якої категорії працівників [5].

Відповідно до Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» з метою оперативного залучення до виконання роботи нових працівників, а також усунення кадрового дефіциту та браку робочої сили, у тому числі внаслідок фактичної відсутності працівників, які евакуювалися в іншу місцевість, перебувають у відпустці, простої, тимчасово втратили працездатність або місцезнаходження яких тимчасово невідоме, роботодавець можуть укладати з новими працівниками строкові трудові договори у період дії воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника [1].

При укладенні трудового договору з військовозобов'язаними працівниками на підприємствах, в установах і організаціях, які є критично важливими для забезпечення потреб Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань або функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період у сфері оборонно-промислового комплексу, строк випробування під час прийняття на роботу не може перевищувати 45 календарних днів для будь-якої категорії працівників.

У період дії воєнного стану не залучаються до роботи в нічний час без їх згоди: вагітні жінки і жінки, які мають дитину віком до одного року, особи з інвалідністю, яким за медичними рекомендаціями протипоказана така робота. Однією з особливостей розірвання трудового договору за ініціативою працівника у скорочений строк відповідно до статті 4 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Працівник має право розірвати трудовий договір за власним бажанням у строк, зазначений у його заяві, якщо на території, де розташоване підприємство, ведуться бойові дії або існує загроза для життя і здоров'я. Це є важливою гарантією захисту прав працівників у небезпечних умовах.

Зокрема, призупинення дії трудового договору це новий правовий механізм, який застосовується у випадках, коли виконання трудових обов'язків є неможливим через військову агресію. Призупинення означає тимчасове припинення виконання сторонами своїх обов'язків без розірвання трудових відносин. При цьому відшкодування заробітної плати та інших виплат покладається на державу-агресора. Роботодавець має право обмежувати тривалість щорічної основної відпустки працівника 24 календарними днями в межах поточного робочого року [1]. У випадках, коли загальна тривалість такої відпустки відповідно до норм трудового законодавства перевищує зазначений строк, невикористана частина відпустки переноситься на період після припинення або скасування воєнного стану. Водночас закон допускає

можливість, за рішенням роботодавця, надання працівникові невикористаних днів відпустки без збереження заробітної плати [2]. Надання працівникові будь-якого виду відпустки, за винятком відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та відпустки у зв'язку з усиновленням дитини, понад межі щорічної основної відпустки, може за рішенням роботодавця здійснюватися без збереження заробітної плати. Невикористані дні такої відпустки підлягають перенесенню на період після припинення або скасування воєнного стану. Разом із тим роботодавець на власний розсуд може надати працівникові зазначені невикористані дні у формі відпустки без збереження заробітної плати.

Окрему увагу слід приділити гарантіям для працівників, які виконують військовий обов'язок. Згідно зі статтею 119 КЗпП України за працівниками, призваними на військову службу або мобілізованими, зберігається місце роботи і посада [2]. Це забезпечує соціальний захист громадян, які беруть участь у захисті держави.

Попри наявність спеціальних норм, на практиці виникає низка проблем. Однією з них є порушення роботодавцями трудових гарантій під час звільнення працівників, зокрема недотримання порядку оформлення припинення трудових відносин або несвоєчасна виплата належних сум. Також складнощі можуть виникати у зв'язку з переміщенням підприємств, відсутністю зв'язку з працівниками чи неможливістю належного документального оформлення трудових відносин.

Іншою проблемою є недостатня обізнаність працівників щодо своїх прав у період воєнного стану. Це може призводити до ситуацій, коли працівники погоджуються на незаконне звільнення або інші порушення трудових прав.

Правове регулювання розірвання трудових правовідносин у період воєнного стану має свої особливості, спрямовані на баланс інтересів працівників і роботодавців. Водночас важливим залишається забезпечення належного дотримання трудових гарантій.

Проблеми гарантій у сфері припинення трудових правовідносин в умовах воєнного стану пов'язані насамперед із звуженням обсягу трудових прав. Зокрема, обмежується дія гарантій щодо заборони звільнення окремих категорій працівників, ускладнюється реалізація права на захист від незаконного звільнення, а також виникають труднощі з доведенням факту порушення прав у суді.

Практика застосування зазначених норм свідчить про неоднозначність їх тлумачення. Суди змушені враховувати як положення загального трудового законодавства, так і спеціальні норми воєнного часу, що іноді призводить до різних підходів у вирішенні аналогічних справ. Особливі труднощі виникають при оцінці обґрунтованості звільнення у зв'язку з воєнними обставинами, а також при визначенні меж відповідальності роботодавця.

Таким чином, запровадження воєнного стану в Україні зумовило необхідність адаптації трудового законодавства до нових соціально-економічних умов. Основним нормативним актом, який регулює особливості трудових відносин у цей період, є Закон України «Про організацію трудових

відносин в умовах воєнного стану». Серед ключових особливостей розірвання трудових правовідносин можна виділити можливість звільнення працівника за його заявою у скорочений строк у разі небезпеки для життя, розширення підстав для звільнення з ініціативи роботодавця, а також запровадження механізму призупинення дії трудового договору.

Водночас практика застосування законодавства свідчить про наявність певних проблем, пов'язаних із дотриманням трудових гарантій працівників. Тому важливим завданням є підвищення рівня правової обізнаності працівників та забезпечення ефективного контролю за дотриманням трудового законодавства. У подальшому вдосконалення правового регулювання трудових відносин у період воєнного стану має бути спрямоване на забезпечення належного балансу між інтересами держави, роботодавців і працівників, а також на посилення гарантій захисту трудових прав громадян.

Література

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 12.04.2026).
2. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 06.04.2026).
3. Боднарчук О. Г., Васьківська К. М., Левчук П. Р. Трудове право України : навч. посіб. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 575 с. URL: <https://api-ir.dpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9b9c0958-52d5-4df4-925a-5354e6fa6e41/content> (дата звернення: 06.04.2026).
4. Щербина В. І., Соцький А. М. Трудове право України : підручник. Чернівці : Технодрук, 2021. 552 с. URL: <https://dspace.cusu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/78cbd9b7-3b99-4df4-acf8-2991f8e61ecf/content> (дата звернення: 06.04.2026).
5. Ярошенко О. М., Луценко О. Є., Вапнярчук Н. М. Трудове право України : підручник / за ред. О. М. Ярошенка. Харків : Вид-во, 2022. 376 с. URL: <https://dspace.cusu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/09867130-acf3-44f0-9ad8-e60a8a2447a4/content> (дата звернення: 06.04.2026).

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

Єльніков Максим,

здобувач фахової передвищої освіти

І курсу спеціальності «Право»,

Білоцерківський фаховий коледж

Університету «Україна»

Науковий керівник: Добренька Наталія Вікторівна,

кандидат юридичних наук, доцент

Актуальність теми зумовлена тим, що правовий статус осіб у Стародавньому Римі є основою формування уявлень про правосуб'єктність, обсяг прав і обов'язків особи, а також диференціацію населення за юридичними

критеріями. Саме римське право заклало фундамент сучасних підходів до визначення правового становища людини в суспільстві, що зумовлює науковий інтерес до дослідження різних категорій населення Риму та їх правового статусу [3, с. 15–17].

Метою дослідження є аналіз правового статусу основних категорій населення Стародавнього Риму та визначення особливостей їх правосуб'єктності у різні історичні періоди розвитку римської держави.

Населення Стародавнього Риму поділялося на окремі категорії, які визначалися обсягом прав і обов'язків та безпосередньо впливали на розвиток держави і права [4 с. 25–27]. У ранній період Римської республіки все вільне населення поділялося на дві основні групи: римських громадян і негромадян [3, с. 28–30]. Останні тривалий час не користувалися належним правовим захистом з боку держави. Проте з розвитком суспільних і цивільно-правових відносин виникла необхідність у врегулюванні їх правового становища, що зумовило появу таких категорій, як латини та переїзники, а згодом і вільновідпущеники [4, с. 45–48]. У період імперії сформувалася ще одна специфічна категорія – колони [4, с. 118–120].

Найбільш повним обсягом прав наділялися римські громадяни, які мали найстабільніше правове становище. Вони володіли повною правоздатністю у публічній і приватній сферах: могли брати участь у народних зборах, обіймати державні посади, проходити військову службу, а також вступати у законний шлюб та укласти цивільно-правові угоди [3, с. 35–38; 4]. Здатність бути суб'єктом права, тобто правосуб'єктність у рабовласницькому Римі визначалась трьома станами (статусами): свободи, громадянства і сімейного стану. Правовий статус особи у Римі визначався через правосуб'єктність (*status libertatis*, *status civitatis* та *status familiae*) [3, с. 40–42; 4].

Правоздатність як здатність вільної людини бути носієм, прав виникала з моменту її народження. Проте, як вважали римські юристи, в деяких випадках правоздатність може виникнути і до народження дитини. Якщо батько дитини, що ще не народилась, помре, то при розподілі спадщини має бути врахована частка того, хто ще не народився. Моментом народження римські юристи визнавали відділення дитини від утроби матері та її крик. У мертвої дитини правоздатність не виникала. Правоздатність могла виникнути тільки у вільнонароджених. Правоздатність припинялася смертю людини. Римське право прирівнювало до смерті продаж у рабство, полон, довічна каторга [3, с. 60–62].

Дієздатність у римському праві означала здатність особи самостійно здійснювати свої права та виконувати обов'язки. Її обсяг залежав від віку, статі та психічного стану особи. Повна дієздатність наставала не відразу: діти та неповнолітні перебували під опікою або піклуванням, а жінки у більшості випадків також обмежувалися у здійсненні деяких юридичних дій. Особи, які страждали на психічні розлади, визнавалися недієздатними. Таким чином, правоздатність і дієздатність були важливими елементами правового статусу особи в Римі та визначали можливість її участі у правовідносинах [3, с. 62–65].

Латини та переїзники мали обмежений правовий статус порівняно з громадянами Риму [4, с. 50–52]. Латини з часом отримали окремі цивільні

права, зокрема право укласти угоди, однак їх правоздатність залишалася неповною. Особливо обмеженим було становище латинів Юніана, що підтверджується висловом: «жили як вільні, помиралі як раби». Перегрини, тобто іноземці, які перебували під владою Риму, не мали політичних прав і керувалися власним правом або спеціальними нормами, встановленими для провінцій. Водночас діяльність перегринського претора сприяла формуванню більш універсальних норм права та розвитку цивільного обороту [4, с. 67-69].

Особливу категорію становили раби, які розглядалися як об'єкти права і були повністю позбавлені правосуб'єктності [3, с. 90–92]. Вони не могли вступати у шлюб, володіти майном чи виступати стороною у правовідносинах. Усі юридичні наслідки їх дій покладалися на власника. Разом із тим у період принципату почали з'являтися окремі обмеження свавілля рабовласників, що свідчило про поступову трансформацію цього інституту [3, с. 145-147].

Вільновідпущеники займали проміжне становище між рабами і вільними громадянами. Після звільнення вони набували обмеженої правоздатності та залишалися у залежності від колишнього власника, що проявлялося у зобов'язанні виконувати певні послуги та надавати матеріальну підтримку [3, с. 120–122].

У період імперії значного поширення набув колонат. Колони формально залишалися вільними, проте фактично були прикріплені до землі та залежали від землевласників. Їх правове становище поступово погіршувалося, що було зумовлено кризою рабовласницької системи та змінами у господарських відносинах [4, с. 120-122].

Важливим етапом розвитку правового статусу населення стало надання римського громадянства всім вільним мешканцям імперії у 212 р., що формально зрівняло їх у правах, хоча фактична нерівність продовжувала існувати. Це відбулося внаслідок прийняття *Constitutio Antoniniana* [5, с. 130–132].

На мою думку, особливістю правового статусу осіб у Стародавньому Римі є його чітка ієрархічність та залежність від соціально-економічного становища особи [1]. Такий підхід, з одного боку, забезпечував стабільність державного устрою, а з іншого - закріплював глибоку соціальну нерівність. Водночас саме ця система дозволила сформувати базові юридичні категорії правоздатності та дієздатності, які у подальшому були сприйняті європейськими правовими системами [2].

Крім того, на мою думку, еволюція правового статусу різних категорій населення свідчить про поступовий перехід від жорсткої диференціації до більш уніфікованого підходу у визначенні правового становища особи. Особливо показовим у цьому контексті є надання громадянства всьому вільному населенню імперії, що стало важливим кроком у розвитку ідеї юридичної рівності. Досвід Риму суттєво вплинув на формування сучасного розуміння правосуб'єктності та юридичної рівності [5].

Таким чином, правовий статус осіб у Стародавньому Римі визначався належністю до певної соціально-правової категорії та еволюціонував разом із розвитком держави і права. Дослідження цього питання дозволяє краще

зрозуміти витoki сучасних правових інститутів і значення римського права у формуванні сучасної правової системи.

Література

1. Жорнокуй Ю. М. Римське право про юридичну особу: pro et contra. *Право і безпека*. 2022. № 3 (86). С. 81–91. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.3.07>.
2. Кізлова О. С., Глиняна К. М. Рецепція інституту власності Стародавнього Риму в сучасному цивільному праві України. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2025. № 2. DOI: <https://doi.org/10.32782/chern.v2.2025.3>.
3. Козуб І. Г., Боднарук М. І. Основи римського цивільного права : навч. посіб. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 488 с.
4. Основи римського приватного права : конспект лекцій / Міністерство освіти і науки України, Національний гірничий університет, Навчально-науковий інститут гуманітарних і соціальних наук, кафедра цивільного та господарського права. Дніпро, 2020.
5. Римське право і сучасність. Кодифікація та рекодифікація цивільного законодавства в Україні: досвід і перспективи : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 25 червня 2021 р. / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є.О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2021. 130 с.

ПРАВОВІ КОЛІЗІЇ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСІБ З МНОЖИННИМ ГРОМАДЯНСТВОМ В УКРАЇНІ

Бовкун Денис,

здобувач фахової передвищої освіти II курсу

спеціальності «Право»,

Білоцерківський фаховий коледж

Університету «Україна»

Науковий керівник: Сидоренко Віталій Вікторович,

кандидат юридичних наук, доцент

Із моменту набрання чинності Законом України № 4502-ІХ від 18 червня 2025 року держава опинилася в умовах нових правових, політичних та соціальних детермінант, що зумовили необхідність переосмислення інституту громадянства в контексті глобалізаційних процесів, міграції та воєнних викликів. У юридичній науці зазначені питання розглядаються в межах конституційно-правового регулювання статусу особи та державного суверенітету [5], що дає змогу визначити пріоритетні напрями законодавчого врегулювання питань, пов'язаних із множинним громадянством, а також окреслити механізми реалізації відповідних правових норм через діяльність органів державної влади.

Загально визнаним є підхід, відповідно до якого множинне громадянство визначається як одночасна належність особи до громадянства двох або більше держав, що зумовлюється особливостями її правового статусу та функціонування сучасних національних і міжнародних правових систем [4]. Це явище відображає роль держави у забезпеченні захисту прав своїх громадян у глобалізованому середовищі, зокрема щодо підтримки зв'язків із діаспорою та особами, які перебувають у стані міграції.

Історичний розвиток національних правових систем свідчить про те, що на кожному етапі існували об'єктивні передумови для врегулювання статусу осіб із множинним громадянством. Водночас сучасні процеси, зокрема глобалізація, європейська інтеграція та воєнні загрози, істотно трансформують світовий правопорядок і підходи до визначення правового статусу особи як суб'єкта права. Це зумовлює необхідність адаптації державної політики та нормативного регулювання до нових умов [5].

Теоретико-правові засади множинного громадянства базуються на поєднанні принципу державного суверенітету та міжнародно-правових стандартів захисту прав людини. У науковому дискурсі множинне громадянство (полігромадянство) розглядається як наслідок колізії норм різних правових систем і саме по собі не суперечить міжнародному праву. Його слід відмежовувати від подвійного громадянства у вузькому значенні, яке зазвичай передбачає існування міждержавних договорів щодо врегулювання правового статусу біпатридів. Множинне громадянство не завжди передбачає однаковий обсяг прав та обов'язків у кожній державі, що зумовлюється особливостями їх національного законодавства [4].

Сучасні теоретико-правові підходи акцентують увагу на тому, що множинне громадянство є об'єктивним наслідком глобалізаційних і міграційних процесів. Воно сприяє реалізації права на громадянство, закріпленого у міжнародних актах, ратифікованих Україною, водночас актуалізуючи завдання держави щодо запобігання конфліктам юрисдикцій [1].

У національній правовій системі України правовий статус осіб із множинним громадянством тривалий час визначався крізь призму принципу єдиного громадянства, закріпленого у статті 4 Конституції України. До 2025 року Закон України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 року № 2235-III встановлював, що набуття особою громадянства іншої держави могло бути підставою для втрати громадянства України у випадках, передбачених законом.

Із набранням чинності Законом № 4502-IX від 18 червня 2025 року (чинним з 16 січня 2026 року) законодавець запровадив більш гнучкий підхід до правового регулювання випадків наявності в особи громадянства інших держав. Зокрема, передбачено можливість одночасної належності до громадянства України та інших держав у визначених законом випадках (за народженням, у зв'язку зі шлюбом, для окремих категорій осіб, а також щодо громадян держав-партнерів, визначених Кабінетом Міністрів України). Водночас на території України така особа визнається виключно громадянином України, що забезпечує єдність її правового статусу у внутрішніх правовідносинах [3].

Попри зазначені законодавчі зміни, правовий статус осіб із множинним громадянством породжує низку колізійних питань. Зокрема, дискусійним залишається співвідношення положень статті 4 Конституції України та нових законодавчих підходів, що потребує подальшого офіційного тлумачення. Крім того, колізії виникають у сфері публічної служби, де спеціальне законодавство може встановлювати обмеження щодо наявності громадянства іншої держави

для окремих категорій осіб. Окрему складність становлять правові наслідки примусового набуття громадянства держави-окупанта на тимчасово окупованих територіях, що оцінюються з урахуванням принципу невизнання таких дій та спеціального правового режиму.

Додаткові труднощі виникають у сферах виконання військового обов'язку, оподаткування, дипломатичного захисту та перетину державного кордону, що свідчить про наявність конфліктів юрисдикцій і ускладнює реалізацію прав та виконання обов'язків відповідними особами.

З огляду на викладене, вирішення зазначених правових колізій потребує комплексного підходу, який передбачає можливе вдосконалення конституційного регулювання, укладення міжнародних договорів щодо врегулювання статусу осіб із множинним громадянством, удосконалення механізмів декларування громадянства іншої держави, встановлення обґрунтованих обмежень для осіб, діяльність яких пов'язана із забезпеченням національної безпеки, а також гармонізацію законодавства України з європейськими стандартами [2].

Таким чином, статус осіб із множинним громадянством є складним правовим явищем, що відображає сучасні тенденції розвитку держави в умовах глобалізації та воєнних викликів. Його зміст полягає у необхідності забезпечення балансу між принципом державного суверенітету, вимогами національної безпеки та міжнародно-правовими стандартами захисту прав людини. Удосконалення правового регулювання у цій сфері є важливим напрямом державної політики, який має здійснюватися з дотриманням принципів верховенства права, правової визначеності та пропорційності. Необхідність подальшого розвитку правової системи зумовлює формування ефективної державної політики у сфері множинного громадянства, трансформацію нормативно-правової бази та розвиток інституцій громадянського суспільства. Реалізація зазначених завдань залежить від належного нормативного забезпечення, інституційної спроможності держави та рівня міжнародної підтримки України.

Література

1. Великоречанін П.О. Множинне громадянство: конституційно-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 201 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/8b6693a5-ec3f-47ac-bd30-164750967b54>
2. Національний інститут стратегічних досліджень. Питання множинного громадянства в Україні. Київ, 2017. 25 с. URL: https://www.niss.gov.ua/sites/default/files/2017-04/mnozh_gromad-efbee.pdf
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення реалізації права на набуття та збереження громадянства України від 18.06.2025 р. № 4502-IX. *Офіційний вісник України*. 2025. № 52. Ст. 1456 / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4502-20>
4. Ромців О.І. Множинне громадянство: чи справді українське законодавство потребувало модернізації? *Вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. № 91. С. 253–258. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/11/39.pdf>

ПРОБАЦІЙНИЙ НАГЛЯД У СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ

Свінцова Анастасія,
здобувачка фахової передвищої освіти II курсу
спеціальності «Право»,
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»
Науковий керівник: Сидоренко Віталій Вікторович,
кандидат юридичних наук, доцент

У сучасний період реформування кримінального законодавства України особливої значущості набуває пошук таких видів кримінальних покарань, які поєднують ефективність із гуманістичною спрямованістю та забезпечують досягнення мети покарання без надмірного обмеження прав і свобод людини. У зв'язку з цим спостерігається поступове відходження від домінування ізоляційних заходів на користь альтернативних форм кримінально-правового впливу, що узгоджуються з європейськими стандартами захисту прав людини та принципом пропорційності державного втручання.

Серед таких альтернатив особливе місце посідає пробаційний нагляд, який у сучасній кримінально-правовій доктрині розглядається як ефективний механізм поєднання контролю за поведінкою засудженого із заходами його соціальної підтримки та ресоціалізації. Запровадження цього виду покарання відображає загальну тенденцію гуманізації кримінальної політики, спрямованої не лише на каральний вплив, а й на виправлення засудженого, його ресоціалізацію та запобігання повторній злочинності.

У цьому контексті актуалізується необхідність ґрунтовного наукового аналізу правової природи пробаційного нагляду, визначення його місця у системі кримінальних покарань, а також з'ясування його значення для забезпечення балансу між суспільними інтересами та правами засудженого.

Відповідно до положень ст. 59-1 КК України, пробаційний нагляд як вид покарання полягає в обмеженні прав і свобод засудженого, визначених законом і встановлених вироком суду, із застосуванням наглядових та соціально-виховних заходів без ізоляції від суспільства. На особу, щодо якої застосовано цей вид покарання, покладаються передбачені законом та визначені судом обов'язки. Їх невиконання може спричинити застосування відповідних заходів реагування в межах виконання покарання, а у випадку ухилення – притягнення до кримінальної відповідальності. Зокрема, відповідно до ст. 389 КК України, ухилення від відбування покарання у виді пробаційного нагляду є кримінально караним діянням [3].

Водночас необхідно чітко розмежовувати поняття пробації та пробаційного нагляду. Згідно із Законом України «Про пробацію» [4], пробація є системою наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконанням певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, а також забезпеченням суду інформацією, що характеризує обвинуваченого, тоді як пробаційний нагляд є самостійним видом кримінального покарання, передбаченим ст. 51, ст. 52 та ст. 59-1 КК України. Отже, пробація не є тотожною покаранню, а виступає механізмом реалізації окремих його форм.

Урахування цього розмежування знаходить своє відображення у нормативному закріпленні порядку призначення пробаційного нагляду в Кримінальному кодексі України. Так, пробаційний нагляд призначається судом у межах, установлених Кримінальним кодексом України, з урахуванням загальних засад призначення покарання, визначених ст. 65 КК України. Відповідно до ст. 59-1 КК України, пробаційний нагляд як вид основного покарання для повнолітніх призначається на строк від одного до п'яти років. Щодо неповнолітніх його застосування здійснюється з урахуванням спеціальних положень розділу XV Загальної частини КК України; згідно зі ст. 98 КК України він входить до системи основних покарань, що можуть застосовуватися до неповнолітніх, а відповідно до ст. 101 КК України призначається їм на строк від одного до двох років [2].

Застосування цього виду покарання можливе як альтернатива ізоляційним видам покарання у випадках, коли з урахуванням ступеня тяжкості кримінального правопорушення, особи винного та інших обставин справи саме такий вид покарання є необхідним і достатнім для виправлення засудженого та попередження вчинення ним нових кримінальних правопорушень. Такий підхід відповідає змісту ст. 65 КК України та сучасній тенденції до диференціації кримінально-правового впливу.

Як зазначає Ю. Сподарик, пробаційний нагляд характеризується переважанням позитивних характеристик над недоліками, що обумовлює його важливу роль у сучасній системі кримінальних покарань. Передусім він сприяє ресоціалізації засуджених, оскільки дає можливість зберігати соціальні зв'язки та продовжувати трудову діяльність, що, у свою чергу, знижує ризик рецидиву кримінальних правопорушень. Крім того, застосування цього виду покарання є економічно більш обґрунтованим порівняно з ізоляційними заходами, адже дозволяє скоротити витрати держави на утримання осіб у відповідних установах. Водночас пробаційний нагляд поєднує контрольні та соціально-виховні елементи, що сприяє корекції поведінки засудженого та попередженню вчинення нових правопорушень [5].

Як підкреслює Р. Бориславський, запровадження пробаційного нагляду має комплексне підґрунтя та є багатоаспектним процесом. Зокрема, політичний аспект полягає у приведенні національного законодавства у відповідність до європейських стандартів, економічний аспект пов'язаний зі скороченням витрат на утримання засуджених у пенітенціарних установах, соціальний аспект полягає у збереженні соціальних зв'язків особи, що сприяє її ресоціалізації, а

юридичний аспект проявляється у вдосконаленні системи покарань та реалізації принципу гуманізації кримінального права [1].

Крім того, застосування пробаційного нагляду має позитивний вплив на зменшення навантаження на систему виконання покарань та сприяє практичній реалізації принципу гуманізації кримінального права. У цьому вимірі він відповідає європейським підходам до призначення покарань, зокрема критеріям пропорційності та необхідності втручання у права особи, які сформульовані у практиці Європейського суду з прав людини. Саме сукупність цих властивостей обумовлює його ефективність як інструменту досягнення мети покарання, визначеної ст. 50 КК України, а саме – виправлення засудженого та попередження вчинення нових кримінальних правопорушень.

У цьому контексті важливе значення має і порівняльно-правовий аналіз, який сприяє вдосконаленню національного законодавства та імплементації міжнародних стандартів у сфері виконання покарань, що набуває особливої актуальності в умовах утвердження принципу верховенства права та посилення гарантій прав людини [6].

Отже, пробаційний нагляд є сучасним видом основного кримінального покарання, що поєднує обмеження прав і свобод засудженого з реалізацією заходів контролю та соціально-виховного впливу без ізоляції від суспільства. Його запровадження Законом № 3342-IX від 23 серпня 2023 року та включення до системи покарань засвідчило розвиток гуманістичних засад кримінального права, орієнтацію на ресоціалізацію особи та узгодження національного законодавства з європейськими підходами до застосування покарань, не пов'язаних з ізоляцією від суспільства. Застосування цього виду покарання сприяє підвищенню ефективності кримінально-правового впливу та подальшому формуванню збалансованої системи покарань в Україні.

Література

1. Бориславський Р. Пробаційний нагляд як новий вид покарання. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах*: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 3 листопада 2023 р.). Львів, 2023. С. 30–32. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi77/0057104.pdf#page=30>
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131
3. Пономаренко Ю. А. Пробаційний нагляд як вид покарання за кримінальним правом України. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2024. № 2(22). С. 166–188
4. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>
5. Сподарик Ю. В. Пробаційний нагляд як новий вид основного покарання: переваги та недоліки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 10. С. 418–420. URL: http://lsej.org.ua/10_2024/98.pdf
6. Фокін Я. Ф. Пробаційний нагляд у кримінальному праві України та зарубіжних країн: порівняльно-правовий аспект. *Ірпінський юридичний часопис*. 2025. № 2(19). С. 255–265. DOI: 10.33244/2617-4154-2(19)-2025-255-265

САМОВІЛЬНЕ ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА РЕАГУВАННЯ

Дрига Роман,
здобувач фахової передвищої освіти II курсу
спеціальності «Право»,
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»
Науковий керівник: Сидоренко Віталій Вікторович,
кандидат юридичних наук, доцент

Військові кримінальні правопорушення належать до діянь із підвищеним рівнем суспільної небезпеки, оскільки посягають на встановлений законодавством і військовими статутами порядок проходження та несення військової служби, підривають військову дисципліну та негативно впливають на боєздатність військових формувань. У науковій літературі їх об'єктом визнаються суспільні відносини, що виникають у процесі діяльності державних органів і військових формувань, а шкода від таких діянь проявляється у зниженні рівня дисципліни та бойової готовності Збройних Сил України [2].

Відповідно до ст. 401 Кримінального кодексу України (далі – КК України), військовими кримінальними правопорушеннями є суспільно небезпечні винні діяння, передбачені розділом XIX Особливої частини КК України, що посягають на порядок проходження або несення військової служби і вчиняються військовослужбовцями, військовозобов'язаними або резервістами під час зборів [5]. Основними ознаками таких правопорушень є спеціальний суб'єкт, посягання на порядок військової служби та їх пряме передбачення нормами розділу XIX Особливої частини КК України.

В умовах повномасштабного вторгнення та тривалого воєнного стану дотримання військової дисципліни безпосередньо пов'язане з обороноздатністю держави. Одним із найбільш поширених викликів для правоохоронної та судової системи стало самовільне залишення військової частини або місця служби. Актуальність дослідження зумовлена як поширеністю цього правопорушення, так і необхідністю поєднання кримінально-правового реагування з передбаченими законом механізмами індивідуалізації кримінальної відповідальності та, у відповідних випадках, звільнення від неї.

Самовільне залишення військової частини або місця служби належить до правопорушень проти порядку проходження військової служби і передбачене ст. 407 КК України. Конструкція цієї статті містить кілька самостійних складів кримінального правопорушення, що диференціюються залежно від тривалості відсутності, особливостей суб'єкта та умов учинення діяння. Частини перша і друга містять основні склади, частина третя – кваліфікований, а частини четверта і п'ята – особливо кваліфіковані види кримінального правопорушення [7].

Важливим для правильної кваліфікації є відмежування самовільного залишення військової частини або місця служби від дезертирства. Основна відмінність полягає у змісті суб'єктивної сторони. Самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК України) характеризується тимчасовим ухиленням від виконання службових обов'язків без мети остаточного припинення військової служби. Натомість дезертирство, передбачене ст. 408 КК України, характеризується наявністю спеціальної мети – ухилитися від військової служби взагалі. Хоча обидва діяння посягають на порядок військової служби, дезертирство визнається більш суспільно небезпечним через більш істотний негативний вплив на функціонування військових формувань.

Частина 1 ст. 407 КК України передбачає відповідальність для військовослужбовця строкової служби, який самовільно залишив військову частину або місце служби чи не з'явився на службу без поважних причин на строк понад три доби, але не більше одного місяця. Частина 2 цієї статті стосується військовослужбовців, які не проходять строкову службу, якщо аналогічні дії тривали понад десять діб, але не більше одного місяця, або менше десяти діб, але понад три доби у разі повторності протягом року. Частина 3 встановлює відповідальність за відсутність понад один місяць.

Особливо кваліфікуючими ознаками є вчинення правопорушення в умовах особливого періоду або воєнного стану. Частина 4 ст. 407 КК України передбачає відповідальність за діяння, вчинені в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, тоді як частина 5 встановлює відповідальність за такі дії в умовах воєнного стану або бойової обстановки [5]. У цьому випадку санкція передбачає позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років. Для дезертирства в умовах воєнного стану ч. 4 ст. 408 КК України встановлює покарання від п'яти до дванадцяти років позбавлення волі.

Таким чином, самовільне залишення військової частини або місця служби означає тимчасове ухилення від виконання обов'язків служби, тоді як дезертирство передбачає намір назавжди припинити проходження служби. Саме встановлення спрямованості умислу військовослужбовця має вирішальне значення під час досудового розслідування та кваліфікації діяння.

Для кримінально-правової характеристики цього правопорушення необхідно визначити його об'єктивні та суб'єктивні ознаки. У кримінально-правовій доктрині родовий об'єкт правопорушень проти порядку несення військової служби пов'язується з установленим законодавством і військовими статутами порядком організації та проходження служби, який забезпечує функціонування військових формувань та виконання службових обов'язків військовослужбовцями [6].

Безпосереднім об'єктом самовільного залишення військової частини або місця служби є суспільні відносини, що забезпечують обов'язок військовослужбовця перебувати у військовій частині або на місці служби та своєчасно з'являтися для виконання службових обов'язків [4].

Об'єктивна сторона правопорушення проявляється у двох формах: самовільному залишенні військової частини або місця служби чи нез'явленні на службу у встановлений строк без поважних причин.

Суб'єкт правопорушення є спеціальним. Відповідно до ст. 401 КК України [5] та Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», ним може бути лише особа, яка на момент учинення діяння має статус військовослужбовця, військовозобов'язаного або резервіста під час проходження зборів [8].

Суб'єктивна сторона характеризується виключно прямим умислом, оскільки військовослужбовець усвідомлює протиправність своїх дій і бажає їх вчинити [1].

Кваліфікація дій військовослужбовця залежить від тривалості його відсутності та наявності поважних причин. Якщо строк відсутності не досягає меж кримінальної караності або відсутні інші обов'язкові ознаки складу кримінального правопорушення, діяння може кваліфікуватися як адміністративне правопорушення за ст. 172-11 Кодексу України про адміністративні правопорушення [3]. За наявності поважних причин питання може вирішуватися у дисциплінарному порядку.

Санкції ст. 407 КК України передбачають диференційовану відповідальність залежно від ступеня суспільної небезпеки [5]. Зокрема, ч. 1 передбачає дисциплінарний батальйон до двох років або позбавлення волі до трьох років; ч. 2 – штраф, службове обмеження або позбавлення волі до трьох років; ч. 3 – позбавлення волі від двох до п'яти років; ч. 4 – від трьох до семи років; ч. 5 – від п'яти до десяти років.

Практика застосування цієї норми виявляє низку проблем: складність відмежування кримінального правопорушення від адміністративного проступку, труднощі встановлення поважності причин відсутності, специфіку збирання доказів у бойових умовах та неоднорідність судової практики [9].

Поряд із кримінально-правовою характеристикою цього правопорушення важливого значення набуває аналіз сучасної правозастосовної практики реагування на нього. Сучасні підходи до реагування на такі правопорушення поєднують кримінально-правові санкції з передбаченими законом механізмами звільнення від кримінальної відповідальності або пом'якшення покарання. Повторне вчинення правопорушення тягне більш суворі наслідки, тоді як щодо осіб, які вчинили його вперше, можливе врахування обставин, що пом'якшують відповідальність. Важливими є добровільне повернення військовослужбовця та позиція командира військової частини. Ефективність протидії самовільному залишенню служби залежить від взаємодії між правоохоронними органами та військовим командуванням. Розшук осіб, які вчинили правопорушення, передбачені ст. 407 і 408 КК України, здійснюється у взаємодії Державного бюро розслідувань, Військової служби правопорядку, Національної поліції та Державної прикордонної служби. Важливим елементом практики реагування є використання організаційних механізмів повернення військовослужбовців до місць служби, які не є самостійним кримінально-правовим інститутом, але застосовуються у межах чинного законодавства. У таких випадках

перевіряються обставини залишення служби, проводиться медичний огляд та вирішується питання щодо подальшого проходження служби. Важливу роль у цьому механізмі відіграє Військова служба правопорядку, до якої військовослужбовець може звернутися із заявою про добровільне повернення, що може враховуватися як обставина, що пом'якшує кримінальну відповідальність.

Таким чином, самовільне залишення військової частини або місця служби є військовим кримінальним правопорушенням, що посягає на порядок проходження військової служби та негативно впливає на військову дисципліну і боєдатність військових формувань. Його склад характеризується спеціальним суб'єктом, прямим умислом та альтернативними проявами об'єктивної сторони. Законодавство передбачає диференційовану кримінальну відповідальність залежно від тривалості відсутності, статусу військовослужбовця та умов учинення діяння, а правозастосовна практика забезпечує реалізацію принципів невідворотності відповідальності та індивідуалізації покарання.

Література

1. Висоцький П.Г. Самовільне залишення військової частини або місця служби. *Juris Europensis Scientia*. 2025. № 1. С. 97–101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vchfo_2025_1_20
2. Карпенко М.І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): теоретичні та прикладні аспекти: монографія / за ред. В.К. Матвійчука. Київ: Національна академія управління, 2018. 420 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. Додаток до № 51. С. 1122 / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
4. Коломієць Н.В., Лугина Є.Ю. Кримінально-правова характеристика самовільного залишення військової частини або місця служби: аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 579–584. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anprogr_2024_2_100
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131
6. Ленда О. Об'єкт самовільного залишення військової частини або місця служби: доктринальні проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. С. 593–597
7. Орловська Н.А., Степанова Ю.П. Самовільне залишення військової частини або місця несення служби: кримінально-правові ознаки і проблеми кваліфікації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 511–515. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2022/122
8. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
9. Свиначенко Ю.П., Шкута О.О. Нормативно-правове регулювання взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового слідства. *Правові новели*. 2024. № 22. Т. 3. С. 131–136. URL: http://legalnovels.in.ua/journal/22-3_2024/23.pdf

ФОРС-МАЖОР ЯК ПІДСТАВА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Верзіліна Катерина,

здобувачка фахової передвищої освіти

III курсу спеціальності «Право»,

Білоцерківський фаховий коледж

Університету «Україна»

Науковий керівник: Добренька Наталія Вікторівна,

кандидат юридичних наук, доцент.

Інститут форс-мажору (непереборної сили) займає важливе місце у системі цивільного права України, оскільки виступає однією з підстав звільнення особи від відповідальності за порушення договірних зобов'язань. Його правове регулювання закріплено, зокрема, у положеннях Цивільний кодекс України, відповідно до якої особа, що порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності, якщо доведе, що таке порушення стало наслідком дії непереборної сили [4].

Метою дослідження є аналіз правової природи форс-мажорних обставин як підстави звільнення від відповідальності.

Нині існує проблема однозначного визначення поняття «форс-мажор» у цивільному законодавстві, оскільки воно часто ототожнюється з поняттям «непереборна сила». Це зумовлює необхідність уточнення змісту цих категорій як у Цивільному кодексі України, так і в інших актах законодавства. У зв'язку з набранням чинності Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» постає питання правових наслідків невиконання договорів у зв'язку з тимчасовою окупацією території України, а також можливості визнання судами таких обставин форс-мажорними [5].

Під форс-мажорними обставинами традиційно розуміються надзвичайні та невідворотні за даних умов події, які об'єктивно унеможливають виконання зобов'язання. До таких обставин належать, зокрема, воєнні дії, збройні конфлікти, блокади, терористичні акти, стихійні лиха тощо. У зв'язку з повномасштабною збройною агресією проти України та введенням воєнного стану питання застосування форс-мажору набуло особливої актуальності [6]. Воєнний стан як особливий правовий режим істотно впливає на можливість виконання договірних зобов'язань. Порушення логістичних ланцюгів, знищення інфраструктури, окупація територій, мобілізація працівників, відсутність доступу до ресурсів — усе це може створювати об'єктивні перешкоди для належного виконання договорів. Водночас важливо підкреслити, що сам факт запровадження воєнного стану не є автоматичною підставою для звільнення від відповідальності. Вирішальне значення має встановлення причинно-наслідкового зв'язку між конкретними обставинами війни та неможливістю виконання зобов'язання.

Особливу складність у практиці становить питання співвідношення форс-мажору та виконання грошових зобов'язань. Загальне правило полягає в тому, що відсутність коштів не визнається форс-мажорною обставиною. Водночас у період воєнного стану можливі ситуації, коли саме військові дії призводять до блокування рахунків, втрати доступу до фінансових ресурсів або припинення діяльності підприємства, що може бути враховано судом як підстава для звільнення від відповідальності за наявності належних доказів.

Крім того, слід розмежовувати звільнення від відповідальності та звільнення від виконання зобов'язання. Форс-мажор не припиняє самого зобов'язання, а лише звільняє боржника від негативних наслідків його порушення, таких як сплата штрафних санкцій чи відшкодування збитків. Після припинення дії форс-мажорних обставин зобов'язання підлягає виконанню, якщо інше не передбачено договором або законом.

У сучасних умовах важливого значення набуває також принцип добросовісності сторін, закріплений у Цивільний кодекс України. Сторони повинні діяти сумлінно, зокрема своєчасно повідомляти одна одну про настання форс-мажорних обставин, вживати заходів для мінімізації негативних наслідків та шукати альтернативні способи виконання зобов'язань. Недотримання цих вимог може бути підставою для відмови у звільненні від відповідальності.

В умовах воєнного стану також зростає ризик зловживання правом на посилення на форс-мажор. Деякі суб'єкти можуть використовувати воєнні обставини як формальну підставу для ухилення від виконання своїх зобов'язань, навіть за відсутності реальних перешкод. У зв'язку з цим суди приділяють особливу увагу аналізу фактичних обставин справи, перевіряючи, чи дійсно існували об'єктивні перешкоди для виконання договору.

Порівняльно-правовий аналіз законодавства європейських країн свідчить про подібність підходів до визначення форс-мажорних обставин. Так, Цивільний кодекс Румунії у ст. 1351 визначає форс-мажор як зовнішню, непередбачувану, абсолютно нездоланну та неминучу подію. Стаття 1105 Цивільного кодексу Іспанії передбачає звільнення від відповідальності за події, які не могли бути передбачені або уникнуті. Законодавство Хорватії (ст. 369 Закону «Про зобов'язання») акцентує на можливості зміни або розірвання договору у разі надмірної обтяжливості виконання. Стаття 1218 Цивільного кодексу Франції також визначає форс-мажор як подію, яку не можна було передбачити і наслідки якої неможливо уникнути [3].

Водночас національні правопорядки, незважаючи на певні відмінності у формулюваннях, у своїх підходах до тлумачення форс-мажору загалом узгоджуються з правом Європейського Союзу [5]. Інститут форс-мажору в системі права Європейського Союзу функціонує як ефективний механізм забезпечення правової стабільності. У праві країн ЄС війна визнається типовим прикладом форс-мажорної обставини як події непереборної сили. Зокрема, вона може кваліфікуватися як форс-мажор у випадках, коли об'єктивно перешкоджає виконанню договірних зобов'язань через бойові дії або фізичну неможливість їх виконання, що має бути належним чином обґрунтовано

стороною, яка посилається на такі обставини [4]. У сучасних умовах зростає ризик зловживання правом при посиланні на форс-мажор. Окремі суб'єкти можуть використовувати воєнні обставини як формальну підставу для ухилення від виконання своїх зобов'язань. У зв'язку з цим судова практика орієнтується на ретельну перевірку фактичних обставин справи та встановлення реального причинно-наслідкового зв'язку між форс-мажорними обставинами і порушенням зобов'язання.

Таким чином, інститут форс-мажору в умовах воєнного стану набуває особливої практичної значущості та потребує гнучкого й зваженого підходу до його застосування. Практика свідчить про необхідність удосконалення законодавчого регулювання, а також формування єдиних підходів у судовій практиці щодо оцінки форс-мажорних обставин. Це сприятиме забезпеченню балансу інтересів сторін договору, підвищенню рівня правової визначеності та стабільності цивільного обороту в умовах кризових явищ та адаптації національного законодавства до стандартів ЄС.

Література

1. Кацюба К., Конюхова М. Форс-мажор як підстава звільнення від цивільно-правової відповідальності. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 4–10. URL: <https://pgr-journal.kiev.ua/archive/2020/1/2.pdf> (дата звернення: 04.04.2026).
2. Кирдан Б. В. Форс-мажор як підстава звільнення від цивільно-правової відповідальності під час воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 118–120. URL: https://lsei.org.ua/7_2023/25.pdf (дата звернення: 04.04.2026).
3. Марценко Н. С., Гера В. О. Форс-мажор у приватному праві Європейського Союзу та України: порівняльно-правовий аналіз. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4 (2). С. 149–156. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2022_4\(2\)_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2022_4(2)_25) (дата звернення: 04.04.2026).
4. Мирось К. В. Поняття форс-мажорних обставин та правове регулювання в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2025. № 75. С. 65–68. URL: <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc75/16.pdf> (дата звернення: 04.04.2026).
5. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 26. Ст. 892 / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 04.04.2026).
6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 04.04.2026).

СЕКЦІЯ
«ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЯЦІЇ
ПОВЕДІНКИ ОСОБИ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ»

АСЕРТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ
ЮНАКІВ

Лобовікова Софія,
здобувачка вищої освіти III курсу
спеціальності «Психологія»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: Добренька Наталія Вікторівна
кандидат юридичних наук, доцент

Актуальність дослідження асертивності як чинника правомірної поведінки юнаків зумовлена особливостями сучасного соціального середовища, яке висуває підвищені вимоги до самостійності, відповідальності та здатності особистості приймати зважені рішення. Юнацький вік є ключовим етапом становлення світогляду, системи цінностей і моделей поведінки, коли формується ставлення до соціальних норм і права. Водночас саме в цей період молоді люди часто опиняються під впливом групового тиску, ризикованих пропозицій і негативних соціальних факторів, що може сприяти виникненню девіантної та протиправної поведінки.

Мета дослідження полягає у теоретичному та практичному обґрунтуванні ролі асертивності як особистісної якості, що сприяє формуванню правомірної поведінки юнаків, а також у визначенні психологічних механізмів впливу асертивної поведінки на дотримання правових норм. У цьому контексті асертивність набуває особливого значення як важлива особистісна якість, що дозволяє юнакам впевнено відстоювати власні переконання, зберігаючи повагу до інших. Вона сприяє розвитку самоконтролю, відповідальності та здатності протистояти зовнішньому тиску без агресії чи пасивності. Низький рівень асертивності, навпаки, може призводити до конформної поведінки, підпорядкування негативному впливу оточення та підвищеної ймовірності участі у правопорушеннях.

Аналіз літератури показав, що дослідженням асертивності займалися зарубіжні (Г. Бейєр, М. Джеймс, Д. Джонговард, Т. Новак, В. Каппоні) та українські (С. М. Дмитрієва, Л. П. Бутузова, Е. Сколота, В. А. Семиченко та ін.) вчені.

У соціально-психологічному словнику «асертивність» визначається як особистісна риса, що проявляється у впевненому відстоюванні власної позиції та здатності свідомо висловлювати свої вимоги й інтереси без страху, невпевненості чи внутрішньої напруги. Характерною рисою таких осіб є позитивне ставлення до людей і адекватна самооцінка [2].

Формальні, або зовнішні, критерії визначення правомірної поведінки зазвичай полягають у зіставленні конкретних дій людини з чинними правовими нормами. Вони відображають розуміння права як системи встановлених у суспільстві правил. Згідно з таким підходом, поведінка вважається правомірною тоді, коли вона відповідає вимогам, закріпленим у законодавстві, що забезпечує законність і порядок [1].

Підлітковий і юнацький вік є сенситивним періодом для формування асертивності, адже саме в цей час завершується розвиток психо-фізичних і особистісних якостей. Цей період дозволяє молодій людині зайняти чітку ціннісну позицію щодо себе, оточуючих і світу, а також будувати стратегію досягнення своїх цілей [3].

Асертивність є важливим чинником правомірної поведінки, оскільки визначає здатність особистості діяти впевнено, відповідально та в межах встановлених норм. Вона допомагає людині відстоювати свої права законним шляхом, не піддаючись зовнішньому тиску та не порушуючи прав інших. У професійній і соціальній взаємодії асертивність сприяє конструктивному вирішенню конфліктів і дотриманню правил, що знижує ризик протиправних дій. Водночас рівень її розвитку залежить від культурних і соціально-політичних умов: у середовищах, де підтримується самовираження і захист прав особистості, асертивність формує вищий рівень правосвідомості, тоді як її недостатність може призводити до конформності та порушення норм. Зріла асертивна особистість характеризується самоконтролем, емоційною стабільністю та відповідальністю, що забезпечує свідоме дотримання правових вимог і сприяє правомірній поведінці [3].

На малюнку представлені структурні компоненти асертивності, які впливають на правомірну поведінку юнаків:

Зокрема, впливає, що асертивність включає в себе такі компоненти: самоповагу та адекватну самооцінку, здатність відстоювати власну позицію,

самоконтроль та емоційна регуляцію, комунікативну компетентність та відповідальність за власні рішення.

Самоповага та адекватна самооцінка є фундаментом правомірної поведінки юнаків. Коли молода людина усвідомлює власну цінність і значущість, вона менше схильна до пошуку сумнівних способів самоствердження, таких як участь у протиправних діях. Адекватна самооцінка допомагає приймати рішення, які відповідають моральним і правовим нормам, а також формує відповідальність за власні вчинки. Юнак із розвинутою самоповагою розуміє, що його дії мають наслідки, і тому він прагне уникати ситуацій, які можуть зашкодити його репутації чи майбутньому.

Здатність відстоювати власну позицію є важливим інструментом протидії груповому тиску. У підлітковому та юнацькому віці вплив однолітків часто стає вирішальним чинником у виборі поведінки. Якщо юнак не вміє чітко й впевнено висловлювати свою думку, він може погодитися на ризиковані або незаконні пропозиції лише для того, щоб «бути як усі». Асертивність у цьому випадку дозволяє сказати «ні» без страху осуду, зберегти власну незалежність і залишитися в межах правових норм.

Самоконтроль та емоційна регуляція допомагають уникати імпульсивних дій, які часто стають причиною правопорушень. Молоді люди схильні до емоційних реакцій, і без навичок контролю вони можуть легко піддатися агресії чи необдуманим вчинкам. Вміння керувати своїми емоціями дозволяє зберігати спокій у конфліктних ситуаціях, уникати насильницької поведінки та приймати зважені рішення. Це створює основу для дотримання закону навіть у стресових чи провокаційних обставинах.

Комунікативна компетентність забезпечує конструктивну взаємодію з іншими людьми. Вона дозволяє вирішувати конфлікти мирним шляхом, домовлятися, знаходити компроміси та уникати силових методів. Юнак, який володіє навичками ефективного спілкування, здатний пояснити свою позицію, вислухати інших і дотримуватися соціальних правил. Це знижує ймовірність виникнення ситуацій, що можуть призвести до порушення правових норм, і водночас сприяє формуванню позитивних соціальних зв'язків.

Відповідальність за власні рішення формує усвідомлене ставлення до наслідків своїх дій. Юнак, який розуміє, що кожне його рішення має правові та соціальні наслідки, більш схильний діяти в рамках закону. Відповідальність виховує дисципліну, орієнтацію на довгострокові цілі та готовність нести наслідки своїх вчинків. Це створює внутрішній механізм саморегуляції, який утримує від участі у протиправних діях і сприяє розвитку правової свідомості.

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що асертивність є одним із ключових чинників формування правомірної поведінки юнаків. Вона забезпечує внутрішню стійкість особистості, дозволяє впевнено відстоювати власні переконання та водночас зберігати повагу до інших. Завдяки самоповазі та адекватній самооцінці юнаки усвідомлюють власну цінність і відповідальність за свої дії, що знижує ризик участі у протиправних вчинках.

Література

1. Башук С. Г. Правомірна поведінка в структурі соціальної поведінки. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 2. С. 12–16.
2. Галицький В. М., Мельник О. В. Синявський В. В. Соціально-психологічний словник. Київ. 2004. 285 с.
3. Комар Т., Синюк В. Асертивність як ключовий фактор гармонізації взаємин у соціумі. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2024. № 6. С. 36–43.
4. Камінська І. П., Сторожук Х. В. Асертивність майбутніх медиків як фактор успішної професійної діяльності. *Медицина та фармація: освітні дискурси*. 2024. № 1. С. 10–16.

ВРАХУВАННЯ ТА ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ ПСИХОЛОГІЇ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ОСОБИСТОСТІ

Тетеріна Ніна,

*здобувачка вищої освіти I курсу
спеціальності «Психологія»*

*Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»*

*Науковий керівник: Трофименко Наталія Євгенівна,
старший викладач*

Актуальність теми полягає в тому, що принципи психології є основою наукового пізнання психіки людини та її поведінки. Вони визначають методологічні підходи до дослідження психічних явищ, забезпечують наукову обґрунтованість результатів та сприяють розвитку психології як науки. У сучасних умовах, коли психологія активно застосовується у різних сферах життя, особливо важливим є розуміння її базових принципів.

Метою даної роботи є аналіз основних принципів психології, визначення їх сутності та значення для теоретичної і практичної діяльності психолога.

Психологія як наука базується на системі принципів, які відображають закономірності розвитку і функціонування психіки.

У дослідженнях Л.С. Виготського, Г.С. Костюка, О.М. Леонтьєва, Б.В. Ломова, К.К. Платонова та ін. були закладені методологічні основи сучасної наукової психології. Узагальнюючи методологічні здобутки цих дослідників, український психолог О.М. Ткаченко виділив та об'єднав у цілісну систему основні принципи психологічної науки: принцип детермінізму; принцип відображення; принцип єдності психіки і діяльності; принцип розвитку психіки; системно-структурний принцип [6].

Коротко схарактеризуємо деякі із них. Одним із ключових є принцип детермінізму. Він полягає в тому, що всі психічні явища мають причинно-наслідковий характер і зумовлюються впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Це означає, що поведінка людини не є випадковою, а формується під впливом соціального середовища, біологічних особливостей та індивідуального досвіду [4, с. 25]. Принцип детермінізму має велике значення не лише для

пізнання психіки та розробки психологічної теорії, а й для пошуків шляхів передбачення, виховання психічних властивостей людини, керування ними. Особистість – це вищий рівень прояву активності суб'єкта який утворює особливий «підрівень» соціопсихічної детермінації, що характеризує соціально-неповторні, оригінальні властивості психіки людини, здатність до творення нового суспільного досвіду та самотворення [7, с. 50-51].

Всі наші психічні функції, за принципом відображення, за своєю природою є відображувальними. Психічне відображення має сигнальний характер. Сигнальність – фундаментальна властивість психічного, яка характеризується високою вибірковістю та випереджуваністю. Для нашого організму психічне відображення забезпечує життєдіяльність, а для індивіда – дії – з метою привласнення і репродукції загально прийнятих зразків суспільного досвіду, а на особистісному рівні – дії, спрямовані на творення нових, суспільно значимих продуктів і способів діяльності. Спосіб буття і розвиток особистості, таким чином, діяльність особливого гатунку – перетворююча, творча [6, с. 71].

Важливе місце займає принцип єдності психіки та діяльності. Його сутність полягає в тому, що свідомість людини формується в процесі діяльності та проявляється через неї. Діяльність виступає основним чинником розвитку психіки, оскільки саме у взаємодії з навколишнім середовищем людина набуває досвіду, формує знання, уміння та навички. Свідомість і діяльність знаходяться в нерозривній єдності. Саме свідомість утворює внутрішній план діяльності особистості [2].

Принцип розвитку психіки є ще одним фундаментальним положенням психології. Він передбачає, що психіка людини формується і змінюється протягом усього життя. Вона може бути правильно зрозумілою, якщо буде розглядатися у безперервному розвитку, як процес і результат діяльності особистості [2]. Розвиток психічних процесів відбувається під впливом навчання, виховання та діяльності. На різних етапах життя людини психічні процеси мають свої особливості, що необхідно враховувати у практичній діяльності психолога [1, с. 40].

Не менш значущим є принцип системності, який розглядає психіку як складну систему взаємопов'язаних елементів. До цієї системи входять психічні процеси, стани та властивості особистості. Вони функціонують у взаємозв'язку, що забезпечує цілісність психічної діяльності людини. Тому особистість слід досліджувати в цілісному аспекті, у взаємозв'язку з її структурою, діяльністю, системою соціальних норм і духовних цінностей, а також у взаємодії психологічних і соціально-психологічних явищ [5, с. 60].

Принцип об'єктивності передбачає використання наукових методів дослідження, таких як спостереження, експеримент, тестування та аналіз результатів діяльності. Він вимагає уникнення суб'єктивних оцінок і забезпечує достовірність отриманих даних [3, с. 18].

Особливу увагу слід приділити принципу індивідуального підходу, який враховує унікальність кожної особистості. Кожна людина має свої особливості розвитку, характеру, темпераменту та життєвого досвіду. Тому психологічна

допомога повинна бути індивідуалізованою та спрямованою на конкретну людину [1, с. 75].

Також важливим є принцип єдності біологічного і соціального в розвитку психіки. Він підкреслює, що психіка людини формується під впливом як природних (біологічних), так і соціальних факторів. Людина є біосоціальною істотою, тому її поведінка не може бути пояснена лише одним із цих аспектів [4, с. 90].

У практичній діяльності психолога всі ці принципи використовуються комплексно. Наприклад, при роботі з клієнтом необхідно враховувати його індивідуальні особливості, життєвий досвід, соціальне оточення та поточний психоемоційний стан. Це дозволяє більш точно визначити причини проблем і підібрати ефективні методи психологічної допомоги.

Таким чином, врахування та дотримання принципів психології є фундаментом для розуміння та усвідомлення психічних процесів і поведінки людини. Вони забезпечують наукову основу досліджень і практичної діяльності психолога. Без використання вищезаявлених принципів неможливо отримати об'єктивні результати та ефективно застосовувати психологічні знання на практиці.

Література

1. Варій М. Й. Загальна психологія. Київ : Центр учбової літератури. 2016. 968 с.
2. Дрозденко К. С. Загальна психологія у практичному вимірі : підручник. К. : ВД «Професіонал», 2007. 608 с.
3. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Київ: КНТ. 2020. 456 с.
4. Максименко С. Д. Загальна психологія. Київ : Центр учбової літератури. 2019. 272 с.
5. Максименко С. Д. Психологія особистості. Київ: Видавничий дім «Слово». 2018. 392 с.
6. Мясоїд П. А. Загальна психологія : навч. посіб. 3-тє вид. К.: Вища шк., 2004. 487.
7. Психологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; / за ред. Ю. Л. Трофімова. Київ: Либідь. 2003. 560 с.

ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Розвозчик Кіра,

*здобувачка вищої освіти III курсу
спеціальності «Психологія»,*

*Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»*

*Науковий керівник: Добренька Наталія Вікторівна
кандидат юридичних наук, доцент*

Актуальність теми: У сучасних умовах розвитку українського суспільства проблема емоційного вигорання працівників правоохоронних органів набуває особливої актуальності. Службова діяльність працівників поліції, прокуратури,

органів досудового розслідування та інших правоохоронних структур пов'язана з постійним психоемоційним напруженням, високим рівнем відповідальності, необхідністю оперативного прийняття рішень у стресових та конфліктних ситуаціях. Емоційне вигорання негативно впливає не лише на психічне та фізичне здоров'я працівника, а й на якість виконання ним службових обов'язків, рівень професійної компетентності, законність прийнятих рішень та ефективність правоохоронної діяльності загалом. Наслідками цього можуть бути зниження працездатності, помилки у професійній діяльності, конфлікти в колективі, зростання агресивності, байдужість до потреб громадян, а в окремих випадках — розвиток депресивних станів і звільнення зі служби.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі причин та наслідків емоційного вигорання.

Синдром емоційного вигорання – складний психофізіологічний феномен, який визначається як емоційне, розумове і фізичне виснаження через тривале емоційне навантаження, виражається в депресивному стані, почутті втоми і спустошеності, нестачі енергії й ентузіазму, втрати здібностей бачити позитивні результати своєї праці, негативній установці відносно роботи і життя взагалі. Існують різні думки щодо причин виникнення і самих симптомів емоційного вигорання. У 1974 р. американський психіатр Герберт Фрейденберг увів поняття «синдром емоційного вигорання» для характеристики психологічного стану здорових людей, що знаходяться в інтенсивному і тісному спілкуванні з клієнтами, пацієнтами в емоційно насиченій атмосфері при наданні професійної допомоги; визначив причини, головні ознаки та стадії хвороби. Через два роки, у 1976 р., американська дослідниця Христина Маслач визначила вигорання як реакцію на стрес, пов'язаний з роботою, яка призводить до емоційного віддалення від клієнтів, цинічного ставлення до них та зниження ефективності роботи. Основна причина виникнення синдрому емоційного вигорання криється у порушенні стану рівноваги у правоохоронців, коли внутрішні та зовнішні вимоги упродовж тривалого часу переважають над внутрішніми та зовнішніми ресурсами особистості. Під час війни зростає кількість негативних чинників, які впливають на появу синдрому «емоційного вигорання» у працівників поліції [4, с.1360].

Проблема емоційного вигорання працівників правоохоронних органів є комплексною та охоплює психологічні, організаційні й соціальні аспекти. До основних проблем насамперед належить надмірне психоемоційне навантаження, що пов'язане з постійним перебуванням у стресових, конфліктних та небезпечних ситуаціях. Працівники поліції та інших правоохоронних структур щоденно стикаються з проявами насильства, правопорушеннями, людським горем, необхідністю швидко приймати відповідальні рішення, що поступово призводить до емоційного виснаження. Шляхом вирішення цієї проблеми є впровадження системи регулярної психологічної підтримки, проведення тренінгів зі стресостійкості, саморегуляції та психологічного розвантаження.

Другою важливою проблемою є ненормований робочий час і дефіцит відпочинку. Тривалі чергування, нічні зміни, понаднормова робота та

відсутність повноцінного відновлення значно підвищують ризик вигорання. Шлях вирішення полягає у вдосконаленні організації праці: дотриманні режиму праці та відпочинку, забезпеченні достатньої кількості вихідних днів, ротації складних службових завдань. Ще однією проблемою виступає відсутність належної підтримки з боку керівництва та колективу. Недостатнє визнання професійних досягнень, жорсткий стиль управління, конфлікти в колективі та психологічний тиск сприяють розвитку почуття безсилля та байдужості. Шляхом вирішення є формування здорового психологічного клімату в колективі, розвиток корпоративної культури взаємопідтримки та впровадження мотиваційних програм. Окрему проблему становить професійна деформація особистості, яка проявляється у цинізмі, емоційній черствості, агресивності та зниженні емпатії до громадян. Це негативно впливає не лише на самого працівника, а й на якість виконання правоохоронної функції. Шлях вирішення може бути систематичне психологічне консультування, профілактичні бесіди, тренінги з розвитку емоційного інтелекту та комунікативних навичок.

Крім того, важливою проблемою є відсутність навичок самопомоги та саморегуляції у працівників. Не всі вміють вчасно розпізнати перші ознаки вигорання. Вирішенням може стати навчання технікам релаксації, дихальним вправам, методам управління емоціями та звернення до психолога на ранніх етапах розвитку проблеми[1, с.50]

Особистість працівника правоохоронних органів піддається постійному впливу обставин, які можуть травмувати психіку: окрім розуміння відповідальності присяги перед державою та народом, це може бути і психологічний тиск з боку керівництва й колег, і характер організації праці (виїзні навчання, бойові чергування, відрядження в район проведення бойових дій), а також ненормованість робочого дня.

Дослідники сходяться на думці, що головне джерело вигорання – це взаємодія з людьми. Синдром емоційного вигорання формується поступово, поетапно, і для кожного етапу характерні певні ознаки. Незважаючи на схожість ефектів вигорання і професійних стресів, не слід ототожнювати їх.

Це не лише стан виснаження ресурсів особистості, а й наявність інших симптомів, мова йде про складний психологічний феномен. Це призводить до зміни поведінки та вкрай негативних емоційних реакцій, а також повної втрати працездатності та значного погіршення фізичного здоров'я людини.

Процес вигорання виникає у результаті внутрішнього накопичення негативних емоцій без відповідної «розрядки» і розвивається поступово. Спочатку у «вигораючого» починає зростати напруга у спілкуванні. Далі емоційна перевтома переходить у фізичну, людина не відчуває в собі сил для виконання навіть дріб'язкових справ, доводиться докладати багато зусиль, щоб примусити себе приступити до роботи. Така втома може провокувати стан пригніченості, апатію, спалахи роздратування, відчуття постійної напруги, дискомфорту. Стає все важче зосередитись на виконуваний роботі, усе частіше з голови вилітають важливі справи. Людина вже не завжди здатна стримати викликане оточуючими роздратування, виникає потреба усамітнитися, обмежити контакти. Якщо ж це не вдається, то спрацьовує певна захисна

реакція організму, яка може виражатись у байдужості до людей, цинізмі й навіть агресії.

Важливим у подоланні симптомів вигорання серед працівників правоохоронних органів є їх здатність до саморегуляції та керування власними емоціями. Тому варто застосовувати профілактично-корекційні заходи психологічної допомоги для подолання негативних наслідків синдрому емоційного виснаження [3, с.56].

Психологічна профілактика синдрому «емоційного вигорання» правоохоронців має охоплювати три основні напрями: особистісно-орієнтований, середовищно-орієнтований та соціально-орієнтований. Перший напрям ґрунтується на саморозвитку, самопомозі та наданні допомоги психологами особам із симптоматикою синдрому. На другому – необхідними є трансформації на рівні підрозділів, а третій – потребує змін та переформатувань підходів до проблеми у соціумі [4, с.1363]

Основними векторами профілактики емоційного вигорання в правоохоронців є пом'якшення дії організаційних та статусно-рольових стресів в органах, що здійснюють правоохоронні функції, що включає в себе ефективне керівництво, корпоративний розвиток та згуртування колективу; актуалізація особистісних ресурсів стресостійкості та конструктивних моделей подолання стресів на роботі [5].

Пропонуються й інші методи профілактики емоційного вигорання правоохоронців, зокрема методи тілесної психотерапії, які передбачають створення вправ тілесної психотерапії, таких, як характерологічний аналіз В. Райха, біоенергетика О. Лоуена, танатотерапія, які можуть бути успішно застосовані для зменшення стресу, розвитку внутрішнього ресурсу, підвищення емоційної стійкості та покращення загального психофізичного стану правоохоронців [2].

Отже, основною причиною виникнення синдрому «емоційного вигорання» у працівників правоохоронних органів є порушення стану рівноваги, коли вимоги протягом тривалого часу домінують над ресурсами особистості. проблема становить важливість для збереження фізичного і психічного здоров'я правоохоронців. Тому необхідно привертати увагу до питання профілактики синдрому «емоційного вигорання».

Література

1. Водянка Л. Д., Суховерхівка Д. А., Занюк А. А. Поняття емоційного вигорання та його профілактика. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 3. С. 50–53.
2. Кравчук Ю. В., Козак Г. А. Використання методів тілесної психотерапії в подоланні професійного вигорання в працівників правоохоронних органів. *Психологічні студії*. 2024. № 1. С. 87–93.
3. Льошенко О. А., Кондратьєва В. І. Емоційне вигорання працівників правоохоронних органів: подолання та профілактика. *Актуальні проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів: збірник тез II Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 28 жовтня 2021 р.). С. 55–57.
4. П'янківська Л. В. Особливості психологічної профілактики синдрому «емоційного вигорання» у працівників поліції. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 3 (31). С. 1355–1368.

5. П'янківська Л. В. Класифікація методів психопрофілактичної роботи в органах системи МВС України. *Наукові перспективи*. 2023. № 9 (39). С. 626–642.

МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Якубівський Сергій,

*здобувач фахової передвищої освіти I курсу
спеціальності «Право»,*

*Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»*

*Науковий керівник: Пономаренко Тетяна Ігорівна,
доктор філософії у галузі психології, доцент*

В умовах сучасних викликів, що постали перед українським суспільством, цифровий простір стає як джерелом інформаційної підтримки, так і фактором підвищеного психологічного навантаження. Інтенсивне споживання інформації, зокрема новинного контенту, сприяє зростанню рівня тривожності, емоційного виснаження та стресу. Водночас цифрові технології відкривають нові можливості для доступу до психологічної допомоги та соціальної взаємодії. У зв'язку з цим дослідження ментального здоров'я українців в умовах цифровізації є важливим для визначення ризиків і ресурсів підтримки психічного благополуччя.

Водночас вагомий внесок у розробку теоретичних засад проблеми здійснили зарубіжні вчені, зокрема Herman J. L., van der Kolk B. A., Beck A. T., Seligman M. E. P., які досліджували питання психологічної травми, стресу та психічного благополуччя. Українські вчені також зробили значний внесок у розвиток досліджень ментального здоров'я. Зокрема, Г. Костюк [4] заклав основи вивчення психічного розвитку особистості, а С. Максименко [1] досліджував механізми саморозвитку та психологічної стійкості людини. Сучасні українські науковці активно вивчають вплив стресу, соціальних умов і травматичних подій на психіку, що є особливо актуальним в умовах суспільних викликів та сприяє розвитку ефективних підходів до підтримки ментального здоров'я населення.

Відповідно до Всесвітньої організації охорони здоров'я, ментальне здоров'я – це «стан благополуччя, у якому людина усвідомлює власні здібності, може протистояти звичайним життєвим стресам, продуктивно працювати та робити внесок у життя своєї спільноти» [5].

Ментальне здоров'я розглядається як багатовимірна система, що включає [5]:

- емоційний компонент – це здатність розпізнавати й виражати емоції, емоційна стабільність та здатність справлятися зі стресом;
- психологічний (особистісний) компонент – включає самооцінку та самоприйняття, автономність і відповідальність та здатність до самореалізації;

- соціальний компонент – демонструє якість міжособистісних відносин, здатність до співпраці, відчуття належності до суспільства;
- когнітивний компонент – включає мислення, увага, пам'ять, здатність приймати рішення та гнучкість мислення.

ВООЗ підкреслює, що ментальне здоров'я формується під впливом різних груп факторів [5]:

- біологічні фактори – це генетична схильність, стан нервової системи, фізичне здоров'я;
- психологічні фактори – це риси характеру, рівень стресостійкості, життєвидосвід (травми, втрати);
- соціальні фактори – це умови життя та праці, рівень доходу, соціальна підтримка (родина, друзі) та освіта;
- екологічні та культурні фактори – це середовище проживання, культурні норми та цінності та вплив медіа.

Отже, ментальне здоров'я є складною та багатовимірною системою, що поєднує емоційні, психологічні, соціальні й когнітивні аспекти. Воно формується під впливом біологічних, психологічних і соціальних чинників, які постійно взаємодіють між собою. Збереження ментального здоров'я потребує балансу між внутрішніми ресурсами людини та умовами її життя, що визначає здатність ефективно функціонувати в суспільстві.

У свою чергу, вплив цифрових технологій на здоров'я людини має комплексний характер і проявляється як у позитивних, так і в негативних аспектах. З одного боку, цифрові технології забезпечують широкий доступ до інформації, медичних послуг, онлайн-консультацій і платформ психологічної підтримки, що сприяє підвищенню рівня обізнаності та своєчасному отриманню допомоги [3].

З іншого боку, надмірне використання цифрових пристроїв може призводити до погіршення фізичного та психічного здоров'я. Зокрема, тривале перебування в онлайн-середовищі сприяє розвитку інформаційного перевантаження, підвищенню рівня тривожності, емоційного виснаження та залежності від цифрових технологій. Крім того, малорухливий спосіб життя, порушення сну та зореве навантаження є поширеними наслідками інтенсивного використання гаджетів [2].

Отже, вплив цифрових технологій на здоров'я людини є багатограним і суперечливим. Вони суттєво розширюють можливості доступу до інформації та послуг, зокрема у сфері підтримки ментального здоров'я, проте водночас можуть спричиняти підвищення рівня стресу, тривожності та фізичного виснаження. У зв'язку з цим важливим є формування відповідального ставлення до використання цифрових ресурсів та дотримання балансу між онлайн- і офлайн-активністю як необхідної умови збереження психічного та фізичного благополуччя. Таким чином, цифрові технології є водночас як ресурс для підтримки здоров'я, так і фактор ризику, що потребує усвідомленого та поміркованого використання.

Література

1. Максименко С. Д. Концепція розвитку психогенетичного потенціалу особистості в період війни. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. № 5 (2). С. 1 – 17.
2. Пономаренко Т. І. Професійне вигорання практичних психологів що працюють в онлайн просторі – стан проблеми, причини та психопрофілактика. *Психологічний часопис*. 2021. №7(3). С. 58 – 66.
3. Пономаренко Т. І. Психологічні чинники розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів у медійному просторі : дис. ... д-ра філософії : 19.00.07. Київ, 2022. 281 с.
4. Проколієнко Л. Проблема активності розвитокової особистості в дослідженнях Григорія Костюка. *Психологія і суспільство*. 2000. № 1. С. 14 – 25.
5. Mental health. ВООЗ. URL: https://www.who.int/health-topics/mental-health?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 07.04.2026).

МЕТОДИ РОЗВИТКУ ПАМ'ЯТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Міщенко Софія,
здобувачка вищої освіти III курсу
спеціальності «Дошкільна освіта»,
КЗ КОР «Білоцерківський
гуманітарно-педагогічний фаховий коледж»
Науковий керівник: **Панченко Тетяна Леонідівна**,
кандидат психологічних наук*

У сучасній психолого-педагогічній науці розвиток пам'яті дітей дошкільного віку розглядається як один із ключових напрямів формування пізнавальної сфери особистості. Саме в дошкільному віці закладаються основи довільного запам'ятовування, що в подальшому забезпечує успішність навчальної діяльності. У зв'язку з цим особливої уваги потребує добір ефективних методів розвитку пам'яті, які відповідали б віковим особливостям дітей, забезпечували їхню активну участь у процесі пізнання та сприяли гармонійному психічному розвитку.

Перш за все, одним із найефективніших методів розвитку пам'яті виступає гра. У дошкільному віці вона є провідною діяльністю, що визначає якісні зміни у психічному розвитку дитини. Гра виконує не лише розважальну функцію, а й має важливий розвивальний потенціал, оскільки через неї дитина засвоює соціальний досвід, моделює поведінку дорослих та формує основні пізнавальні процеси. Так, Н. М. Токарева, зазначає, що виникнення сюжетно-рольової гри пояснюється неможливістю безпосереднього включення дитини у доросле життя, що зумовлює необхідність опосередкованого засвоєння соціальних ролей [4, с. 105].

Гра сприяє розвитку різних видів пам'яті: образної, словесно-логічної, рухової та довільної. Образно-рольові ігри активізують уяву та образну пам'ять, оскільки дитина утримує в свідомості узагальнені образи предметів

або явищ. Сюжетно-рольові ігри формують здатність запам'ятовувати послідовність подій, вимоги до виконання ролі та мовленнєві конструкції, а це безпосередньо впливає на розвиток словесно-логічної пам'яті. Ігри за правилами сприяють формуванню довільної пам'яті, адже вимагають свідомого запам'ятовування інструкцій та їх точного відтворення [4, с. 106].

Важливою перевагою гри є її емоційна насиченість та природність для дитини. Саме емоційне залучення сприяє більш ефективному запам'ятовуванню, оскільки інформація, що має особистісну значущість, зберігається в пам'яті значно довше. Крім того, гра створює умови для розвитку довільної регуляції поведінки, що є необхідною передумовою формування довільної пам'яті.

Практичне застосування ігрового методу передбачає використання спеціально організованих ігор. Зокрема, гра «Чарівна торбинка спогадів» спрямована на розвиток смислового запам'ятовування через встановлення зв'язків між предметами та їх функціями. Гра «Рольова естафета пам'яті» активізує довільну пам'ять шляхом відтворення послідовності дій і мовленнєвих зразків у межах ігрового сюжету. Гра «Запам'ятай і повтори» сприяє розвитку рухової пам'яті через відтворення серії рухів у заданій послідовності. Відтак, гра виступає не лише формою діяльності, а й цілеспрямованим методом розвитку пам'яті.

Не менш ефективним методом розвитку пам'яті є мнемотехніка. Вона розглядається як «система методів, котрі полегшують процес запам'ятовування, зберігання та відтворення інформації» [3, с. 257]. Основною особливістю мнемотехніки є активізація свідомих стратегій запам'ятовування, що особливо важливо в дошкільному віці, коли пам'ять дитини переважно має мимовільний характер.

Мнемотехнічні прийоми ґрунтуються на встановленні асоціативних зв'язків, використанні образів, кольорів, рухів та особистого досвіду. До прикладу, М. О. Неліна описує метод «З мого життя», який базується на використанні автобіографічних асоціацій, що підсилюють емоційний компонент пам'яті та забезпечують краще запам'ятовування [2, с. 385]. Метод «Казковий ланцюжок» передбачає створення послідовності образів, пов'язаних між собою, що забезпечує логічне та образне структурування інформації. Метод «Кольорова підказка» використовує кольорове кодування для відновлення послідовності матеріалу. Метод «Живі рухи» поєднує слово, образ і рух, що сприяє залученню моторної пам'яті.

Ефективність мнемотехніки пояснюється тим, що вона враховує природні механізми роботи пам'яті, зокрема асоціативність, образність і емоційність. Використання мнемотехнічних прийомів сприяє переходу від мимовільного до довільного запам'ятовування, формує в дітей навички організації матеріалу та створює передумови для успішного навчання в школі.

Важливе місце серед методів розвитку пам'яті посідає ейдетика. Вона ґрунтується на використанні яскравих, емоційно насичених образів, що забезпечують швидке запам'ятовування інформації. Ейдетична пам'ять

характеризується здатністю відтворювати образи з високим ступенем точності, що робить цей метод особливо ефективним у роботі з дошкільниками [1, с. 28].

Ейдетика передбачає залучення різних аналізаторів: зорового, слухового, тактильного, смакового та нюхового. Це забезпечує багатоканальне сприймання інформації, що значно підвищує ефективність її запам'ятовування. Крім того, ейдетичні методи відповідають віковим особливостям дітей дошкільного віку, для яких характерне наочно-образне мислення. Метод «Образна стежинка спогадів» передбачає розміщення образів у знайомому просторі, що сприяє структурованому запам'ятовуванню. Метод «Живі історії предметів» активізує емоції та мовлення через створення уявних сюжетів. Метод «Чуттєвий образ» забезпечує формування багатовимірного уявлення про предмет через залучення різних відчуттів. Метод «Кольорові спогади» використовує асоціації з кольорами для полегшення відтворення інформації.

Основною перевагою ейдетики є її природність та відповідність психофізіологічним особливостям дошкільників. Використання методу ейдетики не потребує складних інтелектуальних зусиль, а, навпаки, перетворює процес запам'ятовування на цікаву та захопливу діяльність. Ейдетика сприяє розвитку образної, емоційної та довільної пам'яті, а також активізує уяву та мовлення.

Систематичне застосування зазначених методів у освітньому процесі закладу дошкільної освіти сприяє формуванню довільної пам'яті, розвитку пізнавальних процесів та підготовці дитини до подальшого навчання. Тому, гра, мнемотехніка та ейдетика виступають не лише ефективними педагогічними інструментами, а й важливими умовами гармонійного психічного розвитку дошкільника.

Отже, розвиток пам'яті у дітей дошкільного віку є складним і цілеспрямованим процесом, що потребує використання різноманітних педагогічних підходів. Найбільш ефективними серед них є гра, мнемотехніка та ейдетика, які враховують вікові особливості дітей і активізують природні механізми запам'ятовування. Їх поєднання забезпечує не лише покращення процесів запам'ятовування та відтворення інформації, а й сприяє загальному психічному розвитку дитини, формуванню довільної пам'яті та готовності до подальшого навчання.

Література

1. Гальченко В. М., Литвин В. А. Розвиток пам'яті старших дошкільників засобом ейдетики. *Актуальні проблеми практичної психології* : збірник статей VI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Глухів, 20–21 лютого 2020 року). Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020. С. 27-31.

2. Неліна М. О. Ейдетика як засіб розвитку пам'яті дітей дошкільного віку. *Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка – 2018»*: XX Всеукраїнська наукова конференція молодих учених. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2018. С. 384-387.

3. Олексенко С. С. Використання мнемотехніки як засобу розвитку пам'яті у дітей дошкільного віку / С.С. Олексенко ; наук. кер. Л.П. Клевака. *Тези 77-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету*

(Полтава, 16 трав. 22 трав. 2025 р.). Полтава : Нац. ун-т ім. Юрія Кондратюка, 2025. Т. 2. С. 257–258.

4. Токарева Н. М. Основи вікової психології : навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 2013. 283 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ЮРИСТА У МЕДІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Черненко Софія,

здобувачка фахової передвищої освіти I курсу

спеціальності «Право»,

Білоцерківський фаховий коледж

Університету «Україна»

Науковий керівник: Пономаренко Тетяна Ігорівна,

доктор філософії у галузі психології, доцент

Сьогодні в умовах стрімкої цифровізації суспільства та зростання ролі масових комунікацій медійний простір стає одним із ключових чинників формування професійного іміджу фахівця. Особливої актуальності це набуває для представників юридичної професії, діяльність яких безпосередньо пов'язана з довірою, авторитетом і публічним сприйняттям. У контексті розвитку цифрових платформ, зокрема Facebook, Instagram, LinkedIn та TikTok, юристи отримали нові можливості для самопрезентації, професійного позиціонування та взаємодії з аудиторією.

Водночас медіатизація професійної діяльності юриста породжує низку суперечностей. З одного боку, відкритість та активна присутність у медіа сприяють підвищенню впізнаваності, формуванню бренду особистості та розширенню клієнтської бази. З іншого — надмірна публічність, спрощення складних правових питань для масової аудиторії, ризики маніпуляцій або порушення професійної етики можуть негативно впливати як на репутацію конкретного юриста, так і на престиж професії загалом.

Проблема полягає в тому, що формування іміджу юриста у медійному просторі відбувається під впливом різноспрямованих факторів: професійної компетентності, комунікативних навичок, візуальної репрезентації, інформаційної політики медіа, очікувань аудиторії та нормативно-етичних обмежень. При цьому відсутність чітко визначених стратегій медіапозиціонування та недостатній рівень медіаграмотності серед частини правників ускладнюють процес створення цілісного, послідовного та професійно виваженого іміджу.

Спершу варто зазначити, що під медіапростором ми розуміємо «сукупність технічних засобів соціальної комунікації та інструмент для реалізації професійної діяльності, з метою розширення можливостей людини» [2]. У свою чергу, професійний імідж юриста – це «інтегрована та емоційно забарвлена в громадській та особистісній свідомості форма відображення образу юриста у

вигляді комплексу основних та невід'ємних чинників загальної його культури» [1, С. 501].

Для сьогодення характерною є тенденція повномасштабного оцифрування фізичного світу, що зробило юриспруденцію, як і майже всі сфери діяльності людей, залежною від технологічних процесів. Так, поширення соціальних мереж змушує юристів дублювати своє особисте життя та робочі процеси, що відбуваються в реальному світі, в середовище віртуальне, створюючи таким чином, свою електронну особистість, покликана повністю віддзеркалювати фізичну. Як результат – станом на сьогодні майже кожен сучасний юрист має власний профіль як мінімум в одній соціальній мережі.

Наразі, щоб повністю створити свою електронну особистість та сформуванню власний імідж професіонала, юрист повинен позиціонувати себе як експерт в усіх найпопулярніших та найбільших соціальних мережах. Адже таким чином потенційним клієнтам буде легше про нього дізнатися. Традиційно для розкручування власного бренду сучасні юристи використовують велику кількість різноманітних інструментів, починаючи від опублікування професійних матеріалів, онлайн-трансляцій, соціальних опитувань, обговорень, моніторингу та коментування найактуальніших та найрезонансних новин, закінчуючи постами особистого характеру.

Сьогодні серед найкомфортніших для нетворкінгу ресурсів можна виокремити Twitter, Facebook, Instagram, LinkedIn тощо. Це стало наслідком політичної ситуації в Україні, яка призвела до зменшення популярності ряду інших соціальних мереж. Водночас якщо говорити про корисну цільову аудиторію саме для юристів та професійний контент відповідно, то варто зупинитися на перших трьох мережах.

Це зумовлено тим, що вказані інтернет-ресурси не перевантажені розважальним контентом, а більшою мірою орієнтовані на професійне та ділове середовище. Саме в цих джерелах на власних сторінках більшість чиновників, впливових або ж просто успішних людей виражають свої думки та публікують корисну інформацію про події, що відбуваються у сфері їхньої діяльності в реальному житті. До того ж важливим фактором є те, що ці користувачі, як правило, мають деякий експертний досвід. окрім того, в цих мережах зручно обговорювати різноманітні експертні та політичні питання.

Проте останнім часом можна спостерігати тенденцію засмічення Facebook загальнопобутовим та розважальним контентом, що створює певні перешкоди для юристів в аспекті просування свого професійного бренду. Це зумовлено тим, що все більше молоді починає «оселятися» в цій мережі через заборону використання інших інтернетресурсів, в яких вони раніше реєстрували свої профілі та проводили багато власного часу.

Twitter наразі є чи не найкомфортнішим ресурсом для створення юристом своєї електронної особистості та формування іміджу експерта, бо майже не засмічений некорисним контентом, але не користується особливим попитом серед українців.

LinkedIn – ця мережа більшою мірою створена для пошуку та встановлення ділових контактів. На сьогодні в Україні цей портал є також не

надто популярним через невелику кількість зареєстрованих вітчизняних користувачів. Проте саме як професійний майданчик, за допомогою якого юристи матимуть змогу формувати імідж експерта, він є досить перспективним.

На окрему увагу заслуговує Instagram, який зараз набув великої популярності в нашій країні. Формувати свою електронну особистість за допомогою цього ресурсу також можна, однак варто пам'ятати про те, що ця соціальна мережа майже повністю спрямована та орієнтована не на юридичний бізнес, а на розважальне середовище, наслідком чого є масштабна незацікавленість користувачів професійним контентом. Це зумовлено тим, що серед аудиторії даної соцмережі більшість складає молодь, інтереси якої часом спрямовані на доволі дивні, незрозумілі речі, які не завжди відповідають етичним та моральним нормам. Водночас варто віддати належне Instagram як одній із найефективніших платформ, за допомогою якої здійснюється торгівля різноманітними товарами та рекламою в інтернеті.

Проте навіть за таких обставин юристу до снаги сформувати позитивний імідж, якщо використовувати правильний набір інструментів та прийомів, серед яких варто виділити такі [3]:

Постійне підтримання контакту зі своєю аудиторією – адже соціальні мережі – це, насамперед, спілкування. Тому в жодному разі не можна зникати з радарів на тривалий період часу, оскільки це може призвести до втрати підписників – потенційних клієнтів. Проте «набридати» теж не рекомендується. Важливо зберігати баланс.

Регулярне оновлення контенту – інформація обов'язково має бути корисною та актуальною. Форми подання можуть бути різноманітними: відеоролики, фотознімки, статті та інші матеріали професійного характеру, а також небагато відомостей особистого чи розважального спрямування.

Оформлення акаунта в діловому стилі – а саме фото на аватарці, чітке та зрозуміле описання профілю тощо.

Уникнення розміщення компрометуючих матеріалів – оскільки варто бути дуже обережним з коментарями на гострі теми, які можуть викликати в аудиторії неоднозначну реакцію.

Надання консультацій та порад з професійних питань – це допоможе сформувати у фоловерів сприйняття вас як експерта.

Постійне вдосконалення свого профілю – стежте за змінами, які відбуваються як у професійному середовищі, так і в повсякденному житті, враховуйте їх при публікуванні інформації. Важливо, щоб користувачі завжди були повідомлені про актуальні події.

Обов'язкове підтримання балансу розміщення особистої та професійної (експертної) інформації – якщо було прийняте рішення займатися розвитком свого професійного бранда, то більшість інформації потрібно присвячувати саме цій тематиці. Проте завжди треба пам'ятати, що аудиторію потрібно зацікавити, а не «завантажити». Тому публікації мають легко прийматися користувачами.

Отже, формування іміджу юриста в медійному просторі є складним і багатокомпонентним процесом, що поєднує професійну компетентність,

комунікативні навички, цифрову грамотність та дотримання етичних стандартів. У сучасних умовах соціальні мережі виступають ефективним інструментом самопрезентації, професійного позиціонування та встановлення ділових контактів. Водночас публічність діяльності юриста потребує виваженого підходу до створення контенту, дотримання балансу між особистим і професійним, а також постійного моніторингу репутаційних ризиків.

Позитивний імідж юриста в медіапросторі формується завдяки системності, регулярності комунікації, наданню якісного експертного контенту та відповідності професійним і моральним нормам. Таким чином, ефективна медіаприсутність не лише сприяє розвитку особистого бренду правника, а й підвищує рівень довіри до юридичної професії загалом.

Література

1. Киричук Б. С., Якимчук М. Ю. Формування професійного іміджу юриста в сучасному суспільстві. *European scientific discussions: The 6 th International scientific and practical conference (April 25-27, 2021) Potere della ragione Editore, Rome, Italy. 2021. С. 500 - 505.*
2. Пономаренко Т. І. Онлайн-марафон як психотехнологія розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів у медійному просторі. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. 2021. № 9(259). С. 70–74.*
3. Sabyasachee B., Somandepalli K., Narayanan S. Representation of professions in entertainment media: Insights into frequency and sentiment trends through computational text analysis. *Plos one. 2022. № 5 (17). e0267812.*

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВИНИКНЕННЯ ДЕПРЕСІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ярмола Анастасія,

здобувачка вищої освіти I курсу
спеціальності «Психологія»,

Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»

Науковий керівник: **Пономаренко Тетяна Ігорівна,**
доктор філософії у галузі психології, доцент

Сучасні глобальні та локальні виклики, що безпосередньо впливають на психічне здоров'я населення, зумовлюють актуальність проблеми виникнення депресії в умовах воєнного стану. Збройні конфлікти та гуманітарні кризи призвели до масового психологічного травмування людей, підвищення рівня стресу, тривожності та депресивних розладів. Війна руйнує звичний спосіб життя, спричиняє втрату близьких, вимушене переселення, економічну нестабільність і відчуття небезпеки, що формує потужне підґрунтя для розвитку депресивних станів.

Так, хронічний стрес, травматичний досвід, відсутність соціальної підтримки, порушення базового почуття безпеки та контролю над власним

життям сприяють виникненню депресії. Особливої уваги набуває вивчення індивідуальних психологічних особливостей: типу темпераменту, рівня стресостійкості, копінг-стратегій; які можуть як підвищувати, так і знижувати ймовірність виникнення депресії.

Виникнення депресії в умовах війни є важливим для визначення специфічних факторів, що впливають на різні групи населення: військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб, дітей, підлітків та цивільних, які перебувають у зоні бойових дій або постійної загрози. Аналіз цих чинників дозволяє не лише своєчасно виявляти групи ризику, а й створювати цільові програми психологічної допомоги, реабілітації та соціальної адаптації. Актуальність цієї та схожих проблем досліджували така особи як:

Аналіз зарубіжної та вітчизняної літератури продемонстрував значний інтерес наукової спільноти до окресленої проблеми. Зокрема, А. Бек є засновником когнітивної теорії депресії. У своїх роботах він довів, що негативні автоматичні думки, песимістичні переконання та когнітивні викривлення є ключовими психологічними чинниками розвитку депресії. М. Селігман досліджував феномен «вивченої безпорадності», який пояснює, як тривале перебування у стресових і неконтрольованих умовах може призводити до депресивних станів. У свою чергу, Т. Пономаренко та Ю. Сидоренко у своїх дослідженнях розглядає особливості психічного здоров'я особистості, акцентуючи увагу на впливі соціальних і психологічних факторів у кризових ситуаціях [2].

Разом з тим, за даними Всесвітньої організація охорони здоров'я [5], у 2025–2026 роках рівень депресії в Україні суттєво зріс унаслідок повномасштабної війни. ВООЗ зазначає, що приблизно кожен четвертий українець перебуває під ризиком розвитку психічних розладів, включаючи депресію, тривожні розлади та посттравматичний стресовий розлад. Загалом різні форми психологічних проблем можуть охоплювати близько 41–46% населення.

При цьому окремі дослідження свідчать [4], що саме симптоми депресії спостерігаються приблизно у 20–55% українців залежно від регіону, рівня впливу бойових дій та соціально-економічних умов. Серед вразливих груп, зокрема внутрішньо переміщених осіб і людей, які безпосередньо постраждали від війни, цей показник може бути ще вищим, а близько 38% населення оцінюється як таке, що перебуває у високій зоні ризику розвитку депресії. Для порівняння, до початку повномасштабної війни у 2019–2021 роках поширеність депресивних розладів в Україні становила приблизно 5–6%, що свідчить про багатократне зростання показників у воєнний період. Таким чином, сучасна ситуація характеризується значним погіршенням психічного здоров'я населення та високою потребою у психологічній і психіатричній допомозі.

Відтак, депресія – це емоційний стан пригніченості, сумного настрою, який пов'язаний з усвідомленням власної неповноцінності та песимізмом [2].

До основних чинників депресії в умовах війни належать [2; 3; 4]:

- постійний вплив бойових дій, невизначеність майбутнього;
- порушення сну, нічні жахи, безсоння, часті пробудження;

- страх та емоційна напруга;
- стрес, який викликає порушення фізичного здоров'я;
- бомбардування, втрата близьких;
- втрата контролю;
- втрата підтримки;
- ізоляція;
- економічна нестабільність;
- негативні думки, почуття провини;
- постійні перегляди новин, шокуючі кадри, неправдива інформація.

Всі ці чинники не лише формують підґрунтя для розвитку депресивних станів, але й поступово відображаються у змінах емоційної, когнітивної та поведінкової сфер особистості. Тривалий вплив стресових і травматичних обставин не залишається лише на рівні причин, а поступово трансформується у конкретні зміни психоемоційного стану людини. Саме ці зміни найперше сигналізують про порушення психічного благополуччя. Тому, виявлення перших ознак депресії є важливим етапом у розумінні цього явища.

Перші ознаки депресії [1; 4; 5]:

- стійке зниження настрою, відчуття пригніченості, емоційне виснаження;
- апатія, зниження мотивації;
- порушення сну;
- підвищена тривожність, дратівливість і відчуття внутрішньої напруги;
- відчуття безнадії, безпорадність;
- зниження самооцінки, втрата сенсу життя;
- труднощі у прийнятті рішень;
- самозвинувачення;
- уникання соціальних контактів, пасивність;
- постійна втома або слабкість, зниження енергії;
- труднощі у спілкуванні, відсутність підтримки.

Отже, депресія в умовах війни виникає як результат дії комплексу психологічних, соціальних і біологічних чинників. Провідну роль відіграють травматичний досвід, хронічний стрес, втрата безпеки та соціальної підтримки. Подолання депресії потребує комплексного підходу: важливими є своєчасна психологічна допомога, підтримка з боку близьких, відновлення соціальних зв'язків, а також формування ефективних способів подолання стресу.

Література

1. Зубцов Д. Депресія: визначення та симптоматика. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені ВО Сухомлинського. Психологічні науки*. 2016. № 1. С. 77-81.
2. Пономаренко Т.І., Сидоренко Ю.В. Тривожність і депресія у студентів: виклики для освітнього середовища в умовах війни. *Ментальне здоров'я*. 2025. № 2. С. 70-78
3. Чабан О. С., Хаустова О. О. Медико-психологічні наслідки дистресу війни в Україні: що ми очікуємо та що потрібно враховувати при наданні медичної допомоги. *Український медичний часопис*. 2022. № 4 (150). С. 1-11.

4. Mental health in Ukraine: displacement, vulnerabilities and support. *ReliefWeb* URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/mental-health-ukraine-displacement-vulnerabilities-and-support-thematic-brief-november-2024> (дата звернення: 11.04.2026).

5. Three years of war: rising demand for mental health support, trauma care and rehabilitation in Ukraine. *World Health Organization*. URL: <https://www.who.int/europe/news/item/24-02-2025-three-years-of-war-rising-demand-for-mental-health-support-trauma-care-and-rehabilitation> (дата звернення: 10.04.2026).

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОСТАВЛЕННЯ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ З РІЗНИМ ТИПОМ ТЕМПЕРАМЕНТУ

Воровська Вікторія,

здобувачка вищої освіти IV курсу

спеціальності «Психологія»,

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»

Науковий керівник: Хомчук Олена Павлівна,

кандидат психологічних наук, доцент

Підлітковий вік є одним із найскладніших і найважливіших етапів психічного розвитку особистості, оскільки саме в цей період відбувається активне становлення самосвідомості, формування системи цінностей, самооцінки та ставлення до власного «Я». Особливого значення набуває феномен самоствавлення, який визначає характер взаємодії особистості із соціальним середовищем, впливає на емоційний стан, поведінку, рівень адаптації та успішність міжособистісної комунікації.

У старшому підлітковому віці процес формування самоствавлення супроводжується підвищеною емоційністю, нестабільністю самооцінки, чутливістю до оцінок оточення та прагненням до самоствердження. Водночас індивідуально-психологічні особливості особистості, зокрема тип темпераменту, можуть суттєво впливати на специфіку сприйняття себе, рівень самоприйняття, самоповаги та саморозуміння. Темперамент як біологічно зумовлена характеристика психіки визначає динаміку психічних процесів, особливості емоційного реагування та поведінкових проявів, що, у свою чергу, може позначатися на формуванні позитивного або негативного самоствавлення.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених проблемам самосвідомості підлітків та темпераменту, питання взаємозв'язку психологічних особливостей самоствавлення старших підлітків із різними типами темпераменту залишається недостатньо вивченим. Особливо актуальним є дослідження того, яким чином темперамент впливає на рівень самоприйняття, самоповаги та емоційного ставлення до себе в умовах сучасних соціальних змін і підвищених психологічних навантажень.

Проблема розвитку самосвідомості та ставлення особистості до себе розглядалася у працях різних зарубіжних і вітчизняних дослідників, як

Р. Бернс, В. Джеймс, Е. Еріксон, І. Кон, Ч. Кулі, О. Леонтьєв, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Столін. Наприклад, В. Столін, розглядав самоствавлення як складну багаторівневу систему, яка включає емоційне прийняття себе, самоповагу, самоцінність та самосприйняття.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю поглибленого вивчення психологічних особливостей самоствавлення старших підлітків залежно від типу темпераменту, що сприятиме розробці ефективних психолого-педагогічних заходів щодо гармонійного розвитку особистості підлітків та підтримки їхнього психічного благополуччя.

У сучасній психологічній науці проблема самосвідомості особистості займає одне з центральних місць, оскільки саме вона визначає вектор життєдіяльності людини, її здатність до саморегуляції та адаптації у соціумі. Ключовим, інтегративним компонентом самосвідомості виступає самоствавлення - складне багатогранне утворення, що відображає оцінне ставлення людини до самої себе, своїх рис, можливостей та місця серед інших людей [1].

Зарубіжні дослідники також підтверджують значущість типу темпераменту для розвитку самоствавлення. Г. Айзенк показав, що поєднання екстраверсії/інтроверсії та рівня нейротизму визначає емоційні реакції та рівень стресостійкості особистості, що, у свою чергу, впливає на позитивне або негативне ставлення до себе. К. Роджерс зазначав, що інтеграція внутрішніх емоційних станів і оцінка себе залежать від того, наскільки темперамент підлітка сприяє адаптації до соціального середовища та саморозвитку.

Аналіз наукової літератури показує, що різні типи темпераменту по-різному впливають на процеси самоствавлення у підлітків [1]. Це пояснюється тим, що темперамент визначає особливості емоційного реагування, рівень активності, чутливість до зовнішніх впливів та способи взаємодії особистості з навколишнім середовищем. Саме тому підлітки з різними типами темпераменту мають відмінності у сприйнятті себе, рівні самоповаги, самоприйняття та емоційного ставлення до власної особистості.

Зокрема, підлітки із сангвінічним типом темпераменту зазвичай характеризуються позитивним самоствавленням, високою комунікабельністю, емоційною стійкістю та впевненістю у собі. Вони легше адаптуються до нових умов, швидше встановлюють соціальні контакти та менш схильні до внутрішніх переживань щодо власних недоліків. Унаслідок цього їхнє самоствавлення часто є більш гармонійним і стабільним.

Холеричний тип темпераменту може сприяти формуванню суперечливого самоствавлення. Такі підлітки нерідко демонструють високий рівень активності, прагнення до самоствердження та лідерства, однак через емоційну імпульсивність і нестійкість можуть гостро реагувати на критику та невдачі. Це інколи призводить до коливань самооцінки й внутрішньої невпевненості.

Підлітки з флегматичним типом темпераменту зазвичай відзначаються емоційною врівноваженістю, стриманістю та стабільністю поведінки. Їхнє самоствавлення є більш спокійним і менш залежним від зовнішніх оцінок, однак

вони можуть мати труднощі у вираженні власних емоцій і переживань, що інколи ускладнює процес саморозкриття та самопізнання.

Меланхолійний тип темпераменту часто пов'язують із підвищеною чутливістю, вразливістю та схильністю до самокритичності. Такі підлітки більш емоційно реагують на зауваження та соціальне неприйняття, що може негативно впливати на рівень їхнього самоприйняття та формувати невпевненість у собі. Водночас вони здатні до глибокого самоаналізу та усвідомлення власних переживань.

Отже, тип темпераменту є важливим чинником формування самоствавлення у старшому підлітковому віці, оскільки впливає на емоційну сферу особистості, особливості самооцінки та характер взаємодії з оточенням.

Аналіз літератури [1; 2] дає можливість виокремити наступні *психологічні особливості самоствавлення старших підлітків з різним типом темпераменту*:

- Рівень самоприйняття особистості – здатність підлітка позитивно сприймати власні якості та особливості.

- Особливості самооцінки старших підлітків – оцінювання підлітком власних можливостей, рис характеру та поведінки.

- Емоційне ставлення до власного «Я» – прояв позитивних або негативних емоцій щодо себе.

- Рівень самоповаги та впевненості у собі – ступінь віри у власні сили та значущість.

- Схильність до самокритичності та самоаналізу – уміння аналізувати власні вчинки та переживання.

- Ступінь залежності від оцінки оточення – вплив думки інших людей на самоствавлення підлітка.

- Особливості емоційного реагування на успіхи та невдачі – характер переживань у ситуаціях досягнення або помилок.

- Рівень внутрішньої стабільності самоствавлення – стійкість позитивного ставлення до себе в різних ситуаціях.

- Характер прояву рефлексії та самопізнання – прагнення до усвідомлення власних думок і почуттів.

- Особливості міжособистісної взаємодії та самостввердження – способи прояву себе у спілкуванні з іншими людьми.

- Рівень тривожності та емоційної чутливості – схильність до переживань і чутливості до зовнішніх впливів.

- Вплив типу темпераменту на самоствавлення – залежність особливостей ставлення до себе від темпераменту підлітка.

- Особливості адаптації до соціального середовища – здатність підлітка пристосовуватися до нових умов спілкування та діяльності.

- Рівень емоційної стійкості та самоконтролю – уміння контролювати власні емоції та поведінку.

- Мотивація до саморозвитку та самореалізації – прагнення до особистісного вдосконалення та досягнення цілей.

Отже, самоствавлення старших підлітків є важливою складовою формування особистості, що впливає на їхню поведінку, емоційний стан,

самооцінку та взаємодію з оточенням. У процесі дослідження було встановлено, що тип темпераменту суттєво впливає на особливості ставлення підлітків до себе, рівень самоприйняття, самоповаги та емоційної стійкості.

Підлітки з різними типами темпераменту по-різному реагують на життєві ситуації, оцінку з боку інших людей та власні успіхи й невдачі. Сангвініки частіше характеризуються позитивним і стабільним самоствавленням, холерики – емоційною нестійкістю та імпульсивністю, флегматики — врівноваженістю й стриманістю, а меланхоліки — підвищеною чутливістю та схильністю до самокритичності.

Таким чином, врахування типу темпераменту є важливим у роботі психологів, педагогів і батьків для підтримки гармонійного розвитку особистості підлітка, формування адекватної самооцінки та позитивного самоствавлення. Подальше вивчення цієї проблеми сприятиме вдосконаленню психолого-педагогічних методів підтримки старших підлітків у період їхнього особистісного становлення.

Література

1. Кідалова К. С. Психологічні особливості самоствавлення особистості: аналіз концепцій та підходів. *Український психологічний журнал*. 2018. № 2. С. 48-58.
2. Соколова І. М., Шайхлісламов З. Р., Горбенко В. Ю. Психологічні особливості самоствавлення в студентів-психологів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Психологія*. 2021. № 4. С. 118–123.

СТРЕС ЯК ФАКТОР ЗНИЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Стельмах Соломія,

здобувачка фахової передвищої освіти

І курсу спеціальності «Право»,

Білоцерківський фаховий коледж

Університету «Україна»

Науковий керівник: Пономаренко Тетяна Ігорівна,

доктор філософії у галузі психології, доцент

Актуальність дослідження зумовлена зростанням психоемоційного навантаження на студентську молодь в Аджі стрес у сучасному освітньому просторі перестає бути ситуативним явищем і набуває ознак хронічного стану, що впливає на когнітивні, емоційні та поведінкові характеристики студентів. Він проявляється у зниженні концентрації уваги, погіршенні пам'яті, втраті мотивації, емоційній нестабільності та зниженні здатності до ефективного засвоєння навчального матеріалу. В умовах війни ці процеси посилюються через постійне відчуття небезпеки, соціальну нестабільність та переживання втрат, що підтверджується сучасними дослідженнями психічного здоров'я молоді [5; 8].

Дослідженням психологічних аспектів стресу займалися зарубіжні (Дж. Мейсон, Ж. Годфруа, І. С.Кон, К. Раге, Г. Сельє, Д. Холмс та ін.) та вітчизняні (О. Блінов, Н. Бардин, В. Бойко, Ю. Данчук, Ю. Жидецький, В. Іванцанич, О. Кляпець, Я. Когут, Б. Лазоренко, Л. Лепіхова, О. Логвіна, Л. Наугольник, Т. Неудачина, Н. Пряхіна, В. Савінов, В. Ясінський, І. Ярош та ін.) вчені.

Відтак, зі сторінок «Сучасного тлумачного психологічного словника» ми знаємо, що стрес (англ. stress — напруження) — це «стан напруженості — сукупність захисних фізіологічних реакцій, що настають в організмі тварин і людини у відповідь на вплив різних несприятливих факторів (стресорів) — холоду, голодування, психічних і фізичних травм, опромінення, крововтрати, інфекції тощо» [4, с. 511].

Вчені також розрізняють стреси за різними видами стресорів [2, с. 40]:

- Стресори активної діяльності — це ситуації, пов'язані з високою відповідальністю, інтенсивною розумовою чи практичною роботою та обмеженим часом. У студентському житті це може бути підготовка до іспитів у стислі терміни, виконання складних проєктів, участь у практичних заняттях або стажуваннях, де потрібно швидко приймати рішення.
- Стресори оцінювання — виникають у ситуаціях, де важливе значення має думка викладачів, одногрупників або інших людей. До них належать складання іспитів і заліків, захист курсових і дипломних робіт, публічні виступи, а також конкуренція за високі оцінки чи стипендії.
- Стресори неузгодженої діяльності — пов'язані з конфліктами або внутрішніми суперечностями. Для студентів це можуть бути труднощі у взаємодії з викладачами чи одногрупниками, невідповідність між власними очікуваннями та реальними результатами навчання, поєднання навчання з роботою або особистими проблемами.
- Фізичні та природні стресові фактори — це впливи, що пов'язані з фізичним станом і зовнішнім середовищем. У студентів це можуть бути недосипання, перевтома, зміна режиму дня, тривале перебування за комп'ютером, хвороби, а також несприятливі умови навчання (шум, температура, освітлення тощо).

Отже, у навчальному процесі студентів стрес виникає під впливом різних груп чинників: інтенсивної діяльності та браку часу, ситуацій оцінювання, міжособистісних і внутрішніх конфліктів, а також фізичних і зовнішніх умов. Усі ці стресори можуть суттєво впливати на успішність навчання та загальне самопочуття студентів.

У свою чергу, узагальнення результатів сучасних досліджень продемонструвала наступні тенденції в психоемоційному стані студентської молоді.

Показники психоемоційного стану студентів як чинники зниження академічної ефективності [1; 3; 6; 7].

Діагностований показник	Найбільш значущі результати	Вплив на академічну ефективність
Причини тривожності	навчання - 80 %, війна - 63 %	емоційне перевантаження, зниження концентрації
Ситуативна тривожність	високий рівень - 63 %	напруження під час оцінювання, страх помилки
Особистісна тривожність	високий рівень - 60 %	хронічне занепокоєння, зниження мотивації
Депресія (Бек)	помірна - 35 %, важка - 13 %	апатія, втрата інтересу до навчання
Госпітальна тривога	клінічна - 38 %	нервове напруження, порушення уваги
Психологічний дистрес	67 % мають дистрес	зниження працездатності, виснаження
Кореляційні зв'язки	$r = 0,75514$ (стрес – тривожність)	підтвердження системного впливу на успішність

Аналіз наведених даних свідчить, що психоемоційний стан студентів має суттєвий і системний вплив на їхню академічну ефективність. Високі показники тривожності (як ситуативної, так і особистісної) охоплюють понад половину студентів і призводять до постійного напруження, страху помилок та зниження концентрації під час навчання й оцінювання.

Значна частка студентів демонструє ознаки депресії та психологічного дистресу, що проявляється в апатії, втраті мотивації та загальному виснаженні. Додатковими потужними стресорами виступають навчальне навантаження та зовнішні фактори (зокрема війна), які посилюють емоційне перевантаження.

Високий кореляційний зв'язок між стресом і тривожністю ($r = 0,75514$) підтверджує, що ці стани взаємопов'язані та комплексно знижують продуктивність навчальної діяльності. Отже, погіршення психоемоційного стану є одним із ключових чинників зниження академічної успішності студентів.

На нашу думку, проблема зниження академічної ефективності студентів не може розглядатися виключно як наслідок недостатньої підготовки або низької мотивації. Значною мірою вона зумовлена саме психоемоційним станом здобувачів освіти, який формується під впливом як освітніх, так і зовнішніх кризових факторів. У сучасних умовах студент потребує не лише якісного навчання, а й підтримки у збереженні психічного здоров'я. Ігнорування цього аспекту призводить до поглиблення проблеми академічної неуспішності та втрати освітнього потенціалу молоді.

Отже, стрес виступає ключовим фактором зниження академічної ефективності здобувачів освіти, оскільки він порушує когнітивні процеси, знижує мотивацію та сприяє розвитку тривожно-депресивних станів. Вирішення цієї проблеми потребує комплексного підходу, що передбачає інтеграцію психологічної підтримки в освітній процес, впровадження програм розвитку стресостійкості та формування навичок емоційної саморегуляції.

Лише за таких умов можливе забезпечення стабільної академічної успішності та збереження ментального здоров'я студентської молоді.

Література

1. Асєєва Ю.О., Возний Д.В., Волинчук Т.І. Психічне здоров'я молоді в умовах війни: результати психодіагностики та терапевтичних інтервенцій. *Ментальне здоров'я*. 2024. № 3. С. 19–25.
2. Конопкін О. А. Структурно-функціональний та змістовно психологічний аспекти усвідомленої саморегуляції. *Журнал Вищої школи економіки*. 2005. №1. С. 27-42.
3. Корженко В.О., Жук А.М., Асєєва Ю.О. Тривожно-депресивні розлади та їх вплив на ментальне здоров'я в умовах війни. *Ментальне здоров'я*. 2024. № 2. С. 45–49.
4. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків: Прапор, 2007. 640 с.
5. Amid a year of relentless war, WHO Regional Director for Europe strengthens commitment for mental health services during visit to Ukraine. *WHO*. URL: <https://www.who.int/europe/news/item/16-02-2023-amid-a-year-of-relentless-war--who-regional-director-for-europe-strengthens-commitment-for-mental-health-services-during-visit-to-ukraine> (дата звернення: 28.04.2026).
6. Korda M. et al. Psychological well-being and academic performance of Ukrainian medical students under the burden of war: a cross-sectional study. *Frontiers in Public Health*. 2025. № 12. pp. 1457026.
7. Pinchuk I. et al. Braving the dark: mental health challenges and academic performance of Ukrainian university students during the war. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*. 2025. № 60. pp. 2505–2516.
8. Three years of war: rising demand for mental health support, trauma care and rehabilitation. *WHO*. URL: <https://www.who.int/europe/news/item/24-02-2025-three-years-of-war-rising-demand-for-mental-health-support-trauma-care-and-rehabilitation> (дата звернення: 28.04.2026).

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Карєва Софія,

здобувачка фахової передвищої освіти

І курсу спеціальності «Право»,

Білоцерківський фаховий коледж

Університету «Україна»

Науковий керівник: Пономаренко Тетяна Ігорівна,

доктор філософії у галузі психології

Проблема збереження та зміцнення здоров'я населення набуває особливої актуальності з кожним роком. Швидкі соціально-економічні зміни, урбанізація, розвиток інформаційних технологій, зростання психоемоційних навантажень та малорухливий спосіб життя значно впливають на фізичний і психічний стан людини. У зв'язку з цим формування здорового способу життя стає одним із пріоритетних напрямів державної політики, освітньої діяльності та наукових досліджень.

Сучасні дослідження свідчать, що проблема здоров'я людини розглядається як одна з глобальних проблем людства, адже від рівня здоров'я населення залежить соціально-економічний розвиток держави, продуктивність праці та якість життя людей. Саме тому важливим завданням є формування у населення, особливо у молоді, ціннісного ставлення до власного здоров'я, розвиток культури здоров'я та впровадження здорових поведінкових моделей у повсякденне життя.

Актуальність теми також зумовлена тим, що сучасний стиль життя, зокрема тривале використання цифрових технологій, зниження рухової активності, стресові навантаження та нераціональне харчування, негативно впливають на здоров'я людини. Це особливо проявляється серед молоді та студентів, для яких характерні гіподинамія, нерегулярний режим дня та підвищене психоемоційне навантаження, що потребує пошуку нових підходів до формування здорових звичок і способу життя.

Крім того, трансформація сучасного суспільства та зміна ціннісних орієнтацій молодого покоління вимагають оновлення підходів до популяризації здорового способу життя, інтеграції освітніх, соціальних і медичних заходів, спрямованих на зміцнення фізичного, психічного та соціального благополуччя людини. Формування культури здоров'я розглядається як важлива складова гармонійного розвитку особистості та запорука формування здорового покоління.

Варто почати з того, що здоровий спосіб життя – це поведінкова модель, яка знижує ризик розвитку серйозних захворювань чи передчасної смерті. Це цілісна система, спрямована на зміцнення фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не лише на запобігання хворобам. Гармонійне поєднання правильного харчування, регулярної фізичної активності, психологічного комфорту, відмови від шкідливих звичок і відповідального ставлення до свого здоров'я. Здоровий спосіб життя — це ключ до довголіття, активності та енергійності. Багато хто скаже: *«Я за здоровий спосіб життя!»* або *«Мій вибір здоровий спосіб життя!»*, і це буде абсолютно вірно, адже турбота про себе зараз стає не просто трендом, а новою соціальною нормою.

Активний (здоровий) спосіб життя є базовою потребою людини, що забезпечує адаптацію організму до умов життя, праці, гармонійний розвиток особистості та підтримання здоров'я. У свою чергу, здоров'я людини формується під впливом комплексу факторів, об'єднаних поняттям «здоровий спосіб життя», але багато людей не усвідомлюють його життєвої необхідності для нормальної життєдіяльності, соціального та психічного благополуччя.

За даними Всесвітньої організація охорони здоров'я [3], ставлення людей до здорового способу життя поступово покращується, однак залишається нерівномірним у різних регіонах. Близько 60% дорослого населення визнає важливість фізичної активності та збалансованого харчування, але лише третина дотримується цих принципів регулярно. Значна частина людей недооцінює ризики, пов'язані з курінням, алкоголем і малорухливим способом життя. ВООЗ наголошує, що підвищення обізнаності та доступ до профілактичних програм є ключовими факторами покращення ситуації.

У свою чергу, на здоров'я молоді негативно впливають педагогічні фактори, зокрема [2]:

- збільшення темпу й обсягу навчальних навантажень;
- нераціональна організація навчального процесу;
- недостатня рухова активність учнів;
- недотримання гігієнічних вимог у навчальному середовищі;
- низький рівень культури здоров'я учасників освітнього процесу;
- відсутність системної роботи щодо формування здорового способу життя.

Серед сучасної молоді та дорослого населення дедалі популярнішими стають соціальні ініціативи й цікаві заходи про здоровий спосіб життя, спрямовані на формування корисних звичок. Зараз активно створюються різноманітні проекти й навіть соціальна реклама про здоровий спосіб життя, яка спонукає бути активнішими, піклуватися про себе і своїх близьких.

До вашої уваги, *п'ять ключових трендів у сфері здорового способу життя у 2025 році* [1].

Тренд 1. Біохакинг нового рівня

Біохакинг – це система практик і методів, спрямованих на покращення фізичного та ментального здоров'я людини за допомогою науки, технологій, харчування, спорту та зміни способу життя. Простими словами, біохакинг допомагає «налаштувати» свій організм для досягнення кращого самопочуття, продуктивності та довголіття.

Тренд 2. Ментальне здоров'я на першому місці

Суспільство дедалі більше усвідомлює, що турбота про себе це не лише спорт і харчування, а й емоційна рівновага. Популярності набирають практики майндфулнесу, медитації, цифровий детокс та психотерапія. Багато компаній у своїй корпоративній культурі роблять акцент на емоційному благополуччі співробітників. Здоровий спосіб життя — це, в тому числі здатність впоратися зі стресом і тримати внутрішній баланс.

Тренд 3. Функціональне харчування

Ще один тренд полягає в усвідомленому підході до їжі. Люди все частіше обирають не просто «здорові» продукти, а ті, що мають конкретний функціональний ефект: підвищують імунітет, покращують роботу мозку або стимулюють енергію. Популярності набувають суперфуди, продукти з пробіотиками, антиоксидантами та натуральними добавками. Мій вибір — здоровий спосіб життя, а отже, й продукти, які підтримують здоров'я на клітинному рівні. Це новий рівень свідомого харчування, коли їжа стає не тільки джерелом енергії, а й профілактикою захворювань.

Тренд 4. Активне довголіття (тренд серед різних поколінь)

Здоровий спосіб життя для дітей, молоді та старшого покоління сьогодні має спільну мету – залишатися активними якомога довше. У 2025 році все більше людей після 50 років ведуть активне спортивне життя: долучаються до фітнес-клубів; беруть участь у марафонах; проходять спортивні тренування разом із молоддю.

Активне довголіття стає частиною суспільної культури. Сімейні заходи про здоровий спосіб життя набувають популярності, а разом з ними зростає й кількість програм, орієнтованих на здоров'я всіх поколінь. Девіз «Я обираю здоровий спосіб життя» стає спільним для цілих родин.

Тренд 5. Турбота про фінансове та медичне благополуччя

Ще одним важливим трендом стає відповідальне ставлення до фінансової стабільності та захисту здоров'я. Все більше людей усвідомлюють, що здоровий спосіб життя — це також про готовність до непередбачуваних ситуацій. Одним із рішень стає страхування життя і здоров'я. Це не просто фінансова підтримка у складні часи, а й елемент загальної турботи про себе та свою родину.

Крім того, провідною сучасною тенденцією є підвищення рівня теоретичних знань і практичних навичок молоді щодо здоров'язбереження та активного способу життя [2].

Відтак, формування здорового способу життя потрібно починати під час навчання, розвиваючи мотивацію до фізичної активності, розширюючи світогляд молоді та спрямовуючи її до самовдосконалення. А отже, формування здорового способу життя потребує комплексної державної політики, розвитку освітніх програм і психологічної підтримки дітей та підлітків.

Отже, дослідження сучасних тенденцій формування здорового способу життя є надзвичайно актуальним, оскільки воно спрямоване на визначення ефективних підходів до збереження та зміцнення здоров'я людини, формування відповідального ставлення до власного здоров'я та створення умов для гармонійного розвитку особистості в умовах сучасного суспільства.

Література

1. 5 нових трендів здорового способу життя у 2025 році. *TAS life*. URL: <https://taslife.com.ua/blog/5-novyh-trendiv-zdorovogo-sposobu-zhyttya-u-2025-roczii> (дата звернення: 11.04.2026)
2. Футорний С. М., Шкрєбтій Ю. М. Сучасні погляди на формування здорового способу життя молодого покоління. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2016. № 2. С. 54 – 57.
3. Everyday actions for better health – WHO recommendations. *WHO*. URL: https://www.who.int/europe/news-room/fact-sheets/item/everyday-actions-for-better-health-who-recommendations?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 11.04.2026)

СЕКЦІЯ
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ,
ПІДПРИЄМНИЦТВА, ФІНАНСІВ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ»

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК
ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Вовченко Сергій,
здобувач вищої освіти I курсу
спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»,
Науковий керівник: Ткаченко Тетяна Олександрівна,
старший викладач

Цифрова економіка поступово змінює традиційні механізми виробництва, розподілу, обміну та споживання, трансформуючи саму логіку функціонування ринків і принципи взаємодії між економічними суб'єктами. У таких умовах саме рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій визначає конкурентоспроможність держав, ефективність бізнесу та швидкість їх адаптації до глобальних викликів.

Інформаційні та комунікаційні технології виступають ключовим драйвером цифрової економіки, оскільки забезпечують автоматизацію управлінських процесів, підвищення продуктивності праці, зниження транзакційних витрат і прискорення обміну інформацією. Як зазначається у сучасних наукових дослідженнях, ІТ створюють умови для формування цифрових платформ, які інтегрують виробників, споживачів і посередників у єдині екосистеми. Це сприяє розвитку електронної комерції, онлайн-сервісів, фінансових технологій, цифрового маркетингу та нових моделей бізнесу, заснованих на даних.

Важливим аспектом цифрової трансформації є зміна структури економіки, у якій зростає частка нематеріальних активів, інформаційних ресурсів і знань. Дані стають новим стратегічним ресурсом, що визначає конкурентні переваги підприємств і держав. Використання великих даних (Big Data), штучного інтелекту, хмарних технологій і машинного навчання дозволяє здійснювати глибокий аналіз ринкових процесів, прогнозувати попит і оптимізувати управлінські рішення [1].

Окрему роль у розвитку цифрової економіки відіграє цифрова трансформація підприємств. Вона передбачає не лише впровадження окремих технологій, а й комплексну перебудову бізнес-процесів, організаційної структури та корпоративної культури. Підприємства, які інтегрують цифрові технології у свою діяльність, отримують можливість підвищити ефективність виробництва, зменшити витрати, пришвидшити обробку інформації та

забезпечити більш гнучке реагування на зміни ринку. У результаті формується нова модель управління, орієнтована на дані та автоматизовані системи прийняття рішень.

Цифрова економіка також суттєво впливає на державний сектор, зокрема на систему публічного управління. Використання інформаційних технологій у державному управлінні сприяє розвитку електронного урядування, підвищенню прозорості адміністративних процесів і зниженню рівня корупційних ризиків. Електронні сервіси забезпечують доступ громадян до державних послуг у цифровому форматі, що підвищує ефективність взаємодії між державою і суспільством [2].

Вагоме значення інформаційні технології мають і для розвитку національної економіки України, оскільки вони сприяють її інтеграції у глобальний цифровий простір. Розвиток ІТ-сектору, цифрових сервісів та інноваційних стартапів формує нові джерела економічного зростання. Водночас цифровізація створює передумови для модернізації традиційних галузей економіки, зокрема промисловості, транспорту, фінансового сектору та освіти.

Окремо слід підкреслити роль цифрових технологій у сфері фінансів. Розвиток фінтех-індустрії, електронних платежів, цифрових валют та онлайн-банкінгу змінює традиційну фінансову систему. Це забезпечує швидкість фінансових операцій, зниження витрат і розширення доступу до фінансових послуг для широких верств населення. Водночас це створює нові виклики у сфері регулювання та фінансової безпеки.

Важливою складовою цифрової економіки є розвиток цифрової інфраструктури, яка включає широкопasmовий інтернет, дата-центри, хмарні сервіси та мережі передачі даних. Без належного рівня інфраструктури неможливе ефективне функціонування цифрових технологій і реалізація інноваційних проєктів. Саме тому інвестиції у цифрову інфраструктуру є стратегічним пріоритетом для держави.

Разом із перевагами цифрова економіка супроводжується низкою проблем і ризиків. Серед них можна виділити кіберзагрози, витік персональних даних, цифрову нерівність між різними соціальними групами та регіонами, а також недостатній рівень цифрової грамотності населення [3]. Окремої уваги потребує питання кібербезпеки, оскільки зростання обсягів цифрових даних і залежність економіки від інформаційних систем підвищує ризики кібератак. Захист інформаційних систем, розвиток криптографічних технологій і впровадження міжнародних стандартів безпеки стають необхідними умовами стабільного функціонування цифрової економіки.

Автоматизація та впровадження штучного інтелекту змінюють структуру зайнятості, зменшуючи попит на рутинні професії та збільшуючи потребу у фахівцях цифрового профілю. Це вимагає адаптації системи освіти та розвитку нових компетентностей у населення.

Таким чином, інформаційні технології є основою формування та розвитку цифрової економіки, оскільки вони забезпечують її технологічну, організаційну та інституційну трансформацію. Подальший розвиток цифрової економіки залежить від рівня впровадження інновацій, розвитку цифрової інфраструктури,

підвищення цифрової грамотності населення та ефективного державного регулювання у сфері інформаційних технологій.

Література

1. Каїра З., Головкова Л., Ващенко О., Ващенко О. Вплив інформаційних та комунікаційних технологій на цифрову економіку. *Review of Transport Economics and Management*. 2024. № 10(26). С. 5–14. URL: <https://pte.ust.edu.ua/article/view/299902> (дата звернення: 22.03.2026).

2. Дибчук Л. В., Паночишин Ю. М., Палагнюк Г. О. Вплив цифрової трансформації на економіку та військову стратегію України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. № 85. С. 16–27. URL: <https://btie.kart.edu.ua/article/view/306315> (дата звернення: 24.03.2026).

3. Гуменюк І. Л. Вплив інформаційних технологій на економіку країни. *Інклюзія і суспільство*. 2023. № 2. С. 1–10. URL: <https://journals.kpdi.in.ua/index.php/inclusion-society/article/view/34> (дата звернення: 27.03.2026).

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Яремин Віталій,

здобувач вищої освіти III курсу

спеціальності: «072 Фінанси, банківська справа,

страхування та фондовий ринок»,

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»

Науковий керівник: Бухенська М.С., старший викладач

Сучасна історія українського страхування бере початок у 1991 році, коли державна монополія СРСР пішла у минуле. Попри отриману політичну свободу, молода держава зіткнулася з масштабним руйнуванням господарських і соціальних ланцюжків. Поділ кордонами призвів до ізоляції наукових центрів та підприємств, що десятиліттями працювали як єдиний механізм.

Формування вітчизняного страхового сектору проходило в умовах глибокої системної кризи та повної відсутності профільної нормативно-правової бази. Ключовими дестабілізуючими факторами того періоду стали відсутність спеціалізованого законодавства та єдиного органу державного регулювання страхової галузі.

Зародження й розвиток страхового ринку України – процес, що має багато спільного з аналогічними процесами в інших постсоціалістичних країнах. До отримання Україною статусу незалежної держави страхування проводили згідно з економічними, соціальними та правовими умовами, що існували у відповідний період [1].

Український страховий ринок пройшов такі етапи становлення.

Перший етап з 1991 по 1993 рр - початковий етап характеризувався інституційною незрілістю: повною відсутністю профільної нормативної бази,

методологічного забезпечення та державного регулювання. За умови відсутності дієвих ринкових механізмів розвиток галузі мав екстенсивний характер, що виражалося у стрімкому, але хаотичному збільшенні кількості страхових компаній.

Другий етап з 1993 по 1996 рр. - цей період ознаменувався початком формування інституційного фундаменту галузі. Ухвалення Декрету «Про страхування» дозволило державі запровадити регуляторний нагляд та встановити перші кваліфікаційні вимоги до учасників ринку. Відбулася структуризація страхового простору, в межах якого виокремилися три основні типи компаній: правонаступники радянської системи (НАСК «Оранта»), відомчі (кептивні) структури та нові ринкові гравці, засновані на приватному капіталі.

Третій етап з 1996 по 2001 рр. - прийняття нової редакції Закону України «Про страхування» ознаменувало етап посилення фінансової стійкості галузі. Ключовими змінами стали підвищення нормативів капіталізації (статутних фондів) та запровадження жорстких критеріїв платоспроможності. Законодавчо закріплено спеціалізацію страховиків через розмежування загальних (ризикових) видів страхування та страхування життя (life insurance), а також оптимізовано порядок формування й розміщення страхових резервів.

Четвертий етап з 2001 р. по 2024 рр. - цей етап характеризується переходом до моделі жорсткого пруденційного нагляду: через підвищення вимог до капіталізації та платоспроможності було забезпечено надійність ринку. Покращення механізмів диверсифікації активів та розширення інвестиційних горизонтів стимулювали внутрішній розвиток ринку, а зростання перестраховування зміцнило його інтеграційні можливості.

П'ятий етап з 1 січня 2024 р. набуття чинності нового Закону України "Про страхування", прийнятого 18 листопада 2021 року, що прийшов на заміну Закону 1996 року. Цей етап знаменує собою якісно новий етап у регулюванні страхової діяльності в Україні, спрямований на імплементацію європейських стандартів та подальший розвиток ринку. Даний Закон вступив у дію 01.01.2025р. [1].

Функціонування розвиненого страхового сектору є фундаментальною передумовою зростання добробуту громадян та макроекономічної стабільності. Попри поточну стадію становлення та наявність системних викликів, розвиток вітчизняного страхування має стати пріоритетом державної політики. В умовах структурної перебудови економіки національний страховий ринок постає як ключовий інструмент мінімізації ризиків та фінансового захисту населення і бізнесу від наслідків стихійних лих та аварій.

Страхування сприяє розвитку підприємництва, виробництва і торгівлі та надає їм стабільності. Багато видів товарів та послуг виробляються та надаються за умови доступності відповідного виду страхування. Підприємці впевненіше вкладатимуть кошти в інноваційні проекти, якщо зможуть отримати відповідний страховий захист.

Страхування дозволяє керівникам виробництва врахувати ризик пошкодження виробничого обладнання, що збільшить інвестування в нього.

Крім того, страхування сприяє збільшенню довіри до економічних агентів. Страхування товарів, платежів та транспортування полегшує комерційну діяльність та торгівлю. З іншого боку, споживачі заохочуються до купівлі таких дорогих товарів, як автомобілі чи нерухоме майно.

Страхування полегшує комерційну діяльність, стимулюючи споживання, підприємництво та інновації. Більш того, страхування майна та відповідальності може зменшити втрати від зупинки або навіть повної ліквідації фірми у випадку непередбачуваних обставин. Воно може мінімізувати додаткові видатки, що виникають в результаті фінансових негараздів. Страхування також допомагає запобігти значним втратам капіталу і надає стабільності підприємницькій діяльності та економіці в цілому [2].

Таким чином становлення страхового ринку в незалежній Україні, пройшов складний шлях від повної державної монополії радянського зразка до формування сучасного, багаторівневого фінансового інституту. Тому становлення страхового ринку в Україні є процесом переходу від стихійного зростання до цивілізованого регульованого ринку, який сьогодні є стратегічно важливим для сталого економічного розвитку країни.

Література

1. Літовкіна Т.В. Становлення та розвиток страхового ринку в Україні. С. 1-7. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/829/3/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%9B%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D1%96%D0%BD%D0%B0.pdf>
2. Руда О.Л. Розвиток страхового ринку в Україні. *Ефективна економіка*. №2. 2020. С. 1-9 URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2020/57.pdf

ЗМІНИ БЮДЖЕТНОГО УСТРОЮ ТА БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Гайдамачук Катерина,

здобувачка вищої освіти

*II курсу спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,*

*Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»*

*Науковий керівник: **Бойко Світлана Василівна,**
кандидат економічних наук, доцент*

Бюджетний устрій і бюджетна система України формувалися поступово, відображаючи загальні трансформації держави від адміністративно-командної до ринкової економіки, історичний характер бюджетної системи та бюджетного устрою досліджено у працях українських вчених [1; 2]. У радянський період бюджетна система була жорстко централізованою.

Після проголошення незалежності України у 1991 році розпочався складний процес реформування бюджетної системи. На початковому етапі

(1991–1995 рр.) відбувалося формування національної бюджетної системи, що супроводжувалося економічною кризою, гіперінфляцією та нестабільністю державних фінансів. У цей період бюджетний устрій залишався значною мірою централізованим, але поступово з'являлися елементи фінансової самостійності місцевих бюджетів. Водночас відсутність чіткої законодавчої бази та ефективних механізмів міжбюджетних відносин призводила до хаотичності у формуванні та виконанні бюджетів.

Наступний етап (1996–2001 рр.) пов'язаний із прийняттям Конституції України та створенням основ сучасної бюджетної системи. Важливим кроком стало закріплення принципів бюджетної системи, таких як єдність, збалансованість, самостійність і публічність. У цей період почали впроваджуватися механізми розмежування доходів і видатків між державним і місцевими бюджетами, однак система залишалася недостатньо ефективною через значну залежність місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету.

Якісні зміни відбулися після прийняття Бюджетного кодексу України у 2001 році, який став ключовим документом, що регламентує бюджетні відносини. Він визначив структуру бюджетної системи, до якої входять державний бюджет і місцеві бюджети різних рівнів, а також закріпив принципи їх взаємодії. Було чітко встановлено перелік доходів і видатків для кожного рівня бюджету, що сприяло підвищенню прозорості та передбачуваності бюджетного процесу. Також було впроваджено систему міжбюджетних трансфертів, яка дозволила вирівнювати фінансові можливості регіонів.

У 2010 році було ухвалено нову редакцію Бюджетного кодексу, яка поглибила реформування бюджетної системи. Зокрема, було вдосконалено механізми програмно-цільового методу складання бюджету, що передбачає орієнтацію на досягнення конкретних результатів. Це дозволило підвищити ефективність використання бюджетних коштів та забезпечити більш раціональне планування видатків.

Важливим етапом стала бюджетна децентралізація, яка розпочалася у 2014 році. Вона передбачала передачу частини фінансових ресурсів і повноважень на місцевий рівень. У результаті місцеві бюджети отримали нові джерела доходів, зокрема частину податку на доходи фізичних осіб, акцизний податок та інші надходження. Це значно підвищило їх фінансову спроможність і стимулювало розвиток територіальних громад. Одночасно було змінено систему міжбюджетних трансфертів, зокрема запроваджено базову та реверсну дотації для вирівнювання фінансових можливостей громад.

У сучасний період бюджетна система України функціонує в умовах значних викликів, пов'язаних із військовою агресією, економічною нестабільністю та необхідністю забезпечення соціального захисту населення. Держава змушена спрямовувати значну частину бюджетних ресурсів на оборону та громадську безпеку, що впливає на структуру видатків. Водночас продовжується вдосконалення бюджетного процесу, зокрема підвищення прозорості, цифровізація управління фінансами та адаптація до стандартів Європейського Союзу.

Отже, еволюція бюджетного устрою і системи України характеризується переходом від жорстко централізованої моделі до більш децентралізованої та прозорої системи, орієнтованої на ефективне управління фінансовими ресурсами. Ключовими тенденціями цього процесу є розширення фінансової самостійності місцевих бюджетів, удосконалення міжбюджетних відносин і підвищення ефективності використання бюджетних коштів, що є важливими передумовами сталого розвитку держави.

Література

1. Бойко С. В. Історичний характер державного бюджету. *Збірник наукових праць Білоцерківський інститут економіки і управління*. 2009. Вип. 4. Ч. 2. С. 10–19.
2. Бюджетна система : підруч. / за наук. ред. В. М. Федосова., С. І. Юрія. К. : Центр учбов. літератури ; Тернопіль : Екон. думка., 2012. 871 [1] с.

ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИЙ БАЛАНС УКРАЇНИ 2025 РОКУ

Поплавська Вероніка,
здобувачка вищої освіти I курсу
спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»,
Науковий керівник: **Півторак Михайло Вікторович,**
кандидат економічних наук, доцент

Зовнішньоторговельний баланс – це співвідношення між вартістю експорту(продаж) та імпорту(купівля) товарів і послуг за певний період часу. Якщо зовнішньоторговельний баланс позитивний, це означає, що експорт перевищує імпорт, тобто країна продає більше, ніж купує. Якщо баланс від’ємний, то імпорт перевищує експорт, іншими словами, країна купує більше, ніж продає.

Повномасштабна війна в Україні призвела до скорочення обсягів експорту та імпорту, зростанню від’ємного сальдо зовнішньоторговельного балансу, зміни торговельних партнерів. Війна створила перешкоди в розвитку зовнішньоторговельної діяльності через руйнування об’єктів транспортної інфраструктури, втрату ланцюгів постачання внаслідок припинення авіасполучення та блокування морських портів, втрати підприємств, які були зруйновані або опинились на тимчасово окупованій території.

Український бізнес скоротився на 11223 компанії за 11 місяців 2025 року. Причинами цього стало посилення інтенсивності обстрілів критичної інфраструктури, перебої з енергопостачанням, зростання витрат бізнесу на сировину, паливо та оплату праці, нестача логістичних можливостей, дефіцит кваліфікованих кадрів внаслідок мобілізації та міграції. Ускладнилося

транспортування товарів через обстріли портів, у 2025 році було зафіксовано 96 атак. У тому ж році було пошкоджено 325 об'єктів портової інфраструктури.

Експорт в Україні за 2025 рік становив 29,6 млрд дол. США. До товарів, які найбільше експортувала Україна належать: продукція сільського господарства та харчової промисловості(продукти тваринництва, рослинництва, олія та продукція харчової промисловості), неблагородні метали та вироби з них, а також продукція машинобудування(електричні та механічні машини, прилади та апарати, всі засоби транспорту)[2]. Можна побачити зміни в українському експорті, адже того року переважає сільськогосподарська продукція, хоча до початку війни переважав експорт чорних металів та виробів з них.

Згідно з даними Міністерства економіки, доквілля та сільського господарства України експорт продукції сільського господарства та харчової промисловості зменшився на 9,4%; неблагородні метали та вироби з них зменшилися на 0,1%; продукція машинобудування збільшилася на 11,3%; мінеральні продукти зменшилися на 8,4%; продукція хімічної промисловості збільшилася на 6,4%; деревина, паперова маса та вироби з неї збільшилися на 16,4%.; промислові товари збільшилися на 3,5%; продукція легкої промисловості збільшилася на 2,4% у 2025 році порівняно з попереднім роком[2].

За період воєнного стану можна спостерігати зміни торговельних партнерів України. Якщо у 2019 р. третє місце серед найбільших торговельних партнерів України у експорті (5,8%) належало російській федерації, то на даний час торговельні відносини з країною-агресором припинено[3]. Нині основним торговельним партнером України став ЄС. Протягом першої половини 2025 року держава найбільше експортувала до Польщі — 2,4 млрд дол., Туреччини — 1,7 млрд дол. та Італії — 1,2 млрд дол.[1].

Імпорт в Україні за 2025 рік становив 60,2 млрд дол. США. До товарів, які найбільше імпортувала Україна належать: продукція машинобудування, продукція хімічної промисловості(органічна та неорганічна хімія, добрива, фармацевтика, пластмаси, каучук тощо) та мінеральні продукти(руди, сіль, сірка, цемент, нафта, природний газ, паливно-мастильні матеріали)[2]. Порівняно з іншими роками можна спостерігати зростання імпортозалежності вітчизняної економіки внаслідок війни. Одночасно зі збільшенням імпорту відбувається зменшення експорту, що вказує на зростання від'ємного зовнішньоторгівельного балансу.

Згідно з даними Міністерства економіки, доквілля та сільського господарства України імпорт продукції сільського господарства та харчової промисловості збільшився на 14,7%; неблагородні метали та вироби з них збільшилися на 14,2%; продукція машинобудування збільшилася на 33,7%; мінеральні продукти збільшилися на 11,8%; продукція хімічної промисловості збільшилася на 8,7%; деревина, паперова маса та вироби з неї збільшилися на 1,0%.; промислові товари зменшилися на 1,8% продукція легкої промисловості збільшилася на 1,7% у 2025 році порівняно з 2024 роком[2].

З початком 2022 року у зовнішній торгівлі відбулося скорочення країн СНД та зростання країн Європи. У 2019 році частка країн СНД(друге місце в імпорті(11,8%) належало РФ) в імпорті становила 18,8%, з часом це число скоротилося до 1,4%[3]. Натомість країни Європи збільшили свій імпорт в українській економіці. Упродовж січня-червня 2025 року в країну найбільше імпортували : Китай — 8,2 млрд доларів, Польща — 3,5 млрд дол., Німеччина — 3,2 млрд дол.[1].

Література

1. Зовнішня торгівля України у I півріччі 2025 року. Дія: веб-сайт. URL: <https://business.dia.gov.ua/news/zovnishnia-torhivlia-ukrainy-u-i-pivrichchi-2025-roku> (дата звернення: 22.03.2026)
2. Інформаційно-аналітичні матеріали / Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України: веб-сайт. URL: <https://me.gov.ua/download/28d6cf0a-ba47-46f0-90ba-90d577b51749/file.pdf> (дата звернення: 22.03.2026)
3. Пічкурова З. В. Розвиток зовнішньої торгівлі України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2024. №70. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-151>. (дата звернення: 22.03.2026)

МЕТОДИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ

Котенко Владислав,
здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня
спеціальності «Менеджмент організацій і адміністрування»,
Уманський національний університет
Науковий керівник: Малюга Людмила Миколаївна,
кандидат економічних наук, доцент

Методи стимулювання персоналу, що застосовуються в туристичному та готельному бізнесі, можуть бути найрізноманітнішими і залежать від використовуваної системи стимулювання на підприємстві, загальної системи управління та особливостей діяльності самого підприємства.

Відповідно до найбільш поширеної класифікації, методи мотивації можуть бути поділені на організаційно-розпорядчі (організаційно- адміністративні), економічні та соціально-психологічні. Дана класифікація заснована на мотиваційній орієнтації методів управління. Залежно від впливу на ті чи інші потреби методи управління діляться на:

Економічні методи управління - обумовлені економічними стимулами. Вони припускають матеріальну мотивацію, тобто орієнтацію на виконання певних показників або завдань, і здійснення після їх виконання економічної винагороди за результатами роботи. Використання економічних методів пов'язане з формуванням плану роботи, контролем над його здійсненням, а також економічним стимулюванням праці, тобто з раціональною системою

оплати праці, що передбачає заохочення за певну кількість і якість праці, і застосування санкцій за невідповідну його кількість і недостатню якість.

Організаційно-адміністративні методи - засновані на директивних вказівках. Ці методи базуються на мотивації, що заснована на підпорядкуванні закону, правопорядку, старшому за посадою і т.п., і спирається на можливість примусу. Вони охоплюють організаційне планування, організаційне нормування, інструктаж, контроль. В управлінні владна мотивація грає дуже істотну роль: вона передбачає не тільки безумовне дотримання законів і нормативних актів, прийнятих на державному рівні, а й чітке визначення прав і обов'язків керівників і підлеглих, при яких виконання розпорядження керівництва обов'язково для підлеглих. Владна мотивація створює необхідні умови для організації і взаємодії, а самі організаційно-розпорядчі методи покликані забезпечити ефективну діяльність управління будь-якого рівня на основі його наукової організації.

Соціально-психологічні методи, в туристичних підприємствах застосовують з метою підвищення соціальної активності співробітників. За допомогою цих методів впливають переважно на свідомість працівників, на соціальні, етичні, естетичні та інші інтереси людей і здійснюють соціальне стимулювання трудової діяльності. Дана група методів включає в себе різноманітний арсенал способів і прийомів, розроблених соціологією, психологією та іншими науками, що вивчають людини. До числа цих методів відносяться анкетування, тестування, опитування, інтерв'ю тощо.

На практиці управління туристичними підприємствами, як правило, одночасно застосовують різні методи і їх комбінації. Для ефективного управління мотивацією необхідно використовувати в управлінні підприємством всі три групи методів. Так, використання тільки владних і матеріальних мотивацій не дозволяє мобілізувати творчу активність персоналу на досягнення цілей організації.

Соціально-психологічні методи стимулювання персоналу набувають особливої важливості в туристичному та готельному бізнесі, де значну роль відіграє якість обслуговування та безпосередній контакт із клієнтами. Підвищення мотивації через соціально-психологічні методи сприяє формуванню командного духу, розвитку лояльності до компанії, підтримці позитивної робочої атмосфери та зміцненню корпоративної культури. При цьому важливо враховувати індивідуальні потреби працівників, їхні професійні інтереси та особистісні характеристики, що дозволяє створювати більш ефективні програми мотивації.

Одним із сучасних підходів до стимулювання персоналу є інтеграція гнучких систем мотивації, які поєднують матеріальні, адміністративні та соціально-психологічні методи. Наприклад, бонуси за якість обслуговування можна поєднувати з можливістю професійного розвитку та участю у корпоративних заходах. Такий комплексний підхід забезпечує не лише короткострокове заохочення, а й довгострокову мотивацію, що стимулює працівників проявляти ініціативу, пропонувати нові ідеї та підвищувати рівень обслуговування клієнтів.

В умовах динамічного розвитку туристичної та готельної індустрії особливої уваги потребує регулярний аналіз ефективності застосовуваних методів стимулювання персоналу. Постійне оцінювання дозволяє визначати, які методи дають найбільший ефект, а які потребують корекції або оновлення. Крім того, сучасні інформаційні технології дають можливість автоматизувати частину процесів мотивації та збору зворотного зв'язку від співробітників, що підвищує оперативність управлінських рішень та дозволяє швидко адаптувати систему стимулювання до змін умов роботи і потреб персоналу.

У сучасному менеджменті застосовуються різні угруповання методів стимулювання. Всі методи стимулювання можна також згрупувати в наступні чотири види:

Економічні стимули всіх типів. Успішність їх впливу визначається тим, наскільки колектив розуміє принципи системи, визнає їх справедливими, якою мірою дотримується невідворотності заохочення (покарання) і результатів роботи, їх тісний зв'язок у часі.

Управління по цілям. Ця система широко використовується в США і передбачає встановлення для особистості або групи ланцюга цілей, які сприяють вирішенню головного завдання організації (досягнення певних кількісних або якісних рівнів, підвищення кваліфікації персоналу тощо).

Досягнення кожної мети автоматично означає підвищення рівня зарплати або іншу форму заохочення.

Збагачення праці - ця система більшою мірою відноситься до неекономічних методів й означає надання людям більш змістовної, перспективної роботи, значної самостійності у визначенні режиму праці, використанні ресурсів. У багатьох випадках до цього додається і зростання оплати праці, не кажучи вже про соціальний статус.

Система участі - в даний час існує в різноманітних формах: від широкого залучення колективу до прийняття рішень з найважливіших проблем виробництва і управління (Японія) до спільного володіння власністю, шляхом придбання акцій власного підприємства на пільгових умовах (США, Англія).

В рамках цих груп методів сьогодні розробляються окремі методики і системи стимулювання персоналу.

Література

1. Семенов В.Ф., Нечева Н.В. Ефективність мотивації праці трудових ресурсів підприємств санаторно-курортного комплексу. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: зб. наук. пр. ХНАДУ*. Х.: ХНАДУ, 2015. № 2 (9). С. 127-133.

2. Шикіна Н. А. Коцюрубенко Г.М. Деякі аспекти аналізу бюджетної безпеки України. *Наукові дослідження розвитку світової економіки: пропозиції, теорії: зб. наук. пр. з актуальних проблем економічних наук / Наук. організація «Перспектива»*. Дніпропетровськ: Вид. дім «Гельветика», 2015. Ч. 1. С. 128-133.

МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ ГРОШОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ 1996 РОКУ

*Озерянський Дмитро,
здобувач вищої освіти II курсу
спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Заболотній Володимир Миколайович**,
кандидат економічних наук, доцент*

Грошова реформа 1996 р. формувала разом зі новою Конституцією (яка була прийнята того ж року) фундамент для подальшого розвитку Української держави. Українську грошову реформу експерти оцінювали доволі високо. Так Варшавський центр соціальних та економічних досліджень писав, що «Характер цієї реформи виявився життєво важливим внеском у зміцнення довіри до національної валюти, також довіра громадян до банківської системи зміцнилася, що продемонстровано збільшенням депозитів домогосподарств у національній валюті. Нарешті інфляційні очікування також знизилися» [1]. А Інститут міжнародної економіки імені Петерсона писав, що реформа показала, що Україна є постійною державою зі стійкою національною валютою, яку не поглинає рублева зона [2 с. 77].

Що ж методів проведення грошової реформи то на підготовчому етапі була проведена, починаючи з 1994 р., робота щодо відпрацювання методів та інструментів антиінфляційного спрямування: лібералізовано механізми ціно- та курсоутворення, почали формуватися ринки цінних паперів, валютний, кредитний ринки, запроваджуватися в банківську практику такі монетарні інструменти, як політика облікового процента, обов'язкове резервування, політика рефінансування, операції на відкритому ринку та ін. Протягом 1994-1995 рр. ці методи та інструменти були широко апробовані в діяльності НБУ для подолання інфляції, що сприяло створенню передумов для завершення реформи в 1996 р. Якраз на цій основі НБУ вдавалось підтримувати відносну стабільність гривні в післяреформений період. [3 с. 50-51].

Для обміну карбованців на гривні було створено розгалужену мережу обмінних пунктів комерційних банків, яких загалом налічувалося більше десяти тисяч. Для обслуговування пенсіонерів було залучено більше 14 тисяч підприємств зв'язку, в тому числі в сільській місцевості 11 тисяч, створено близько 92 тисяч комісій з обміну карбованців на гривні на підприємствах, в організаціях та установах. Це дало змогу забезпечити оптимальні зручності для населення і провести реформу організовано, без значних соціальних конфліктів [4 с. 28].

Відповідно до Указу Президента України грошова реформа в Україні проводилась з 2 по 16 вересня 1996 р. Початком реформи стало впровадження в обіг гривні, що обмінювалась у співвідношенні 1 гривня за 100000 купоно-

карбованців. Одночасно відбулось зменшення у тій самій пропорції всіх цінових показників та грошової маси. В результаті нова грошова одиниця виявилася в 100 000 разів сильнішою від попередньої, у стільки ж разів зросли масштаб цін, купівельна спроможність та валютний курс гривні порівняно з купоно-карбованцем. Проте співвідношення між товарною та грошовою масами в обігу не змінилось. Це очевидна ознака грошових реформ, що проводяться шляхом деномінації.

Починаючи з 17 вересня 1996 року, функціонування в готівковому обороті карбованців припинилося і єдиним засобом платежу на території України стала гривня та її розмінна монета – копійка. Установами Ощадного банку України та інших комерційних банків, які залучають кошти населення, були перераховані в установленому порядку всі вклади населення за станом на 2 вересня 1996 р. з відповідними записами в особових рахунках вкладників. Перерахування вкладів здійснювалось без будь-яких обмежень у співвідношенні 100 000 крб. за 1 гривню.

За час проведення реформи Національний банк України випустив у готівковий оборот 3132,5 млн. гривень. Випуск гривні здійснювався обміном на карбованці, видаванням коштів на оплату праці, закупку сільськогосподарських продуктів, з вкладів населення, підкріпленням відділень зв'язку, а також іншими видачами [5 с. 236-237].

Література

1. Magorzata Markiewicz, Marta Dekhtiarhuk, Urban Górski. Monetary Policy in Ukraine in 1996–1999. Center for Social and Economic Research, Warsaw 1999. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/139543/SA171.pdf>
2. Peterson Institute for International Economics. Leonid Kuchma's Reforms, 1994–96, с. 77. URL: <https://share.google/a82xXqMoi89676yW8>
3. Воронюк С.М. Грошова система України: проблеми становлення та перспективи розвитку, с. 50-51. URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/754013c0-1ccc-4a19-9e3d-1ac0575fa778/content>
4. Сало І. В. Грошова реформа в Україні 1996 р. - введення національної валюти України - гривні. *Вісник Української академії банківської справи* 2013. № 1(34). С. 24-31 URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1f78a915-f659-45d8-ae5e-1910457410b0/content>
5. Цісінська О.Б.; Ривак З.М. Грошові реформи в Україні. *Науковий вісник: Збірник науково-технічних праць*. Львів: УкрДЛТУ. 2004, вип. 14.4. с. 234-238. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2004/14_4/50.pdf

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ

*Маслюк Ольга,
здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня
спеціальності «Туризм та рекреація»,
Уманський національний університет
Науковий керівник: **Малюга Людмила Миколаївна**,
кандидат економічних наук, доцент*

Ефективне управління трудовими ресурсами є однією з ключових складових успішної діяльності готельних та туристичних підприємств. Воно забезпечує оптимальне використання персоналу, підвищує продуктивність праці та сприяє досягненню стратегічних цілей організації. Управління трудовими ресурсами передбачає застосування системи методів і підходів, що дозволяють координувати діяльність співробітників, мотивувати їх до ефективної праці та забезпечувати високу якість обслуговування клієнтів.

Управління трудовими ресурсами опирається на певні закономірності та принципи управління. Методами управління трудовими ресурсами є способи впливу на персонал або окремих працівників з метою здійснення координації їх діяльності у процесі функціонування організації. Дане питання вивчається багатьма авторами у галузі гостинності [1, 2, 3]

Виділяють адміністративні, економічні, соціально-психологічні методи управління. Адміністративні методи орієнтовані на відношеннях дисципліни, відповідальності, відбувається у формі організаційної та розпорядчої дії.

Економічні методи забезпечують розвиток підприємства. За допомогою економічних методів відбувається розробка програми діяльності підприємства, коло завдань тактичного та стратегічного характеру. Для досягнення поставлених цілей необхідно чітко визначити критерії ефективності та кінцеві результати виробництва у вигляді сукупності показників, встановлених у плані економічного розвитку. Роль економічних методів заключається у мобілізації персоналу для досягнення конкретних кінцевих результатів.

Соціально-психологічні методи управління засновані на соціальних механізмах взаємодії з персоналом. Дані методи використовують неформальну комунікацію, а за масштабами умовно поділяють на соціологічні та психологічні методи.

Соціологічні методи направлені на групи людей, їх взаємодію у процесі трудової діяльності, визначення лідера у команді, пов'язати мотивацію діяльності з кінцевими їх результатами. Психологічні методи направлено діють на конкретного працівника.

На даний час розроблено значну кількість методів дослідження, аналізу, збору даних, обґрунтування та упровадження визначеної структури управління персоналом.

Системний аналіз слугує методичним засобом системного підходу до вирішенню проблеми управління трудовими ресурсами та удосконалення

системи. Системний підхід орієнтує дослідника на розкриття системи управління трудовими ресурсами та її компонентів: цілей, функцій, організаційної структури, кадрів, технічних засобів управління, інформації, методів управління працівниками, на виявлення взаємозв'язків та компонентів внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства.

Економічний аналіз передбачає вивчення витрат на виробництво продукції або надання послуг з результатами, що отримані при реалізації продукції.

Метод декомпозиції дозволяє розділити складні явища на більш прості. Систему управління поділяють на підсистеми, підсистеми - на функції, функції - на процедури тощо. Методами вирішення можуть бути побудовані моделі - логічні, графічні, цифрові.

Метод послідовної підстановки дозволяє вивчити вплив на формування системи управління персоналом кожного фактора окремо, фактори ранжуються і обираються найбільш суттєві.

Метод порівнянь дозволяє порівняти існуючу систему управління з подібною, з нормативним станом або станом організації управління за певний період.

Динамічний метод передбачає розташування даних у динамічному ряду та виключення випадкових відхилень, та обирати ті, які відображають стійкі тенденції. Морфологічний аналіз є засобом вивчення комбінацій організаційних рішень, здійснення окремих функцій управління персоналом.

Функціональний-вартісний аналіз системи управління є універсальним та дозволяє застосовувати систему методів, що включають підготовчий, інформаційний, аналітичний, творчий, дослідницький, рекомендаційний, впроваджувальний етапи.

На підготовчому етапі проводиться комплексне дослідження стану підприємства, організації управління, відбувається вибір об'єкта дослідження та визначаються завдання проведення аналізу, складається план дослідження.

На інформаційному етапі здійснюється збір, систематизація та обробка даних, що характеризують трудові ресурси підприємства, структуру організації, виконання завдань та ефективність роботи персоналу. Використовуються різноманітні джерела інформації: внутрішня документація, статистичні дані, результати опитувань і анкетування працівників, а також зовнішні аналітичні матеріали. Отримані дані дозволяють виявити слабкі та сильні сторони системи управління, визначити проблемні зони та сформулювати базу для подальшого аналізу та розробки рекомендацій.

Аналітичний етап передбачає глибоке дослідження взаємозв'язків між підсистемами управління трудовими ресурсами, оцінку ефективності застосовуваних методів та виявлення основних факторів, що впливають на продуктивність і мотивацію персоналу. На цьому етапі широко застосовуються методи декомпозиції, порівнянь, динамічного та морфологічного аналізу, що дозволяють побудувати комплексну модель управління та визначити пріоритетні напрямки вдосконалення.

Творчий та дослідницький етапи зосереджені на розробці нових підходів і методів управління, удосконаленні існуючих процедур та створенні ефективних

механізмів стимулювання та мотивації персоналу. Ці етапи передбачають проведення експериментів, моделювання організаційних процесів, тестування альтернативних рішень та оцінку їх впливу на ефективність діяльності підприємства. Такий підхід дозволяє адаптувати систему управління до змін умов зовнішнього середовища та специфіки діяльності підприємства.

На впроваджувальному етапі здійснюється практичне застосування розроблених рішень і рекомендацій. Відбувається інтеграція нових методів управління у щоденну діяльність підприємства, оцінка їх ефективності та коригування при необхідності. Регулярний контроль і моніторинг результатів впровадження забезпечують безперервне вдосконалення системи управління трудовими ресурсами, підвищення продуктивності праці та формування мотивованого, компетентного та лояльного персоналу.

Література

1. Галасюк С. С. Проблеми якості надання послуг в готелях України. *Проблеми економіки країни: сучасний стан, розвиток та управління*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (17-18.06.2016 р.). Львів: Львівська економічна фундація, 2016. Ч. 1. С. 75-78
2. Семенов В. Ф., Нечева Н.В. Макроекономічний контекст ефективного управління персоналом підприємств курортно-рекреаційної сфери: монографія. Одеса, 2019. 258 с.
3. Ярьоменко С. Г. Фахівці з вищою освітою у сфері туризму на ринку праці. *Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. Серія : Географія*. Вип. 744-745. Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2015. С. 163-168.

ОБ'ЄКТИВНІСТЬ ВИНИКНЕННЯ ТА ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ

Музичишин Максим,
здобувач вищої освіти IV курсу
спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Півторак Михайло Вікторович,**
кандидат економічних наук, доцент

Страховий захист є невід'ємною складовою економічних відносин, що виникають у процесі здійснення господарської діяльності, особливо у сферах, залежних від природно-кліматичних умов, зокрема у сільському господарстві. Виробництво аграрної продукції характеризується високим рівнем ризику, що обумовлено впливом гідрометеорологічних факторів, які можуть як сприяти отриманню доходів, так і призводити до значних збитків.

Невизначеність результатів виробничої діяльності формує об'єктивну потребу у страховому захисті, який покликаний мінімізувати негативні

наслідки несприятливих подій. Виникнення страхового захисту зумовлене дією двох груп факторів:

- об'єктивних — наявністю небезпек, які неможливо повністю усунути;
- суб'єктивних — прагненням суб'єктів господарювання зберегти майнові інтереси [1].

У науковій літературі виділяють вузьке та широке трактування страхового захисту. У вузькому розумінні він ототожнюється зі страхуванням, тоді як у широкому — охоплює також самострахування, взаємне страхування та централізовані методи захисту.

Аналіз функцій різних форм страхового захисту свідчить, що спільною для них є ризикова функція, яка полягає у перерозподілі збитків між учасниками економічних відносин. Інші функції (попереджувальна, накопичувальна, інвестиційна, контрольна) проявляються нерівномірно залежно від форми організації захисту.

Ключовим поняттям, що лежить в основі страхового захисту, є ризик, який характеризується такими ознаками, як небезпека, невизначеність і випадковість. Саме наявність ризику обумовлює необхідність формування системи страхового захисту як механізму компенсації можливих втрат.

Економічна сутність страхового захисту полягає у формуванні та використанні спеціальних фондів ресурсів для відшкодування збитків, спричинених несприятливими подіями. При цьому страховий захист реалізується через систему економічних відносин між суб'єктами, які потребують захисту, та суб'єктами, що забезпечують його.

Основними складовими страхового захисту є:

- суб'єкти (учасники економічних відносин);
- мета (збереження майнового стану);
- ресурси (грошові та матеріальні засоби) [2].

Важливою характеристикою страхового захисту є його превентивний характер, що передбачає здійснення заходів, спрямованих на запобігання або зменшення можливих збитків. Водночас репресивні заходи застосовуються вже після настання несприятливих подій.

Таким чином, страховий захист є об'єктивно необхідною економічною категорією, що забезпечує стабільність господарської діяльності в умовах невизначеності та ризику, а також сприяє збереженню фінансової стійкості суб'єктів господарювання.

Література

1. Баранова, В. Г. Фінансовий механізм функціонування страхової системи : монографія. Одеса : ОДЕУ, 2023. 380 с.
2. Кобилянська, О. М. Ризик як економічна категорія та його особливості в аграрному виробництві. *Економіка АПК*. 2022. № 1. С. 140-145.

ОСНОВНІ ВИДИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

*Строкоус Владислав,
здобувач вищої освіти IV курсу
спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»,
Науковий керівник: **Півторак Михайло Вікторович**,
кандидат економічних наук, доцент*

Електронний банкінг є сучасною формою організації банківської діяльності, що забезпечує дистанційне обслуговування клієнтів за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Його сутність полягає у здійсненні фінансових операцій через електронні повідомлення, які мають юридичну силу аналогічно паперовим документам.

Системи дистанційного банківського обслуговування відіграють ключову роль у розвитку фінансового ринку, сприяючи підвищенню ефективності банківських послуг, розширенню їх доступності та зниженню операційних витрат. Вони дозволяють клієнтам здійснювати фінансові операції незалежно від місця перебування та часу.

У сучасній практиці виділяють основні види електронного банкінгу:

- інтернет-банкінг — дистанційне управління рахунками через мережу Інтернет;
- інтернет-трейдинг — здійснення операцій із цінними паперами та валютами онлайн;
- інтернет-страхування — оформлення та обслуговування страхових продуктів через Інтернет.

Залежно від технічної реалізації, електронний банкінг поділяється на такі форми:

- PC-банкінг — обслуговування клієнтів через спеціалізоване програмне забезпечення без постійного підключення до Інтернету;
- Mobile-банкінг — управління рахунками через смартфони та мобільні пристрої;
- SMS-банкінг — отримання інформації та контроль операцій за допомогою коротких повідомлень;
- WAP-банкінг — доступ до банківських сервісів через мобільні пристрої з використанням спеціальних протоколів [1, с. 47].

Особливе значення має Mobile-банкінг, який забезпечує цілодобовий доступ до фінансових ресурсів та високий рівень зручності для користувачів. Його розвиток зумовлений поширенням смартфонів та мобільних технологій.

SMS-банкінг є ефективним інструментом оперативного контролю за рухом коштів та підвищення рівня безпеки, оскільки дозволяє своєчасно отримувати

інформацію про всі операції за рахунком. Водночас його недоліком є обмежений обсяг переданої інформації та потенційні ризики конфіденційності.

WAP-банкінг, хоча і поступається сучасним мобільним додаткам, відіграв важливу роль у розвитку мобільних фінансових сервісів, забезпечуючи доступ до базових банківських функцій через мобільні телефони.

Розвиток електронного банкінгу в Україні регулюється нормативно-правовою базою, зокрема законами про електронні документи, електронний цифровий підпис та платіжні системи. Це забезпечує юридичну значущість електронних операцій та захист прав користувачів [2, с. 79].

Таким чином, електронний банкінг є важливим елементом цифрової трансформації фінансового сектору, який забезпечує підвищення ефективності банківської діяльності, розширення спектра послуг та покращення якості обслуговування клієнтів.

Література

1. Лисенко І. Ю. Тенденції розвитку банківського сектору в умовах цифрової економіки. *Фінанси України*. 2022. № 3. С. 45–57.
2. Шевченко О. В. Банківські інновації в умовах цифровізації економіки. *Економіка і організація управління*. 2021. № 3 (43). С. 78–85.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Матвейчук Олександр,

здобувач вищої освіти

першого (бакалаврського) рівня

спеціальності «Туризм»

Уманський національний університет

Науковий керівник: Малуґа Людмила Миколаївна,

кандидат економічних наук, доцент

Успішна діяльність ресторанного бізнесу значною мірою залежить від кваліфікації та професійних навичок персоналу. Високий рівень обслуговування, ефективна організація робочих процесів та задоволення потреб клієнтів можливі лише за умови постійного навчання і розвитку працівників. У сучасних умовах зростаючої конкуренції серед закладів громадського харчування увага до підготовки кадрів стає стратегічним завданням, оскільки саме компетентний і мотивований персонал забезпечує стійкий розвиток підприємства та формування його позитивного іміджу.

Ресторанний бізнес висуває особливі вимоги до ділових і особистих якостей працівників, тому навчання персоналу є запорукою успіху, так як конкуренція серед підприємств громадського харчування зростає, а підвищення рівня кваліфікації працівників рухається далеко не швидкими темпами. У більшій частині ресторанів і кафе спостерігається висока плинність персоналу, тому керівники не займаються навчанням і розвитком персоналу належним

чином. Брак висококваліфікованих працівників у цій сфері - це справжнє «болюче питання».

Професійне навчання, розвиток та ефективне використання персоналу має важливе значення для задоволення потреби підприємства у висококваліфікованих кадрах. Результати наукових досліджень свідчать, що витрати на професійне навчання є рентабельними, оскільки знижують витрати на залучення трудових ресурсів з ринку праці та зменшують час на адаптацію до умов підприємства, а також посилюють віддачу на основі раціонального розподілу і кооперації праці з урахуванням здібностей і нахилів працівників [1].

Система навчання персоналу є визначальною для прийняття багатьох ключових управлінських рішень у кадровому менеджменті, зокрема, рішень, що стосуються перерозподілу компетенцій і повноважень, створення кадрового резерву, переміщення працівників на нові посадові позиції, оцінки ефективності використання кадрових ресурсів.

Система навчання персоналу включає різні методики. У сфері громадського харчування найбільш поширеним є навчання на робочому місці, яке включає в себе інструктаж, ротацію, стажування, учнівство і наставництво. Інструктаж являє собою роз'яснення і демонстрацію прийомів роботи безпосередньо на робочому місці і проводиться кваліфікованим працівником або спеціальним інструктором. Інструктаж є недорогим і ефективним методом розвитку простих навичок, тому широко використовується в організаціях.

Ротація - метод самостійного навчання, при якому працівник тимчасово переміщується на іншу посаду з метою придбання нових умінь і навичок. Ротація широко використовується в організаціях, де практикується взаємозамінність працівників. В результаті ротації крім навчання зростає трудова мотивація працівників. Багато організацій використовують ротацію для стабілізації персоналу, особливо в тих випадках, коли обмежені можливості посадового росту по вертикалі

Стажування використовуються, щоб навчати працівників нових знань і навичок. Працівник, який проходить стажування, спостерігає, як працюють досвідчені фахівці, виконує певні завдання під їх керівництвом і таким чином освоює навички вирішення все більш широкого кола професійних завдань. Стажування може полягати в короткочасному або довготривалому виконанні нової для учнів роботи. За підсумками стажування працівник зазвичай складає звіт. Стажування є корисним засобом активізації творчого потенціалу працівників і перегляду старих підходів до роботи.

Учніство і наставництво застосовується в тих випадках, коли практичний досвід відіграє виняткову роль у підготовці працівника. Цей вид навчання такий ефективний, що в деяких випадках стає постійною формою роботи з персоналом. Стажування з наставником може бути одним з пунктів програми адаптації новачка, а також етапом підвищення кваліфікації. Одна з основних переваг наставництва полягає в можливості індивідуального підходу до учнів [2].

В навчанні персоналу необхідно дотримуватися таких принципів:

- розвиток навичок самоорганізації, адаптації до мінливих умов ринку;

- систематичне поглиблення знань (компетентності) співробітників;
- прищеплення умінь організації трудової діяльності;
- розвиток умінь, необхідних для створення ефективних відносин з партнерами.

Однак, навчання персоналу не повинно обмежуватися цим. У процесі роботи може бути багато інших навчальних заходів - постійні семінари, наради, лекції, тренінги, рольові ігри, дегустація страв ресторану і т. д.

При організації навчання можна рекомендувати:

- враховувати їх вікові та психологічні особливості працівника;
- у процесі навчання надавати йому можливість самому конструювати свій освітній маршрут, створювати умови для оволодіння знаннями та новими способами роботи;
- створювати психологічно комфортну обстановку, максимально сприяти в реалізації поставлених кваліфікаційних завдань [3].

Сучасні ресторани підприємства активно використовують електронні та інтерактивні методи навчання, які дозволяють поєднувати теоретичну підготовку з практичними завданнями. Це можуть бути онлайн-курси, відеоуроки, вебінари та інтерактивні платформи для обміну досвідом між працівниками. Такі методи дозволяють працівникам навчатися у зручний час, а керівникам – контролювати прогрес і оцінювати ефективність засвоєння матеріалу.

Особлива увага приділяється розвитку комунікативних та сервісних навичок персоналу. У ресторанному бізнесі якість обслуговування клієнтів залежить не лише від професійної підготовки, а й від здатності ефективно спілкуватися, розв'язувати конфлікти, створювати позитивну атмосферу для відвідувачів. Тренінги з комунікації, рольові ігри та симуляції складних робочих ситуацій допомагають підвищити емоційний інтелект працівників та формують навички роботи з клієнтами на високому рівні.

Не менш важливим аспектом є безперервне підвищення кваліфікації та професійного рівня працівників. Розробка індивідуальних планів навчання, участь у професійних конкурсах, фестивалях кулінарного мистецтва або конференціях дозволяє персоналу постійно вдосконалювати свої компетенції. Це не лише сприяє кар'єрному зростанню працівників, а й підвищує конкурентоспроможність ресторану на ринку та зміцнює його репутацію серед клієнтів.

Ефективне навчання персоналу безпосередньо пов'язане з системою мотивації. Поєднання навчання з матеріальними та нематеріальними заохоченнями – премії за успішне освоєння нових навичок, сертифікати, похвала від керівництва – стимулює працівників до активного навчання та підвищує їхню залученість у робочі процеси. Таким чином, комплексний підхід до навчання та розвитку персоналу є необхідною умовою стабільного розвитку ресторанного бізнесу та підвищення якості обслуговування клієнтів.

Дотримання даних рекомендацій буде сприяти створенню сприятливих умов для реалізації трудового потенціалу працівників, що, у свою чергу,

сприятиме отриманню задоволення від власних досягнень, виходу на новий рівень особистісного і професійного розвитку.

Література

1. Лебедев І. В. Гідна праця як чинник розвитку людського потенціалу. *Вісник Хмельницького національного університету: Науковий журнал. Економічні науки*. 2013. № 4. Т. 2 (202). С. 126-132.

2. Наумова О. О. Стратегії управління персоналом підприємства. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. №. 1 (61). С. 137-141.

3. Руденко М., Лакутін Д. Інноваційні підходи до управління персоналом в умовах діджиталізації підприємств. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*. 2022. Т. 312. №. 6 (1). С. 152-159.

ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Оникієнко Вікторія,

здобувачка вищої освіти IV курсу

*спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,*

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»

*Науковий керівник: **Півторак Михайло Вікторович,***

кандидат економічних наук, доцент

Оцінювання фінансового стану підприємства є важливою складовою фінансового менеджменту та антикризового управління, що дозволяє визначити рівень платоспроможності, фінансової стійкості та ефективності господарської діяльності суб'єкта господарювання.

Сучасне методичне забезпечення оцінювання фінансового стану характеризується різноманіттям підходів і інструментів, що зумовлює необхідність їх систематизації. За статусом методики поділяються на державні (обов'язкові до застосування у визначених законодавством випадках) та наукові (рекомендаційні), які включають базові та авторські підходи.

Залежно від функціонального спрямування оцінювання, аналіз фінансового стану підприємства може охоплювати:

- фінансово-майновий стан;
- результати операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;
- систему управління підприємством;
- ресурсний потенціал;
- комбінований підхід, що інтегрує різні аспекти діяльності.

Найбільш ефективним вважається саме комбінований підхід, оскільки він забезпечує комплексне дослідження причин і наслідків змін фінансового стану підприємства.

За характером інформаційного забезпечення методики поділяються на:

- кількісні (на основі фінансової звітності);

- якісні (експертні оцінки);
- змішані, які поєднують обидва підходи [1, с. 119].

Змішаний підхід є найбільш доцільним, оскільки дозволяє компенсувати недоліки окремих типів інформації, зокрема статичність та можливу викривленість фінансових даних або суб'єктивність експертних оцінок.

За способом розрахунку показників виділяють такі методи:

- коефіцієнтний (ліквідність, рентабельність, фінансова стійкість);
- індексний (аналіз динаміки показників);
- агрегатний (узагальнюючі абсолютні показники).

Важливе місце посідають підходи за напрямом дослідження:

- динамічний аналіз;
- порівняльний аналіз;
- еталонний аналіз, який базується на порівнянні з нормативними значеннями [2, с. 89].

Для формування узагальнюючого висновку застосовуються суб'єктивні та об'єктивовані методи, зокрема математичні моделі. У світовій практиці виділяють дескриптивний, нормативний та предикативний аналізи.

Інтегральна оцінка фінансового стану здійснюється за допомогою:

- індексного;
- бального;
- графічного;
- статистичного методів (зокрема моделей прогнозування банкрутства).

Особливу роль відіграє прогнозування ймовірності банкрутства підприємства, яке здійснюється за допомогою аналітичних (моделі Альтмана, Таффлера) та емпіричних підходів. Водночас використання зарубіжних моделей потребує адаптації до умов національної економіки.

Отже, ефективне оцінювання фінансового стану підприємства можливе лише за умов комплексного підходу, що передбачає поєднання різних методик, використання інтегральних показників та врахування специфіки економічного середовища. Це дозволяє своєчасно виявляти фінансові ризики та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Література

1. Білик М. Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств. *Фінанси України*. 2018. № 3. С. 117–128.
2. Зянько В. В., Наконечна Т. О. Управління неплатоспроможністю підприємств в умовах невизначеності. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. 2022. № 640. С. 83–90.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ

*Оберемок Дмитрій,
здобувач вищої освіти III курсу
спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Півторак Михайло Вікторович**,
кандидат економічних наук, доцент*

Розвиток іпотечного кредитування має бути важливим завданням для держави, банківського сектору на суспільства, тому що зацікавленими є всі сторони. Особливий інтерес також має виникати у страховиків, ріелторів, оцінювачів та інших суб'єктів.

Розвиток іпотечного кредитування дає змогу активізувати сукупний попит, знизити рівень безробіття, забезпечити зростання національного доходу та ВВП, що означає покращення макроекономічної ситуації у державі.

На нашу думку, розвиток іпотечного кредитування можливий лише за рахунок активної спільної позиції всіх учасників. Забудовники повинні прагнути налагоджувати партнерські взаємовідносини з комерційними банками для майбутнього кредитування вже фізичних осіб для придбання квартир на їх об'єктах, страхові компанії повинні налагоджувати партнерські взаємовідносини з комерційними банками та забудовниками, а також інфраструктура ринку нерухомості не повинна бути осторонь розвитку іпотечного кредитування.

Іпотечне кредитування виконує низку важливих функцій: соціальну (забезпечення доступності житла), економічну (стимулювання попиту, інвестицій у будівництво, розвитку фінансового сектору) та інвестиційну (нерухомість як об'єкт довгострокових вкладень). [2]

Першочерговими завданнями розвитку вітчизняної системи іпотечного кредитування є:

- удосконалення нормативно-правового забезпечення іпотечного кредитування, через ухвалення нормативно-правових актів про захист прав кредиторів та позичальників, а також Укрфінжитло.

- створення умов для проведення цільового субсидіювання з метою можливостей надання іпотечних кредитів для малозабезпечених верств населення та ВПО;

- створення належних умов для підвищення реальних доходів населення та забезпечення макроекономічної стабільності;

- встановлення прозорих, зрозумілих схем та механізмів ціноутворення на іпотечні послуги, подальша цифровізація іпотечного кредитування.

Основним вектором розвитку державної підтримки іпотечного кредитування має бути розширення переліку і кола напрямів іпотечного

кредитування з державною підтримкою. До програм державної підтримки варто включити кредитування юридичних осіб та розділити кредитування фізичних осіб на первинному ринку та кредитування на вторинному ринку, тоді як для юридичних осіб залишити вторинний ринок (рис. 1).

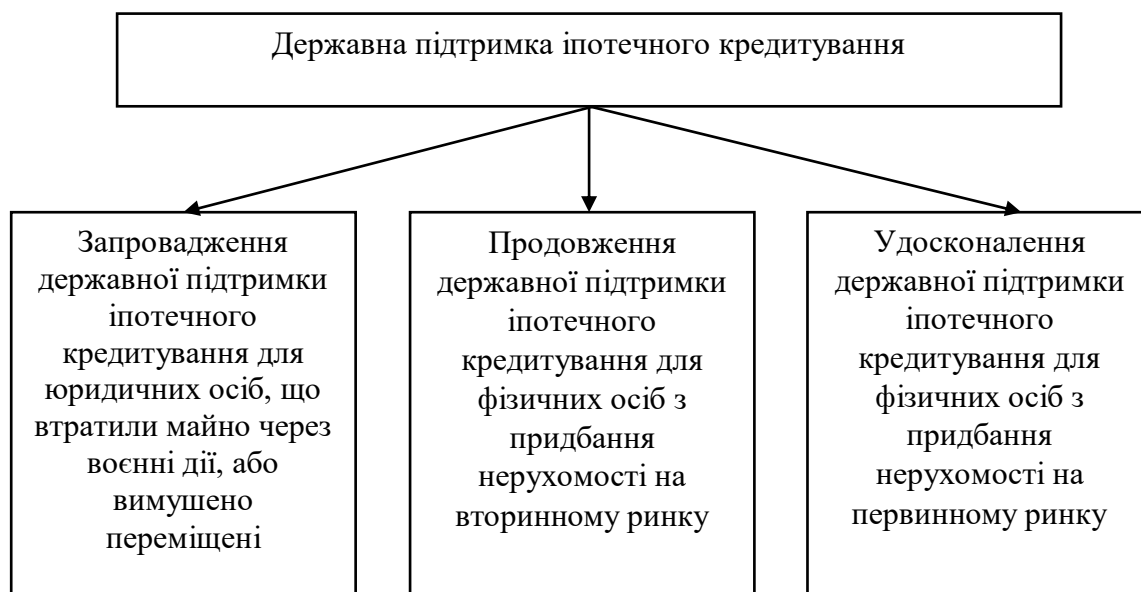

Рисунок 1 – Напрями розвитку державної підтримки іпотечного кредитування
Джерело: авторська розробка

Для забезпечення розвитку первинного ринку держава повинна взяти на себе роль гаранта забудовника та нести відповідальність перед позичальником.

До пріоритетів розвитку державної підтримки іпотеки слід віднести «забезпечення законодавчої підтримки та практичної імплементації основних складових судової реформи, що має гарантувати пріоритетний і безумовний захист прав кредиторів» [1, с. 343].

Вважаємо, що для банківської системи доцільно продовжити нарощувати іпотечні портфелі з акцентом на розширенні кредитування фізичних осіб, малого та середнього бізнесу відповідно до створених нових робочих місць та сплачених податків, а також статусу критичності для економіки.

Основними напрямками покращення іпотечного кредитування населення та юридичних осіб є:

1. Посилення внутрішньої фінансової спроможності комерційних банків та формування портфелів іпотечного кредитування як альтернативи споживчого кредитування населення, кредитування бізнесу та придбання ОВДП.

2. Поглиблення диференціації підходів іпотечного кредитування до різних клієнтських груп клієнтів із збільшенням обсягів перехресних продажів та продуктового навантаження на клієнтів (відкриття банківських рахунків, отримання комісійних винагород від реєстраторів, нотаріусів, оцінювачів, ріелторів, страхових компаній тощо).

3. Подальший інформаційний розвиток, спрямований на діджиталізацію та автоматизацію процесів;

4. Розширення переліку комерційних банків, які приймають участь у програмі пільгового кредитування та формування прозорих критерії для участі у таких програмах, щоб комерційні банки розробили пропозиції до участі у такій програмі.

5. Розширення переліку забудовників та розширення географії іпотечного кредитування. Іпотечне кредитування обмежене одним забудовником на первинному ринку в м. Києві та три забудовника на вторинному ринку в м. Києві. Вважаємо, що таке обмеження негативно впливає на стан іпотечного кредитування та суттєво обмежує географію наданих іпотечних кредитів.

6. Застосування механізмів ефективного управління портфелем іпотечних кредитів в умовах коронакризи, жорсткого карантину та втрати платоспроможності частини позичальників. У випадку втрати роботи чи вимушеного простою бізнесу, що пов'язане безпосередньо з жорсткими карантинними заходами рекомендовано надавати кредитні канікули або реструктуризовувати борги за іпотечними кредитами.

Отже, першочерговими завданнями розвитку вітчизняної системи іпотечного кредитування є: удосконалення нормативно-правового забезпечення іпотечного кредитування; збільшення бюджетного фінансування програм з підтримки іпотечного кредитування через перерозподіл видатків та оптимізацію державного бюджету та віднесення таких видатків до захищених; створення умов для проведення цільового субсидіювання з метою можливостей надання іпотечних кредитів для малозабезпечених верств населення та ВПО, а також надання іпотеки під пільгові відсотки; здійснення державного гарантування шляхом страхування ризиків та встановлення прозорих схем та механізмів ціноутворення на іпотечні послуги.

Література

1. Гладких Д. М. Основні проблеми іпотечного кредитування та напрями його активізації в Україні. *Бізнес Інформ*. 2022. № 1. С. 339-344.

2. «Оселя: Від початку року 7,2 тис. українських родин отримали кредити на придбання житла / Міністерство економіки України. 2024. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=6f400ba5-ea9f-40e5-b502-d20f52312bce&title=Oselia-VidPochatkuRoku7-2-Tis-UkrainskikhRodinOtrimaliKreditiNaPridbanniaZhitlaIrdGrn>.

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Полтавець Дарія,
здобувачка вищої освіти IV курсу
спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Півторак Михайло Вікторович,**
кандидат економічних наук, доцент

На сучасному етапі розвитку економіки ефективність діяльності підприємств значною мірою залежить від якості системи управління, що функціонує в межах господарюючого суб'єкта. Динамічність ринкового середовища зумовлює необхідність постійного вдосконалення підходів до управління, зокрема у сфері фінансових потоків.

Система управління фінансовими потоками підприємства являє собою сукупність методів, інструментів та організаційних рішень, спрямованих на забезпечення ефективного руху фінансових ресурсів з метою досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства. Вона є складовою загальної системи управління та функціонує на основі системного підходу.

З позиції системного підходу управління розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів, серед яких: цілі, завдання, функції, принципи, механізм управління, організаційна структура, кадрове забезпечення та інформаційно-технічні ресурси.

Ключовими принципами управління фінансовими потоками є:

- цільовий підхід — орієнтація на досягнення стратегічних цілей;
- лінійний підхід — забезпечення узгодженості управлінських рішень;
- функціональний підхід — розподіл управлінських функцій між структурними елементами системи [1, с. 202].

Механізм управління фінансовими потоками визначає порядок реалізації управлінських впливів і включає два основні елементи: об'єкт та суб'єкт управління. Об'єктом виступають фінансові потоки підприємства, що характеризуються як кількісними параметрами (обсягами ресурсів), так і якісними (економічними відносинами). Суб'єктами є керівництво підприємства та інші зацікавлені сторони, які впливають на формування та використання фінансових ресурсів.

Важливим елементом системи є функції управління фінансовими потоками, серед яких виділяють:

- аналіз — оцінка стану та структури фінансових потоків;
- прогнозування — визначення майбутніх надходжень і витрат;
- планування — розподіл фінансових ресурсів;
- регулювання — координація руху фінансових потоків;

- контроль — оцінка ефективності управлінських рішень [2, с. 682].

Особливістю управління фінансовими потоками є поєднання накопичувальної та розподільної функцій фінансів, що забезпечує баланс між вхідними та вихідними потоками і підтримує платоспроможність підприємства.

Управлінський процес має циклічний характер, що дозволяє представити його у вигляді спіральної моделі, яка відображає безперервність удосконалення управління. Такий підхід узгоджується з концепцією «петлі якості», яка передбачає взаємозв'язок усіх етапів управління та їх вплив на кінцевий результат.

Отже, системний підхід до управління фінансовими потоками забезпечує комплексність, узгодженість і ефективність управлінських рішень, що є необхідною умовою стабільного розвитку підприємства в умовах сучасної економіки.

Література

1. Давидова Г. Аналіз фінансового стану підприємств: інформаційне та методичне забезпечення. *Фінанси, облік і аудит*. 2017. № 1. С. 197-209.
2. Ковальова А. Економіко-математичне моделювання як інструмент прогнозування фінансової стійкості підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 21. С. 681-684.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВИДАТКОВОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Закрасняний Вадим,
здобувач вищої освіти II курсу
спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Бойко Світлана Василівна,**
кандидат економічних наук, доцент

Видаткова частина бюджету викликає суспільний інтерес, оскільки визначає рівень видатків на визнані на державному та регіональному рівнях публічні потреби. Проблематика статистичного аналізу та інструментарію є предметом наукових дискусій, для представленого дослідження методологічною основою є підхід Бойко С. В. із застосуванням основних статистичних методів: зведення й групування статистичних даних; аналіз відносних і середніх показників; аналіз рядів розподілу; аналіз взаємозв'язків; аналіз динамічних рядів; аналіз тенденцій розвитку та коливань, індексний метод; вибірковий метод; таблично-графічний метод [1, с. 284].

За даними Міністерства фінансів України (рис. 1) динаміка видатків є позитивною, що підтверджується збільшенням розмірів видатків у

досліджуваному періоді у 4,8 разів. Відносний показник динаміки вказує на нерівномірність зростання: 2019 рік – 110%, 2020-2021 роки – 116%, 2022 рік – 165%, 2023 рік – 146%, 2024 рік – 111%, 2025 рік – 121%. За відносними показниками динаміки варто відмітити найвищий темп росту видатків у 2022 році, що пов'язано з воєнним станом та підвищенням видатків на оборону, громадський порядок та безпеку, соціальний захист тощо.

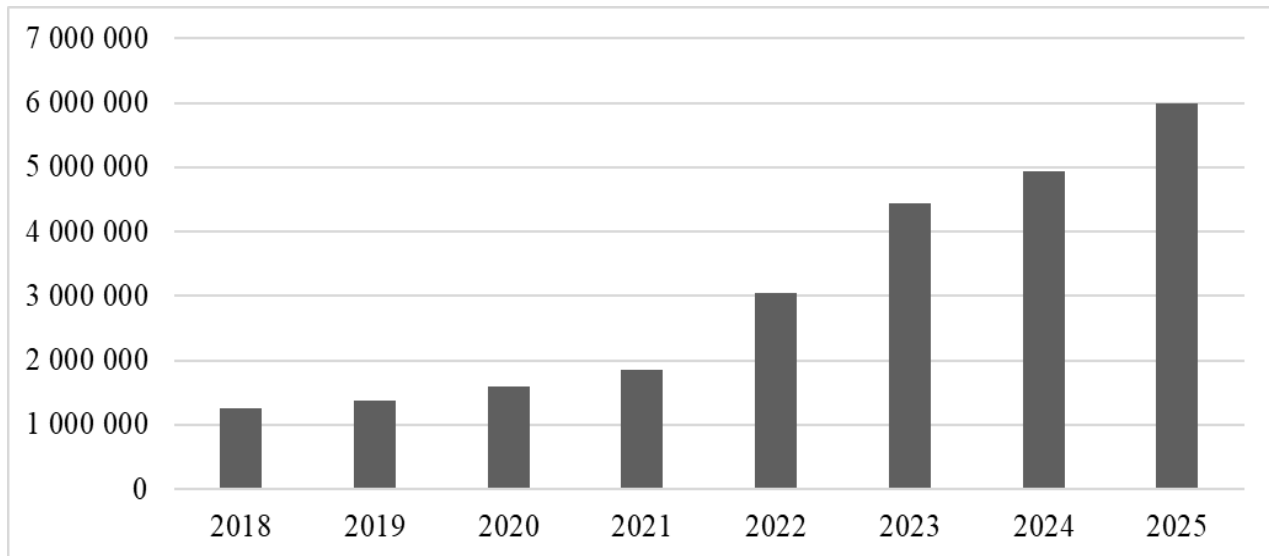

Рис. 1. Динаміка видаткової частини Зведеного бюджету України, млн грн

Наступний статистичний підхід – відносні величини структури видатків бюджету (табл. 1), які визначають частку видатків за функціональною класифікацією у загальній сумі видатків бюджету.

Таблиця 1

Структура видаткової частини Зведеного бюджету України, %

	2018	2020	2022	2025
Загальнодержавні функції	15,3	12,8	8,2	8,5
Оборона	7,8	7,5	37,6	51,2
Громадський порядок, безпека та судова влада	9,4	10,0	14,9	14,0
Економічна діяльність	11,3	16,5	5,1	4,3
Охорона навколишнього природного середовища	0,7	0,6	0,2	0,2
Житлово-комунальне господарство	2,4	2,0	1,4	1,5
Охорона здоров'я	9,3	11,0	7,1	4,4
Духовний та фізичний розвиток	2,3	2,0	1,1	0,8
Освіта	16,8	15,8	9,6	6,6
Соціальний захист та соціальне забезпечення	24,7	21,7	15,0	8,6

На початку досліджуваного періоду (2018 рік) видатки бюджету спрямовувалися переважно на соціальний захист та соціальне забезпечення, освіту, що вказує на соціальну спрямованість бюджету, а також загальнодержавні функції та економічну діяльність, що об'єднує обслуговування боргу, підтримку аграрної та добувної діяльності. У 2020 році,

що асоціюється з боротьбою з поширенням пандемії коронавірусу, змінилася структура видатків бюджету у напрямі збільшення частки видатків на охорону здоров'я на 1,8 в.п., збільшення частки видатків на громадський порядок та безпеку на 0,6 в.п., а також на 5,2 в.п. збільшилися видатки на економічну діяльність через підтримку бізнесу, що потерпав від карантинних заходів та реалізацію програми «Велике будівництво». У 2022 році структура видатків змінювалася відповідно до реалій воєнного стану, тому найбільшою стала частка видатків на оборону – 37,6%, що на 30,0 в.п. більше від 2020 року. Збільшилася частка видатків на громадський порядок, безпеку та судову владу на 4,9 в.п., інші видатки зменшили свою вагомість. За результатами 2025 року, тобто понад трьох років воєнного стану, частки видатків на оборону збільшилася до 51,2%, що більше на 13,6 в.п. З-поміж інших груп видатків збільшилася частка видатків на загальнодержавні функції на 0,4 в.п. переважно через видатки на обслуговування боргу. Іншими пріоритетами у видатковій частині бюджету у 2025 році були видатки на громадський порядок та безпеку (14,0%), соціальний захист та соціальне забезпечення (8,6%), освіту (6,6%).

Література

1. Бойко С. В. Бюджетні пріоритети України: економіко-статистичний аналіз видаткової частини зведеного бюджету. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2015. Вип. 2. С. 283-290.

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Ланенко Богдан,

здобувач вищої освіти IV курсу

спеціальності «Фінанси, банківська справа,

страхування та фондовий ринок»,

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»

Науковий керівник: Півторак Михайло Вікторович,

кандидат економічних наук, доцент

На сучасному етапі розвитку економіки ефективність діяльності підприємств значною мірою залежить від якості управління логістичними процесами, які забезпечують безперервний рух матеріальних, інформаційних і фінансових потоків. Посилення конкуренції, глобалізаційні процеси та зростання вимог споживачів зумовлюють необхідність удосконалення підходів до управління логістичною діяльністю підприємства.

Сутність управління логістичною діяльністю полягає у цілеспрямованому впливі на логістичні потоки з метою їх оптимізації, координації та забезпечення ефективного функціонування всіх ланок логістичної системи. Управління

логістикою є складовою загальної системи управління підприємством і базується на системному підході.

З позиції системного підходу управління логістичною діяльністю розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів, серед яких: цілі, завдання, функції, принципи, організаційна структура, інформаційне забезпечення та ресурсна база.

Ключовими принципами управління логістичною діяльністю є:

- системність — узгодження всіх елементів логістичної системи;
- інтегрованість — координація матеріальних, інформаційних і фінансових потоків;
- орієнтація на споживача — забезпечення високого рівня обслуговування;
- економічність — мінімізація сукупних логістичних витрат;
- гнучкість — адаптація до змін зовнішнього середовища.

Механізм управління логістичною діяльністю включає об'єкт та суб'єкт управління. Об'єктом виступають логістичні потоки (матеріальні, інформаційні, фінансові), тоді як суб'єктами є управлінський персонал, логістичні служби та інші учасники логістичного ланцюга.

Основними функціями управління логістичною діяльністю є:

- аналіз — оцінка ефективності логістичних процесів;
- прогнозування — визначення майбутніх потреб у ресурсах і потоках;
- планування — розробка логістичних стратегій і планів;
- організація — формування структури логістичних процесів;
- регулювання — координація діяльності всіх ланок системи;
- контроль — оцінка результативності та коригування відхилень.

Особливістю управління логістичною діяльністю є інтеграція різних функціональних сфер підприємства (постачання, виробництво, збут, транспорт, складування), що забезпечує досягнення синергетичного ефекту та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Важливим аспектом є використання сучасних інформаційних технологій, які забезпечують прозорість, оперативність та точність управлінських рішень, а також сприяють автоматизації логістичних процесів [1, с. 458].

Управління логістичною діяльністю має безперервний і циклічний характер, що передбачає постійне вдосконалення логістичних процесів, адаптацію до змін ринкового середовища та впровадження інноваційних рішень.

Отже, ефективне управління логістичною діяльністю забезпечує оптимізацію витрат, підвищення якості обслуговування клієнтів, раціональне використання ресурсів і створює передумови для сталого розвитку підприємства в сучасних умовах господарювання.

Література

1. Коваленко Л. О., Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2005. 485 с.

СУЧАСНІ МЕТОДИ ПРОСУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

*Степченко Анна,
здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня
спеціальності «Готельно-ресторанна справа»,
Уманський національний університет
Науковий керівник: **Малюга Людмила Миколаївна**,
кандидат економічних наук, доцент*

Індустрія туризму - комерційний сектор, економічна система, яка складається з галузей і підрозділів, їх метою є задоволення попиту на туристичні послуги. Public Relations в туризмі - це спланований і тривалий комплекс дій, спрямований на формування сприятливих відносин між туристичним підприємством і громадськістю (цільовою аудиторією). Зв'язки з громадськістю мають важливе значення для підприємств туризму, це обумовлено різними факторами.

По-перше, серед безлічі туристичних підприємств, які, в основному, пропонують однотипний продукт складно виділитися. По-друге, реклама туристичних підприємств стає неефективною у зв'язку з її агресивним і нав'язливим впливом. По-третє, PR в туризмі займає значне місце, так як туристична послуга є віддаленою, її неможливо відчутти, оцінити її якість до придбання, саме тому важливу роль відіграє репутація туристичного підприємства, як гаранта якості послуг і надійності. Масштаби такої взаємодії, спрямованої на розвиток міцних зв'язків з громадськістю, можуть бути найрізноманітнішими залежно від величини і характеру сторін, але філософія, стратегія і методи залишаються дуже схожими, яка б мета не ставилася, наприклад, курс на міжнародне взаєморозуміння або поліпшення відносин між компанією і споживачами її туристичної продукції, турагентами та співробітниками [1].

Фахівці PR в сфері туризму використовують сучасні методи спілкування і переконання для наведення «мостів» і встановлення взаєморозуміння. Розумінню сприяють репутація, наявний досвід і культурні фактори. Важливі складові частини більшості програм PR в сфері туризму по завоюванню надійної репутації - створення атмосфери довіри і здійснення єдиної стратегії. Особливого значення набуває антикризовий PR в туризмі. Стають актуальними засоби і методи відновлення репутації турфірм зокрема, і ринку туризму в цілому [2].

В умовах глобалізації туристичний ринок стає все більш конкурентним, а туристи – більш вимогливими. Саме тому PR у сфері туризму не обмежується лише рекламою послуг або інформаційною підтримкою клієнтів. Він включає в себе побудову довгострокових взаємин із місцевими громадами, владою, партнерами та іншими зацікавленими сторонами. Такий підхід дозволяє не лише підвищувати лояльність споживачів, а й створювати позитивний імідж

регіону або туристичного напрямку в цілому, що має значний вплив на економічний розвиток місцевості.

Важливим напрямком PR у туризмі є використання цифрових технологій та соціальних мереж. Інтерактивні платформи дають можливість компаніям швидко реагувати на запити клієнтів, формувати спільноти шанувальників бренду, поширювати позитивний досвід туристів і відстежувати думку громадськості в реальному часі. Онлайн-PR дозволяє ефективно комунікувати зі споживачами будь-якого віку та соціального статусу, роблячи взаємодію більш персоналізованою і гнучкою.

Крім того, стратегічний PR сприяє розвитку туризму через організацію заходів, презентацій, участь у виставках і ярмарках. Такі активності допомагають компаніям демонструвати унікальні пропозиції, зміцнювати партнерські відносини і формувати позитивне сприйняття бренду серед широкої аудиторії. У результаті, комплексна робота з PR в туризмі забезпечує стабільне зростання популярності послуг, підвищення довіри споживачів та стійке позиціонування туристичного підприємства на ринку [3].

Таким чином, можна виділити ряд напрямків діяльності PR в туризмі:

- просування бренду (характерно для великих туроператорів та інших туристичних підприємств);
- просування туристичних послуг;
- формування іміджу і репутації;
- використання PR при появі криз на підприємстві або в індустрії в цілому (антикризовий PR).

PR в сфері туризму може використовуватися для просування туристичного регіону або країни (формування іміджу країни / регіону як привабливого туристичного напрямку), внутрішній PR в туризмі і так далі.

PR в туризмі, як комунікативна технологія являє собою комплексне використання різних PR-інструментів. Фахівці виділяють основні засоби і методи зв'язку з громадськістю, що використовуються в індустрії туризму, а саме:

- взаємодія із засобами масової інформації (прес-релізи, статті, інтерв'ю, прес-тури, прес-конференції та ін.);
- event-заходи (презентації нових напрямків / тур продуктів, виставки, ярмарки, фестивалі, воркшопи, тренінги, семінари, прийоми, церемонії відкриття, дні народження компанії, флешмоби);
- іміджева реклама;
- спонсорство та благодійність;
- внутрішній PR (тренінги, курси підвищення кваліфікації, місія, корпоративні кодекси, позакорпоративне життя, тимбілдінг, рекламні тури та ін.)
- промо-кампанії і PR-кампанії;
- просування в Інтернеті (сайт, соціальні мережі, блоги, онлайн консультації, форуми, електронні засоби масової інформації, вірусна і банерна реклама та ін.)
- фірмовий стиль (кольори, слоган, шрифти, товарний знак, бланки, візитки та ін.) [2].

Різні їх комбінації і застосування в значній мірі сприяють створенню сприятливих відносин між туристичним підприємством і його цільовою аудиторією.

Туристичне підприємство рідко використовує будь-яку одну форму просування. У більшості випадків використовується їх комбінація. Щоб просування досягло бажаної мети, всі використовувані інструменти повинні бути старанно підібрані і об'єднані, утворюючи скоординоване просування.

Література

1. Бугоріна В.Б. Іміджеологія і PR підприємств туристичної галузі : навчально-методичний посібник. ПП «Медобори-2006», 2015. 112 с.

2. Паблік рилейшнз: теорія і практика : навч. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад. О. В. Гарматюк. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2024. 266 с.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ

Ісаєнко Діана,

здобувачка вищої освіти IV курсу

спеціальності «Фінанси, банківська справа,

страхування та фондовий ринок»,

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»

Науковий керівник: Півторак Михайло Вікторович,

кандидат економічних наук, доцент

На сучасному етапі розвитку економіки функціонування бізнесу супроводжується високим рівнем невизначеності, нестабільністю зовнішнього середовища та посиленням конкуренції, що зумовлює зростання ризику виникнення кризових явищ. У таких умовах особливої актуальності набуває формування ефективної системи антикризового управління, здатної забезпечити стійкість та адаптивність підприємства.

Антикризове управління є складовою загальної системи менеджменту підприємства і спрямоване на своєчасне виявлення, попередження та подолання кризових явищ. Його сутність полягає у цілеспрямованому впливі на діяльність підприємства з метою забезпечення його стабільного функціонування та розвитку в умовах ризику і невизначеності.

З позиції системного підходу антикризове управління розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів, серед яких: цілі, завдання, функції, методи, принципи, механізми впливу, організаційна структура та інформаційне забезпечення.

Ключовими принципами антикризового управління є:

- превентивність — своєчасне виявлення потенційних кризових загроз;

- адаптивність — здатність підприємства реагувати на зміни зовнішнього середовища;
- системність — узгодженість усіх елементів управління;
- гнучкість — можливість швидкого коригування управлінських рішень;
- ефективність — досягнення результатів з мінімальними витратами ресурсів [1].

Механізм антикризового управління включає об'єкт та суб'єкт управління. Об'єктом виступає діяльність підприємства, зокрема його фінансовий стан, бізнес-процеси та ресурси, тоді як суб'єктами є керівництво підприємства, антикризові менеджери та інші зацікавлені сторони.

Основними функціями антикризового управління є:

- діагностика — виявлення кризових явищ і їх причин;
- прогнозування — оцінка можливих сценаріїв розвитку подій;
- планування — розробка антикризових заходів;
- організація — забезпечення реалізації антикризових рішень;
- координація — узгодження дій усіх підрозділів;
- контроль — оцінка ефективності антикризових заходів [2].

Особливістю антикризового управління є його спрямованість не лише на подолання негативних наслідків кризи, а й на використання її як можливості для розвитку, оновлення та впровадження інновацій.

Важливим елементом антикризового управління є механізм управління, який включає економічні, організаційні, соціальні та правові складові та забезпечує взаємодію підприємства із зовнішнім середовищем.

Антикризове управління має багаторівневий характер і реалізується на глобальному, регіональному та локальному рівнях, при цьому підприємство виступає ключовою ланкою, де безпосередньо формуються та реалізуються антикризові рішення.

Управлінський процес має циклічний характер і передбачає постійний моніторинг стану підприємства, що забезпечує своєчасне реагування на зміни та підвищує ефективність прийняття управлінських рішень.

Отже, ефективне антикризове управління є необхідною умовою забезпечення фінансової стійкості, конкурентоспроможності та довгострокового розвитку підприємства в умовах нестабільного економічного середовища.

Література

1. Мартюшева Л. С., Коренева А. Б. Формування фінансового механізму антикризового управління підприємством. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. № 28. С. 178–182.
2. Смерека С. Б. Теоретико-методологічні засади антикризового управління сфери послуг. *Економічний простір : зб. наук. пр.* 2023. № 19. С. 71–81.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Бондаренко Софія,

*здобувачка вищої освіти IV курсу
спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,*

*Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»*

*Науковий керівник: **Півторак Михайло Вікторович,**
кандидат економічних наук, доцент*

Система управління витратами є важливою складовою внутрішньогосподарського механізму підприємства, оскільки саме від ефективності використання ресурсів значною мірою залежить його прибутковість та конкурентоспроможність. Підприємство розглядається як складна система, що об'єднує різні види ресурсів і спрямовує їх використання на виробництво товарів і послуг, а ключовими факторами фінансового результату виступають витрати, ціна продукції та обсяг реалізації. Тому управління витратами передбачає постійний аналіз взаємозв'язку між цими показниками з метою досягнення оптимального рівня прибутку.

Основною метою управління витратами є забезпечення найефективнішого використання наявних ресурсів через систему планування, обліку, аналізу, контролю та нормування витрат. Даний процес передбачає цілеспрямоване формування витрат за видами, місцями виникнення та об'єктами калькулювання, а також постійний пошук резервів їх зниження без втрати якості продукції. Таким чином, управління витратами виступає ключовою функцією економічного механізму підприємства, що забезпечує його стабільний розвиток.

Сучасні підходи до управління витратами включають декілька концептуальних напрямів. Зокрема, концепція ланцюжка цінностей М. Портера передбачає аналіз витрат не лише всередині підприємства, а й у взаємодії з постачальниками та споживачами. Теорія трансакційних витрат акцентує увагу на витратах, пов'язаних з обміном та взаємодією між суб'єктами господарювання. Метод ABC (Activity-Based Costing) дозволяє розподіляти витрати за видами діяльності, що підвищує точність їх обліку. Стратегічний підхід орієнтує систему управління витратами на досягнення довгострокових цілей підприємства.

Система управління витратами має функціональну та організаційну структуру і включає такі підсистеми, як планування, нормування, облік, аналіз, контроль та стимулювання економії ресурсів. Вона реалізується через відповідні структурні підрозділи підприємства, які забезпечують виконання управлінських функцій залежно від масштабу діяльності організації [1, с. 325].

Ефективне управління витратами забезпечує підприємству низку переваг, серед яких зниження собівартості продукції, підвищення

конкурентоспроможності, можливість гнучкого ціноутворення, формування обґрунтованих бюджетів, а також підвищення якості управлінських рішень. Важливим елементом є планування витрат, яке здійснюється через складання кошторисів і бюджетів за підрозділами та підприємством у цілому. Порівняння планових і фактичних витрат дозволяє виявляти відхилення та оцінювати ефективність використання ресурсів.

У процесі управління витратами використовуються різні методи їх оцінки, зокрема FIFO та середньозваженої вартості для матеріалів, відрядна та погодинна системи оплати праці, а також нормативні підходи до розрахунку соціальних відрахувань. Амортизаційні відрахування, які відображають знос основних засобів, можуть нараховуватись за різними методами, що впливають на розподіл витрат у часі. Калькулювання собівартості продукції дозволяє визначити витрати за конкретними видами продукції або замовленнями і є важливим інструментом управління витратами [2, с. 225].

Таким чином, система управління витратами є комплексною, багаторівневою та інтегрованою частиною загальної системи управління підприємством, що забезпечує ефективне використання ресурсів, зниження витрат і підвищення загальної ефективності господарської діяльності.

Література

1. Коблянська О. І. Фінансовий облік. Київ : Знання, 2024. 354 с.
2. Крайник О. П., Клепикова З. В. Фінансовий менеджмент. 2-ге вид., стер. Київ ; Львів : Дакор : Інтелект, 2021. 260 с.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО СТРАХУВАННЯ»: НОВІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ

Погорілий Олександр,

здобувач вищої освіти III курсу

спеціальності «Фінанси, банківська справа,

страхування та фондовий ринок»,

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»

Науковий керівник: Бухенська Марина Сергіївна,

старший викладач

Новий Закон України «Про страхування» (№1909-IX), що набрав повної чинності з 1 січня 2024 року, є системною кодифікацією страхового законодавства, а вже з 1 січня 2025 року в Україні розпочалася нова ера для страхового ринку. Оновлений Закон України «Про страхування» став ключовим елементом сучасного нормативного регулювання, замінивши редакцію 1996 року. Ці зміни спрямовані на створення прозорого, конкурентного ринку та інтеграцію України до європейського фінансового простору. Закон базується на принципах: превентивного нагляду (ex ante контроль ризиків) , ризик-

орієнтованого підходу, пропорційності регулювання, пріоритету захисту прав страхувальника, що означає - держава не лише реагує на порушення, а й запобігає їм через систему постійного контролю.

Коротко ознайомимося зі змінами:

Закон запроваджує сучасний термінологічний апарат та змінює підходи до ліцензування. Замість окремих ліцензій на кожен вид, страховики отримують єдину ліцензію, яка охоплює певні класи страхування. Це відповідає європейській системі та спрощує нагляд. Для цілей ліцензування страхової діяльності введено 23 класи страхування (з них 5 класів страхування життя) замість понад 50 видів страхування. З практичної точки зору, це полегшує життя страховикам, які до прийняття нового закону були зобов'язані розробити правила страхування та отримати відповідну ліцензію по кожному виду страхування, за яким вони надавали страхові послуги.

Характеристики та класифікаційні ознаки класів страхування, особливості здійснення діяльності зі страхування та укладання договорів за класами страхування передбачені відповідним положенням, що затверджено Постановою Правління Національного Банку України (НБУ) від 25.12.2023 № 182. Положення, серед іншого, надає деталізований перелік ризиків в межах кожного з класів страхування, визначає перехід від видів страхування до класів та переоформлення чинних ліцензій страховиків, а також встановлює вимоги до укладання і виконання договорів страхування залежно від групи класів страхування [2].

2. Законодавець, змінив умови діяльності страховиків нерезидентів в Україні у порівнянні з попереднім законом, зокрема у такий спосіб. Не може вести діяльності на території України страховик-нерезидент, держава якого належить до держав, що здійснюють збройну агресію проти України (Російська Федерація, Республіка Білорусь). Закон № 1909-ІХ прямо передбачає, що перелік вимог до страховиків нерезидентів не є вичерпним та може доповнюватись НБУ.

3. За новим законом платоспроможність страховика забезпечується шляхом дотримання встановлених вимог до капіталу платоспроможності та мінімального капіталу, розрахунок яких здійснюється за базовим або спрощеним підходами залежно від масштабів діяльності страховика. Оцінка та розрахунок показників платоспроможності відбувається щорічно, а порядок їхнього здійснення визначається НБУ. Так, за базовим підходом мінімальний статутний капітал для: страховиків, що отримали ліцензію на страхування життя, право діяльності з вхідного перестраховання, ліцензії на страхування у зв'язку з використанням наземного транспорту, повітряного судна, водного судна; страхування кредитів страхування поруки становить 48 млн гривень (~1,2 млн євро); страховиків, які отримали ліцензію з прямого страхування класів інших, ніж страхування життя (крім вищезазначених) - 32 млн гривень (~800 тис євро). Вказані суми підлягають перегляду Регулятором (НБУ) кожні п'ять років [2].

4. Посилення організаційних вимог до страхових компаній. Оприлюднення структури власності та змін до неї; необхідність обов'язкового погодження

НБУ набуття істотної участі або збільшення участі (прямо або опосередковано) у страховику юридичними або фізичними особами, де оцінюється зокрема ділова репутація та/або фінансовий/майновий стан такої особи. Закон запроваджує диференційований підхід щодо вимог до органів управління страховика залежно від значимості компанії, тобто чим більша страхова компанія, тим більше вимог; регламентує структуру системи виконання ключових функцій (управління ризиками, дотримання норм (комплаєнс), актуарної функції та функції внутрішнього аудиту); юридична особа, яка має намір здійснювати діяльність із страхування складає та подає до НБУ план діяльності на наступні три календарні роки.

5. Врегулювання діяльності страхових посередників. У цілях захисту прав та інтересів учасників відносин страхування запроваджено такі нововведення щодо діяльності страхових посередників: чіткі вимоги до професійної кваліфікації, ділової репутації та досвіду страхових посередників; розгорнутий та чіткий перелік відомостей, які страховий посередник зобов'язаний надати клієнту перед укладенням договору страхування.

6. Законом вперше встановлюється перелік наглядових дій НБУ, що можуть застосовуватись у різних випадках порушень та на різних етапах задля виявлення, попередження та усунення ризиків для платоспроможності страховика: інспекційні перевірки; коригувальні заходи; заходи раннього втручання; заходи впливу. Умови, порядок та особливості застосування кожного з таких заходів встановлюється Законом.

7. Закон № 1909-IX передбачає способи, чіткі умови та порядок припинення страховиком діяльності із страхування, хоч окремі особливості виходу з ринку встановлюються актами НБУ. Вихід страхової компанії з ринку може відбуватись: добровільно за одним з рішень страховика; примусово за рішенням НБУ [1].

8. Згідно з розділом «Прикінцеві та перехідні положення» нового Закону було внесено низку змін до Кодексу України з процедур банкрутства.

По-перше, заява про відкриття провадження у справі про банкрутство страховика може бути подана виключно: ліквідатором страховика, НБУ-випадку віднесення страхової компанії до категорії неспроможних та анулювання ліцензії за рішеннями НБУ; закон встановлює перелік підстав, за наявності яких НБУ зобов'язаний прийняти рішення про віднесення страховика до категорії неплатоспроможних, та протягом одного місяця звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство; страхові компанії щодо яких НБУ прийняв рішення про віднесення до категорії неплатоспроможних, не матимуть жодного шансу на відновлення своєї діяльності.

Закон зобов'язує страховиків та посередників розкривати повну інформацію про послуги. Клієнт має знати всі умови та виключення ще до моменту оплати. Це значно підвищує безпеку тих, хто звик купувати фінансові продукти дистанційно. Наприклад, кожен оформлений електронний поліс тепер має ще вищий ступінь законодавчого захисту.

Національний банк України отримав розширені повноваження для виключення недобросовісних учасників з ринку, що забезпечує «санацію» галузі від ненадійних гравців.

9. Новий закон про страхування введено в дію через 2 роки після його прийняття, надавши учасникам страхового ринку та суб'єктам державного регулювання досить тривалий період часу для розробки підзаконних актів та приведення своєї діяльності до вимог нового закону. Новий закон також передбачає цивілізовані механізми виходу з ринку — наприклад, через передачу страхового портфеля іншій компанії. Це гарантує, що інтереси клієнтів будуть захищені навіть у разі припинення діяльності страховика. Щодо органів державної влади, то ключову роль з приведення нормативно-правових актів у відповідність із цим законом, а також із забезпечення прийняття актів, необхідних для його реалізації, до дня введення закону в дію покладено на Національний Банк України як регулятора ринку та Кабінет Міністрів України. Крім того, НБУ забезпечив втрату чинності низки своїх застарілих нормативно-правових актів, актів Нацкомфінпослуг, а також внесення змін до чинних підзаконних актів.

Отже, значна частина підзаконних нормативно-правових актів, які мали б визначати порядок і умови страхування за окремими класами з 1 січня 2024 року, досі не ухвалена. Водночас частину документів, що діяли на підставі попереднього закону, Кабінет Міністрів України вже скасував. За таких умов страховий ринок опинився в стані регуляторної невизначеності, що потенційно може мати негативні наслідки як для страхових компаній, так і для їхніх клієнтів. Є підстави очікувати, що найближчим часом державні органи активізують роботу над розробленням вторинного законодавства для належної імплементації положень нового закону, а учасники ринку отримають додатковий час для адаптації до оновлених вимог.

Література

1. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
2. Про затвердження Положення про характеристики та класифікаційні ознаки класів страхування, особливості здійснення діяльності зі страхування та укладання договорів за класами страхування: Постанова Правління Національного Банку України (НБУ) від 25.12.2023 № 182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0182500-23#Text>

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ТРЕЙДИНГУ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАБІЛІЗАЦІЇ ТОРГОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

*Шишов Олександр,
здобувач вищої освіти IV курсу
спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Бойко Світлана Василівна**,
кандидат економічних наук, доцент*

У процесі функціонування фінансових ринків поряд із рухом капіталу невід’ємно присутній ризик, який супроводжує будь-які операції з фінансовими інструментами. Незалежно від рівня розвитку ринку чи виду активів, учасники завжди стикаються з невизначеністю щодо майбутньої вартості активів, змін економічних умов або поведінки інших учасників. Саме тому поряд із прагненням отримати прибуток формується необхідність контролю можливих втрат.

Для сучасних фінансових ринків характерне зростання волатильності, що обумовлено як глобальними економічними процесами, так і розвитком цифрових технологій. У таких умовах навіть незначні коливання цін можуть призводити до суттєвих фінансових результатів, особливо при використанні кредитного плеча. Це підвищує значення системного підходу до управління ризиками.

У науковій літературі управління ризиками розглядається як сукупність методів і підходів, спрямованих на ідентифікацію, оцінку та контроль ризиків. Ефективність фінансової діяльності визначається не лише точністю прогнозування, але й здатністю обмежувати втрати.

У практиці трейдингу управління ризиками реалізується через конкретні кількісні параметри. Базовим елементом є показник R , який відображає величину ризику в одній угоді. Як правило, він визначається як фіксована частка від торгового капіталу (наприклад, 1%). Це дозволяє стандартизувати втрати та зробити результати різних угод порівнюваними.

На основі цього формується показник Risk/Reward (RR) — співвідношення потенційного прибутку до можливого збитку. Наприклад, співвідношення 1:2 означає, що потенційний прибуток у два рази перевищує ризик. Використання RR дозволяє будувати торгову систему таким чином, щоб прибутковість зберігалася навіть при відносно невисокій частці успішних угод.

Ще одним ключовим показником є WinRate — частка прибуткових угод у загальній кількості. Сам по собі цей показник не визначає ефективність трейдингу, оскільки він має розглядатися у поєднанні зі співвідношенням RR. Високий WinRate при низькому RR може призводити до збитків, тоді як нижчий WinRate у поєднанні з вигідним RR забезпечує прибутковість. Взаємозв’язок між цими показниками можна продемонструвати на прикладі:

	WinRate 20%	WinRate 30%	WinRate 40%	WinRate 50%	WinRate 60%
RR 1:1	LOSS	LOSS	LOSS	BE	PROFIT
RR 1:2	LOSS	LOSS	PROFIT	PROFIT	PROFIT
RR 1:3	LOSS	PROFIT	PROFIT	PROFIT	PROFIT
RR 1:4	BE	PROFIT	PROFIT	PROFIT	PROFIT
RR 1:5	PROFIT	PROFIT	PROFIT	PROFIT	PROFIT

Рис. 1 Вплив співвідношення RR та WinRate на результативність торгівлі

Ця таблиця показує, що при різних комбінаціях WinRate і RR результат торгової діяльності суттєво відрізняється. Зокрема, при співвідношенні 1:3 трейдер може залишатися прибутковим навіть при WinRate на рівні 30%, тоді як при співвідношенні 1:1 необхідно досягати значно вищої частки успішних угод.

Таким чином, управління ризиками дозволяє компенсувати недосконалість торгових рішень за рахунок правильно побудованої математичної моделі торгівлі. Результат формується не окремими угодами, а їх сукупністю.

Окрім кількісних параметрів, значну роль відіграє дотримання встановлених правил. Відхилення від визначеного рівня ризику або зміна співвідношення RR під впливом емоцій призводить до порушення балансу системи та зростання втрат. Практика ведення торгового журналу дозволяє оцінити ефективність обраного підходу, оскільки фіксація ризику, результату та співвідношення RR створює основу для аналізу та коригування стратегії.

Отже, управління ризиками є ключовим інструментом забезпечення стабільності в трейдингу. Використання показників R, RR та WinRate дозволяє формалізувати торговий процес, знизити вплив випадковості та забезпечити довгострокове збереження капіталу.

Література

1. Куцик П.О. Управління фінансовими ризиками : підручник. Львів : Растр-7, 2016. 312 с.

СЕКЦІЯ
«СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ, ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ДУХОВНІ
АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА»

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО
РЕАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Капля Альона,
здобувачка фахової передвищої освіти
І курсу спеціальності «Право»,
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»
Науковий керівник: Пономаренко Тетяна Ігорівна,
доктор філософії у галузі психології, доцент

Сучасні реалії, зумовлені стрімким розвитком цифрових технологій та глобальною інтернет-залежністю, значно впливають на світосприйняття сучасної молоді. Соціальні мережі (Instagram, TikTok, Telegram тощо) перестали бути лише засобом комунікації, перетворившись на потужний інструмент формування ставлення до реальності. Постійне перебування у віртуальному просторі призводить до розмиття меж між дійсністю та медіаобразами, що супроводжується когнітивними викривленнями та зміною ціннісних орієнтирів. Водночас адекватне сприйняття реальності вимагає від молоді розвинутого критичного мислення та медіагігієни навіть у мови суцільного інформаційного потоку. Тому вивчення впливу соціальних мереж на трансформацію ставлення до реальності є ключовим фактором збереження ментального здоров'я молодого покоління.

Разом з тим, аналіз наукових публікацій продемонстрував значний інтерес вчених до окресленої проблеми. Так, нам відомі напрацювання багатьох дослідників: Гречановської О. В., Вольнової Л. М., Камінської А. О., Ляски О. П., Мегем О. М., Потапюк Л. М., та ін.

Спершу варто зазначити, що феномен впливу соціальних мереж на ставлення до реальності в умовах цифровізації у теорії та практиці має різні підходи до його розуміння. Вплив соцмереж – це:

- «здатність віртуального середовища конструювати суб'єктивну медіареальність, яка часто сприймається молоддю як об'єктивна дійсність» [1, с. 60];
- «процес трансформації індивідуальної системи оцінок та уявлень людини про навколишній світ під впливом медіаобразів» [2, с.3];
- «вміння молоді розрізняти сконструйований контент від реальних життєвих подій, проявляючи критичну витримку» [2, с. 3];
- «готовність особистості до самопрезентації у нестандартних цифрових умовах без втрати власної автентичності» [1, с. 61].

Проаналізувавши представлені підходи до розуміння феномену, робимо висновок, що *вплив соціальних мереж на ставлення молоді до реальності* – це процес трансформації індивідуального світосприйняття під дією віртуальних образів та алгоритмів. Він включає формування викривлених соціальних стандартів та емоційну залежність від цифрового схвалення. Людина, яка має високий рівень медіаграмотності — швидко реагує на фейки, фільтрує контент та успішно справляється зі стресом від соціального порівняння.

Також варто враховувати, що сприйняття реальності в умовах війни та цифрової домінації має свої особливості. Так, дослідження психологічного здоров'я молоді показують, що активні користувачі стикаються з підвищеним рівнем стресу через «ефект ідеального життя». Це може призводити до емоційного вигорання, тривожності та депресії. У зв'язку з цим, Вольнова Л. М.[2] наголошує на важливості розвитку медіагігієни та резильєнтності. Вона пропонує впровадження програм цифрової грамотності, тренінгів із саморегуляції та розвитку навичок критичного сприйняття інформації. В свою чергу, в статті представлено соціальне порівняння як ключовий фактор трансформації ставлення до реальності. Автори виділяють такі компоненти впливу соціальних мереж:

- емоційна детермінація – здатність оцінювати власну реальність через призму цифрового схвалення;
- когнітивне викривлення – формування нереалістичних очікувань від життя на основі ідеалізованого контенту;
- соціальна мімікрія – прагнення відтворювати у реальному житті штучно створені медіаобрази;
- інформаційна селективність – здатність фільтрувати контент та розрізняти медіареальність від дійсності.

Таким чином, у сучасному цифровому середовищі молодь стикається з високим емоційним навантаженням, що вимагає високого рівня медіаграмотності. Ключовими факторами, що впливають на здатність протистояти викривленню реальності, є критичне мислення, навички самоконтролю та цифрова гігієна. Для зміцнення адекватного світосприйняття необхідні цілеспрямовані тренінги та програми емоційної підтримки.

Література

1. Гречановська О. В., Мегем О. М., Потапюк Л. М. Вплив соціальних мереж на психологічний стан та самооцінку української молоді. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2023. № 4. С. 60–66.
2. Вольнова Л. М., Камінська А. О., Ляска О. П. Вплив соціальних мереж на психічне здоров'я сучасної молоді. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2023. № 6. С. 1–5.
3. Балахтар В. В. Особливості самопрезентації особистості в соціальних мережах. *Габітус*. 2023. Вип. 48. С. 20–24.

ДОКУМЕНТОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ PR-ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА КРОСМЕДІЙНИХ КОМУНІКАЦІЙ АРХІВНИХ УСТАНОВ

Мізерак Любомир

здобувач вищої освіти IV курсу

спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»

Науковий керівник: Безугла Жанна Сергіївна,

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент

В умовах інформаційної технологізації суспільства Державний архів Одеської області (далі – ДАОО) трансформується з традиційного сховища документів у динамічну інформаційну систему. Документознавчий аспект PR-діяльності в архівній установі сьогодні неможливо розглядати поза межами теорії онлайн-комунікацій та кросмедійних процесів, що забезпечують взаємодію установи з громадськістю [2; 5].

Сучасний архів функціонує як складна інформаційна система, що інтегрує архівні документи, довідковий апарат та новітні технології. Згідно з дослідженнями Д. І. Грещука, документи, що зберігаються в архіві, виступають базовим ресурсом, на основі якого формується контент для публічних комунікацій [3]. Використання кросмедіа дозволяє ДАОО адаптувати архівну інформацію до різних медіаплатформ, забезпечуючи технологізацію процесів поширення знань та залучення нових категорій користувачів [4].

Стратегічні комунікації архіву ґрунтуються на PR-інструментах, аналогічних тим, що використовуються в державному секторі. Соціальні мережі стають ключовим каналом трансляції документальної спадщини, перетворюючи «сухий» архівний документ на візуальний та інтерактивний продукт, що сприяє формуванню національної ідентичності та позитивного іміджу регіону [1]. Документознавчий підхід при цьому забезпечує автентичність та наукову достовірність PR-контенту, що є критично важливим для збереження довіри до архівних інституцій.

Таким чином, тісна взаємодія класичного документознавства та кросмедійних PR-технологій є ключовою для модернізації архівної справи. Державний архів Одеської області сьогодні трансформується з пасивного сховища на активного суб'єкта соціальних комунікацій, що забезпечує відкритий доступ до документальної спадщини.

Документознавчий підхід гарантує наукову достовірність PR-контенту, утверджуючи архівний документ як еталонне джерело історичної правди в цифровому просторі. Використання кросмедійних інструментів дозволяє адаптувати архівну інформацію під потреби різних аудиторій, значно розширюючи коло користувачів та популяризуючи регіональну історію. Отже, інтеграція традиційних методів та інноваційних комунікацій перетворює архів

на сучасний інформаційний хаб, що зміцнює національну ідентичність та підвищує статус установи в суспільстві.

Література

1. Баранецька А. Д., Торянік Ю. Ю. Соціальні мережі як PR-інструмент стратегічних комунікацій Збройних Сил України. *Development of social communications in the conditions of digital transformations*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 15–32. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-313-5-15>
2. Державний архів Одеської області : офіційний вебсайт. URL: <https://archive.od.gov.ua/> (дата звернення: 06.04.2026).
3. Грещук Д. І. Організація інформаційної діяльності архівних установ України в умовах цифровізації. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2024. Вип. 65. С. 15–24. URL: <http://v-khsac.in.ua/article/view/301245>
4. Тонкіх І. Ю. Роль кросмедіа у процесах інформаційної технологізації суспільства. *Development of social communications in the conditions of digital transformations*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 21–38. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-313-5-21>
5. Шапаренко О. В. Communication systems theories as the basis for the on-line communication theory. *Development of social communications in the conditions of digital transformations*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 3–20. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-313-5-3>

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА В УКРАЇНІ

Шевченко Юрій,

здобувач фахової передвищої освіти

І курсу спеціальності «Право»

Білоцерківський фаховий коледж

Університету «Україна»

Науковий керівник: Пономаренко Тетяна Ігорівна

доктор філософії у галузі психології, доцент

Інформаційна війна в Україні є одним із ключових викликів сучасності, особливо в умовах повномасштабної збройної агресії. Вона виступає невід’ємною складовою гібридної війни та спрямована на вплив на свідомість населення, дестабілізацію суспільства та підрив довіри до державних інституцій. У сучасному цифровому світі інформація стає не менш потужною зброєю, ніж військова техніка.

По-перше, інформаційна війна спрямована на формування викривленої картини реальності через поширення дезінформації, фейків і пропаганди. За даними досліджень, російська інформаційна політика активно використовує маніпуляції фактами, емоційний вплив та створення альтернативних наративів [1, с. 45].

По-друге, важливою складовою є вплив на міжнародну аудиторію з метою формування вигідного іміджу та дискредитації України на світовій арені. Це досягається через контрольовані медіа, соціальні мережі та мережі ботів [2, с. 112].

По-третє, інформаційна війна спрямована і на внутрішню аудиторію – для створення паніки, зниження морального духу населення та недовіри до влади. Саме тому медіаграмотність та критичне мислення стають важливими елементами національної безпеки.

Систематичний аналіз наукових джерел показує значний інтерес дослідників до проблематики інформаційної війни. Зокрема, питання досліджували такі українські науковці, як Г. Почепцов, В. Горбулін, О. Дубас, В. Зеленін, Л. Найдьонова, В. Паньківець та ін., а також зарубіжні дослідники інформаційних конфліктів, зокрема П. Сінгер, М. Кастельс, Дж. Най та Р. Шиллер.

Теоретичні дослідження дозволяють визначити поняття інформаційної війни як:

- «цілеспрямований вплив на інформаційний простір противника з метою досягнення політичних, військових або соціальних цілей» [1, с. 47];
- «комплекс заходів, що включає пропаганду, дезінформацію, кібероперації та психологічний вплив» [2, с. 115].

Таким чином, інформаційна війна – це багатовимірне явище, що поєднує технологічні, психологічні та соціальні інструменти впливу. Вона охоплює як традиційні засоби масової комунікації, так і сучасні цифрові технології, включаючи соціальні мережі, інтернет-платформи та кіберпростір. Це дозволяє здійснювати вплив як на масову свідомість, так і на окремі соціальні групи, формуючи відповідні настрої та поведінкові моделі.

У межах інформаційної війни виділяють кілька рівнів інформаційного впливу:

- Буденний рівень – сприйняття інформації населенням через новини, соціальні мережі, особистий досвід [3, с. 29];
- Аналітичний рівень – обробка інформації експертами, журналістами, аналітиками, що формують громадську думку [3, с. 31].

Ці рівні визначають, як саме інформація впливає на суспільство та як формується колективне бачення подій. Взаємодія цих рівнів забезпечує поширення та закріплення певних інформаційних наративів у суспільстві, що може як сприяти об'єктивному сприйняттю реальності, так і бути інструментом маніпуляції громадською думкою.

Також у структурі інформаційної війни можна виділити матеріальні та нематеріальні складники. До матеріальних (все, що має фізичну або технічну форму, тобто те, що можна умовно «побачити, виміряти або використати як інструмент») належать [1, с. 50]:

- засоби масової інформації (телебачення, радіо, інтернет-платформи);
- технічні засоби кібероперацій;
- інформаційні ресурси та бази даних.

До нематеріальних складників (це не фізичні речі, а явища, пов'язані з: мисленням людей, сприйняттям інформації, емоціями та переконаннями, тобто це те, як інформація впливає на свідомість суспільства) належать [2, с. 118]:

- Ідеологія та наративи, де ідеологія є системою поглядів і цінностей (наприклад: що є «правильним» або «неправильним»), а наративи – це історії

або пояснення подій, які формують певне бачення реальності (це спосіб пояснити людям, як треба думати про події). *Наприклад*: одна і та сама подія може подаватися як «визволення» («Волинська трагедія») або як «агресія» («Волинська різня»).

- Пропаганда та дезінформація, де пропаганда – це цілеспрямоване поширення інформації для впливу на думки, у свою чергу, дезінформація – неправдива або викривлена інформація. Вони використовуються для: маніпуляції громадською думкою, створення вигідної картини реальності, введення людей в оману

- Психологічний вплив на суспільство – через вплив на емоції (страх, гнів, паніка), поведінку людей та рівень впевненості або розгубленості. *Наприклад*: поширення панічних новин чи створення атмосфери нестабільності

- Рівень довіри до інформаційних джерел – це дуже важливий фактор, адже, якщо люди: довіряють джерелу, то вони приймають інформацію, а коли не довіряють, то інформація не впливає. Тому в інформаційній війні або підвищують довіру до «своїх» джерел, або підривають довіру до «чужих».

Баланс між цими складниками визначає ефективність інформаційної політики держави та її здатність протистояти зовнішнім загрозам. Недостатній розвиток одного зі складників може призвести до зниження ефективності інформаційного захисту держави, що робить її більш вразливою до інформаційних атак та маніпуляцій з боку противника.

Таким чином, інформаційна війна є важливим елементом сучасних міжнародних конфліктів і відіграє ключову роль у протистоянні України російській агресії. Вона впливає на всі сфери суспільного життя – політичну, соціальну, культурну та безпекову.

Ефективна протидія інформаційній війні можлива за умов розвитку медіаграмотності населення, зміцнення інформаційної безпеки, підтримки незалежних медіа та активної інформаційної політики держави. Важливу роль відіграє також співпраця з міжнародними партнерами у сфері інформаційної безпеки. Інформаційна війна в Україні є складним і багатогранним явищем, яке потребує комплексного підходу до його розуміння та протидії.

Література

1. Почепцов Г. Г. Сучасні інформаційні війни. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2015. 497 с.
2. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.
3. Запорожець, С. А. Інформаційна безпека України в умовах гібридної війни. *Проблеми створення, випробування, застосування та експлуатації складних інформаційних систем*. 2019. № 17. С. 52–63.

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ПЕРСОНАЛУ ТА КОРИСТУВАЧІВ УКРАЇНСЬКИХ БІБЛІОТЕК

Тимченко Богдан,
здобувач вищої освіти IV курсу
спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Романченко Інна Григорівна,**
кандидат історичних наук, доцент

В умовах цифрової трансформації суспільства інформаційна культура стає базовим показником професійної придатності бібліотекаря та необхідною навичкою сучасного користувача. В Україні цей процес актуалізується через необхідність інтеграції у європейський інформаційний простір та протидію дезінформації в умовах воєнного стану. Бібліотеки трансформуються з книгосховищ у хаби цифрової освіти, де формування інформаційної культури є пріоритетним завданням [2, с. 45].

Для персоналу українських бібліотек інформаційна культура – це не лише володіння ПК, а складна система професійних компетенцій: медіаграмотність (здатність ідентифікувати фейки та верифікувати джерела); цифрова компетентність (робота з електронними каталогами (OPAC), базами даних (Scopus, Web of Science) та репозитаріями); комунікаційна етика (професійне спілкування у соціальних мережах та месенджерах).

Сучасний бібліотекар виступає в ролі «інформаційного навігатора». Згідно з дослідженнями, успішність цифровізації бібліотеки на 70% залежить від готовності персоналу до постійного навчання (lifelong learning) [1, с. 112]. Державні програми, такі як «Дія. Цифрова освіта», активно залучають бібліотекарів як амбасадорів цифрової грамотності, що потребує від них високого рівня особистої інформаційної культури.

Інформаційна культура користувача – це здатність ефективно шукати, оцінювати та використовувати інформацію для задоволення власних потреб, що включає розуміння інформаційного шуму (коли користувачі губляться у надлишку неструктурованих даних) та розвиток критичного мислення, щодо неперевіраних джерел у соцмережах.

Бібліотеки України впроваджують нові форми роботи: тренінги з кібербезпеки, воркшопи з академічної доброчесності та курси пошуку в наукових базах. Важливим аспектом є навчання користувачів роботі з електронними державними сервісами [4, с. 18].

Процес формування інформаційної культури є двостороннім. Бібліотекар не просто видає книгу, а формує запит користувача, наприклад у віртуальній довідковій службі та онлайн-консультації.

В українських реаліях бібліотеки стали центрами інформаційної підтримки ВПО та людей похилого віку, допомагаючи їм опанувати базові цифрові

навички. Це підвищує загальний рівень культури громади та сприяє соціальній згуртованості [3, с. 88].

Таким чином, інформаційна культура персоналу та користувачів в Україні перебуває у стані активної еволюції. Для персоналу – це перехід до ролі менторів цифрового світу, для користувачів – шлях до свідомого споживання контенту. Подальший розвиток потребує оновлення матеріально-технічної бази бібліотек та впровадження єдиних стандартів інформаційної освіти на державному рівні.

Література

1. Башун О. В. Вплив цифровізації на професійний розвиток бібліотекаря. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 2. С. 110–115.
2. Вилегжаніна Т. І. Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року: цифрова трансформація. *Український науковий журнал*. 2021. Вип. 4. С. 40–52.
3. Копанєва В. О. Бібліотека в цифровому середовищі: від книгозбірні до коворкінгу. Київ : Академвидав, 2023. 240 с.
4. Спіріна О. М. Медіаграмотність як складник інформаційної культури користувача сучасної бібліотеки. *Вісник КНУКіМ*. Серія: Соціальні комунікації. 2023. Т. 12, № 1. С. 15–25.
5. Цифрова грамотність у бібліотеках України : аналітичний звіт / М-во цифрової трансформації України. Київ, 2023. 45 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЕКОНОМІКИ

Узлій Роман,

здобувач фахової передвищої освіти

І курсу спеціальності «Право»,

Білоцерківський фаховий коледж

Університету «Україна»,

Науковий керівник: Ткаченко Тетяна Олександрівна,

старший викладач

У сучасному світі інформаційні технології відіграють надзвичайно вагомую роль у розвитку суспільства та економіки, формуючи нові умови функціонування соціальних інститутів і господарських систем. Вони проникають у всі сфери життєдіяльності людини: від повсякденного спілкування і процесу здобуття освіти до професійної діяльності, державного управління та ведення бізнесу. Завдяки стрімкому розвитку цифрових технологій відбуваються глибокі трансформації у структурі економіки, змінюються соціальні відносини, а також формуються нові моделі взаємодії між людьми, організаціями та державами. Усе це свідчить про перехід до інформаційного суспільства, у якому знання та інформація стають визначальними ресурсами.

Інформаційні технології можна визначити як сукупність засобів, методів і процесів, що забезпечують збирання, обробку, зберігання, передачу та використання інформації. До їх складу входять комп'ютерні системи, телекомунікаційні мережі, програмне забезпечення, бази даних, а також різноманітні цифрові платформи і сервіси. Їх застосування дозволяє автоматизувати значну кількість операцій, підвищити швидкість виконання завдань і зменшити ймовірність помилок. У результаті підвищується загальна ефективність діяльності як окремих осіб, так і організацій та державних установ.

В економічній сфері інформаційні технології сприяють формуванню нових форм господарювання та розвитку інноваційних моделей бізнесу. Зокрема, активно розвивається електронна комерція, дистанційні фінансові послуги, цифрові маркетплейси та інші онлайн-платформи, які дозволяють підприємствам оптимізувати витрати, розширювати ринки збуту та підвищувати конкурентоспроможність [1]. Багато компаній переходять до використання цифрових каналів продажу, що дає змогу охоплювати значно ширшу аудиторію споживачів незалежно від географічних обмежень. Крім того, цифровізація бізнес-процесів сприяє підвищенню прозорості діяльності та покращенню взаємодії з клієнтами.

Використання інформаційних технологій також забезпечує можливість обробки великих обсягів даних, що є надзвичайно актуальним у сучасних умовах. Аналіз таких даних дозволяє приймати більш обґрунтовані управлінські рішення, прогнозувати розвиток ринку та швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища. Це особливо важливо в умовах високої конкуренції, де швидкість та точність прийняття рішень відіграють визначальну роль. Технології штучного інтелекту та машинного навчання додатково розширюють можливості аналізу інформації та автоматизації процесів.

Інформаційні технології суттєво впливають і на ринок праці. З одного боку, вони сприяють появі нових професій, пов'язаних із розробкою програмного забезпечення, кібербезпекою, аналізом даних та управлінням цифровими системами. З іншого боку, відбувається поступове скорочення робочих місць, пов'язаних із виконанням однотипних і рутинних операцій, які можуть бути автоматизовані [2]. Наприклад, виробничі процеси дедалі частіше здійснюються за допомогою роботизованих систем без безпосередньої участі людини. У зв'язку з цим зростає значення цифрової компетентності, а також необхідність постійного професійного розвитку та адаптації до нових умов праці.

У соціальній сфері інформаційні технології відкривають нові можливості для комунікації, освіти та самореалізації особистості. Інтернет забезпечує швидкий доступ до значної кількості інформаційних ресурсів, дозволяє навчатися дистанційно та брати участь у міжнародних освітніх програмах [3]. Онлайн-курси, вебінари та цифрові платформи сприяють підвищенню рівня освіти населення та забезпечують доступ до знань незалежно від місця проживання. Соціальні мережі, у свою чергу, створюють умови для

підтримання соціальних зв'язків і обміну думками, що сприяє розвитку громадянського суспільства.

Разом із позитивними аспектами розвиток інформаційних технологій супроводжується і низкою проблем. Зокрема, спостерігається зростання залежності від цифрових пристроїв, зменшення частки безпосереднього міжособистісного спілкування та поширення недостовірної інформації. Надмірне використання інтернету може негативно впливати на фізичне та психічне здоров'я людини, формуючи нові соціальні ризики. Крім того, інформаційне перевантаження ускладнює процес відбору якісної та достовірної інформації.

Окрему увагу слід приділити питанням кібербезпеки, які набувають дедалі більшого значення в умовах цифровізації. Існують ризики несанкціонованого доступу до персональних даних, фінансової інформації та державних ресурсів. Кіберзлочини можуть мати серйозні наслідки як для окремих осіб, так і для організацій та держави в цілому. У зв'язку з цим важливо дотримуватися правил безпечної поведінки в мережі та впроваджувати ефективні механізми захисту інформації. Додатковою проблемою є цифрова нерівність, яка проявляється у нерівному доступі різних груп населення до сучасних технологій та інтернет-ресурсів.

Отже, інформаційні технології виступають потужним чинником трансформації сучасного суспільства та економіки, визначаючи напрями їх подальшого розвитку. Вони сприяють модернізації бізнесу, змінюють структуру зайнятості населення та відкривають нові можливості для освіти, комунікації та інноваційної діяльності. Водночас їх розвиток супроводжується виникненням нових викликів, які потребують комплексного підходу до їх вирішення. У перспективі роль інформаційних технологій лише зростатиме, що зумовлює необхідність формування цифрової культури, підвищення рівня інформаційної безпеки та забезпечення доступності технологій для всіх верств населення.

Література

1. Биков В. Ю., Буров О. Ю. Цифрове навчальне середовище: нові технології. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. № 55. С. 11–22.
2. Биков В. Ю., Пилипчук А. Ю. Проблеми створення системи моніторингу стану інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2007. № 3 (4). С. 3–15.
3. Жук Ю. О. Засоби і технології єдиного інформаційного освітнього простору. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2004. № 1. С. 45–52.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ Е-БІБЛІОТЕКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ

Казаркін Іван,

здобувач вищої освіти IV курсу

спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»

Науковий керівник: Безугла Жанна Сергіївна,

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент

В умовах цифровізації освіти та зростання психоемоційного навантаження на учасників освітнього процесу, особливої ваги набуває якісне інформаційно-аналітичне забезпечення фахівців психологічної служби. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ) виступає потужним хабом е-ресурсів, що акумулюють наукові здобутки в галузях психології та педагогіки [7].

Ключовим елементом системи інформаційного забезпечення є спеціалізовані бази даних та онлайн-проекти ДНПБ. Зокрема, електронні ресурси бібліотеки дозволяють фахівцям оперативно отримувати доступ до актуальних досліджень з медіапсихології, зокрема щодо впливу соціальних мереж на психологічне благополуччя особистості [1]. Це створює фундамент для професійної підготовки та самоосвіти, дозволяючи використовувати ретроспективний досвід та новітні дані у сучасній психологічній практиці [4]. Як підкреслює Л. Д. Березівська, розвиток електронного сегмента бібліотеки забезпечує інтеграцію наукових знань у єдиний інформаційний простір України, що є критично важливим для аналітичного супроводу освітньої сфери [2; 5].

Значну роль у діяльності психологічної служби відіграє доступ до звітної та науково-методичної інформації, яку бібліотека систематизує через цифрові канали. Використання результатів науково-організаційної діяльності ДНПБ дозволяє фахівцям орієнтуватися в актуальних напрямках інформаційного забезпечення та використовувати перевірені джерела для розробки програм підтримки [3; 6].

Ефективне поєднання ресурсів е-бібліотеки ДНПБ імені В. О. Сухомлинського та сучасних аналітичних методів є основою для цифровізації психологічної служби. Бібліотека сьогодні виступає не просто сховищем, а активною інформаційною платформою, що забезпечує фахівців перевіреним науковим інструментарієм.

Використання спеціалізованих баз даних та електронних бібліографічних ресурсів дозволяє психологам оперативно інтегрувати фундаментальні знання у практичну діяльність. Це значно підвищує якість аналітичного супроводу освітнього процесу та допомагає фахівцям швидше знаходити рішення для актуальних викликів сьогодення. Таким чином, потенціал цифрового середовища бібліотеки стає необхідною умовою для безперервного

професійного розвитку та результативної роботи практичного психолога в умовах сучасного інформаційного простору.

Література

1. Березовська Л. І. Вплив соціальних мереж на психологічне благополуччя особистості. *Психологічний часопис*. 2020. Т. 6, № 5. С. 23–34.
2. Березівська Л. Д. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського як інтегратор і поширювач сухомлиністики в інформаційному просторі України. *Наук. зап. [Центральноукр. держ. пед. ун-ту ім. Володимира Винниченка]. Серія: Педагогічні науки*. 2018. Вип. 171. С. 28–34.
3. Березівська Л. Д. Про наукову і науково-організаційну діяльність Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського за 2015–2019 рр. та перспективи її розвитку. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2019. № 1(1). DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2019-1-1-2-1>
4. Березівська Л. Д. Електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» як основа професійної підготовки педагогів. *Освіта для миру = Edukacja dla pokoju*. Київ, 2019. Т. 2. С. 222–228. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/717478/>
5. Березівська Л. Д. Результати діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України за 2018 р. та завдання на 2019 р. *Інформаційне забезпечення сфери освіти України* : зб. матеріалів конф. (27 грудня 2018 р.). Київ, 2018. С. 6–23. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/714478/>
6. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського: здобутки та перспективи (2015–2019) : інформ. довід. / наук. ред. Л. Д. Березівська. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. 164 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/717211/>
7. Офіційний сайт ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/> (дата звернення: 26.03.2026).

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Попович Альбіна,
здобувачка вищої освіти I курсу
спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Ткаченко Тетяна Олександрівна,**
старший викладач

У сучасних умовах стрімкої інформатизації суспільства особливої актуальності набуває проблема якісної підготовки молоді до використання інформаційно-комунікаційних технологій у різних сферах життєдіяльності. Розвиток цифрового середовища зумовлює трансформацію традиційних підходів до організації освітнього процесу, що вимагає впровадження інноваційних методів навчання. Інтернет-технології сьогодні виступають не лише засобом доступу до інформації, а й платформою для створення, обміну та

поширення знань. Веб-сайти, блоги, соціальні мережі, освітні портали та інші цифрові ресурси формують новий освітній простір, у якому здобувач освіти виступає не тільки споживачем, але й активним учасником інформаційної взаємодії.

Водночас доступність великого обсягу інформації актуалізує проблему формування критичного мислення. Здобувачі освіти повинні вміти аналізувати отримані дані, відрізнити достовірні джерела від недостовірних та усвідомлювати відповідальність за створення і поширення інформаційного контенту. У цьому контексті особливого значення набуває роль викладача як фасилітатора освітнього процесу, який спрямовує діяльність здобувачів освіти, формує їхню інформаційну культуру та сприяє розвитку аналітичних здібностей.

Інформаційно-комунікаційні технології навчання доцільно розглядати як інтегровану систему методів, засобів і форм організації освітньої діяльності, що базується на використанні комп'ютерних мереж і цифрових ресурсів. Незважаючи на домінування традиційних засобів навчання, зокрема друкованих підручників і пояснювально-ілюстративних методів, сучасна освіта дедалі більше орієнтується на використання цифрових технологій. Це пов'язано з необхідністю підготовки особистості, здатної ефективно функціонувати в інформаційному суспільстві. Освітній процес має бути спрямований на всебічний розвиток здобувача освіти, створення умов для його самореалізації, формування професійних орієнтацій та розвитку творчого потенціалу [1].

Інноваційні педагогічні технології, зокрема метод проєктів, інтерактивні форми навчання та дослідницька діяльність, відіграють важливу роль у модернізації освітнього процесу. Їх впровадження сприяє формуванню у здобувачів освіти навичок самостійної роботи, критичного мислення, комунікації та співпраці. Викладач у цьому процесі виступає організатором і координатором навчальної діяльності, створюючи сприятливі умови для інтелектуального розвитку та соціалізації особистості.

Разом із тим, використання ІКТ в освітньому процесі має як позитивні аспекти, так і певні труднощі. До переваг належить можливість індивідуалізації навчання, підвищення ефективності самостійної роботи здобувачів освіти, розширення доступу до інформаційних ресурсів та підвищення рівня мотивації до навчання. Водночас існують і проблеми, пов'язані з недостатнім рівнем цифрової компетентності викладачів, обмеженістю часу на підготовку до занять із використанням ІКТ, а також складністю інтеграції цифрових засобів у традиційну структуру навчального процесу.

Особливе місце серед засобів ІКТ займають мультимедійні технології, які забезпечують інтеграцію різних типів інформації, зокрема текстової, графічної, аудіо- та відеоінформації. Використання мультимедіа сприяє підвищенню наочності навчального матеріалу, полегшує його сприйняття та засвоєння [3]. Мультимедійні системи дозволяють моделювати складні процеси та явища, організовувати дистанційне навчання, проводити інтерактивні заняття та освітні телеконференції, що значно розширює можливості освітнього процесу.

Інтеграція мультимедійних технологій у навчання забезпечує умови для розвитку індивідуальних здібностей здобувачів освіти, стимулює їхню пізнавальну активність та сприяє формуванню навичок самонавчання. Крім того, використання цифрових ресурсів дозволяє забезпечити міждисциплінарні зв'язки, що є важливим аспектом сучасної освіти. Динамічне оновлення змісту навчального матеріалу, яке забезпечується за допомогою ІКТ, відповідає вимогам часу та сприяє підвищенню якості освітніх послуг [2].

Використання інформаційно-комунікаційних технологій також позитивно впливає на розвиток комунікативних навичок здобувачів освіти. Завдяки інтерактивним платформам і цифровим інструментам створюються умови для ефективної взаємодії між учасниками освітнього процесу. Це сприяє формуванню навичок командної роботи, відповідальності за результати власної діяльності та розвитку соціальних компетентностей.

Таким чином, впровадження ІКТ у сучасну освіту є об'єктивною необхідністю, зумовленою розвитком інформаційного суспільства. Використання цифрових технологій у навчальному процесі дозволяє підвищити його ефективність, забезпечити індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти та створити умови для формування конкурентоспроможної особистості. Водночас успішна реалізація потенціалу ІКТ потребує системного підходу, підвищення рівня цифрової компетентності викладачів та удосконалення матеріально-технічної бази закладів освіти.

Література

1. Використання ІКТ в навчально-виховному процесі. *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/001tar-e7b2.docx.html>
2. Радіонова Н. Й. Значення сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/3612/3/20161228_Radionova_P065-078.pdf
3. Кочубей І. О. Особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kochubei_osoblyvosti.pdf

КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Фролова Поліна,

здобувачка фахової передвищої освіти

І курсу спеціальності «Право»,

Білоцерківський фаховий коледж

Університету «Україна»,

Науковий керівник: Ткаченко Тетяна Олександрівна,

старший викладач

У сучасних умовах глобалізації та стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій питання забезпечення інформаційної безпеки держави набуває особливої актуальності. Інформаційна безпека виступає

комплексною категорією, що охоплює захист інформаційного простору, інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. Водночас одним із найважливіших її компонентів є кібербезпека, яка пов'язана із захистом цифрового середовища, інформаційних систем та мереж.

Згідно з науковими підходами, представленими у працях О.І. Горбенка [3], кібербезпека розглядається як система заходів, спрямованих на забезпечення стійкості функціонування інформаційних ресурсів у кіберпросторі. Такий підхід акцентує увагу на необхідності поєднання технологічних рішень із управлінськими та правовими інструментами.

Сутність поняття «кібербезпека» залишається дискусійною у науковій літературі, що підтверджується дослідженнями О.А. Баранова [1], який наголошує на необхідності чіткого тлумачення цієї дефініції у правовому полі. Вчений підкреслює, що кібербезпека повинна розглядатися не лише як технічний аспект захисту інформації, але і як правова категорія, що включає нормативно-правове регулювання, інституційні механізми та відповідальність за кіберзлочини. У цьому контексті доцільно зазначити, що формування єдиного понятійного апарату сприяє підвищенню ефективності державної політики у сфері кібербезпеки та забезпечує узгодженість дій між різними суб'єктами безпекової діяльності. Відсутність чіткого визначення може призводити до колізій у законодавстві та ускладнювати практичну реалізацію заходів захисту.

Особливе значення кібербезпеки проявляється в умовах цифровізації державного управління, розвитку електронного урядування та зростання обсягів обробки даних. У дослідженні М.В. Кондратюка [4] підкреслюється, що кібербезпека є невід'ємною складовою національної безпеки України, оскільки кіберзагрози можуть мати масштабні наслідки для політичної, економічної та соціальної стабільності держави. Зокрема, атаки на критичну інфраструктуру, фінансові установи та державні реєстри можуть призвести до порушення функціонування цілих секторів економіки. У зв'язку з цим постає необхідність формування стійкої системи кіберзахисту, здатної не лише реагувати на інциденти, але й запобігати їм шляхом прогнозування ризиків.

Важливим аспектом є також розмежування понять «інформаційна безпека» і «кібербезпека», що досліджується у роботах Г.А. Гончаренка [2]. Автор зазначає, що інформаційна безпека є ширшим поняттям, яке охоплює всі аспекти захисту інформації незалежно від середовища її існування, тоді як кібербезпека стосується виключно цифрового простору. Такий підхід дозволяє чітко визначити місце кібербезпеки у системі національної безпеки та уникнути дублювання функцій різних органів. Крім того, це сприяє більш ефективному розподілу ресурсів та визначенню пріоритетних напрямів державної політики.

Сучасні виклики, пов'язані з кібератаками, інформаційними війнами та кіберзлочинністю, вимагають від держави формування комплексної політики у сфері кібербезпеки. Особливо актуальним це є для України в умовах гібридних загроз, коли кіберпростір використовується як інструмент впливу на суспільну свідомість та державні інститути. Важливим напрямом є також підвищення рівня кіберграмотності населення, оскільки людський фактор часто виступає

найслабшою ланкою у системі захисту. Освітні програми, спрямовані на формування навичок безпечної поведінки в Інтернеті, мають стати складовою державної політики.

Окремої уваги заслуговує питання міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки. Оскільки кіберзагрози не мають державних кордонів, ефективна протидія їм можлива лише за умови координації зусиль на міжнародному рівні. Участь у міжнародних організаціях, обмін інформацією про кіберінциденти та спільні навчання сприяють підвищенню рівня готовності держави до сучасних викликів. Крім того, гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами дозволяє інтегруватися у глобальну систему кібербезпеки.

Отже, кібербезпека є невід'ємною складовою інформаційної безпеки сучасної держави, що забезпечує захист її інформаційного суверенітету та стабільності функціонування суспільства. Її ефективність визначається рівнем розвитку технологій, правового регулювання та інституційної спроможності держави реагувати на сучасні виклики. Водночас подальший розвиток цієї сфери потребує комплексного підходу, який поєднує наукові дослідження, практичну діяльність та міжнародну співпрацю. Перспективи дослідження пов'язані з удосконаленням механізмів протидії кіберзагрозам, розвитком інноваційних технологій захисту та підвищенням рівня правової культури у сфері використання інформаційних ресурсів.

Література

1. Баранов О. А. Про тлумачення та визначення поняття «кібербезпека». *Правова інформатика*. 2014. № 2 (42). С. 54–62. URL: <https://ippi.org.ua/sites/default/files/14boavpk.pdf>.

2. Гончаренко Г. А. До проблеми визначення та розмежування дефініцій «інформаційна безпека» і «кібербезпека». *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. №5. С. 466-471. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.73>

3. Горбенко О. І. Інформаційна та кібербезпека: концептуальні засади та практичні аспекти. Харків: «Фоліо». 2017. 320 с.

4. Кондратюк М. В. Кібербезпека України в системі національної безпеки. *Право і суспільство*. 2019. №6. Ч. 2. С. 42-48. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-6-2-7>

КОЛАБОРАЦІЯ В МІЖНАРОДНИХ ПРОЄКТАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОМОЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

*Боженко Діана,
здобувачка фахової передвищої освіти
I курсу спеціальності «Право»,
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Пасічник Наталія Сергіївна**,
кандидат історичних наук, доцент*

В умовах повномасштабної війни з росією, складовою якої є інформаційна війна, для України особливої значущості набуває пошук ефективних інструментів позиціонування та іміджування на міжнародній арені з метою забезпечення сталої підтримки як світових лідерів, так і міжнародної громадськості. Дієвим механізмом промоції української культури є колаборація у міжнародних культурних проєктах.

Міжнародні культурні проєкти виступають продуктивною платформою для взаємодії між країнами. Україна активно долучається до таких ініціатив, що дозволяє їй інтегруватися у світовий культурний простір та утверджувати свій статус як сучасної, прогресивної держави з багатою культурною спадщиною. Участь у міжнародних культурних проєктах сприяє розвитку міжкультурної комунікації, встановленню міцних дипломатичних зв'язків та формуванню позитивного іміджу України.

Колаборація в міжнародних проєктах передбачає плідну співпрацю з міжнародними партнерами, зокрема європейськими культурними інституціями та фондами. Важливу роль у цьому процесі відіграють програми Європейського Союзу, такі як «Креативна Європа», «Дім Європи» та ін. [3, с. 22–23].

Зокрема, у межах програми «Креативна Європа» було підтримано низку українських проєктів, серед яких проведення кінофестивалю «Молодість», участь українських митців у міжнародних виставках, а також переклад української літератури іноземними мовами. Програма «Дім Європи» сприяла реалізації освітніх і культурних ініціатив, зокрема проведенню міжнародного фестивалю House of Europe Festival, який об'єднує культурних діячів з України та країн ЄС [3, с. 23–24].

Нині у «Дому Європи» існує 15 програм, що об'єднують проєктні гранти, стипендії, хакатони та навчальні формати. З-поміж підтриманих проєктів за 2025 рік - шведський переклад «Амадоки» Софії Андрухович, яка принесла авторці міжнародну літературну премію Стокгольма, навчальний курс для українських кінопродюсерів спільно з Netflix та New York Film Academy, оцифрування частини фондової колекції музею Голодомору, підтримку розбудови «Центру нової культури» в Харкові тощо. «Гьоте-інститут» (Goethe-Institut) започаткував Resilience Fund 2025, який дозволив підтримати 26 різноманітних проєктів. Програма ЄС «Креативна Європа» після повномасштабного вторгнення росії включила низку спеціальних заходів:

преференції для українських організацій на конкурсах, спецконкурси на підтримку сектору культури в Україні у 2022 і 2024 рр. [2]

«British Council Ukraine» також з 2022 р. сфокусувалася на співпраці українських і британських організацій, розвитку мобільності українських митців та підтримці організацій, які продовжують працювати в Україні. Так, результатом цієї співпраці стала участь України у найбільшому в світі Лондонському книжковому ярмарку (The London Book Fair) у березні 2024 р., відкриття українського національного стенду, організатором якого є Український інститут книги, популяризації української літератури закордоном. [5, с. 65].

В умовах війни для України важливою проблемою є збереження та захист української культурної спадщини. З цих питань Україна співпрацює з такими міжнародними організаціями, як: ALIPH, ІКОМОС, ЮНЕСКО, Радою Європи. У взаємодії з ними відбувається розробка програм зі збереження об'єктів культурної спадщини, які пошкоджені чи перебувають під загрозою, проводиться робота з фіксації та документування руйнувань, аналітичної оцінки шкоди та збитків, демонстрації та привернення уваги міжнародної спільноти до воєнних злочинів росії проти культурної спадщини України, реалізація спільних проектів з експертизи, інвентаризації та консервації музейних колекцій, цифровізації та репрезентації культурних надбань України. [1, с. 298]

Культурні проекти, що реалізуються у співпраці з міжнародними партнерами, сприяють посиленню культурної присутності України у світі. Вони популяризують українське мистецтво, заохочують до вивчення української мови та формують нові наративи про Україну, які протистоять стереотипам та дезінформації [4, с. 125].

Таким чином, за допомогою організації спільних з міжнародними культурними інституціями культурних заходів, виставок, фестивалів, концертів та інших подій, які демонструють різноманіття української культурної спадщини, формується бренд України у світі, посилюється її впізнаванність на міжнародній арені та вибудовується позитивний імідж, що має першочергове значення для здобуття міжнародної підтримки в умовах агресії росії проти нашої держави та протидії дезінформації з боку ворога. Промоція української культури виступає потужним інструментом реалізації ширших зовнішньополітичних завдань держави, залученню ресурсів міжнародних партнерів, сприяє поглибленню взаєморозуміння та встановленню стійких дипломатичних контактів.

Література

1. Барановська Н.М. Співпраця України та міжнародних організацій з питань захисту культурної спадщини на сучасному етапі російсько-української війни. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2025. № 3. Том 36 (75). С. 294-301
2. Кабацій М. Як міжнародні фонди підтримують культуру в Україні в умовах повномасштабної війни / Суспільне. Культура. URL: <https://suspilne.media/culture/1160930-akmiznarodni-fondi-pidtrimuut-kulturu-v-ukraini-v-umovah-povnomasstabnoi-vijni/> (дата звернення: 10.04.2026)

3. Казначеева Л. М. Міжнародна культурна співпраця: на прикладі реалізації соціокультурних проєктів. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал*. 2021. № 3. С. 22-26.

4. Комарніцька О. Проєкти у сфері культури як інструмент посилення культурної присутності України у світі (з досвіду діяльності Українського інституту та Українського культурного фонду). *Питання культурології*. 2024. № 43. С. 125–141. URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.43.2024.303040>

5. Руднева А. О., Мальована Ю. Г., Арсенюк М. С. Культурна дипломатія як інструмент формування іміджу України. *Регіональні студії*. 2024. № 37. С. 63–67.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПАМ'ЯТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Целюренко Ірина,

здобувачка фахової передвищої освіти

I курсу спеціальності «Право»,

Білоцерківський фаховий коледж

Університету «Україна»

Науковий керівник: Пасічник Наталія Сергіївна,

кандидат історичних наук, доцент

В умовах сучасних викликів для українського суспільства особливого значення набуває державна політика пам'яті як важливий інструмент формування національної ідентичності, історичної свідомості та консолідації суспільства. Особливої актуальності питання політики історичної пам'яті набули в умовах повномасштабної війни, коли збереження історичної правди, протидії інформаційній агресії та формування єдиного наративу минулого визначені складовими основ національної безпеки.

Метою даного дослідження є аналіз особливостей державної політики пам'яті на сучасному етапі, визначення її ключових напрямів, функцій та викликів у контексті суспільно-політичних трансформацій.

Дослідники визначають державну політику пам'яті як набір практик, за допомогою яких держава прагне затвердити певні інтерпретації історичних подій як домінуючі, реалізуючи символічну (надання подіям суспільної значущості), інтерпретативну (трактування події для потреб актуальної політики) та ідентифікаційну (вплив на формування національної ідентичності) функції, з урахуванням безпекового аспекту, який в умовах поляризації локальних моделей пам'яті виступає ключовим чинником у веденні інформаційних війн. Формування цілісної історичної пам'яті як результат реалізації державної політики пам'яті покликане захистити націю від культурного, світоглядного та політичного розколу, а також посилити доцентрові тенденції в суспільстві [1, с. 19-20].

Державна політика пам'яті в Україні формувалася поступово з моменту відновлення незалежності у 1991 р., у різні історичні періоди її становлення набували актуалізації різні наративи. Якщо період президентства Л. Кравчука

характеризується тенденцією до україноцентричності, то президентство Л. Кучми відзначалося певною багатовекторністю, тобто поєднанням національних особливостей і радянських пережитків. Каденція В. Ющенко відзначалася україноцентричністю політики пам'яті та низкою важливих державних заходів з визнання та популяризації української історії. Правління В. Януковича характеризувалось відходом від національної траєкторії та політикою історичної пам'яті на угоду російському керівництву. Період президентства П. Порошенка – це часи стрімкої дерадянізації, декомунізації та чіткої націоналізації політики пам'яті [2, с. 103].

На сучасному етапі політика пам'яті набуває стратегічного значення. Вона перестає бути лише культурно-історичним явищем і стає інструментом державного управління та національної безпеки. Одним із ключових напрямів є формування єдиного історичного нарративу, який протистоїть деструктивним впливам зовнішньої пропаганди [1, с. 20].

Важливу роль у реалізації політики пам'яті відіграє законодавча база. Прийняття законів щодо декомунізації, засудження тоталітарних режимів, відкриття архівів репресивних органів сприяло переосмисленню історичного минулого та формуванню нових підходів до його інтерпретації. Нормативно-правове забезпечення також визначає засади та принципи державної політики у сфері національної пам'яті, зокрема вшанування борців за незалежність України. Вагоме значення для формування цілісної концепції політики пам'яті в сучасних умовах мало ухвалення в 2025 р. Закону України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу». Закон вводить у правове поле низку нових понять, зокрема «війна за Незалежність України», «національна пам'ять», «державна політика національної пам'яті українського народу», «історична антиукраїнська пропаганда», «злочини проти Українського народу», на рівні закону вперше закріплено визначення терміну «рашизм» як гібридної тоталітарної ідеології, що поєднує елементи російського шовінізму, імперіалізму, комуністичних і нацистських практик.[4]

Серед ключових тенденцій державної політики пам'яті на сучасному етапі варто виокремити: активізацію процесів деколонізації та дерусифікації публічного простору; інституційне посилення ролі Українського інституту національної пам'яті; інтеграцію українського досвіду у європейський простір пам'яті; цифровізацію архівів і комеморативних практик; а також формування нової моделі національної ідентичності, в основі якої - тяглість боротьби за державність [3, с. 83-84].

В умовах війни особливого значення набуває меморіалізація російсько-української війни як центральний напрям сучасної політики пам'яті. Йдеться не лише про встановлення меморіальних дошок чи пам'ятників, а про формування цілісної державної стратегії вшанування полеглих захисників, документування воєнних злочинів та збереження свідчень війни. Наразі триває створення Національного військового меморіального кладовища, розробляються єдині підходи до облаштування секторів військових поховань, формується новий календар пам'ятних дат, пов'язаних із повномасштабною агресією. Водночас відбувається формування нового пантеону героїв сучасної України, що впливає

на трансформацію символічного простору держави - назви вулиць, освітні програми, музейні експозиції дедалі частіше пов'язані з подіями та постатями сучасної війни. Меморіалізація виконує консолідаційну функцію, сприяє формуванню культури вдячності та відповідальності, а також закладає підвалини довготривалої політики збереження пам'яті про боротьбу України за незалежність у XXI столітті. [5]

У контексті інформаційної війни державна політика пам'яті виконує функцію протидії дезінформації. Вона спрямована на утвердження історичної правди, викриття маніпуляцій та формування критичного мислення у громадян. Особливої ваги історична пам'ять набуває як чинник національної безпеки, оскільки саме через неї відбувається відтворення уявлень про колективне минуле, формування моделей «свій – чужий», а також легітимація політичних рішень і соціальних практик. Збереження цілісного історичного нарративу та його захист від зовнішніх маніпуляцій є важливою частиною гуманітарної безпеки держави. Процеси переосмислення історичного досвіду, спричинені війною, можуть виступати потужним каталізатором консолідації та реконфігурації національної ідентичності. [6]

Таким чином, сучасна державна політика пам'яті в Україні переходить від етапу переосмислення радянського минулого до формування нової моделі історичної свідомості, що базується на досвіді спротиву російській агресії. Вона поєднує законодавчі, інституційні та комеморативні механізми, спрямовані на зміцнення національної єдності та стійкості держави. Меморіалізація російсько-української війни стає визначальним чинником формування сучасної колективної пам'яті та нового суспільного консенсусу щодо цінностей свободи, гідності та незалежності. Подальший розвиток політики пам'яті має ґрунтуватися на поєднанні наукової обґрунтованості, суспільного діалогу та стратегічного бачення майбутнього.

Література

1. Іваненко В., Кривошеїн В. Державна політика пам'яті в сучасній Україні в умовах інформаційної війни (2014–2021 рр.). *ГРАНІ*. 2022. Том 25, № 2. С. 16-21
2. Литвиновська Ю. Етапи реалізації політики пам'яті в Україні (1991–2023 рр.). *Консенсус*. 2024. № 1. С. 91-104.
3. Похиленко І. С. Тенденції актуалізації історичної пам'яті в контексті сучасної російсько-української війни. *Розумовські зустрічі: зб. наук. праць*. Чернігів : Сіверський центр післядипломної освіти, 2023. Вип. 10. С.77-86.
4. Про засади державної політики національної пам'яті : Закон України від 21 серпня 2025 року № 4579-IX / Верховна Рада України : офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4579-20#Text>
5. Терещенко Р. А. Меморіалізація російсько-української війни у 2014–2022 рр.: взаємодія державних та низових ініціатив. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2025. Vol. 11(63). С. 155-163. DOI <https://doi.org/10.26661/zhv-2025-11-63-17>
6. Фролов С. В., Вознюк О. М., Каюн В. О. Трансформація національної історичної пам'яті в умовах гібридної війни. *Вісник гуманітарних наук*. 2026. № 17. URL: <https://h-visnyk.com.ua/index.php/home/article/view/462/453>

СТАНОВЛЕННЯ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ФІЛІЇ КОНЦЕРНУ РРТ: ВІД ПЕРШИХ ДОКУМЕНТІВ ДО ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНО-РОЗПОРЯДЧОЇ БАЗИ

Філіпова Оксана,

здобувачка вищої освіти IV курсу

спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»

Науковий керівник: Романченко Інна Григорівна,

кандидат історичних наук, доцент

Івано-Франківська філія Концерну радіомовлення, радіозв'язку та телебачення є установою з багатою історією розвитку, яка пройшла еволюційний шлях від невеликого ретрансляційного пункту до сучасного центру цифрового мовлення. Її становлення відображає не лише технічний прогрес, а й послідовне вдосконалення системи діловодства як ключової складової ефективного управління. Система документообігу зазнавала багатоетапних змін, зумовлених організаційними трансформаціями та оновленням нормативно-правової бази, що свідчить про безперервний процес оптимізації документаційного забезпечення управлінської діяльності [7].

Історія становлення системи документообігу в Івано-Франківському регіоні безпосередньо пов'язана з розвитком телебачення. Відправною точкою став 1958 рік, коли в селі Угринів було введено в експлуатацію ретранслятор типу ТРСА-56, що забезпечував трансляцію програм Львівського телецентру. Його запуск супроводжувався формуванням первинної документаційної бази, яка регламентувала організацію роботи та відповідальність персоналу. До основних видів документів цього періоду належали акти приймання-передачі обладнання, накази та розпорядження, штатні розписи, посадові інструкції, журнали обліку роботи технічних засобів, інструкції з експлуатації, плани трансляцій і звітна документація. Вони забезпечували фіксацію виробничих процесів, контроль технічної діяльності та підзвітність установи перед вищими органами управління. Таким чином, уже на початковому етапі було закладено основи системного документообігу [3].

Наступним етапом розвитку стало створення у 1966 році Івано-Франківської ретрансляційно-телевізійної станції, що ознаменувало перехід до структурованої організаційної системи. У цей період документообіг набуває більш системного характеру: впроваджуються накази з особового складу, протоколи нарад, журнали реєстрації кореспонденції, формуються номенклатури справ. Розширення функцій установи зумовило необхідність чіткої регламентації управлінських процесів, що відобразилося у створенні положень про структурні підрозділи та вдосконаленні звітної документації. Таким чином, документообіг починає виконувати не лише облікову, а й управлінську функцію.

Подальші реорганізації у 1970-х роках (перетворення у обласний радіотелевізійний передавальний центр, а згодом у інші організаційні форми) відображали інтеграцію установи у загальнодержавну систему зв'язку. У цей період відбувається уніфікація документів відповідно до державних стандартів, впроваджуються інструкції з діловодства, стандарти оформлення документації та правила архівного зберігання. Це забезпечило впорядкування документообігу та його відповідність нормативним вимогам, що підвищувало ефективність управління [2].

Після проголошення незалежності України система управління та документообігу зазнала суттєвих змін, пов'язаних із переходом до нової нормативно-правової бази. Документообіг почав регламентуватися законами України у сфері інформації, телебачення та архівної справи, що вимагало адаптації внутрішніх процедур до сучасних умов. У цей період відбувалося впорядкування документації, її систематизація та приведення у відповідність до нових стандартів.

Ключовим етапом розвитку стала реорганізація 2006–2007 років, у результаті якої Івано-Франківський радіотелевізійний передавальний центр було трансформовано у філію Концерну радіомовлення, радіозв'язку та телебачення. Це забезпечило перехід до централізованої моделі управління, уніфікацію нормативно-документаційної бази та впровадження єдиних стандартів документообігу. Централізація дозволила підвищити узгодженість управлінських рішень, забезпечити контроль за їх виконанням і створити єдину систему документаційного забезпечення [4].

Подальший розвиток установи пов'язаний із поглибленням централізації та вдосконаленням управлінських процесів, що знайшло відображення у реорганізації 2021 року та створенні регіональної дирекції. На сучасному етапі документообіг здійснюється відповідно до законодавства України, державних стандартів та внутрішніх нормативних актів Концерну РРТ, що забезпечує його уніфікованість, прозорість і ефективність [8].

Історичний розвиток Івано-Франківської філії Концерну РРТ демонструє послідовну трансформацію системи документообігу від простих форм обліку до централізованої та стандартизованої системи управління. Документи на всіх етапах виступали ключовим інструментом організації діяльності, контролю та прийняття управлінських рішень. Це підтверджує, що оптимізація роботи з документами є необхідною умовою ефективного функціонування установи в сучасних умовах.

Література

1. Головатий М. Івано-Франківськ: історія, пам'ятки, події. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2015. 256 с.
2. Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО). Ф. Р-2475 (Виконавчий комітет Івано-Франківської обласної ради народних депутатів). Оп. 1. Спр. 124 (Про виділення земельної ділянки під будівництво ретрансляційної станції). 45 арк.
3. Івано-Франківська філія Концерну РРТ. Opendatabot : реєстр юридичних осіб. URL: opendatabot.ua (дата звернення: 22.03.2026).

4. Історія Концерну РРТ. Концерн радіомовлення, радіозв'язку та телебачення : офіційний вебсайт. URL: rrt.ua (дата звернення: 22.03.2026).
5. Машенко І. Г. Енциклопедія електронних мас-медіа : у 2 т. Т. 1 : Всесвітнє відеоаудіомовлення. Київ : Кондор, 2016. 640 с.
6. Про затвердження Статуту Концерну радіомовлення, радіозв'язку та телебачення : Наказ Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 15 лют. 2022 р. № 68. URL: cir.gov.ua (дата звернення: 22.03.2026).
7. Про Концерн радіомовлення, радіозв'язку та телебачення : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 груд. 2023 р. № 1421. *Офіційний вісник України*. 2024. № 14. Ст. 912.
8. Розвиток зв'язку в Україні: від пошти до цифрових мереж / за ред. В. П. Пилипенка. Київ : Техніка, 2018. 320 с.

СУЧАСНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ПОСТРАЖДАЛИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ ПІСЛЯ АВАРІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АТОМНІЙ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЇ: 40-РІЧНИЙ ВИМІР

*Яринка Сергій,
здобувач фахової передвищої освіти
II курсу спеціальності «Право»,
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Коваль Вікторія Сергіївна,**
викладач вищої категорії*

Аварія на Чорнобильській атомній електростанції 26 квітня 1986 року призвела до масштабного викиду радіонуклідів у довкілля, який за оцінками Міжнародного агентства з атомної енергії становив близько 5,3 млн ТБк активності (без урахування інертних газів) [1]. Забруднення охопило значні території України та інших держав, при цьому в Україні постраждало понад 50 тис. км².

Найбільшого радіоактивного ураження зазнала Зона відчуження площею близько 2600 км², де щільність забруднення цезієм-137 перевищувала 1480 кБк/м² [2]. Основними довго живучими радіонуклідами, що визначають сучасний радіоекологічний стан, є цезій-137 (період напіврозпаду — 30,17 року) та стронцій-90 (28,8 року).

Згідно з даними Державного агентства України з управління зоною відчуження, станом на 2025 рік у зоні відчуження спостерігається зниження потужності експозиційної дози у десятки разів порівняно з 1986 роком, однак локальні ділянки залишаються небезпечними для постійного проживання [3].

Водні екосистеми зазнали значного впливу через перенесення радіонуклідів басейном річки Прип'ять та далі в Дніпро. За даними гідрологічних досліджень, до 90% радіонуклідів, що потрапили у водні системи в перші роки після аварії, осіли у донних відкладах [4]. Сучасні концентрації у

воді в більшості випадків не перевищують норм, однак донні відклади залишаються потенційним джерелом вторинного забруднення.

У наземних екосистемах спостерігається явище так званого «радіоекологічного відновлення». Відсутність антропогенного впливу сприяла відновленню біорізноманіття: зафіксовано зростання популяцій великих ссавців (вовк, рись, зубр). Водночас дослідження показують підвищений рівень мутацій та фізіологічних змін у деяких видів [5].

Окрему екологічну загрозу становлять лісові пожежі в зоні відчуження. Під час пожеж 2020 року рівень радіаційного фону в окремих ділянках короткочасно перевищував норму у 5–10 разів через ресуспензію радіонуклідів [6].

Важливим етапом мінімізації наслідків стало введення в експлуатацію у 2016 році нового безпечного конфайнменту над зруйнованим реактором, реалізованого за підтримки Європейського банку реконструкції та розвитку. Це дозволило зменшити ризики подальшого викиду радіоактивних речовин у довкілля.

Водночас у сучасних умовах воєнних загроз з'являються нові фактори ризику для ядерної та радіаційної безпеки. Зокрема, у 2024 році було зафіксовано інцидент, пов'язаний із влученням безпілотного літального апарата типу «Shahed» у район об'єкта «Укриття». За офіційними повідомленнями українських органів влади та Міжнародного агентства з атомної енергії, суттєвого пошкодження захисних конструкцій не відбулося, а рівні радіації залишилися в межах контрольованих значень [7]. Однак цей випадок підкреслив вразливість критичної інфраструктури та необхідність посилення заходів фізичного захисту об'єктів ядерної енергетики в умовах збройних конфліктів.

Таким чином, через 40 років після катастрофи екологічна ситуація характеризується поєднанням процесів природного відновлення та збереження довготривалих радіаційних ризиків. Подальші дослідження мають бути спрямовані на оцінку хронічного впливу низьких доз радіації та розробку ефективних стратегій управління забрудненими територіями.

Література

1. Міжнародне агентство з атомної енергії. Chernobyl's Legacy: Health, Environmental and Socio-economic Impacts. Vienna: IAEA, 2006. 60 с.
2. Всесвітня організація охорони здоров'я. Health Effects of the Chernobyl Accident and Special Health Care Programmes. Geneva: WHO, 2016. 72 с.
3. Державне агентство України з управління зоною відчуження. Звіти про стан зони відчуження за 2023–2025 рр. Київ, 2025. URL: <https://dazv.gov.ua/ua/plugins/userPages/1381> (дата звернення: 19.03.2026).
4. Møller A. P., Mousseau T. A. Biological consequences of Chernobyl: 20 years on. *Trends in Ecology & Evolution*. 2006. Vol. 21, No. 4. С. 200–207.
5. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Звіт про ліквідацію лісових пожеж у зоні відчуження у 2020 році. Київ, 2020. URL: <https://dsns.gov.ua/diyalnist-sluzhbi> (дата звернення: 22.03.2026).

6. Борис О. П. Удосконалення механізмів ліквідації великомасштабних лісових пожеж. *Екологічні науки*. 2021. Т. 36, № 3. С. 7–11. URL: <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2021.eco.3-36.1> (дата звернення: 09.04.2026).

7. Державна інспекція ядерного регулювання України. Інформаційні повідомлення щодо стану об'єкта «Укриття» після інциденту з БПЛА. Київ, 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2025/zvit-atom-2025.pdf> (дата звернення: 10.04.2026).

ФЕНОМЕН «LOW-CODE» ТА «NO-CODE»: ЧИ СТАНЕ ПРОГРАМУВАННЯ НАВИЧКОЮ МИНУЛОГО

Титаренко Єгор,

здобувач вищої освіти I курсу

спеціальності «Фінанси, банківська справа,

страхування та фондовий ринок»,

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»

Науковий керівник: Ткаченко Тетяна Олександрівна,

старший викладач

У сучасному цифровому просторі програмування має фундаментальне значення для розвитку інформаційних технологій. Протягом останніх десятиліть створення програмного забезпечення базувалося на поглибленому розумінні мов програмування, алгоритмів і архітектури програмних систем. Однак стрімкий технологічний прогрес започаткував нові підходи до розробки програмних продуктів, насамперед через появу платформ Low-Code та No-Code. Ці інструменти дозволяють створювати цифрові продукти з мінімальним залученням програмного коду або взагалі без нього, що докорінно змінює традиційне уявлення про процес розробки програмного забезпечення. Поява Low-Code та No-Code платформ стала відповіддю на безперервне зростання попиту на програмні рішення.

Сучасний бізнес вимагає оперативного створення інноваційних веб-сайтів, мобільних додатків, систем внутрішнього управління та інших цифрових сервісів. Водночас доступні ресурси професійних програмістів не завжди відповідають темпам цього зростання. У відповідь розробники почали створювати інструменти, які спрощують процес програмування і розширюють можливості його використання для ширшого кола користувачів. Low-Code платформи значною мірою базуються на мінімізації обсягу коду, потрібного для створення функціональних програм.

В їх основі лежить застосування візуальних інтерфейсів, попередньо створених компонентів і шаблонів, завдяки яким розробник формує додаток через перетягування елементів, налаштовуючи їхню логіку роботи та інтегруючи додаткові сервіси. У випадку No-Code платформ процес ще спрощується: такі інструменти дозволяють повністю уникнути написання коду.

Користувач працює з графічними редакторами, які автоматично генерують відповідний код у тлі [1].

Запровадження таких технологій робить розробку більш доступною навіть для тих, хто не має спеціалізованих технічних знань. Зокрема, підприємці можуть самостійно створювати прості веб-сайти або системи управління клієнтськими даними без залучення професійних розробників, що дозволяє істотно знизити витрати та прискорити процес впровадження цифрових рішень.

Однією з найбільших переваг платформ Low-Code та No-Code є значне зменшення часу, потрібного для розробки. Тоді як традиційні методи програмування можуть вимагати кількох місяців або навіть років для створення складної системи, застосування візуальних інструментів дозволяє мінімізувати ці терміни.

Багато функціональних можливостей представлені у вигляді готових модулів, які просто інтегруються в готовий проєкт. У підсумку це дозволяє організаціям швидше адаптуватися до змін ринку та виводити інноваційні цифрові продукти.

Крім того, ці технології стають важливим інструментом автоматизації бізнес-процесів. Багато компаній використовують Low-Code платформи для створення внутрішніх систем управління, автоматизації обробки даних та інтеграції різноманітних цифрових сервісів. Цей підхід сприяє оптимізації робочих процесів у межах організації, водночас знижуючи навантаження на ІТ-відділи [2]. Проте, поряд із численними перевагами, платформи Low-Code і No-Code мають і свої недоліки та обмеження.

Зокрема, вони найкраще підходять для розробки відносно простих або середньої складності рішень. Натомість для створення систем із високими вимогами до продуктивності, масштабованості чи унікальної логіки роботи все ще потрібна участь професійних програмістів і використання традиційних методів програмування.

Крім залежності від конкретного програмного середовища, використання готових платформ має ще один суттєвий недолік: складнощі з перенесенням проєкту на іншу технологію в майбутньому. Безпекові ризики та обмеження в налаштуванні функціоналу також залишаються ключовими викликами для таких рішень. Попри ці недоліки, експерти одностайно прогнозують стрімке зростання популярності технологій Low-Code і No-Code. Аналітики вказують, що в найближчі роки значна частина нових цифрових продуктів буде створена саме за їхньої участі.

Основними рушійними факторами цього тренду є бажання компаній прискорити процеси інновацій та оптимізувати витрати на розробку програмного забезпечення. Варто наголосити, що поява цих технологій не означає повного зникнення професії програміста. Навпаки, роль розробників трансформується. Вони більше не концентруватимуться на рутинних завданнях, а натомість зосередяться на складніших і стратегічно важливих аспектах: проєктуванні архітектури систем, розробці інноваційних рішень, підвищенні продуктивності та забезпеченні безпеки програмного забезпечення.

Отже, Low-Code і No-Code можна розглядати як наступний етап у розвитку програмування.

Ці технології відкривають нові можливості, дозволяючи швидше та ефективніше створювати цифрові продукти. Проте вони не виступають заміною традиційного програмування, а радше стають його доповненням, збільшуючи доступність і масштабність розробки. Таким чином, програмування залишається важливою навичкою, хоча його роль адаптується до сучасних реалій. Завдяки Low-Code і No-Code все більше людей отримує змогу долучитися до створення цифрових інновацій, тоді як професіонали в цій сфері фокусуються на вирішенні більш складних і творчих завдань. Симбіоз цих підходів формує майбутнє програмної індустрії, відкриваючи нові горизонти для розвитку технологій.

Література

1. Петров В. О. Основи сучасної розробки програмного забезпечення. Київ: Наукова думка, 2020. 320 с.
2. Коваленко І. М. Інформаційні технології та сучасні методи програмування. Харків: ХНУ, 2021. 280 с.
3. Сучасні тенденції розвитку програмування та інформаційних технологій. URL: <https://itnews.com.ua> (дата звернення: 28.03.2026).